

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

II
32796
A

HET KIND.

HET KIND

DOOR

MGR. DUPANLOUP

BISSCHOP VAN ORLEANS

MET BIJZONDERE TOELATING VAN DEN SCHRIJVER VERTAALD

DOOR

D. CLAES

Leeraar van Nederlandsche Taal- en Letterkunde aan het Koninklijk
Athenaeum van Hasselt,

Lid der „*Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde*, „
van „*Met Tijd en Vlijt* „ enz.

HASSELT

BOEK- EN STEENDRUK. M. CEYSSENS.

—
1877.

VOORBERICHT VAN DEN VERTALER.

Reeds sedert het jaar 1869 was ik in bezit van een prachtig exemplaar van l'ENFANT door Mgr. Dupanloup. Mijn Broeder, die evenals ik zijn leven aan de Opvoeding der jeugd heeft toegewijd, zond het mij als een nieuwjaarsgeschenk, toen mijn oudste zoon pas in zijn vierde jaar was.

Dat geschenk had voor mij eene groote beteekenis, zulks bleek duidelijk uit den enkelen titel van het boek; ook begon ik het dadelijk te lezen en te overwegen, en zoo leerrijk was de inhoud, dat elke bladzijde, die ik nalas, mij het werkje meer en meer deed liefkrijgen.

Menigmaal sprak ik daarover met vrienden en ambtgenooten; maar ik ondervond hoe langer hoe duidelijker, dat het in onze streken weinig, al te weinig verspreid was. De

taal, waarin het geschreven werd, is nochtans geene hinderpaal meer voor onze onderwijzers.... Of zou het gewenschte tijdstip zijn aangebroken, dat zij liever hunne moedertaal lezen, dan eene vreemde?

Hoe dit zij, ik begon te verlangen, dat een bekwaam man, en wel bepaald een geestelijke (men zal licht begrijpen waarom) het op zich name, l'ENFANT bij onze Nederlandsche opvoeders, zoo ouders als leeraars, in te leiden: maar die wensch bleef ook al on vervuld. Eindelijk in Mei 1874 ving ik zelf de vertaling aan, veeleer uit liefhebberij, dan met het oog op eene, zelfs verwijderde, uitgave. Want zoo Mgr. Dupanloup ons verbaast door de uitgestrektheid zijner onderzinking, ons onderjukt door de grondigheid en de verhevenheid zijner gedachten, ons aantrekt en boeit door den rijkdom en de vloeiendheid van zijnen stijl; het zijn diezelfde hoedanigheden, welke hem moeten gevreesd maken door alwie zich vermeet met hem in het strijdperk te treden.

Inderdaad, de eerste vereischte tot eene goede vertaling is de getrouwheid; daarbij mag men echter de sierlijkheid en de kracht niet uit het oog verliezen, welke laatste natuurlijk de bondigheid veronderstelt. Maar die vereischten hier vereenigen was voorwaar geene gemakkelijke taak. Schier geen woord van den oorspronkelijken tekst, of het drukt een voornaam en juist bepaald gedacht uit; daarbij zijn menigmaal de gedachten en zinnen zoo eigenaardig met elkander verbonden, dat eene letterlijke woord- of zinvertaling onmogelijk was, en eene vrije vertaling noodzakelijk. Dan werd mijne taak drukkend zwaar; en dewijl ik vooral aan de getrouwheid hield, heb ik wat de andere vereischten betreft menigmaal voor den oorspronkelijken schrijver het onderspit moeten delven. Bij minder angstige nauwgezetheid ware de arbeid veel lichter geweest.

Enkele uitlatingen heb ik noodig geoordeeld, waar de schrijver uitsluitelijk over de Fransche taal of tot de Fransche natie spreekt; terwijl ik mij een paar inlasschingen heb veroorloofd, waar zulks voor onze natie te pas kwam.

De nota's met (V.) geteekend, bevinden zich in de Fransche uitgave niet; het zijn of vertalingen van gegeven teksten, of bemerkingen, die, hoop ik, niet zonder eenig nut zullen zijn. Inderdaad de verblindheid ten opzichte der taal, welke de opvoeder gebruiken moet om het groot werk der Opvoeding zoo vruchtbaar te maken, als het mogelijk is, wordt in het Vlaamsche land onder alle klassen der samenleving zoo groot, dat de weldenkenden geene gelegenheid mogen laten voorbijgaan om ons volk tot zijnen plicht terug te roepen; vrij, zonder opzicht voor personen, heb ik den verblinden hunne dwaling aangetoond, en er op gewezen hoe vreemde, zoowel hedendaagsche als oude schrijvers, onze franschdolheid brandmerken.

Hoe het nu komt, dat mijne vertaling, ook tegen mijne verwachting, zoo spoedig het licht ziet?

Het Davidsfonds, in 1875 gesticht, had in 't begin van zijn bestaan geen' overvloedigen keus van handschriften, die geschikt waren om voor al zijne menigvuldige lezers te worden uitgegeven. Ik zal niet ontveinzen, dat het aanbod van het Hoofdbestuur om HET KIND aan het Davidsfonds over te laten, mij eene aangename verrassing was: nu ten minste mocht ik mij verheugen, dat een groot getal personen het werk zouden in handen krijgen; ik mocht hopen, dat alzo de nuttige wenken, welke daarin zoo kwistig gezaaid zijn, allengskens onder ons volk zouden doordringen, en eenigermate bijdragen tot verbetering der lichamelijke, der verstandelijke en der godsdienstige Opvoeding onzer stamgenooten.

Moge de naam van Mgr. Dupanloup vele personen aanzetten om deze vertaling, niettegenstaande hare onvolmaakheden, te lezen en te herlezen; de heilzame vruchten, welke zij daaruit zullen trekken, zullen de zoetste belooning wezen, die ik voor mijnen arbeid durf verwachten.

Hasselt, 1 December 1876.

P. C.

HET KIND.

Toen ik, na rijpe studiën en eene langdurige onder-
vinding, ernstig overwoog, welke de grondslagen der
Opvoeding zijn, kwam ik tot het *gezag* en den *verbod*.

Daarom meen ik met deze twee gewichtige woorden te
moeten aanvangen.

De eerste bladzijden van mijn boek zullen vast ontoe-
reikend zijn, om deze mijne stelling te bewijzen: het
gansche werk zal daartoe bijdragen; en er zal misschien
geene enkele bladzijde in voorkomen, waaruit deze waar-
heid met haar krachtig en helder licht niet stralen zal.
Ik twijfel er zelfs niet aan, of de doordringende blik der
aandachtige lezers zal van den beginne af gemakkelijk
ontdekken, waarom de twee grootste en heiligste zaken,
die hier op aarde onder de menschen gevonden worden,
waarom het *gezag* en de *verbod* ook in de Opvoeding
hunne plaats vinden, en daar zelfs de grondslag en de
drijfveeren blijken te zijn van den te volvoeren arbeid.

Inderdaad, wat is de Opvoeding? welk is te gelijker tijd haar hoogste en diepste, haar algemeenste en eenvoudigste doel? Ziehier het antwoord op deze vraag:

De lichamelijke, verstandelijke, zedelijke en godsdienstige vermogens, die de menschelijke natuur en waardigheid uitmaken des kinds, aankweeken, oefenen, ontwikkelen, versterken, veredelen en volmaken; deze vermogens tot den hoogsten graad van kracht en werkzaamheid opvoeren;

Daardoor den mensch vormen, en hem voorbereiden om zijn vaderland te dienen in de onderscheidene maatschappelijke betrekkingen, welke hij eens zal moeten vervullen gedurende zijn leven hier op aarde;

En aldus, van een meer verheven gedacht doordrongen, het eeuwig leven voorbereiden door het tijdelijk leven te veredelen:

Dat is de taak, dat is het doel der Opvoeding.

Dat is de plicht van eenen vader, van eene moeder, wanneer God, die hen tot uitvoerders der besluiten zijner Voorzienigheid aanstelt, door hen aan edele schepselen het leven geeft, en hun oplegt, die goddelijke taak te voltooien, met die kinderen, welke Hij zelf eens zal laten deelen in zijne gelukzaligheid en zijne glorie, langs de waarheid en de deugd tot het opperste heil te geleiden.

Dat is de plicht dergenen, die door eene rijpe keuze, eene hoogere roeping, eene edele zelfopoffering, deelgenooten worden van het gezag en de bezorgdheid der ouders; dat is de heilige zending van de onderwijzers der jeugd, en zulks altijd en overal, bij de beschaafde en geleerde, gelijk bij de min verlichte en ruwere volkeren.

Geene Opvoeding, hetzij bijzondere, hetzij openbare, — hetzij gewone, hetzij verhevene, — hetzij van meisjes, hetzij van jongens, — geene menschelijke Opvoeding is luiten die voorwaarden mogelijk. Zóó is de wet der

natuur, en de regel door de goddelijke Voorzienigheid zelve voorgeschreven.

Inderdaad, waarvan is hier spraak? Dat moet men eerst en vooral wel begrijpen. Ziedaar een kind, hetwelk moet opgevoed worden; maar wat moet men daardoor verstaan? en wie is dat kind? Dat kind is het menschelijk geslacht; het is de gansche menschheid; het is noch meer noch min dan de mensch zelf. Het heeft recht op de bezorgdheid aller overheden, op de bescherming en de weldaden van alle machten der aarde. Het heeft recht op allen eerbied, en is op zijne beurt eerbied verschuldigd. Alle goddelijke en wereldlijke overheden: de Vorst, de Priester, de Vader, de Onderwijzer, de Magistraat, het Gezin, de Samenleving, de Kerk, zijn ingesteld voor het kind. De zedelijke Tucht, het Onderwijs, de Letteren, de Wetenschappen, de Godsdienst, al de vruchten des arbeids en der deugd, de Voorzienigheid zelve: alles hier beneden bestaat voor het kind, omdat het kind zelf hier beneden is uit God en voor God! Ziedaar waarom alles in de wereld aan zijne Opvoeding arbeiden, alles tot zijne veredeling bijdragen, alles dit groote werk voltrekken of bevorderen moet.

Overigens de afleiding alleen van het woord *Opvoeding* is voldoende, om aan te toonen, dat deze geen afgetrokken en ijdel voorschrift, geene heerlijke bespiegeling zonder mogelijke werkelijkheid is.

Er is inderdaad in die uitdrukking eene bron van klaarheid. Er is hier sprake van eene *voeding*, eene ontwikkeling eene uiteenzetting, en in welken zin? *Op*, dat is naar omhoog, naar den Oorsprong en het doel, naar God. En in dezen zin is de verstandelijke, zedelijke en godsdienstige Opvoeding onder alle menschelijke werken het verhevenste. Zij is de voortzetting van wat er het edelst en verhevenst in het goddelijk werk bestaat, namelijk het scheppen der zielen.

En om die reden is zij ook het werk van het grootste gezag.

In de Opvoeding is God de bron en de oorzaak van het gezag en den eerbied; van ieders noodwendige rechten en plichten. Hij is de spiegel en het beeld van den te verrichten arbeid, en daarbij de sterkste arbeider.

Van welk standpunt ik het werk der Opvoeding beschouwe, altijd komt het mij voor als de getrouwste weerspiegeling van de werkzaamheid, de goedheid en de wijsheid Gods.

De Opvoeding ontvangt de grondstof, door de eerste schepping voortgebracht, en belast zich met die te verwerken; zij drukt er de schoonheid, de verhevenheid, de beschaafdheid en de grootheid in, en bezielt het beeld met leven, kracht, bevalligheid en licht.

Toen de onsterfelijke bisschop van Kamerijk zich met de Opvoeding van den hertog van Burgondië gelastte, streefde hij er naar, zegt zijn historieschrijver(1), en gelukte hij voor zooveel het van hem afhing er in, de ideale schoonheid der deugd in zijnen koninklijken leerling tot stand te brengen, gelijk de kunstenaars der oudheid in hunnen arbeid die opperste schoonheid trachtten te leggen, welke aan de menschelijke vormen eene bovennatuurlijke en hemelsche uitdrukking geeft. Ook is er van den hertog van Burgondië gezegd geworden, dat hij een der edelste scheppingen was van de wijsheid en het vernuft (2).

De Opvoeding bijgevolg vormt, verheft, schept om zoo te spreken, en 't is om daartoe te geraken, dat zij Kweekt

(1) M. DE BAUSSET. (Vertaler.)

(2) Hier vertalen wij den schrijver niet, waar hij den uitleg geeft van de Fransche woorden Education en élever. Hij treedt hierbij in eenen uitbundigen lof der Fransche taal en der Fransche natie, die dit laatste woord namelijk heeft uitgevonden, alsmede de woorden Génie en Caractère. Deze met nog andere woorden van eene hoogere ingeving moeten immer het fortuin van Frankrijk maken! Duitschland en Engeland, zoo gaat hij voort, hebben diezelfde ingeving niet gehad, en moeten ze ons benijden.

Indien die twee landen de WOORDEN Education, élever, Génie en Caractère niet hebben uitgevonden, zij hebben opvoeders, vernuft en karakters voortgebracht, met welke Frankrijk zich het gemis aan zijne schoonste woorden zou kunnen getroosten. (V.)

en oefent, dat zij handelt en handelen doet; en daarom, behalve dat zij het werk is van een verheven gezag, vergt zij van den opvoeding de medewerking eener eerbiedvolle leerzaamheid.

Zij kweekt door de lichamelijke zorgen, door het verstandelijk onderwijs, door de zedelijke tucht, door de godsdienstige lessen.

Gelijk een verstandige hovenier, zet zij de plant, welke haar toevertrouwd is, in eene goede aarde; zij begiet ze met zuiver water, omringt ze met weldoende vette, en voedt ze aldus met sappen, die den inwendigen arbeid der natuur in haar bevorderen, eenen krachtigen groei bewerken, en haar doen groot worden, om te rechter tijde bloemen en vruchten te geven.

De Opvoeding kweekt dus, en dit is voornamelijk het werk van den onderwijzer.

Dat is echter niet alles; de Opvoeding oefent en doet handelen, zij vereischt de dadelijke, leerzame medewerking, de persoonlijke, ongedwongen, moedige oefening des leerlings.

Gelijk een meester een jong en fier ros door de ruimte stuiven, heuvelen bestijgen, lasten voorttrekken, met de vermoeidheid strijden doet, en het aldus tot den graad van vlugheid en sterkte brengt, waarvoor het vatbaar is; zoo ook doet een onderwijzer zijnen leerling naar behooren arbeiden en krachtig tot zijne eigene Opvoeding medewerken, door hem zekere studiën, zekere inspanningen voor te schrijven, hem daar krachtladig toe aan te prikkelen, hem daar wijselijk toe te leiden.

Ik heb gezegd: naar behooren. Ik hadde kunnen zeggen: naardat het noodzakelijk is; zulks is het inzicht Gods en de wet zijner Voorzienigheid: want dat kind is een zedelijk wezen, met vrijheid begaafd en tot handelen bekwaam; het moet dus zelf aan zijne ontwikkeling, aan zijne veredeling, aan zijne verheffing werken, anders is zijne Opvoeding niet volledig.

De wet des arbeids is de grootste wet der menschelijke Opvoeding : niemand hier beneden is geschapen om niets te doen ; alle verstandig en vrij wezen is hoofdzakelijk tot den arbeid bestemd. De werkzaamheid voedt en vorint, zij is de kracht en het leven ; de ledigheid, het *far-niente* is de vernietiging, is de dood.

Ook durf ik zonder vrees bevestigen, dat het voornaam talent des onderwijzers bestaat in zijne leerlingen moedig te doen vooruitgaan op den weg des arbeids en der zelfoefening : arbeid of oefening des lichaams, die zijne leden kloekheid bijzet ; arbeid des geestes, die zijn oordeel, zijnen smaak, zijne redeneering, zijn geheugen, zijne inbeelding vormt ; arbeid des harten, des wils, des gewetens, die het karakter vormt, en alzoo goede neigingen en deugdzame gewoonten verwekt.

De Opvoeding dus, als bemoeiing des meesters en arbeid des leerlings beide, is terzelfder tijd aankweeking en oefening, onderricht en studie. De meester kweekt, onderricht, arbeidt langs buiten ; maar, men verlieze dit niet uit het oog, daarbij behoeft noodzakelijk oefening, vlijt, arbeid langs binneu.

Wat de onderwijzer bij de Opvoeding doet, is weinig ; wat hij doet verrichten, is alles. Wie dat niet begrijpt, heeft geen denkbeeld van de menschelijke Opvoeding.

Dus, van welke zijde men de Opvoeding ook beschouwe, zij is hoofdzakelijk een arbeid, een scheppende arbeid : de onderwijzer en de leerling nemen er noodwendig deel aan, de eerste met gezag en opoffering, de andere met leerzaamheid en eerbied. Den onderwijzer behoort die machtige en vruchtbare invloed op het kind, dat waar gezag, hetwelk hem het recht geeft en de plicht oplegt, van als meester te handelen. In de Opvoeding evenals elders, is er, zonder waar gezag, geen wettige invloed mogelijk.

Maar die invloed is gansch weldadig, dewijl de Opvoeding eene volstrekt vaderlijke taak is. De onderwijzer vervangt den vader ; vandaar in hem opoffering, die de ziel en de kracht van zijnen invloed zij ; goedheid, toegenegenheid, teederheid, die de grond en het wezen zijner opoffering uitmaken ; — en in het kind grondige leenzaamheid, moedige inspanning, dankbare en onschendbare eerbied voor eenen invloed, die eene weldaad is, voor een gezag, dat voortspruit uit opoffering en verknochtheid.

Ik noemde reeds God, den vader, de moeder, den onderwijzer, het kind ; er blijft mij nog den medeleerling te noemen.

De medeleerling ! 't is te zeggen de maatschappij, die begint : het maatschappelijk leven, zijne plichten en zijne rechten ; de edele wedijver, de kracht van het voorbeeld ; het deelen van de vreugd en de smart, van den arbeid en den uitslag ; de argelooze vriendschap, de onderlinge hulp en bijstand, ja de broederlijkheid ; want de medeleerling is een broeder, wanneer de Opvoeding is, wat zij dient te wezen.

Weleens liggen medeleerlingen met elkander overhoop : dit geeft aanleiding tot het onderwijs der wederzijdsche verdraagzaamheid, des gedulds, der ware en wijze gelijkheid, der eerbiediging van anderen, al dingen van het hoogste belang. Neen, er is geene, of er is ten minste weinige Opvoeding zonder medeleerling.

Ziedaar de eerste gedachten, ziedaar de rechten en plichten van eene hoogere orde, opgewekt door deze eerste woorden :

KWEEKEN, OEFENEN.

Thans zal men beginnen te ontdekken, waarom wij gezeid hebben, dat de Opvoeding vóór alles een werk van gezag en eerbied is.

I. HOOFDSTUK.

Het Kind, zijne hoedanigheden, zijne gebreken, zijne middelen.

De lichamelijke, verstandelijke, zedelijke en godsdienstige vermogens, die in het kind de menschelijke natuur en waardigheid uitmaken, -- aankweeken, oefenen, ontwikkelen, versterken en veredelen....

Dat is de taak der Opvoeding.

Het persoonlijk voorwerp der Opvoeding is dus het kind.

Het is hoogst noodig, het kind in den grond te studeeren ; het is noodig, van nabij te zien, wat grootheid het in zich bevat, en welke edele natuur, welke hoogere vermogens hem recht geven op de meest verlichte en teederste bemoeiingen, en op al de zorgen van eenen godsdienstigen eerbied.

Zoo dit boek in de handen valt dergenen, welke ik het geluk gehad heb op te voeden, hen zal mijne taal niet verwonderen. Ten tijde hunner Opvoeding sprak ik hun ongetwijfeld meer over mijne teederheid dan over

mijnen eerbied. Doch ik vreesde niet hun somtijds het geheim mijner nauwstgezette plichten jegens hunne zielen te openbaren; ik ontwikkelde hun graag de verborgen oorzaak van den eerbied, welken de godsdienstige onderwijzers hunner jeugd zich bij hunne Opvoeding tot regel hadden gesteld. Die lieve kinderen verstonden deze lessen; en 't is zoo zoet voor mij, als het loffelijk is voor hen, te mogen verklaren, dat zij zich altijd waardig getoond hebben van in de school des eerbieds te worden opgevoed.

Maar wat is dan het kind, om dezen godsdienstigen eerbied te verdienen?

Het kind! het is de mensch zelf met gansch zijne toekomst, opgesloten in zijne eerste jaren; het kind! het is de hoop des huisgezins en der samenleving; 't is het herboren menschelijk geslacht, het voortdurende vaderland, het is als de verjongende en bloeiende menschheid.

Het kind! het is een beminnesswaardig schepsel, dat door zijne openhartigheid, zijne argelooze eenvoudigheid, zijne vertrouwende leerzaamheid, onze toegenegenheid wint, en zeer veel van zich laat verhoplen; het is de zegen Gods en de pand des hemels; 't is eene onnoozele ziel, wier vreedzame slaap nog door geene driften gestoord wordt, wier oprechtheid door de begoochelingen der leugen en het zinsbedrog der wereld nog niet ontaard is.

Het kind! 't is een eenvoudig en zuiver hart, bij hetwelk de godsdienst zich met betrouwen mag aanbieden, dewijl het tegen hem nog geene geheime belangen te verdedigen heeft, en dat zich gaarne door die vaderlijke stem laat ontroeren.

Het is die eerste leeftijd, zoo aangenaam om zien, zoo lieflijk om op te kweeken, doorgaans zoo geschikt om te onderrichten, zoo gemakkelijk om tot de heiligste plichten op te leiden, en steeds zoo belangrijk om van nabij te studeeren. Ha! ik begrijp, hoe de kindsheid zoo lief was aan den God van het Evangelie! Alles in haar ademt

onnoozel- en bevalligheid. Er is in dien eersten levenstijd iets, dat verscher uit den hemel komt, dat al de zege-ningen dier goddelijke hand op zich riep, en dat ons hier beneden de onnoozelheid en de deugd in al hunne aantrekkelijkheid voorstelt.

Maar, zal men mij misschien zeggen, het is klaarblijkelijk, dat gij behagen schept in te spreken van die bevoorrechte kinderen, die de onnoozelheid, de leerzaamheid, de wijsheid zelve zijn; die door de natuur en de gratie als om strijd zijn begiftigd geworden, en die geboren schijnen om de liefde des hemels en de wellust der aarde te wezen.

Neen, ik spreek hier van alle de kinderen, wie zij ook zijn; ik neem dien leeftijd in zijne grootste algemeenheid, en ik zeg dat zich daarin eene bevalligheid, eene waardigheid, eene edelheid bevindt, welke hem gansch eigen is: iets ongemeen gelukkigs, dat zijnen hemelschen oorsprong getuigt, en bij de andere menschen niet gevonden wordt. In het kind, gelijk ik het mij voorstel, is nog niets geschonden of verlaagd; het heeft nooit met voordacht iets berispeijliks bedreven, nooit met sluwheid gelogen, nog nooit in geweten de deugd veracht of gehaat; de rechtvaardigheid, de billijkheid, de goede trouw leven bij hem in hunne volle kracht. 't Is waar het kind draagt in zich, met de erfzonde, de neiging tot het kwaad; maar deze is slechts eene kiem, die, in het diepste zijns harten verborgen, nog in het minst niet ontwikkeld is.

Ik ken beter dan iemand anders de gebreken der kindsheden, en men zal straks zien, dat ik noch den lust noch de noodzakelijkheid gevoel, om die te verbergen. De vele jaren, welke ik aan de zorg der kinderen heb gewijd, zijn de aangenaamste, maar ook de lastigste mijns levens geweest; en zoo mijne haren vóór den tijd grijs zijn geworden, het was in den dienst der kinderen. Is er overigens iemand, die zich met kinderen heeft beziggehouden, zonder te weten, zonder te ondervinden hoeveel in hen door de Opvoeding te hervormen en te verbeteren valt? Het is dus ook, ik erken het gereedelijk, het

is vooral in dien ouderdom, dat men somtijds naast de gelukkigste neigingen, de meest bedorven natuurdriften ontmoet, zooals de koppigheid, de oplopendheid, de jaloeschheid, de leugentaal, ja zelfs de ondankbaarheid; het is vooral in dien ouderdom, dat de zelfzucht, hoe onberedeneerd die ook zij, het driftigste, het eigenzinnigste, het vurigste blijkt te zijn. Nooit heb ik ergens eene diepere eigenliefde ontdekt, dan bij de kinderen.

Wanneer hunne eerste jaren in verwijfdheid zijn verlopen, met welken geheimen tegenzin verstooten zij dan alle waarheid, die hen kwetst! met welke beweenselijke drift omhelzen zij dan alles, wat valsch of slecht is, indien het hen maar vleit!

Daarbij is die ouderdom nieuwsgierig, onbestendig, onrustig, begeerig naar genot, afkeerig van bedwang. Het is die ouderdom, die met zulken gevaarvollen ijver de oogen tot het leven opent, om er al het aangename van te ontdekken; die ouderdom, die zijne onrustige blikken over het lachend tooneel der wereld weiden laat, om er de bedriegelijke schoonheden van te aanschouwen; die ouderdom eindelijk, waarop het hart, ofschoon nog zoo jong, vatbaar wordt voor het genot van alles wat het omringt; met drift het voedsel smeekt, dat zijne wenschen behoeven, en zich spoedt om de ijdele genoegens te smaken, die misschien weldra zijne onnoozelheid zullen bevleken!

Dat alles beken ik, en waartoe zou ik het verbergen? Het zijn juist de onervarenheid, de zwakheid, de tallooze gevaren en vooral de gebreken van dien eersten leeftijd, welke mij het meest ter harte gingen, mijne teedere genegenheid ontrusteden, en die aan de onverschilligheid zelve vaderlijke bezorgdheid en oplettendheid afvergen

Ik herhaal het dus, de kindsheid is lichtzinnig, achteloos, laatdunkend, onstuimig, hardnekkig; 't is de tijd der onachtzaamheid, der driftigheid en der vermaken;

de tijd van alle begoochelingen; en daaruit volgen bijna al de misstappen van die jaren en al de moeilijke zorgen der Opvoeding; maar, voegde Fénelon er bij, het is de eenige leeftijd, waarin de mensch nog alles op zich zelven vermag. En ik vraag het, wat is aantrekkelijker, wat is eerbiedwaardiger zelfs, dan een wezen, dat zoo jong is, en dat zich geweld aandoet om beter te worden? Is dat niet een der schitterendste voordeelen der kindsheid?

De rijpe ouderdom en vooral de grijsheid zijn bijna zonder hulpmiddelen tegen hunne gebreken; zij kunnen maar zeer bezwaarlijk de ongelukkige plooi, welke zij eens genomen hebben, wegstrijken, en het kwaad, dat met hen verouderd is, ontwortelen. Er blijft hun gewoonlijk niets over, dan een verzwakte en door de gewoonte verdorven aard.

Wat de kinderen betreft, indien zij, evenals de groote menschen, de gebreken hunner hoedanigheden (1) hebben, zij hebben toch nog geene van die ingewortelde gebreken, welke door verloop van tijd, door den invloed der gewoonte en de nootlottige kracht der voor het kwaad gansch ontwikkelde natuur, te recht den naam van ondeugden krijgen.

Alles in hen is nog buigzaam en nieuw: het is zoo gemakkelijk die teedere plantjes recht te buigen en ten hemel te richten. Niets in die jonge levendige schepselen is verzwakt, niets is ingeworteld.

En daarom is er zelfs te midden dier gebreken niets aangenameer om zien, dan de aangroeiende rede en de ontluikende deugd van een kind (*lilium inter spinas*, (2) zegt de Schriftuur), niets treffender om na te gaan, dan de eerste pogingen welke het aanwendt, om zich-

(1) D. i. *hunne goede hoedanigheden in te hoogen graad bezitten*, een gallicismus, dien ik letterlijk vertaald heb bij gebrek aan eene eigenaardige Nederlandsche uitdrukking (V.)

(2) Eene lelie onder de doornen. (V.)

zelve te verbeteren. Hoe moet men het dan vermanen en ondersteunen! met welke toegenegenheid moet men het dan doen verstaan, doen gevoelen, dat men God om dien ijver bedankt, en gelukkig is! Men dient er wel van overtuigd te wezen, dat men nooit te veel teerhartige aanmoedigingen schenken kan aan een kind, dat werkt om zijnen kwaden aard te overwinnen en zich te bedwingen; dat zijne fouten gevoelt, ze voor zichzelf niet verbergt, en ze openhartig bekent; dat degenen bemint, welke hem vermanen, en van jongs af de hand legt aan het groote werk zijner volmaking.

Men kan dus niet genoeg op zijne hoede zijn, dewijl men er zich dikwijls in bedriegt: ja, al te dikwijls veront-rust men zich zonder reden over de gebreken der jonge jaren. Onder de hobbeligste schors is er dikwijls een levende, sapvolle stam, die uitmuntende vruchten geven zal; gelijk er ook somtijds onder een glad en zacht uiterlijk een bedrieglijke grond en ongelukkige beginsels van bederf verborgen liggen. Er behoort vooral met zorggewaakt te worden op wat men zoete kinders noemt: ik zeg niet dat men moet vooringenomen zijn tegen hen; maar men dient er wel op te letten: zij geven zelden wat zij beloven.

Integendeel, een kind kan wijs, redelijk en vatbaar voor de deugd wezen, niettegenstaande den uiterlijken schijn der lichtzinnigheid en een' te vurigen trek tot het vermaak. Ik heb somtijds van die jonge wezens ontmoet, die onder het woelziek uiterlijke van hunne jaren een zeer ontwikkeld verstand verborgen, die eenen helderen geest, een vast, onwrikbaar karakter hadden, zelfs te midden hunner steeds afgewisselde indrukken; en ik bekent, dat het die kinderen waren, welke mij het meest belang inboezemden; dat het met hen was, dat ik op mijn hoede zijn moest tegen den voorkeur mijns harten.

Ik verklaar het dus is vollen gemoede: het kind, zelfs dat, hetwelk bij zijne geboorte de gelukkigste inborst van den hemel heeft ontvangen, is een onbedacht, wispelturig wezen, dat van begeerte tot begeerte dwaalt, voortge-

rukt door zijne eigene onstandvastigheid. Het schijnt, dat niets het boeien kan, dat het onbekwaam is zich op iets toe te leggen, een besluit te vormen of in ernst eene partij te kiezen: in alles schijnt het slechts zijne grillen en zijne lichtzinnigheid te raadplegen, en niets bestendigs te bezitten dan eene eeuwige rusteloosheid. Maar dat de godsdienstige onderwijzers mij toelaten het in hunnen naam te zeggen: het is de taak, het is de roem der Opvoeding, die lichtvaardigheid te overwinnen en die onstandvastigheid te boeien; en dat is ook de taak en de roem der jeugd.

Ik ben bij die zegepraal tegenwoordig geweest, en heb er genot bij gesmaakt; ik heb kinderen gezien, die vóór hun twaalfde jaar de opgelegde stilte onderhielden, aandachtig waren bij de lessen der wetenschap en der deugd, volijverig in den arbeid, vurig tegenover hunne medestrevers, ingetogen in het gebed, en ik heb bij mij zelve gezegd: Welke reine vreugd, welk geluk voor hen, die deze kinderen opvoeden, en die er in geslaagd zijn zulke rijpe geesten, zulke standvastige harten, zulke ernstige zielen te vormen in een' zoo teederen ouderdom! Maar ook, hoe zou het mogelijk zijn die kinderen niet te beminnen, die zoo moedig en zoo beminnelijk zijn! Welk geluk, zijne liefde en zijne zorgen aan hunne vorming te besteden! hoe zou men eene zoo edele, zoo reine, zoo moedige en zoo leerzame jeugd niet bewonderen!

Men vergeve mijne vooringenomenheid met dien ouderdom! maar, ik moet het bekennen, ik hecht er den grootsten prijs aan, de onderwijzers der jeugd hier te overtuigen, dat het de natuurlijke gebreken der kinderen zijn, zelfs de gebreken die het meest afschrikken, welke hunnen ijver, hunne toegenegenheid, ik zou schier zeggen hunnen eerbied voor de kindsheid moeten opwekken!

Dat zij de zaak van nabij beschouwen, en zij zullen zien, dat het woelziekste, het onstuimigste kind onder al zijne gebreken iets waar, openhartig, natuurlijk heeft, dat van oneindige waarde is en allen eerbied verdient.

In eenen meergevorderden ouderdom hebben onze goede hoedanigheden zelve, helaas! buitensporigheden, die hen ontaarden doen; maar het kind is van nature rechtzinnig en openhartig; het heeft nog niets opgesmukt, niets gemaakt; somtijds schijnt het, wel is waar, al te ongedwongen, en daar klaagt men over. Wat mij betreft, ik klaagde daar maar ten halve over, omdat het mij schier altoos voorkwam zonder gemaakte terughouding, zonder afgunst, en, niettegenstaande zijne natuurlijke zelfzucht, zonder gehuichelde of baatzuchtige bedoelingen.

Het kind, dat eenvoudig en ongedwongen is en vrij in zijnen gang, houdt zich niet op om een gemaakt gelaat aan te nemen; en in de kostbare stonden, waarop het soms lust gevoelt, om naast u neer te zitten en u met oplettendheid te aanhooren, zult gij verwonderd staan van te zien, gelijk ik het duizendmaal gezien heb, hoe waardig het is van de hartelijkste, van de innigste gemeenzaamheid, hoe diep uw arbeid in die verse aarde is doorgedrongen, hoe gemakkelijk men den weg tot zijn harte vindt, om er spoedig de diepste sporen in te prenten.

Ja, het onbezonnenste, ik zeide bijna het onstuimigste kind, is juist dat, hetwelk aan hen, die zijne liefde weten te winnen, eensklaps eene bevallige onschuld en eene verrukkende openhartigheid blijken laat; het is dat kind, hetwelk in zijn hart, zoodra men het heeft weten te vermurwen, eene zoet- en zuiverheid, eene opgeruimtheid en eenen vrede laat ontwaren, die ons diep ontroeren. Ik druk met inzicht op dit gedacht: welkdanig ook de wrangheid van zijn hart en de hevigheid zelfs zijner driften zijn, van 't oogenblik dat een kind zonder laaghartigheid is, dat het oprechtheid, moed, ware gevoeligheid en godsdienstzin bezit, dient men er zich nimmer over te ontrusten.

Fénelon spreekt ergens van een kind, dat hem voor eenigen tijd werd toebetrouwd, en dat nog zeer jong

zijnde, veel geest, onbeschroomdheid en gemak tot spreken aan den dag leide, maar ook een karakter, sterk tot hardheid toe, buitengewoon levendige driften, hevige grillen, eenen onstuimigen aard, en niet genoeg gezond verstand om zichzelf te betoomen. Eens in drijf ontsloken, bedaarde het nooit van zelf; men kon hem zelfs zijn ongelijk niet doen gevoelen. Het bleef in koelen bloede stijfhoofdig, en verachtte de kastingding.

Och het waren juist al die gebreken, welke aan Fénelon een groot betrouwen op de toekomst van dat kind inboezemden: "Zijne gebreken, zeide hij, „komen uit zijnen aard en zijnen ouderdom „voort. Ik heb alle reden om te gelooven, dat „zij onder den invloed der goede Opvoeding „en eener rijpere rede in ware talenten zullen „verkeeren. 't Is wijn, waarvan de wrangheid „in kracht verandert. 't Is eene zeer sterke „natuur; het komt er maar op aan, die te „verzachten. De ouderdom, die de rede versterkt, „het voorbeeld, het onderwijs, het gezag zullen „deze kinderlijke onstuimigheid bedaren.

"Er wordt bij dat kind veel zachtheid, geduld en vastheid vereischt... Het dient geleid te worden met eene zachte, geduldige en volhardende vastheid (1). Er is in hem een grond

(1) Fénelon hield veel van kinderen. In den ouderdom van vier en zestig jaren had hij nog op zich genomen, in zijn paleis van Kamerijk de kinderen van den hertog de Chaulnes gedurende eenen ganschen herfst te bewaken. Steeds sprak hij over hen met de grootste teederheid.

Vergeet niet, schreef hij aan hunnen vader, mij volgens uwe belofte de lieve jeugd te zenden met het begin der vacantie. Zij zullen mij genoeg doen.

En bij eene andere gelegenheid: *Ik vraag u uwe lieve kindertjes, welke ik als de mijne aanzie. Zij zullen mij in 't minste niet hinderen; integendeel zij zullen mij genoeg doen, en ik zal hun eerste leermeester zijn onder M. Gallet.*

Laat mij de lieve jeugd, die mij zoo aangenaam is, en ik zal hun trachten van dienst te zijn.

Een ander maal schreef hij aan hunne moeder: *Wat het kleine volkje betreft, ik ben tevreden ze bij mij te hebben, want ik bemin ze hartelijk. Zij verzetten mij, en kunnen mij in 't minste niet hinderen.*

„ van rede en kracht, waar veel van te verho-
 „ pen is; op voorwaarde dat men hem van lie-
 „ verlede leere zich in te toomen, zal dit kind
 „ zeer voordeelige hoedanigheden erlangen. „

Fénelon openbaart hier een van de diepste geheimen der menschelijke natuur en der christelijke zedenleer, en het gewichtigste ook om te doorgronden door alwie zich aan de Opvoeding der jeugd wil toewijden.

De levendigste, krachtigste en begaafdste naturen, zijn inderdaad diegene niet, welke zonder gebreken, zonder driften, zonder aanvechting zijn. Wie kent de worstelingen en de zegepralen niet van eenen heiligen Paulus, van eene heilige Theresia, van eenen heiligen Hieronimus, van eenen heiligen Franciscus-Xaverius en van zoovele anderen?

Er is nooit spraak geweest van kinderen zonder gebreken op te voeden. Ik zou bijna durven beweren, dat niets erger zou zijn, dan zulke kinderen, en niets zoo raadselachtig, als de goede uitslag hunner Opvoeding. Ik van mijnen kant, ik voorzag altijd, en ik had de gewoonte van te zeggen: Het zijn slapende en bedrieglijke waters; zij zullen ons meer kwaad dan goed berokkenen!

Duizendmaal meer waard zijn de levendige, onstuimige, driftige naturen. Zij moeten wel krachtig bestierd worden, maar zij leveren ook groote hulpmiddelen op, om tot groote uitslagen te komen.

Wat verstaan de zedenleeraars inderdaad door driften? Zij bedoelen die machtige drijfveeren, die onstuimige bewegingen der ziel, welke haar nopen tot liefde of tot haat. Waarmede hebben zij die vergeleken? Met moedige rossen, welke de ziel wegvoeren, en haar in het uiterste goed of in het uiterste kwaad dompelen, naar gelang eene krachtige of eene zwakke hand de teugels heeft vastgegrepen.

Laat dus de kinderen vurig, driftig, oplopend zijn; laat ze eene levendige inbeelding, eenen trotschen geest.

een korzelig karakter, eene buitensporige gevoeligheid hebben : dat ontrust mij niet voor hunne Opvoeding ; die ten minste zullen zonder gebrek, zonder blaam, maar ook zonder verdienste in de middelmatigheid niet kwijnen ; ik vraag voor hen niets dan eene hand, die in staat zij om de teugels te grijpen, en hunne krachtige, moedige natuur behendig te bestieren.

Die kinderen, welke mij zoovele moeite veroorzaakten, hadden in den grond een voortreffelijk hart, eenen verheven geest, eene edele ziel. Altijd kwamen zij mij waar, gevoelig, openhartig voor ; zij waren gewoonlijk de dankbaarste, en in den grond de leerzaamste van allen ; zij deden de meeste moeite om zich aan de gehoorzaamheid, den arbeid, de liefde voor de schoone letteren en den eerbied jegens hunne meesters te gewinnen ; zij waren altijd eerder gereed om het goed te bewonderen, dan om tegen het kwaad te wrokken ! En wanneer hun goede aard, door de gratie Gods en hunne goede Opvoeding zegevierende over de gebreken en zwakheden huns ouderdoms, eindelijk vaste wortelen schoot in de wijsheid en in de deugd, — dan werden zij inderdaad van die kinderen, die beloven in den ouderdom van twintig jaren de beminnelijkste en edelaardigste menschen (1) te worden.

(1) Rousseau.

II HOOFDSTUK.

Het kind, mijne waarnemingen.

Het spreekt van zelf dat, wil men den kinderen nuttig zijn, wil men zich door hunne gebreken niet laten ontmoedigen, wil men al hunne goede eigenschappen leeren kennen, men ze noodzakelijk moet beminnen. Men moet voelen, hoe zoet het is door hen bemind te worden; men moet belang stellen in wat hen aangaat; men moet ze met wellust en oordeel bestudeeren; men moet gaarne bij hen zijn, en vertrouwelijk met hen spreken: daardoor wordt hunne inborst getemperd en verzacht; zij verliezen alle trotschheid en bitterheid; zij worden niet alleen beleefd, gezellig, toegeeflijk, oprecht, opgeruimd, dankbaar en teerhartig; maar hun geest wordt verheven, hun hart ontluikt, en laat de aandoenlijkste geheimen ontdekken. Men kan hunne gansche ziel doorschouwen, en soms wordt men eensklaps achter dat zoet en lachend aangezicht, in het binnenste van dat wispelturig schepsel, iets groots en goddelijks gewaar, dat ons in het begin verbaast, en dat men weldra hartelijk vereert.

Wanneer Fénelon van de wonderbare gave der eenvoudigheid spreekt, voegt hij er bij, dat zij de evangelische parel is, waardig van opgezocht te worden in de verstaftgelegene landen. Zij is een diamant van zulk een zuiver water, dat zij de allerschoonste glansen verspreidt.

De oevers van den Ganges, die ons de parelen uit het Oosten leveren, hebben ons de eenvoudigheid niet geleverd; deze heb ik gevonden in het harte van een kind.

De reinheid van hun voorhoofd, de levendigheid van hunnen blik, de frissche kleur, de aanvallige glimlach, de eenvoudige en minzame spraak, al de lieflijke schoonheid van die levensjaren hebben ongetwijfeld eene groote macht; maar grooter nog is de macht der schoonheid van hun hart. Zie, hoe die ongekunstelde eenvoudigheid van het kind hem, zonder dat het zulks weet, de verhevenste deugden inboezemt! Van het kind kan men zeggen, wat de Apostel van de liefdadigheid zegt: Het gelooft alles; het hoopt alles; het zoekt alles, wat beminnelijk en schoon, het bewondert alles, wat groot en edel is; het vermoedt geen kwaad, het bedreeft zich niet om het goed. Het verheugt zich over alles, wat voorspoedig is. Gij hebt het lief, het bemint u; gij schijnt deugdzaam, het vereert u. Het handelt zonder eerezucht, zonder kwaadwilligheid, zonder bitterheid. Zijn hart klopt, zijn oog ontvlamt op het hooren eener edelmoe-dige daad; zijne tranen vloeien op het zicht des ongeluks; men hoeft hem niets te verklaren: het beseft, het raadt de noodwendigheid, waar zij zich bevindt. Zijn blik ontdekt het eerst de armoede, die bevend zijne schreden volgt; zijne hand is de eerste geopend om troost te bieden. Neen, het verwondert mij niet, dat Jesus-Christus, eens dat zijne discipelen onder elkander twisteden, om te weten, wie de verhevenste zou zijn in het rijk der hemelen, een jong kind tot zich riep, en, na het omhelsd te hebben, het in hun midden plaatste, zeggende:

Voorwaar zeg ik u: alwie het Rijk Gods niet als een kind ontvangt, zal er niet ingaan (1).

Het zijn, gelijk men ziet, geene droomen mijner vriendschap voor de kindsheid en de jeugd, die ik vertel! Is er sedert Jesus-Christus, die de eerste leeraar en de vriend der kinderen wezen wilde, één onderwijzer geweest zijner roeping waardig, die niet heeft ondervonden wat ik zooeven zeide? Wie heeft al niet met diepe ontroering in die jonge herten dat edel vuur, die moedige leenzaamheid, die vertrouwende edelmoedigheid, die levendige en krachtige ingevingen, en, wanneer de tijd gekomen is, dien verheven smaak, die begeesterde bewondering waargenomen, welke hen eensklaps voor de waarheid en de deugd bezielt? Ha! zij bedriegen zich grootelijks, die de kindsheid en de jongelingschap zoo gering achten.

Reine en schitterende, edele en rechtzinnige jaren! heldhaftig tijdstip des levens! wonderlijke ouderdom, wanneer eene godsdienstige Opvoeding zijne genegenheden inboezemt, zijne pogingen bestiert, zijne vurigheid wettigt, zijne driften matigt, zijne gebreken verbetert, zijne afdwalingen voorkomt, zijnen deugden glans bijzet! Het is de tijd der reinste gedachten, der hartelijkste genegenheid, der trouwste vriendschap (dit heb ik vooral tweemaal in mijn leven ondervonden), de tijd van den onverschrokken moed tot het goede, en zelfs, waar 't noodig is, van de grootmoedigste opoffering!

Ziedaar de gelukkige voorrechten, welke de jeugd en de kindsheid waardig maken van de gestadigste zorg en de teederste liefde; en het zal altijd met eene onuitsprekelijke vertroosting en eenen teederen eerbied zijn, dat een godsdienstige onderwijzer zijne blikken op de kindsheid zal laten rusten, of zich hare deugden herinne-

(1) St^e Mattheus, hoofdstuk XVIII.

ren, welke zoo waar en soms zoo groot, zoo ongedwongen en zoo eenvoudig zijn.

Men gelieve mij mijne persoonlijke herinneringen te vergeven: het is daardoor, dat mijne woorden eenig gezag krijgen; het is daaruit, dat de zoete aandoeningen eener oude vriendschap voortkomen, welke in mijne ziel nog niet is uitgedoofd, die waarschijnlijk nooit uitgedoofd zal worden, en aan welke men wille toelaten eenen blik te werpen op een verleden, dat mij nog klaar voor oogen staat.

Gedurende mijne goede en gelukkige levensjaren aan de Opvoeding der jeugd gewijd, zag ik gaarne de kinderen, die mij toevertrouwd waren. Het was mij een genot mij bij hen op hunne speelplaatsen te begeven, hunne vermaken af te zien, en soms — zij mogen het zich nog herinneren — er deel aan te nemen.

Ofwel, zoo de vermoeidheid mij de vaak al te hevige bewegingen hunner spelen niet toeliet, was ik er toch graag de stille toeschouwer van; ik wandelde dan rustig in 't midden hunner onstuimige uitspanningen, en vond daar onuitsprekelijke rust en zoetheid. Wanneer ik, door mijne bediening gedwongen mij tijdelijk in de wereld en hare beslommeringen te werpen, bedroefd was door de smartelijke tooneelen des levens, hoe dikwijls ben ik dan met eene geheime en diepe voldoening naar 't Klein-Seminarie teruggekeerd! Een half uur uitspanning tusschen mijne leerlingen verdreef al de wolken; bij hen vergat ik alle onrust, allen pijnlijken kommer, alle droevige teleurstelling.

En wanneer ik mij ook niet in hun midden begaf, maar hen van verre gadesloeg, dan was 't gerucht hunner vermaken, het geschater hunner vreugd, hun argeloos gekijf, hunne schielijke verzoening, de levendigheid hunner indrukken en, waarom het verholen gehouden, hunne vreugd van mij, ofschoon maar van verre, te zien, daarbij de verdubbeling van hunnen gloed, wanneer zij

mij tot getuige en rechter hunner levendige spelen en behaalde voordeelen hadden, — dan was dat alles eene verkwikking voor mijne ziel, waarvoor ik God bedankte, terwijl ik Hem smeekte voortdurend zijnen zegen uit te storten over die beminnelijke en getrouwe schaar, over dat wordend volk, over den kostelijken schat, mijnen ijver en zorgen toevertrouwd, over de hoop van Godsdienst en Vaderland.

Ik heb mannen van de wereld gezien, sedert lang en met eere in de grootste staatszaken gewikkeld, die op het zicht onzer kinderen dezelfde indrukken gevoelden. Ik heb er tot tranen toe bewogen gezien, wanneer zij onder het frissche lommer van ons huis te Gentilly (1) die talrijke jongelingschap beschouwden, die in dartele zwermen alom verspreid, te midden van onnoozele spelen zulke reine weelde smaakte.

Hoe gaarne woonde ik ook hunne werkzaamheden bij ! Hoe dikwijls onderbrak ik eensklaps de mijne, om hen in de studie te gaan verrassen ! Ha ! het was schoon al die kinderen daar ingetogen en zwijgend te zien. Die tweehonderd jonge verstandenen, de groote letterkundige meesterstukken met aandacht en vlijt doorgrondende en met vuur bewonderende, zulk schouwspel verrukte mijne oogen en mijn hart.

Maar onder dat betrek geleeke niets het genoeg, dat ik smaakte bij hun onderzoek !

Wanneer ik hen de schoonste bladzijden van Virgilius, Homerus, Cicero, Titus-Livius, Fénelon, Bossuët met vastheid hoorde opzeggen, met smaak verklaren, met getrouwheid, met vuur, met geestdrift vertalen, dan ondervond ik eene innige blijdschap. Wat kon er troostrijker voor ons zijn, dan te zien, dat zij gevoelig waren aan de edele vermaken des geestes ? Hunne ontkiemende

(1) Een dorpje op een uur afstand van Parijs gelegen, waar het klein Seminarie van Sint-Nicolaas een buitengoed had.

rede werd verlicht door het licht dier machtige verstanden, ja werd somtijds ontvlamd door den gloed dier groote vernuften!

Ik bewonderde het, dat het vernuft der Homerén, der Virgiliussen, der Bossuëts, der Sint Joannes-Chrysostomussen zich met hunne jonge geesten kwam verbinden, om die te verwarmen, te bevruchten en tot zich te trekken!

En indien hun spel en hun arbeid mij zulke vreugd veroorzaakten, wat zal ik dan zeggen van hunne godsvrucht? Hier schieten mijne woorden te kort.

Hoe stichtend was het, ze in hun heiligdom vereenigd te zien! wat een levendig geloof! wat eene vurigheid in het gebed! Op onze feestdagen en op die hemelsche morgenstonden, waarvan zij nimmer het geheugen zullen verliezen, scheen de engel des Heeren hen wezenlijk te vergaren en met zijne vleugelen te overlommeren!

Voor al op die dagen was het, dat ik gaarne tot hen naderde, om met hen te spreken, om hunne harten van nabij te aanschouwen. Het was mij, alsof ik daarin het hoogste geluk, den vrede der onnoozelheid en al de welriekende geuren des hemels ademde.

't Is waar, dat de wolken van de menschelijke natuur nu en dan die genoegens der onnoozelheid en der genade kwamen verduisteren; maar eens dat die lichte wolken der kindsheid waren verdreven, zag men op den bodem dier jonge zielen als eenen uitgestrekten vlekkeloozen azuren hemel, waarin God zelf bovenaardsche glansen deed schitteren.

Het is dan, dat eene liefvallige, eene edele bedeesdheid, zich zelfs onbewust, eene hoogere en verborgen waarde bijzette aan alles, wat zij deden. Hunne minste gezegden, hunne eenvoudigste woorden hadden alsdan eene geheime, onuitsprekelijke bevalligheid, waaraan men niet weerstaan kon. Hoe dikwijls heb ik in zulk aangenaam en hartelijk

onderhoud op de lippen der kinderen eene verhevene eenvoudigheid ontmoet!

Mijne genegenheid voor hen was groot; en echter openbaarde ik hun slechtsonvolmaaktelijk de gevoelens mijns harten, vooral aan diegenen, bij welke ik de natuur allengskens door den invloed der gratie kon zien verzachten, louteren en veredelen.

Hoevelen zijn er niet onder hen, van welke ik zeggen kan, dat ik in hen God erkend en bemind heb, zichtbaar en verpersoonlijkt onder het bevalligste uiterlijke! Hunne kindsheid was die des Zaligmakers: evenals Hij groeiden zij in jaren, in wijsheid en in genade voor God en voor de menschen.

Dikwijls heb ik mij afgevraagd: Van waar komt toch de onuitsprekelijke bevalligheid der kindsheid en der jeugd? Waarom is er in die eerste levensjaren eene geheimzinnige lieftalligheid, die betoovert, die ontroert en nimmer vermoeit? Een vriend, dien ik hoogacht, antwoordde mij eens: "Het kind is, ja, de eenvoudigheid, de oprechtheid, de onnoozelheid zelve; doch ziehier, waardoor aan dit alles eene wonderbare tooverkracht wordt bijgezet: het kind is de hoop! Zoo het de vreugd van het tegenwoordige is, het is vooral de hoop der toekomst!"

Dit woord trof mij, en herinnerde mij een ander, dat aan Lodewijk XV werd toegestuurd door de markiezin van Pisieux, welke bij zijne zalving tegenwoordig was. Ach! Sire, zeide zij hem, gij haddet u toen eens moeten zien..... gij waart schoon gelijk de hoop!

Meer kon men niet zeggen. Een kind, al was het ook koning, kon geen en schooner en lof, geene kieschere les ontvangen. Maar welk ook zijn stand weze, het kind is altijd de schoone, de zoete, de zuivere hoop!

Hier vloeien de gewijde Boeken over van lieflijke beelden.

Het kind is eene teedere loot, eene zwakke plant, wel is waar, maar die misschien eenmaal een groote boom zal worden, beladen met al de vruchten der deugd, en die zijne roemrijke schaduw in de verte zal uitspreiden.

Het is eene bloem, gereed om open te gaan, en die eene heerlijke ontluiking belooft. Indien zij in hare eerste ure reeds zoo schoon is, wat zal zij dan eens wezen, wanneer zij, getooid met al de bevalligheden en opgesmukt met al de gaven des hemels, zich verheffen zal om de aarde te versieren ?

Het kind is nog eene zachte beek, eene ontspruitende bron ; maar het zal misschien een prachtige stroom worden ! De onderwijzer is die bekwame fonteinmeester, waarvan de gewijde Boeken gewagen ; zijne hand leidt die gehoorzame wateren, richt ze naar zijnen zin, en laat niet toe, dat ooit vreemde, onreine of bittere wateren, hunnen loop komen beroeren.

Ja, het kind is de hoop, de hoop des hemels zelve : want het is de erfgenaam der eeuwige palmen, het voorwerp van Gods welbehagen, de broeder en de vriend der engelen.

Het is de hoop der aarde, waarvan het reeds de rijkdom en de schat is, waarvan het eenmaal de kracht en de roem zal worden. Het is de hoop des vaderlands en der gansche menschheid, die in hem vernieuwd en verjongd worden. Het is hier beneden, vooral, de hoop des huisgezins, waarvan het reeds de vreugd en den wellust uitmaakt, waarvan het eenmaal de eeren de kroon wezen zal.

Beminnelijk schepsel ! Zijne eerste verschijning in de wereld, zijn eerste blik, zijn eerste glimlach is een teken van vrede en rust voor allen. Aanschouw het : er is geen wolkje op dat voorhoofd ; het kent het verleden niet, het lacht het tegenwoordige tegen ; het stort zich de toekomst in, en schijnt elkeen daar met zich mede te voeren.

Ik heb mij ook somtijds gevraagd : Waarom is het kind vooral de vreugd zijner oudste bloedverwanten ? — Nooit zijn zij vermoeid van het te zien, van het te zege-

nen, van het te hooren, van zijne kracht, zijne vlugheid, zijne bevalligheid te bewonderen. De glans en de zoetheid van dien glimlach; de zuiverheid en de doorschijnendheid van dat voorhoofd; de helderheid en het vuur van dien oogslag, dat alles herinnert hun zeker, dat wij verouderen, dat wij verbleeken, dat wij iederen dag sterven; maar ook, dat wij niet moesten verbleeken, noch verouderen, noch sterven; en dat kind is onder hunne oogen als eene gedachtenis, als een weerschijn dier onsterfelijke jeugd, welke het oorspronkelijk aandeel was onzer natuur.

Voorwaar, hoe meer ik erover nadenk (ik zeg het met gevaar van in herhalingen te vervallen), hoe minder het mij verwondert dat de Zoon Gods, gedurende zijn verblijf op aarde, de kinderen liefhad, en zijn genoegen vond in hen te zegenen: Jesus-Christus beminde de menschen, en hij zegende hen allen in de kindsheid, die de hoop uitmaakt van het uitgestrekte menschelijk gezin. Wie kent die eenvoudig schoone tooneelen van het Evangelie niet? Onze Zaligmaker doorliep de steden en vlekken, het goed doende en de zieken genezende. De moeders, steeds zoo ervaren om de harten hunner waardig te ontdekken, kwamen bijgelopen, en brachten hunne kindertjes vóór Hem, opdat Hij ze zegende. De kinderen en de moeders waren zoo talrijk, dat de apostelen, wie dat verveelde, zich beklagden, en hen wilden verwijderen. Maar de goddelijke Meester gebod, dat men hun toegang verleende: Laat de kleine kinderen tot mij komen, sprak Hij; het rijk der hemelen is voor degenen, welke hun gelijken. En hij omhelsde de kleinen, legde hun de handen op, en zegende hen, daar hij herhaalde: Laat de kleine kinderen tot mij komen! het rijk der hemelen is voor degenen, welke hun gelijken.

Die woorden besluiten alles: de prijs van het eeuwig leven was geopenbaard: de noodzakelijkheid eener wedergeboorte en eener nieuwe onnoozelheid was afgekon-

digd ; en voortaan moesten de poorten des hemels gesloten blijven voor alwie zich tot de kindsheid niet wilde verootmoedigen.

Zoo de Zoon Gods, uit den hemel gekomen ware, om enkel dat woord te spreken, dit zou voldoende zijn voor zijne glorie en voor het geluk der menschheid. Wie had dit vóór hem gezeid ? wie had in dien zin gedacht en gevoeld ? Sedert vier duizend jaren, terzijde gelaten eenige koude woorden, aan het verstand van eenen wijsgeer ontsnapt, was de kindsheid op aarde het voorwerp van de verachting der wijzen en van de wreede onbezorgdheid der wetgevers ! Maar te midden der algemeene verdorvenheid, was zij de hoogste en eenigste wellust des hemels ; en wanneer de Vader des huisgezins zijne kinderen kwam opzoeken ; wanneer de Schepper zich aan de zijnen wilde bekend maken, was het door geene prachtige redevoeringen, dat Hij zich openbaarde ; neen, eer Hij zich tot meester en leeraar der wereld aanstelde, vond Hij behagen in zich onder een treffender oogpunt en onder eenen zoeteren naam te vertoonen : wel ontwaarde men in Hem de grootheid en de macht van den Koning des hemels, maar Hij was vóór alles een teedere vader, men ondervond hoofdzakelijk zijne liefde ; en wanneer Hij zeide : Laat de kleine kinderen tot mij komen ! het rijk der hemelen is voor degenen, die hun gelijken, dan vielen de vaders en de moeders ontroerd vóór zijne voeten neder, en aanbaden Hem !

Ha ! ik begrijp, waarom de profeten den lof der aartsvaders en den edelen trost over de vruchtbaarheid der vrouwen zoo hoog verhieven ! Bij het eindigen dezer regelen, wil ik gaarne met hen den evangelischen uitroep herhalen : Gelukkig de moeders, wier schoot, door eene heilige vruchtbaarheid, der aarde en den hemel talrijke kinderen heeft geschonken ! Gelukkig de borsten die hen hebben gezoogd ! Nooit heeft eene moeder schooner kleinnoodiën op hare borst gedragen, nooit heeft schooner noch roemrijker eene kroon hare slapen omkranst.

DERDE HOOFDSTUK.

Het bederven kind.

HET BEDORVEN KIND! Ik had liever dit pijnlijk onderwerp niet aangeraakt; maar ik kon het niet ontwijken, vooral in een boek, waar gesproken wordt over gezag en eerbied.

De doodelijke vijand van het gezag en den eerbied is het bedorven kind.

En van den anderen kant is een kind bederven op de jammerlijkste wijze te kort komen aan den eerbied, welke de waardigheid zijner natuur verdient, en aan het belang, dat zijne toekomst en zijne eer vereischen.

Men lacht somtijds, wanneer er van die bedorven kinderen spraak is: ik heb er nooit mede gelachen; nooit heeft het zien van een bedorven kind eenen glimlach op mijne lippen kunnen brengen; want niets is minder vermakelijk. Voor mij is het iets verschrikkelijks, — verschrikkelijk in het tegenwoordige, verschrikkelijk voor de toekomst.....

Wat doet gij den ganschen dag? vroeg men aan eene jonge vrouw. — Ik breng mijnen tijd door met mijne kinders te bederven, was het antwoord.

Dit was, volgens haar, slechts een geestige zet ; maar dat woord was ernstiger dan zij meende. Daardoor veroordeelde zij scherp al die moeders, welke inderdaad geene andere bezigheid schijnen te hebben, dan hunne kinderen gedurende hunne eerste levensjaren te bederven ; en zichzelve ook veroordeelde zij mede: zulks heeft eene pijnlijke ondervinding haar later bewezen.

Maar de kindertjes zijn zoo jong ! zegt men ; wat kwaad is er gelegen in ze een weinig te bederven ? dat is van geen belang, en duurt maar eenige jaren. — Neen ! dat duurt een leven lang. De eeuwige Waarheid heeft daarover dit orakel uitgesproken : De jongeling zal in eenen meer gevorderden leeftijd wezen, wat men hem in zijne kindsheid zal gemaakt hebben. (Spreuken, XX, 6.)

Er bestaan vele wijzen van een kind te bederven. Men bederft zijnen geest, door het onbedacht overdrijven van loftuigen.

Men bederft zijn karakter, door hem geheel en al zijnen eigen wil te laten doen ; men bederft zijn hart, door zich overmatig met hem bezig te houden, door het te aanbidden en te vergoden.

Al die wijzen, gansch die treurige kunst om eenen ouderdom te bederven, die de hoop van geheel het leven is, kunnen teruggebracht worden tot de uitbreiding van twee schadelijke grondbeginsels, die de bron van alle menschelijke verdorvenheid zijn, te weten: de weekelijkheid en de hoogmoed.

Men kan zich geen gedacht vormen van wat de kinderen worden, die door de weekelijkheid bedorven zijn, die bedorven zijn, omdat zij te veel gestreeld worden, omdat men hun eene al te gevoelige vriendschap betoont, omdat men hunne neigingen, hunnen eetlust, hunne oogen, hunne traagheid, hunne wenschen in alles involgt.

Het zijn somtijds echte wilde dieren. Zij schijnen, en zijn doorgaans wat men zoete kinderen noemt, namelijk be-

vallig, gedienslig, streelend. Er is geene vleierende toegevendheid, geene bevallige laagheid, of zij kennen er het geheim van, om van u te verkrijgen, wat zij verlangen. Gij vindt ze bekoorlijk, indien gij niet al te nauw ziet; maar zoo gij onverwachts hunne streken en uwe zwakheid bespeurt; zoo gij eenigen tegenstand beproeft; zoo gij van hen het kleinste werk, de minste oplettendheid vereischt; aanstonds zal de kwade luim, het gramstorig en prat-achtig stilzwijgen, ja zelfs de redelooze en geweldige onbeschoftheid u openbaren, dat die zoo beminnelijke kinderen slechts bedrieglijke kinderen zijn; dat zij, evenals getemde dieren, in den grond slechts gevoelig zijn aan het bekoorlijke der middelen, waardoor zij getemd werden; maar dat zij weder wilde en boosaardige dieren worden, dat zij bijten en rijten, zoohaast men aan hunne neigingen iets weigert.

Men denkt misschien, dat ik overdrijf. — Is zulke teedere ouderdom tot zooveel ondeugendheid in staat? Ziehier wat Fénelon en de Heilige Augustinus er over dachten; men gelieve in acht te nemen, dat zij van de eerste kindsheid spraken. “Bemerk, zeide Fénelon, hoe „de kinderen van in dien ouderdom degenen zoeken, die „hen vleien, en ontvluchten, die hen bedwingen; hoe zij „weten te krijten of te zwijgen, om te bekomen wat zij „verlangen; hoeveel bedrog en jaloerschheid er reeds in „hen steekt!”

„Ik heb, zegt de Heilige Augustinus, een jaloersch „kind gezien: het kon nog niet spreken, en met bleekheid „op de wangen en gramschap in den blik aanzag het „reeds het wichtje, dat met hem aan de borst lag.”

Ik houd zeker niet van droge, harde en hooghartige kinderen; maar omdat de teerhartige, indringende, buigzame en streelende kinderen op 't eerste gezicht beminnelijken zijn, daarom zijn zij in mijne oogen niet minder te duchten, en stellen zij hunne Opvoeding in groot gevaar; en wat dit gevaar nog vergroot is, dat men er ge-

makkelijk door verrast wordt. De behendigsten zelf worden hier bedrogen.

“ Men dient te bemerken, zegt Fénelon, dat er karakters van kinderen zijn, nopens welke men zich veelal vergist. Eerst schijnen zij fraai, omdat de eerste bevalligheden der kindsheid eenen glans verspreiden, die alles overdekt: men ziet daarin iets buitengewoon teeder en beminnelijk, hetgeen belet de wezenstrekken van naderbij te onderzoeken. „

En wat gebeurt dan ? men schept genoeg in hen, men is er fier over, men vleit ze, men laat ze vleien door iedereen, door jonge dienaars, door slaafsche vrouwen, die zich bij hen door alle soorten van lage en gevaarlijke toegevendheid zoeken in te dringen, al hunne luimen in volgen, en hunne bedorvenste kleine driften als om strijd voeden.

Weldra zijn de bedrieglijke bevalligheden der kindsheid uitgewischt; de levendigheid verdwijnt, de schijnbare teederheid des harten gaat verloren : eensklaps ontdekt men in hen met afschrik eene bedroevende dorheid van ziel, eene diepe verdorvenheid; en ten slotte, worden die zoete kinderen inderdaad verschrikkelijk. Dan bemerkt men, doch te laat, dat er geene harder, booser, hooghartiger, geweldiger, ikzuchtiger, ondankbaarder, onrechtvaardiger, afschuwelijker wezens bestaan, dan de door weekelijkheid bedorven kinderen!

Men vergeve mij, dat ik op zulke pijnlijke bijzonderheden drukke: niets is minder aantrekkelijk voor mij. Ik doe het alleen uit medelijden, uit plicht, uit liefde, om aan de ouders, aan de huisgezinnen, aan de kinderen zelf de vervaarlijke rampen te sparen, welke de noodzakelijke gevolgen zijn van het kwaad, dat ik betreur.

De zwakke en onbezonnen ouders, die met de opkomende grillen en driften hunner zonen en dochteren lachen, die zich gedurende hunne kindsheid daarmede verlustigen, bij zooverre dat zij hun alle soorten van bui-

tensporigheden toelaten; zulke ouders hebben niet rijpelijk over de zaak nagedacht; zij hebben niet voorzien, al hetgeen zij eenmaal zullen te lijden hebben van de losbandigheid, de ondankbaarheid en de oplopendheid dier ongelukkige kinderen. Laten zij er dan heden aan denken, en mij veroorloven al hunne aandacht op dat gewichtig onderwerp te vestigen.

De heidenen zelven hadden daar al de belangrijkheid van begrepen: " Voor alles, zeide een oude wijsgeer, „ moeten de kinderen matig zijn, hunne kleeding een- „ voudig en van dezelfde soort als die hunner makkers(1).

(1) Niets is erger bij de kinderen, niets bederft hen meer en sneller, dan de ijdelheid in de kleederdracht. Men moet hun daar van jongs af eenen tegenzin van inboezemen. Ik vervolgde in het klein Seminarie van Parijs zonder genade allen ijdelen opschik. Aldus liet ik, bij voorbeeld, nooit het pronken met gouden horloges en kettingen toe. Ik zeide hun: " Gij zult eene gouden ketting dragen, wanneer gij dit zult verdienen. Tracht de eersten uwer klas te wezen. Eene rechtvaardige en eervolle onderscheiding is die van het verstand, van den arbeid en van de wijsheid. "

De reukwerken en degenen die ze gebruikten werden door mij onverbiddelijk gelaakt. Ik zeide en herhaalde hun desnoods dit woord der ouden: *Hoc mihi suspectum est quod oles bene . . . . non bene olet, qui bene semper olet*: wat goed riekt, komt mij verdacht voor . . . . het moet niet goed reiken, wat altijd goed riekt.

Aan degenen, die hun haar overmatig bezorgden, herhaalde ik zonder omwegen dit woord, hetwelk mij door eenen man van groote verdienste was gezeid geworden: Wees zeker dat een scholier, die overdreven werk van zijn haar begint te maken, een slechte scholier wordt, en dat er doorgaans een ommekeer in zijne zeden aanstaande is.

Menigeen zal het bovenstaande misschien streng vinden; maar het is de strengheid der ondervinding. Men late mij toe, tot de gouden horloges en kettingen terug te keeren, en te verklaren, dat ik nooit den godsdienstzin der ouders heb kunnen goedkeuren, die aan hunne kinderen tegen den dag hunner eerste Communie soortgelijke ijdelheden tot belooning beloven! De dag der eerste Communie heeft geen prijs buiten zichzelve. Daarin ligt overigens een wezenlijk gevaar voor de opkomende godsvrucht dier arme kinderen. Ik heb somtijds op dien grooten dag de horloge meer zien aanbidden, dan God zelven.

De godsdienstige en verstandige ouders zelven verkeerden dienaangaande vaak in eene vreemde dwaling, wanneer zij zich laten voorstaan dat de belangen der ziel door zulke middelen bevorderd worden.

Ik herinner mij onder anderen een zeer deftig man, wien ik klachten te doen had over zijnen zoon. Deze was een zeer verstrooid, onleerzaam, woelziek kind zonder de minste godsvrucht. Ik meende, den vader in

„ Laat hen niet tot luiheid en werkeloosheid vervallen.
 „ Verwijder bijzonder van hen alle weekelijkheid: niets
 „ maakt meer voor gramschap vatbaar, dan eene weekelij-
 „ ke en verwijfde Opvoeding. De toegevendheid, welke men
 „ toont voor eenige-zoons, en de vrijheid aan de onmon-
 „ digen gelaten, zijn onvermijdelijke bronnen van
 „ verderf. Wat kan er van een kind geworden, aan
 „ hetwelk men nooit iets heeft geweigerd, wiens be-
 „ kommerde moeder steeds zijne tranen heeft afgedroogd,
 „ en dat altijd gelijk heeft gehaald tegenover zijne
 „ meesters ?....

„ Men moet de vleierij van de kinderen afweren ; deze
 „ moeten de waarheid hooren ; zij moeten nu en dan de
 „ vrees, en steeds den eerbied kennen ; zij moeten achting
 „ betoonen aan hunne oversten ; zij mogen niets door
 „ gramschap bekomen. Wat gij hun geweigerd hebt,
 „ wanneer zij schreiden, sta hun dat toe wanneer zij
 „ bedaard zijn. „ (SENECA, D. VII, bl. 162) (1).

Zoo ik op deze treurige waarnemingen druk, doe ik
 het ook in grooten deele uit medelijden voor de onderwij-

tegenwoordigheid van het kind te moet verwittigen, dat indien er
 binnen kort geene ernstige en diepe verandering kwam, de eerste
 communie onmogelijk zou zijn. De vader was zeer aangedaan, maar het
 kind bleef ongevoelig. Toen begon die voortreffelijke man te weenen;
 en ziende dat het oogenblik aangeboken was van niets te ontzien om
 zijnen zoon te vermurwen en hem aan te zetten, om zichzelf geweld
 aan te doen, wendde hij zich met eene diepe ontroering tot hem, en
 zeide : *Wat doet gij mij toch verdriet aan ! Komaan, luister ! zoo gij
 uwe eerste communie doen moogt, geef ik u een PAARD !* Hij was een
 oud krijgsman en felle jager. Men zal licht begrijpen, dat zijne verma-
 ning mij van geen groot nut was.

(1) *Tenuis ante omnia victus, et non pretiosa vestis, et similis cultus
 cum aequalibus. In desidiâ otiumque non resolvemus, et procul a con-
 tactu deliciarum retinebimus. Nihil enim magis facit iracundos quam
 educatio mollis et blanda. Ideo unicis quo plus indulgetur, pupillisque
 quo plus licet, corruptior animus est. Non resistet offensis, cui nihil
 unquam negatum est, cui lacrymas sollicita semper mater abstersit,
 cui de pedagogo satisfactum est....*

*Longe itaque ab assentatione puerilia removenda est : audiat verum,
 et timeat interim, vereatur semper ; majoribus assurgat, nihil per ira-
 cundiam exoret, quod flenti negatum est, quieto offeratur.....*

zers der jeugd, opdat zij bevrijd worden van het onaangenaamste, wat hunne taak medebrengt. Al die waarnemingen zijn de vrucht van ondervinding en herinnering.

Non ignara mali, miseris succurrere disco (1).

In den zwaren arbeid der openbare Opvoeding heb ik nooit iets ontmoet, dat droeviger was om te zien, dat lastiger was om op te trekken dan de bedorven kinderen; en ik moet bekennen, dat al mijne zorgen, dat al mijne pogingen bij hen schier altijd vruchteloos zijn geweest. Dit is bijzonder toepasselijk op de kinderen, die door de weekelijkheid bedorven waren; deze heb ik altijd schier ongeneesbaar gevonden.

De door hoogmoed bedorven kinderen eischten wel gedurende lange jaren den zwaarsten arbeid; maar dank aan den bijstand, aan de opoffering, aan het verstand der leeraars, dank aan de krachtvolle Opvoeding welke wij hun toepasten, kwamen wij met den tijd dikwijls te recht.

De door hoogmoed bedorven kinderen leveren ongetwijfeld een droevig, doch een minder afzichtelijk schouwspel op, dan degene die door de weekelijkheid zijn bedorven. Dank aan den eenvoud der jonge jaren, heeft de hoogmoed de schoone en edele hoedanigheden des kinds nog niet diep kunnen ondermijnen. Bij die fiere naturen kan de Opvoeding ten minste nog veel beproeven, terwijl er bij de door weekelijkheid bedorven kinderen niets overblijft, dan ontaarding, dan ondeugd, dan wilde en zinnelijke zelfzucht.

Inderdaad is het eene verstandelijke, zedelijke en lichamelijke vernietiging. Er blijft daar niets meer over, dan een bodem van verwijfdheid, waar alle kwaad, alle eerloosheid, alle zedelijke ellende natuurlijk kiemt en tiert.

(1) Ik ken het kwaad, en ik ben genegen om het te heelen. (V.)

In mijne meêwarigheid met hen, vergelijk ik ze dikwijls met jonge boompjes, die in eenen slechten grond vergiftige sappen hebben ingezogen, of met lieve, door boosaardige winden verslenste bloemen, wier natuurlijke balsemgeur eene besmettelijke en doodelijke uitwaseming is geworden.

Om zulk een kind goed op te voeden, zou men het geheel moeten herscheppen. Men moet de natuur niet alleen verbeteren, maar hervormen; en dat is eene ontzaglijke onderneming! Daar is zooveel tijd, volharding, geduld, vastheid en verstand toe noodig! en dat alles is zelden in genoegzame mate vereenigd, en zou overigens nog onvoldoende zijn, zonder eene buitengewone gratie van God. De allerbermhartigste en allerkrachtigste bovennatuurlijke hulp alleen is in staat, om zulke wonderbare vernieuwing te bewerken,

Ook had ik hoop vòòr de eerste communie; daarna niet meer.

Zeker was het onder den invloed eener goddelijke inspraak, dat de Wijze Man eertijds deze gewichtige zedlessen uitte, welke ik met genoeg en onder de oogen der ouders breng:

„ Die zijn kind lief heeft, kastijdt het dikwijls, opdat
„ het hem verblijde in zijnen ouden dag, en niet bedele
„ aan de deure des naasten. (ECCLESIASTICUS, xxx, 1.)

„ Hebt gij zonen? zoo leer ze en boog ze van hunne
„ jonkheid af. (id., vii, 25.)

„ Het is geen teeken van liefde wanneer men zijnen
„ zoon niet kastijdt; zoo men hem waarlijk bemint, zal
„ men hem vlijtig kastijden. (SPREUKEN, viii, 24.)

„ Onderwijs uwen zoon zonder moed te verliezen,
„ opdat hij u niet in de schrikkelijke noodzakelijkheid
„ brenge zijne dood te wenschen. (id. xix, 18.)

„ Een ongetemd paard zal hard, en onbedwongen zo-
„ nen zullen roekeloos worden. (ECCLESIASTICUS, xxx, 8.)

„ Troetel uwen zoon, en hij zal u vervaard maken ;
„ speel met hem, en hij zal u bedroeven. (id., xxx, 9.)

„ Wil met hem niet lachen, opdat gij niet bedroefd
„ wordet, en dat uwe tanden ten laatste niet slee
„ worden. (id., xxx, 10.)

„ Geef hem geene vrijheid in zijne jonkheid, en ken
„ zelfs zijne gedachten. (id. xxx, 11.)

„ Buig zijnen nek in de jonkheid, en kastijd hem streng
„ terwijl hij een klein kind is, opdat hij bij geval niet
„ verderve en u niet en gehoorzame, en u alzoo tot har-
„ tewee verstrekke. (id. xxx, 12.)

„ Leer uwen zoon, en werk aan zijne vorming, opdat
„ zijn slecht gedrag u niet onteere. (id., xxx, 13.)

„ Wil den kinde de kastijding niet onttrekken, het zal
„ daarvan niet sterven ; gij zult hem metter roede slaan
„ en zijne ziel zult gij van der helle verlossen.

(SPREUKEN, XXIII, 13 en 14.)

„ De roede en de bestraffing geeft wijsheid ; maar een
„ kind dat men zijnen wil laat doen, beschaamt zijne
„ moeder. (id., xxix, 15.)

„ Onderwijs uwen zoon, en hij zal u vermaken, en de
„ vreugd uwer ziele wezen. „ (id., xxix, 17.)

Ik zal alleen bij die uitmuntende grondregels eene op-
merking voegen, welke de rechtvaardigheid vordert ten
behoefte van een bijzonder slag van bedorven kinderen :
deze verdienen grootelijks medelijden ; en niettemin, hoe-
zeer moet men bij hen op zijne hoede wezen ! Ik wil spre-
ken van kinderen, die bedorven zijn om reden of onder
voorwendsel van ziekte, gebrekkelijkheid of lichamelijke
zwakheid.

De zorgen waarmede men de ziekelijke kinderen onop-
houdelijk omringt, bederven deze soms op eene beklag-
lijke wijze. Niets is eenen kinde nadeeliger, dan aldus
gedurende verscheidene jaren het teeder en eenig en ge-
durig voorwerp te zijn van al de zorg, van al de voorko-

mendheid, van al de gedachten des vaders, der moeder en der dienstboden.

Men kan hem niets weigeren; aller gedachten, aller zorgen zijn gedurig naar hem gewend: het is het mid-denpunt van aller genegenheid.

Ik zeg het nog eens, niets is meer medelijdenswaardig, omdat het een bijna onvermijdelijk, en toch een groot kwaad is, en dat er lange jaren van goede gezondheid en goede Opvoeding zullen noodig zijn, om zulk een ongeluk te herstellen!

Doch men dient van het gevaar verwittigd te wezen, en alles te vermijden, wat kan vermeden worden. Men moet trachten den kleinen lieven zieke niet nutteloos te dienen, en hem niets te geven, wat door eene wezenlijke noodzakelijkheid, eene wijze teederheid, eene rechtvaardige bezorgdheid niet voorgeschreven wordt. Ik aarzel niet het te zeggen: geene Opvoeding ter wereld eischt van eenen vader en eene moeder meer wijsheid, meer vooruitzicht, meer ervarenheid, meer schranderheid, dan de Opvoeding dezer arme kinderen.

Thans moet ik spreken van de door hoogmoed bedorven kinderen. Deze hebben zeer dikwijls eene goede en rijkbe-gaafde natuur, maar wat al gevaren ontmoet men daar in voor hunne Opvoeding!

Niets kan uitdrukken, hoever hunne onleerzaamheid, hunne onvoeglijkheid, hunne ijdelheid, hunne praalzucht, hunne barschheid, hun hoogmoed, ja zelfs hunne onbe-schaamdheid gaan kan! Zoo de Opvoeding deze verdorven neigingen onderhoudt en versterkt, in plaats van ze in tijds tegen te werken, dan zullen zij hunnen ouderen eens al het gewicht doen gevoelen van dien hoogmoed, door eene noodlottige toegevendheid aangekweekt.

Helaas! men moet het wel bekennen, 't is meestal de hoogmoed der ouders, die den hoogmoed der kinderen op-wekt, ontwikkelt en versterkt. Dit had Fénelon weleer

opgemerkt, en hij schetste volgender wijze het afbeeldsel van een door hoogmoed bedorven kind :

„ Zijne moeder had hem opgevoed in eene trotschheid, die alles. wat er het beminnelijkst in hem was, verduisterde. Het was van nature goed en rechtzinnig, maar weinig liefvallig ; het was geenszins bedacht op hetgeen anderen genoeg kon baren ; het kon niets met een goed hart weggeven ; het toonde zich noch gedienschtig, noch gevoelig aan de vriendschap, noch milddadig, noch dankbaar voor de zorg, die men aan hem besteedde, noch oplettend om de deugd te onderscheiden ; zonder nadenken volgde het zijne neiging. Het geluk van hem te mogen dienen was, zoo dacht het, reeds eene voldoende belooning voor degenen, die hem dienden. Wanneer er sprake was van hem te voldoen, mocht men nooit iets onmogelijk vinden, en de minste vertraging vertoornde zijn vurig gemoed.

„ Van in de wieg af was het door zijne moeder vertroeteld geworden, en het was een treffend voorbeeld van het ongeluk dergenen, die in eenen hoogen stand worden geboren. De slagen der fortuin, welke het van kindsbeen af ondervond, hadden die onstuimigheid en dien trots niet kunnen matigen. Zijn hoogmoed richtte zich gedurig op, gelijk de buigzame palmboom zichzelf gedurig opricht, welke moeite men ook aanwende om hem neer te drukken. „

Ik kan het dus 't zij den ouden, 't zij den onderwijzen niet genoeg herhalen : Let er wel op, hoe schooner en begaafder de natuur van het kind is, dat gij op te voeden hebt, hoe meer gij moet vermijden, dat het door den hoogmoed bedorven worde. Zoo die schoone natuur eene sterke natuur is, zult gij van dat kind, waar een voor naam, waar misschien een uitstekend man in stak, eenen dwingeland, een afschuwelijk wezen maken. Het zal zichzelf aanzien als van eene andere soort zijnde, dan het overige der menschen. Het zal zich inbeelden, dat deze slechts op de aarde gesteld zijn, om hem te believen en

te dienen, om al zijne wenschen voor te komen, om voor zijne grillen te buigen, en om alles aan hem, als aan eene godheid toe te schrijven. Zoo was de hertog van Burgondië, van wien de hertog van Saint-Simon ons verhaalt.

“ Hij was, van den ouderdom van zeven jaren af, hard, „ grammoedig tot vervoering toe tegen levenlooze voorwerpen, dol, onstvimig, onbekwaam om den minsten tegenstand, zelfs van den tijd en de omstandigheden, „ te verdragen, zonder zoodanig driftig te worden, dat „ men vreesde, dat alles in zijn lichaam ging breken; hij „ was eigenzinnig boven mate, verslingerd op alle soorten van vermaken, op de goede sier, de jacht, de muziek, het spel, waar hij niet kon lijden dat men hem „ overwonne, en waar het gevaar met hem uiterst groot was; ten slotte, hij was overgegeven aan alle driften en „ verhangen naar alle vermaken; veelal woest en van „ nature genegen tot wreedheid, barbaarsch in zijne „ scherts, met eene onverdraaglijke spitsvondigheid den „ belachlijken kant van iemand ontdekkende. Van de „ hoogte zijner hoogheid aanzag hij de menschen slechts „ als ziertjes, met geen van welke hij de minste gelijkenis „ had. „

Ziedaar wat eene eerste en slechte Opvoeding gemaakt had van dat kind, hetwelk onder de leiding van den Aartsbisschop van Kamerijk tot zulk eenen wonderbaren vorst opgroeide, dat Volaire zelf zijnen lof bezong, zeggende:

Onder zijn bestier ware Frankrijk te gelukkig geweest !

Zoo, integendeel, die rijke natuur, niettegenstaande haren rijkdom, eene ijdele en zwakke natuur is, zal de hoogmoed van dat kind eenen zot, een onhebbelijk, laag en valsch wezen maken; het zal over alles in het wild praten, tot geene ernstige studie, tot geene groote dingen in staat zijn; het zal hoogst genomen een fraaie jonker worden, een pochhans, onnut voor zichzelf en voor anderen, en die veelal, zoo de omstandigheden zich daartoe leenen, eindigt met op vijf en twintigjarigen ouderdom zichzelf en zijne familie te onteeren.

Fénelon, die groote meester in de Opvoedkunde, wilde dat gevaar van de teederste kindsheid af zien voorkomen; en opdat de kinderen geene verwaande modeheertjes wierden, ziehier hoe hij aanried er eerst geene onbeschoften en zotten van te maken. Ik twijfel niet, of mijne lezers zullen mij dank weten, dat ik hun zulke fijne en diepe opmerkingen onder de oogen breng: “ Dik-
„ wijls, zeide hij, worden de zoete kinderen bedorven
„ door het genoeg, dat men van hen verwacht ; men
„ maakt ze gewoon aan alles in het midden te brengen
„ wat hun in het hoofd komt, en te spreken over zaken,
„ waar zij nog geen klaar begrip van hebben ; daar-
„ uit behouden zij geheel hun leven de gewoonte, van
„ met overijling te oordeelen, en dingen te zeggen, welke
„ zij niet doorgronden, al hetwelk een zeer slecht ka-
„ rakter uitmaakt.

„ Dat vermaak, hetwelk men zich van zijne kinderen
„ belooft, brengt nog een schadelijk uitwerksel te-
„ weeg. Zij worden namelijk gewaar, dat men hen
„ met welbehagen ziet, dat men hunne minste daden
„ opmerkt, dat men hen met genoeg aanhoort ;
„ daardoor gewennen zij zich aan het gedacht, dat de
„ wereld zich altijd met hen zal bezig houden.

„ In dien ouderdom, waar men door iedereen wordt
„ toegejuicht, en nog geene tegenkanting ontmoet heeft,
„ voedt men allicht eene hersenschimmige hoop, die de
„ bron is van oneindige misrekeningen voor gansch het
„ leven. Ik heb kinderen gezien, die dachten, dat men van
„ hen sprak, iedere maal dat men zich in het geheim met
„ elkander onderhield, omdat zij bemerkten hadden, dat
„ zulks dikwijls het geval was geweest ; want zij beeldden
„ zich in dat in hunnen persoon alles buitengewoon en
„ wonderlijk was. Men moet dus voor de kinderen zorg
„ dragen, zonder hun te laten blijken, dat men veel aan
„ hen denkt. Laat hun zien, dat het uit vriendschap is en
„ om de noodzakelijkheid, waarin zij zich bevinden van
„ terecht gewezen te worden, dat gij op hun gedrag het

„ oog houdt, en niet uit bewondering voor hunnen geest. „
Fénelon zeide nog : “ Al wat men verstandigs uit
„ hunnen mond hoort, verwondert, omdat men zulks van
„ hunne jaren niet verwacht. Alle verkeerde oordeelvel-
„ lingen worden hun over het hoofd gezien, en bevallen
„ om hunne openhartigheid. Eene zekere levendigheid
„ van lichaam, die bij de kinderen altijd voorhanden is,
„ wordt voor levendigheid van geest genomen ; vandaar
„ dat de kindsheid zooveel schijnt te beloven, en zoo
„ weinig geeft. Zoo zijn er, die op vijfjarigen ouderdom
„ beroemd waren om hunnen geest, en die naarmate
„ zij grooter werden in vergetelheid en minachting
„ vervielen. „

Er is een ander slag van wonderkinderen, tegen welke men moet op zijne hoede zijn : men gelieve mij te vergeven, wat ik zeggen ga, en er niet over verwonderd te staan ; dit punt is zoo teer en zoo belangrijk, dat ik hier niet verzwijgen kan, wat ik daarover denk en weet. Ik wil namelijk spreken van die kleine wonderen van wijsheid en deugd, van die kinderen, welke volmaakt en bescheiden ter wereld zijn gekomen, die nooit falen, en onberispelijk opgroeien.

In het Klein-Seminarie van Parijs ondervond ik eenen geheimen schrik, eenen onwillekeurigen angst, iedere maal dat een vader of een moeder, die mij hunnen zoon kwamen toevertrouwen, mij zegden : Wij hebben hem nooit hoeven te berispen, hij is de volmaaktheid zelve. Welis waar, ik veroorloofde mij niet, hen tegen te spreken, dit was op zulke oogenblikken niet mogelijk ; maar ik zeide bij mij zelve : Ziedaar een lastige arbeid ; er zal geduld noodig zijn bij het kind en bij de ouders.

Mijne woorden verwonderen misschien ; maar die verwondering zal ophouden, wanneer ik hier zal bijvoegen, wat mij over dat ernstig onderwerp nog te zeggen blijft. Van al de waarnemingen, welke eene vijf en twintigjarige ondervinding mij laten-doen heeft, is deze de diepste, de ernstigste, en ja de smartelijkste.

Niet alleen was ik verschrikt, wanneer ouders, die mij hunnen zoon kwamen toevertrouwen, mij zeiden : Wij hebben hem nooit hoeven te berispen ; maar ik was nog meer verschrikt, wanneer wij zelven, na eene Opvoeding van verscheidene jaren in het Klein-Seminarie, en niettegenstaande onze zorg en onze waakzaamheid, wanneer wij zelven, zeg ik, aan dat kind niet de minste vermaning hadden moeten geven ; wanneer wij ook moesten zeggen : Het is de volmaaktheid zelve ; en dat wij zelven, geveleid over zulk een werk en zulk eenen uitslag, dien jongeling, dat kind als iets volmaakts begonnen te behandelen.

Wat gebeurde ? Zijne eigenliefde groeide, en won heimelijk in kracht, en werd somtijds reusachtig, ja monsterachtig !

Dat kind was noch week, noch ijdel, noch lichtzinnig, noch zwak. Het had eenen ernstigen geest, een werkzaam verstand, een vast gemoed, een wijs karakter. Veelal had het niet alleen lust, maar zelfs drift tot den arbeid. Op zichzelf wakende, zoowel uit geweten, als uit zucht tot lof met eenen lichten hoogmoed gemengeld, had dat voortreffelijk kind zich nooit het minste te verwijten, ontving nooit eene berisping van zijne meesters, en vermeed alle misslagen, de grootste evenals de kleinste ; en echter schoot het kwaad in hem zijne diepste wortelen.

Dit hangt samen met een der treurigste geheimen der menschelijke natuur. De gewoonte van de deugd en van de eerbewijzingen, welke zij uitlokt, ja de vrede zelf, dien zij schenkt, heeft zijn gevaar : dat namelijk van het hart te bederven door eene groote zelfvoldoening, welke zeer gevoelig maakt aan alles, wat die inwendige voldoening stoort ; welke kwetst en verbittert, wanneer er teleurstellingen komen, en eensklaps de zachtmoedigheid in gramschap verkeert, indien de deugd niet grondig is, en niet dikwijls door zwaarigheden is beproefd geworden. Voeg daarbij, dat er misschien geene deugd is, of zij bedekt een gebrek, hetwelk in hare schaduw en zonder dat zij het weet groot en sterk wordt, evenals die wilde

planten, welke aan den voet van eenen schoonen boom uitschieten, en zich dan slechts dreigend en met doornen bezet vertoonen, wanneer de boom komt te vallen.

Ik ben verscheidene jaren geweest, zonder het gevaar dier vroegtijdige volmaakheden te beseffen; maar toen de ondervinding mij eindelijk had verlicht, toen ik in die rijke naturen verborgene, maar onpeilbaar diepe afgronden had ontdekt, waren er geene kinderen, aan welke ik meer zorg en aandacht besteedde. En dat laat zich begrijpen: het gold de vernietiging van ons werk in zijne grootste verwachting, de slooping der Opvoeding in hare edelste voorwerpen, de omverwerping van het schoonste gebouw!

Ik aarzel niet het te zeggen: er ontbreekt iets aan eene Opvoeding, waar nooit eene fout te berispen is geweest.

Hoe dikwijls heb ik niet gedacht, toen ik zulke kinderen zag en gadesloeg: Wanneer zal ik hem eene verdiende vermaning kunnen geven, en de wonde peilen, welke zich in die ziele vormt, haar afknaagt, en na eenige jaren al hare goede hoedanigheden zou verslonden hebben?

Maar hoe noodig is het, dat zulke behandeling krachtdadig en teeder zij tevens! krachtdadig, anders ontmoet men eenen onoverwinnelijken tegenstand. Zich achter eenen schijnbaren eerbied verbergende, verstoot het kind inwendig al uwe vermaningen en al uwe lessen. Zijn tegenstand is zichtbaar in zijne verslagenheid, in de verandering zijner wezenstrekken, in eenen bijzonderen koelen en gekwetsten toon, en tot zelfs in zijn stilzwijgen, het teeken zijner gekrenkte waardigheid. Dan is het, dat de losgebroken hoogmoed in zijn harte stijgt en woedt, als de branding der golven, en gij hebt van hem niets meer te verwachten dan een trotsch versmaden, dan een ontembaren opstand; het is dan dat gij eindelijk eene brekende krachtdadigheid behoeft aan den dag te leggen, of alles is verloren!

Maar daarom heb ik ook gezeid, dat zulke behandeling teeder moet wezen ; want, zoo het kind, nadat gij dien hoogmoed gebroken hebt, niet gevoelt, dat het eene teedere, belanglooze, vaderlijke, ja meer nog, eene bovennaatuurlijke genegenheid is, welke u bezielt, zoo zal het verbrijzeld heen gaan ; maar weldra zal het zich oprechten, en u haten ; die haat is zelfs dikwijls vergezeld van misprijzen, en alles is nog eens verloren !

Betrekkelijk dat punt blijven er nog eenige belangrijke opmerkingen te doen. Gewoonlijk lieten die kinderen zich kennen gelijk zij waren, en hunne gewaande volmaaktheid loste zich rond zeventien, achttien jaren, en soms wel vroeger, op in een of ander groot gebrek, en bijzonder in de volgende gevallen.

Indien de gewone goede uitslag hunner studiën plotseeling opbiel, bij het opklimmen in eene hoogere klas ; indien zij in hunnen nieuwen leeraar iemand ontmoetten, die hun minder genegen was, zoo was het gewoonlijk dan, dat de wonde huns harten, *plaga cordis*, gelijk de Schrijftuur zegt, voor hunne meesters en voor hen zelven zichtbaar werd. Zij ondervonden somtijds op eenmaal eenen vreemden afkeer voor deze nieuwe klas, eene diepe gemelijkheid tegen hunnen nieuwen leeraar : zij vermeden, zij vluchtten zijne tegenwoordigheid gedurende den speeltijd : zij keerden hunne blikken van hem af, of wel zij bezagen hem van verre met onrustige en wrokkende oogen.

Andere malen was die verandering toe te schrijven aan de ontwaking van een gevoel dat, onbewust van zichzelven, in hunne harten gesluimerd had gedurende de eenvoudige dagen der kindsheid, en dank aan de drukke bezigheden des jongen scholiers. Ik wil spreken van het gevoelen des maatschappelijken rangs. Het zicht van leerlingen uit eene hooger geplaatste, rijkere familie dan de zijne heeft eens begonnen met in hem bittere vergelijkingen en machteloze wenschen op te wekken : onder den invloed van het verdriet, voortkomende

van zijnen gekwetsten hoogmoed en zijne schuldige ja-loerschheid, heeft hij verlegenheid gevoeld in tegenwoordigheid zijner ouders; hun weerzien baarde hem minder geluk; en om die inwendige onrust voor zijne medeleeringen en voor zichzelf te verbergen, neemt hij andere manieren aan: de dwang zijner ziel is zichtbaar in zijne gemoedsgesteldheid, in zijne spraak, op zijn voorhoofd; dit verfoeilijk gevoel heeft hem uitwendig gansch veranderd; men weet niet, waaraan dezen vreemden en noodlottigen ommekeer toeschrijven: 't is omdat de alleraagste hoogmoed zich van hem heeft meester gemaakt! Dit teeken van verderf openbaart zich somtijds van vijftien tot achttien jaren, en zelfs, gelijk ik reeds gezegd heb, in jongelingen, die men misschien nooit te voren heeft moeten berispen.

O! wat diepe en gepaste teederheid is er dan noodig, om die arme zielen te herwinnen, om over die vervaarlijke crisis te zegepralen. Dit vraagt van de opvoeders der jeugd de grootste bekwaamheid, en is ook hunner heilige zending het meest waardig.

Alle middels komen hier te pas, wanneer zij door een toegenegen hart worden ingegeven. Een der zachtste en, volgens mijne ondervinding ten minste, een der krachtigste is recht naar het doel, recht naar het hart des kinds te gaan. Menigmaal is het mij gebeurd, dat ik ze deed bij mij komen en hun op eenen zachten, vaderlijken toon zeide: " Gij zijt neerslachtig, mijn kind; het gaat u daar niet wel — en ik legde wel eens de hand op zijn hart; — gij schijnt mij minder gelukkig; laat zien, zijt ge niet wat minder goed geworden? Dat gebeurt wel meer, zonderdat men het zich kan verklaren. Wat mij betreft, ik heb u het minste niet te verwijten; maar gij zelf, zijt gij wel over u en over de anderen tevreden? Zijt gij door niemand of door niets gekrenkt? Laat ons te goeder trouw den schuldige opsporen, 't zij hij buiten of binnen u is. Is het de hoogmoed niet, die u ontstelt? Zijt gij in de verdrietige stemming, waarin gij u bevindt, niet een weinig

ontevreden over God, over zijne voorzienigheid, over iedereen? Echter dunkt mij, dat er rondom u niets veranderd is; uwe ouders en meesters zijn te uwen opzichte altijd dezelfden; maar zoudt gij het bij geval niet zijn, die tegenover hen veranderd zijt? Leg de hand op uw geweten, laat uwe rede, uw hart, uwen godsdienst, uwen goeden aard eens rechtuit spreken; komaan! kloek op! vóór God, vóór uwen besten vriend! „

Dikwijls heb ik alsdan zulke arme kinderen in tranen zien smelten, mij met betrouwen aanblikken, en zich in mijne armen werpen. Alles was gered. Wij kwamen tot geen en verderen uitleg; want er is in de ziel eene droefheid, eene schaamte, welke men, na ze opgewekt te hebben, moet eerbiedigen.

Wat overwegingen zouden hier te maken zijn, niet alleen over de treurige zwakheden onzer menschelijke natuur, maar ook over de hulpmiddelen, welke zij aanbiedt, wanneer de godsdienst haar ter hulp komt, haar treft en haar verlicht.

Ik zal dit hoofdstuk sluiten met eene bemerking, waarvan de gegrondheid in 't oog loopend is: de erfzonde heeft de meest natuurlijke gevoelens, alsook de edelste verrichtingen van het menschelijk hart doen ontaarden.

Ik heb gesproken over de bedorven kinderen en over de ouders, die hen bederven; welnu, de bedorven kinderen zijn dikwijls een voorbeeld van de eerste dier ontaardingen, en de ouders een voorbeeld van de tweede. Hoevele kinderen zijn er niet zonder dankbaarheid, zonder verkleefdheid, zonder eerbied voor hunne ouders, aan welke zij het leven verschuldigd zijn, van welke zij hun onderhoud ontvingen en al de helaas! te kwistige zorgen eener Opvoeding vol ijdelheid en weekheid.

Maar het verdient herhaald te worden vooraleer te eindigen: indien de kinderen dikwijls zoo schuldig zijn, zouden de ouders het soms niet eerst wezen? en is geheel het onderwerp, dat wij in dit hoofdstuk behandeld heb-

ben, daar geen droevig bewijs van? Is het niet voldoende, om zich daarvan te overtuigen, na te gaan, wat moeite een vader en eene moeder hebben om hunne kinderen niet te bederven, en het geweld dat zij zich moeten aandoen, om dat onheil te vermijden? is het niet voldoende, na te gaan, tot hoeverre het gezond verstand en de oprechtheid somtijds bij hen verloren geraken, en verdwalen in eene tastbare en diepe verblindheid? De lichtzinnigheid en de onbedachtzaamheid der nog jonge ouders oefenen hier eenen verderflijken invloed uit. Men zou, ja, van in de eerste huwelijksjaren moeten nagedacht hebben over de te volgen gedragslijn in het opvoeden zijner kinderen. Echter hoevele verbintenissen zijn gesloten geworden, hoevele kinderen zijn opgegroeid, zonderdat de plichten der Opvoeding eenen enkelen oogenblik het gedacht des vaders en der moeder hebben beziggehouden! hoeveel huisgezinnen zijn er, waar de dagelijksche fouten en onvoorzichtigheden maar al te vaak ouders verraden, die niet het minste denkbeeld hebben van detaak, welke zij moeten vervullen! Wat al beweenselijke misgrepen, wat gebrekkige leidingen, wat gevaarvolle afdwalingen! En hoe zoudt gij van zulke onderwijzers kunnen verwachten, dat zij eenen regelmatigengang, dat zij een stelsel van Opvoeding volgen, gegrond op behoorlijke beginselen en gewijzigd naar de voorkomende noodwendigheden? En wat kan het kind worden, dat aan zichzelf overgelaten, dat in zijne eerste ontwikkeling verwrongen of van eene goede zedelijke vorming verstoken is?

Dat vroeg Fénelon zich af, terwijl hij de schrikkelijke gevolgen aanwees dezer nalatigheid en verblindheid. "Wat, zeide hij, zal er van de kinderen, die eenmaal geheel het menschenlijk geslacht zullen uitmaken, geworden, indien de moeders hen van hunnen teedersten ouderdom af bederven? De wanordelijkheden der menschen komen dikwijls uit de slechte Opvoeding voort, welke zij van hunne moeder ontvangen hebben..... "

Wat diende er bijgevolg gedaan te worden? Men zou moeten nadenken, vooruitzien, en krachtig, standvastig, onafgebroken handelen; ziedaar wat niet gemakkelijk is. Men bekreunt zich niet om de toekomst; van vijf- of zesjarige kinderen heeft men niet te lijden: zij zijn beminlijk: men lacht met hunne gebreken, evenals met hunne aardigheden, men vermaakt zich met hunne bevallige onmanierlijkheden, en men wil niet inzien, dat die kinderen van vijf of zes jaren er weldra twintig of dertig zullen tellen, en dat zij hunnen ouders het ongeluk van hen bedorven te hebben duur zullen doen bekoopen.

“ Eene ware en wel bestierde genegenheid moest ontstaan en vermeerderen, naarmate wij de kinderen doorgronden, zegt Montaigne; en dan, indien zij het verdienen, moesten wij, terzelfder tijd door onze neiging en door de rede geleid, hen met eene ware vaderlijke liefde beminnen. Doch het gaat dikwijls heel anders toe: meestal zijn wij meer gediend met hunne grillen, spelen en kinderachtigheden, dan met hunne verstandige daden, alsof wij hen beminden uit tijdverdrijf, gelijk de apen, en niet gelijk de menschen (1)! „

De uitdrukking van Montaigne is bitter, maar niet zonder juistheid. En wat mij aangaat, wanneer ik verplicht was getuige te zijn van de verblindheid en de zwakheid dier ouders, die niets doen, dan hunne kinderen bederven; wanneer ik hen hoorde lachen met die gebreken, welke later zoo vreeselijke en somtijds zoo wreede driften zullen worden, dan herinnerde ik mij met droefheid deze woorden der Schriftuur: De leeuwenwelp zal leeuw worden; die met zijn kind speelt, zal later weenen!

(1) Montaigne, Essais, liv. II, chap. VIII.

Dit gedacht werd eens met eene ruim zoo schrikkelijke kracht uitgedrukt door eene moeder. Men vertelde haar, dat eene jonge vrouw, over de Opvoeding der kinderen en over de daaraan verbonden zorgen sprekende, zeide : *Het is twintig jaren foltering ! — Zij is mis*, antwoordde deze moeder, door eene langere ondervinding voorge-licht : OM TWINTIG JAAR IS HET, DAT DE FOLTERING AANVANGT !

VIERDE HOOFDSTUK.

Het Kind: eenige raadgevingen voor zijne eerste Opvoeding.

Ik wil bij die treurige gedachten niet langer stilblijven. Ik schrijf niet, om het hart der moeders te bedroeven, maar om ze te helpen in de aangename en moeilijke taak, welke de Voorzienigheid hun heeft opgelegd. Zoo er ettelijke onder hen zijn, wien de moed (ik durf niet zeggen de kennis) ontbreekt, om zulke belangrijke plichten zonder zwakheid te vervullen, er is een veel grooter getal, wien de Godsdienst en de moederliefde de wonderlijke kunst geopenbaard hebben van hunne kinderen op te voeden naar het hart van God en het voorschrift der natuur. Uit den mond van die door den hemel gezegende vrouwen is het, dat ik op dit oogenblik eenige werkdadige raadgevingen zou verlangen, waarvan ik het licht en het gezag dan met meer vertrouwen aan al de moeders zou kunnen mededeelen.

Men begrijpt wel, dat het geene verhandeling over de eerste Opvoeding is, welke ik hun aanbieden wil, maar, ik herhaal het, enkele eenige raadgevingen, eenige aanwijzingen, welke hunne scherpzinnigheid en hun uitgelezen oordeel zullen weten te waardeeren en toe te passen. Ten

andere, er is over dit onderwerp zeer veel geschreven geworden ; ik zal mij dus bij eenige hoofdpunten bepalen.

De Opvoeding vangt aan bij de geboorte van het kind. Al de wijzen, al de mannen van ondervinding, al de zedenmeesters, de heidenen zelve hebben dit voorgehouden : de dag, waarop dat kind zijne oogen tot het leven opent, en zijnen eersten kreet hooren laat, brengt ook betrekkelijk zijne Opvoeding eene gansche reeks van plichten mede voor allen, die het omringen.

De Opvoeding van dien eersten leeftijd, men lette er wel op, is de grondslag van alles, wat later, in de verstgevoerde Opvoeding, zal ontwikkeld, en zelfs van alles, wat in den ganschen loop des levens zal toegepast worden. In alle dingen hangt alles af van het begin: die waarheid is voor niemand nieuw ; maar 't is vooral in de Opvoeding, dat men er wel moet op letten, dat men zich aan de beste grondregels moet houden, ze krachtig indrukken en ze met volharding nakomen.

Ziehier in welke woorden de groote Bossuët het doorslaande gewicht dier beginsels doet uitkomen :

„ Indien men zich van zeer vroeg zorgvuldig met de
„ kinderen bezighoudt, dan kan de vaderlijke invloed en
„ een goed onderricht veel uitwerken. Integendeel, zoo
„ men slechte en verderflijke grondregels in hunnen geest
„ laat binnensluipen, dan wordt de dwingelandij der ge-
„ woonte in hen onverwinbaar, en er is geen hulpmiddel
„ meer, dat het kwaad nog genezen kan. Om te beletten,
„ dat het ongeneeslijk worde, moet men het voorko-
„ men (1) „.

En nochtans wat gebeurt er, en wat doet men met dien eersten ouderdom? Men laat hem over, zegt Fénelon, aan praatzieke en ongeregelde vrouwen. En het is nochtans in die levensjaren, voegt hij er bij,

(1) De l'Éducation du Dauphin.

dat de diepste indrukken tot stand komen, en dat dus de grootste invloed uitgeoefend wordt op geheel de toekomst van het kind.

De wijsheid der ouden heeft in denzelfden zin gesproken.

„ Het is u niet onbekend, zeide Plato, dat in alle dingen „ het begin het belangrijkste punt is, vooral waar het „ jonge en teedere wezens geldt ; want het is dan, dat zij „ gevormd worden, en den indruk ontvangen, dien men „ hun geven wil. Zullen wij in dat geval toelaten, dat de „ kinderen alle soorten van fabels aanhooren, verzonnen „ door den eerste den beste, en dat hun geest denkwijzen „ opvatte, meestal tegenstrijdig met die, welke wij oor- „ deelen dat hun in eenen rijpen ouderdom zullen te pas „ komen ? (*Plato Republ.* BOEK II, D. IX, bl. 105-106.) Wij „ zetten dus de voedsters aan, om den kinderen niets te „ vertellen, dan welgekozen fabels, en zich daarvan te „ bedienen om hunne zielen te vormen met nog meer „ zorg, dan zij er besteden aan het vormen hunner licha- „ men. „

De ouders, ook de christene, kennen soms zoo weinig hunne plichten, zijn zoo blind in hetgeen de eerste Opvoeding hunner kinderen aangaat, en bovenal zoo onvoorzichtig, zoo onbezonnen in den keus der personen, welke met de zorg dier eerste jaren gelast zullen zijn, dat het ongelukkiglijk maar al te noodig is, hunne aandacht op dit punt te vestigen, en dat ik het bijzonder nuttig acht, hun onder de oogen te brengen, wat eertijds het heidendom zelf over dit onderwerp zeide.

Plutarchus, in eene verhandeling opzettelijk ten dienste van de Opvoeding der kinderen geschreven, drukt zich nog krachtiger uit dan Plato :

„ Men moet met de grootste zorg de voedsters kiezen, „ welke met de eerste Opvoeding zullen gelast zijn. „ Inderdaad, zoo het noodig is, de ledematen der kinderen „ onmiddellijk na hunne geboorte goed te vormen, om

„ hen tegen alle natuurlijke gebreken te vrijwaren, men
 „ kan ook nooit te vroeg hun karakter en hunne zeden
 „ vormen.

„ De geest der kinderen is een kneedbaar deeg, dat
 „ zonder tegenstand al de vormen aanneemt, welke men
 „ er aan geven wil ; doch eens tot zekere jaren gekomen,
 „ zijn zij moeilijk om plooiën. Gelijk in week was gemak-
 „ kelijk een zegel kan gedrukt worden, zoo ook worden
 „ de lessen, die men aan jonge kinderen geeft, gemakke-
 „ lijk in hunnen geest gedrukt, en laten daar diepe
 „ sporen in achter.

„ Het is daarom, dat de goddelijk Plato den voedsters zoo
 „ uitdrukkelijk aanbeveelt, de kinderen met geene be-
 „ lachelijke vertellingen bezig te houden, die hunnen
 „ geest met valsche en ongerijmde gedachten opvullen.

„ Om dezelfde reden moet men ook met zorg de jonge
 „ dienaars kiezen, welke men den kinderen toevoegt, om
 „ hen op te passen of om met hen opgevoed te worden.
 „ Deze moeten vooral zuiver van zeden zijn ; daarbij
 „ moeten zij wel HUNNE taal kennen (1) en die zuiver
 „ spreken. BEDORVEN DIENAARS ZOUDEN DEN KINDEREN WELDRA
 „ DE GEBREKEN HUNNER SPRAAK EN HUNNER ZEDEN MEDEDEELEN. „

De wijze Quintiliaan heeft aan dat belangrijk onder-
 werp ook schoone bladzijden gewijd, welke het te lang
 zou zijn hier aan te halen.

Ik zeide het reeds : de zorg, aan die eerste jaren
 besteed, is de grondslag van alles, wat later in de verst-
 gevorderde Opvoeding zal ontwikkeld, en zelfs van alles,
 wat in den ganschen loop des levens zal toegepast wor-
 den. Alles verdient hier dus de ernstigste aandacht. De
 lichamelijke, de verstandelijke, de zedelijke, de
 godsdienstige Opvoeding, niets dus mag aan het toe-

(1) Onnoodig hier te doen opmerken, dat Plutarchus de moedertaal
 bedoelt. (V.)

val overgelaten, niets op goed geluk af gedaan of beproefd worden.

De lichamelijke Opvoeding is belangrijk in dien ouderdom, die, gelijk wij gezien hebben, de acht of tien eerste levensjaren omvat.

Min of meer ernstige schrijvers hebben dienaangaande oneindig veel raadgevingen geboekt, waartusschen min of meer wijze dingen, gemengd met vreemdsoortige bijzonderheden en met gedachten, welke wij onmogelijk zouden kunnen goedkeuren.

Wij bepalen ons met te verlangen, dat deze eerste Opvoeding niet te week zij: want dan zou men boven mate dat beginsel van weekheid en zinnelijkheid ontwikkelen, hetwelk later aan de pogingen der beste Opvoeding en aan de werking der Genade zelve weerstand biedt; noch te hard: want het wezen en de zintuigen des kinds zijn toch nog zoo tenger!

„ Wat op dat tijdstip het belangrijkste is, zegt Fénelon, is de kinderen niet te zeer aan te prikkelen, hunne zintuigen te laten versterken, hunne gezondheid te sparen, en hen slechts allengskens te vormen, volgens dat de gelegenheid zich daartoe natuurlijk voordoet. „

En nochtans moet van dan af de verstandelijke Opvoeding de aandacht vestigen.

In het kind grenst de werking des verstands aan het wonderbare.

Het is in die eerste jaren, dat zijn geest een onnoemelijk aantal begrippen opdoet, niet alleen betreffende de dagelijksche spraak en de kennis der voorwerpen, die zijne zinnen treffen, maar ook betreffende de taal en de louter geestelijke zaken.

Elkeen weet, dat deze vaardigheid van het kind de bewondering der scherpzichtigste waarnemers heeft opgewekt, welke in dien verholten en gansch ongedwongen

arbeid een der verbazendste geheimen en een der gewichtigste weldaden van de Voorzienigheid hebben erkend.

Onder de kinderen, welke door de eerste verstandelijke Opvoeding bedorven worden, zijn er van twee soorten: die, welke men niets, en die, welke men te veel doet verrichten.

De eerste Opvoeding, indien zij wijs en vooruitziende is, zal zeker gebruik maken van den verbazenden aanleg der kinderen en van de wonderbare gesteldheid van hunnen geest, die hen voor alles vatbaar maakt, om hen van dan af reeds eenvoudige, juiste, klare, nauwkeurige begrippen mede te deelen.

Maar zij moet de buitensporigheid vermijden, van kleine wonderen van zes of acht jaren te willen vormen, die in den ouderdom van vijftien of twintig jaren zeer middelmatige kinderen zijn.

Indien zij grondig en zonder ijdelheid is, moet zij onverpoosd bezig zijn met de spraak en de taal van het kind te vormen en te zuiveren; zij zal er minder prijs aan hechten, hem twee of drie vreemde talen te leeren, welke het later, in den loop zijner openbare Opvoeding, niet zal kunnen onderhouden, en waarvan echter de verwarde begrippen somtijds voldoende zijn, om de vlucht van den geest in ernstiger studiën tegen te houden (1).

Het gebrek, dat ik hier aantoon, is niet gering. Er kan wel groot voordeel gelegen zijn in het vroegtijdig leeren en spreken van eenige vreemde talen; maar deze studie kan, wanneer zij slecht gedaan, slecht aangevangen, slecht volgehouden wordt, ook de grootste bezwaren na zich slepen.

Fénelon, van de verkeerde zucht gewagende, welke in zijnen tijd algemeen was, om aan de jonge kinderen Ita-

(1) Hetgeen bij onze Vlaamsche jeugd onvermijdelijk het geval moet zijn. (V.)

liaansch en Spaansch te leeren, zeide de volgende veelbeduidende woorden : Er is bij deze studie veel meer te verliezen dan te winnen.

“ Indien, zoo spreekt hij nog, gij zonder den geest van „ het kind te overlasten hem merkelyk kondet doen vorderen, dan zoudt gij nog moeten vreezen zulks te doen; „ want het gevaar der ijdelheid en der verwaandheid is „ altijd grooter, dan de vrucht dier voorbarige geleerdheid, welke zooveel opgang maakt. In zulke kleine, „ kostbare vaten moet men slechts uitgelezen dingen „ gieten. „

Het is zonneklaar, dat dit alles veel oplettendheid en eene ongemeene scherpzinnigheid vordert.

Ik heb kinderen gezien, die in de schoonste jaren huns levens, van veertien tot achttien jaren, tot werkeloosheid veroordeeld waren, omdat men ze van zes tot tien jaren met arbeid overladen en alzoo uitgeput had.

Van eenen anderen kant echter moet men zich wel wachten van de kinderen, onder voorwendsel dat men ze te zeer zou vermoeien, te houden zonder iets te doen, en ze aan ledigheid en ordeloosheid te gewinnen. Wanneer een kind eens tot zekeren ouderdom gekomen is, zonder zich ergens op toe te leggen, kan men hem volstrekt geene achting voor de studie, geenen lust voor stevige wetenschap meer inboezemen. Al wat ernstig is, schijnt hem treurig; al wat eene onafgebroken aandacht vergt, maakt hem moede; de trek tot uitspanningen, zoo sterk in de jeugd, het voorbeeld der kinderen van denzelfden ouderdom, die in de vermaken gedompeld zijn, alles werkt samen, om hem eenen volgehouden en geregelden arbeid te doen vreezen en vluchten.

De eerste studiën moeten overigens zeer eenvoudig zijn; zij zijn het bijna nooit genoeg, ging ik zeggen. Zij moeten bestaan in lezen, schrijven, de eerste beginselen der rekenkunde en eenige begrippen van geschiedenis en aardrijkskunde. Dat is ruimschoots voldoende voor die eerste

jaren : het belangrijkste is, dat dit alles goed onderwezen, goed geleerd, goed gekend zij. Weinig, maar goed : zeer weinig, maar zeer goed : ziedaar het groot beginsel.

De geschiedenis der eerste levensjaren van den hertog van Burgondië toont ons, wat de verstandelijke Opvoeding voor den mensch in dien ouderdom kan en mag verrichten, en wat al hulpmiddelen zij in hem vindt, om hem te vormen en te verbeteren.

Men weet dat Fénelon, om zijnen geest te versieren en om hem zijne gebreken te leeren kennen, eene reeks fabels en tweespraken voor hem had vervaardigd. Door de eenvoudigheid, de beknoptheid, de klaarheid van eenige dier fabels, zegt M. de Bausset, kan men zien, dat zij geschreven zijn voor een kind, wiens verstand men moest vermijden af te matten, en aan wiens geest men niets mocht voorstellen, dan wat het begrijpen en onthouden kon. Daarna krijgen die fabels eenen ietwat meer verheven aard ; “ zij bevatten eenige zinspelingen „ op de geschiedenis en de godenleer, naarmate de vorde- „ ringen, welke de jonge prins deed, hem in staat stelden, „ om die te begrijpen. „

Dus, terwijl hij het verstand zijns leerlings ontwikkelde, droeg Fénelon groote zorg hem niet te verpletten onder het gewicht van voor zijnen ouderdom te moeilijke studiën ; en niettemin wist hij van alle omstandigheden gebruik te maken, om de vermogens van het kind te versterken en ze gevoeglijk voor te bereiden tot de hoogste en ingewikkeldste studiën van het uitgebreid letterkundig onderwijs.

Die wijze geaardheid van Fénelon is zeldzaam op onze dagen : van den eenen kant ziet men kinderen, onder de geleerdheid bukkende, aan wie de geheugenkunst al hare schatten van jaartallen en naamlijsten heeft verkwist ; of veroordeeld tot het lezen van belachelijke zedelijke verhandelingjes, nu eens van eene

vervelende droogheid, dan eens van eene smakelooze gevoeligheid, en altijd onverdraaglijk schoolvosachtig, waarvan de kinderen volstrekt niets kunnen verstaan, noch gevoelen. Dit gaf eene verstandige dame het volgende geestig gezegde in : “ *Dat kinderen, die niets anders „ te lezen hebben dan Asschepoester, Blauwbaard en andere „ sprookjes, meer verbeeldingskracht en gezonde rede hebben, „ dan al die arme kinderen, welke verplicht zijn op neus- „ wijze verhandelingjes te dutten. „*

Van den anderen kant, hoevele kinderen, zelfs onder die welke bestemd zijn om de hoogste letterkundige Opvoeding te ontvangen, blijven zonder de minste verstandelijke vorming tot op het tijdstip, dat zij naar de lagere school worden gezonden! Al hunne vermogens liggen braak. Verscheidene jaren zijn er somtijds noodig, om hen uit dien treurigen toestand op te beuren: dikwijls zijn de aanhoudendste zorgen nog onvoldoende; en men moet zich gelukkig achten, wanneer men hun tegen vijftien- of zestienjarigen ouderdom iets inplanten kan.

Thans blijft nog te spreken over de *zedelijke en godsdienstige Opvoeding*, welke een vader en eene moeder, indien zij waardig zijn van dien naam, zelven aan hun kind moeten geven, van zoohaast zijne rede en zijn verstand zich eenigszins beginnen te vertoonen. Er wordt dikwijls gezegd, dat die Opvoeding voor dien ouderdom niet past, en onder dat voorwendsel, hetwelk eene grove dwaling is, verzuimt men op het geschikte tijdstip de belangrijkste ontwikkeling, die waarvoor het kind het meest vatbaar is.

Want van dan af is zijn verstand als week was, hetwelk de ontvangene indrukken bewaart, en terzelfder tijd is het een werkend vermogen; van dan af openbaren zich de neigingen des harten : de mensch doet zijne eerste stappen, en laat zien wat hij is; de hoofdtrekken van zijn karakter worden duidelijk; de wil wordt geoefend. het geweten gevormd; en van dan af is het ook, dat den kinde de eerste kennissen van het goed en het kwaad, de eerste

liefde voor de christelijke deugden en waarheden moeten ingeprent worden.

Niemand zal betwisten, dat zulks de wet der natuur is. Waarom dan overeenkomstig die wet niet gehandeld? Waarom moet de taak der gewetensvolle onderwijzers voortdurend bestaan in het (doorgaans vruchteloos) bestrijden en uitroeien van gebreken, welke in die jaren ontsproten en steeds aangegroeid zijn?

Fénelon heeft dienaangaande zeer wijze vermaningen gegeven: “ Van in dien ouderdom, zegt hij, kan men, zoo „ de aard der kinderen eenigszins goed is, hen leerzaam, „ verduelig, standvastig, opgeruimd en bedaard doen zijn, „ daar zij integendeel, zoo men die eerste jaren veron- „ achtzaamt, voor gansch hun leven heftig en onrustig „ zullen worden; hun bloed wordt verhit, gewoonten „ worden gevormd; het nog tengere lichaam en de nog „ besluitelooze ziel hellen over tot het kwaad; *er komt in „ hen eene soort van tweede erfzonde tot stand, die, wanneer „ zij groot zijn, de bron is van duizend ongeregelheden.* „

Onder de voortreffelijke raadgevingen, welke Fénelon toestuurt aan degenen, die met de zedelijke Opvoeding der jeugd gelast zijn, doen er zich nog twee belangrijkeren voor, welke ik hier wil aanhalen: de eerste is het vroegtijdig opwekken der gevoeligheid in het hart der kinderen.

“ Van zoohaast een kind voor vriendschap vatbaar is, „ komt het er vooral op aan, hem genegenheid in te boezemen voor de personen, welke hem nuttig zijn. De „ vriendschap zal van hem al verkrijgen, wat men verlangt, mits men haar wete te pas te brengen; en er „ blijft niets meer te vreezen, dan de overdrijving of het „ misplaatsen zijner genegenheid. „

“ Men moet trachten, zeide Fénelon op eene andere „ plaats, den kinderen, voordat zij hunne natuurlijke „ eenvoudigheid verloren hebben, het genoegen eener „ hartelijke en wederzijdsche vriendschap te doen gevoelen. Niets zal daar meer toe bijdragen, dan hen „ aanvankelijk aan lieden toe te vertrouwen, die zich

„ nooit hard, valsch, laaghartig of baatzuchtig toonen.
 „ Liever dan zulke, zou men andere lieden bij hen dulden,
 „ welke met andere gebreken behept zijn. Men zal ook
 „ de kinderen prijzen over alles, wat zij uit vriendschap
 „ verrichten, zoo deze vriendschap maar niet misplaatst
 „ of te vurig zij. De ouders van hunnen kant moeten eene
 „ hartelijke vriendschap jegens hen laten blijken : want
 „ van hunne ouders zelve leeren de kinderen dikwijls,
 „ niets te beminnen. „ (FÉNELON, *Opvoeding der Dochters.*)

Een tweede, even belangrijke raad, door Fénelon gegeven, is bij de kinderen de geneigdheid tot navolging en het gevaar, hetwelk daarin gelegen is, te voorkomen.

“ Men moet hen beletten, zeide hij, belachelijke lieden
 „ na te bootsen, want er is in die spot- en comedieachtige
 „ manieren iets laag en onfatsoenlijk ; en het is te vree-
 „ zen, dat zich de kinderen zulke manieren zullen eigen
 „ maken, omdat de gloed hunner verbeelding en de buig-
 „ zaamheid van hun lichaam, gevoegd bij hunne leven-
 „ digheid, hun gemakkelijk alle soorten van houdingen
 „ doen aannemen, om na te doen, wat zij belachelijks
 „ bemerken.

„ Die navolgingszucht der kinderen brengt eindelooze
 „ onheilen voort, wanneer men hen overlaat aan men-
 „ schen zonder deugd, welke zich in hunne tegenwoor-
 „ digheid niet bedwingen. Maar door die neiging ook
 „ heeft God hen vatbaar gemaakt, om al het goede, wat
 „ zij zien, gemakkelijk na te volgen. „

Wat nuttigen en beslissenden invloed zouden deze wijze gedachten, deze fijne en scherpzinnige beschouwingen op de Opvoeding der kinderen niet uitoefenen, indien zij wel overwogen en wel begrepen werden.

Inderdaad, hoezeer het ook door niemand betwist wordt, dat de indrukken dier eerste jaren, dat de gewoonten in dien ouderdom aangenomen, de sterkste en duurzaamste zijn, toch is men niet bedacht, om uit die waarheid de doelmatigste gevolgen te trekken.

Daaruit zou namelijk eene wet voortvloeien, die al te streng zou zijn voor de openbare zeden, eene wet van wijsheid en omzichtigheid, opgelegd aan allen, die met de kindsheid in aanraking komen, en haar lessen en voorbeelden verschuldigd zijn. Zoohaast de kinderen beginnen te denken en te gevoelen, hebben hun geest en hun hart een versterkend voedsel noodig, en dat voedsel, welkdanig het ook zij, verbindt zich met hun wezen.

De gedachten, de beelden, die het kind bezighouden, vormen allengskens zijn karakter, en om zoo te zeggen den grond zijner ziel. Terwijl zijne zinnen en zijne verbeelding vol zijn van wat het ziet en hoort, komt zachtjes aan de grondslag zijns oordeels en de drijfveer zijner handelingen tot stand. En daarom is het dat de vooroordeelen der kindsheid zoo ongelooflijk krachtig zijn.

De eerste huiselijke Opvoeding moest dus bestaan in den strengen en wijzen keus der voorwerpen, die eerst van al de blikken des kinds zullen treffen, zijne aandacht vestigen, en de gevoeligheid van zijn hart opwekken; jammer dat zulks bij ons altijd het geval niet is! Men heeft zich te lang beijverd, om alles te verachten, om alles te ontheiligen; hoe zou men de kindsheid nog eerbiedigen! Helaas! eens dat de openbare zeden tot eenen zekeren graad van verderf gekomen zijn, valt het zeer moeilijk, zelfs de betamelijkheid in de huiselijke zeden te bewaren.

Hoevele kindereu inderdaad zijn er, welke zelfs niet meer veilig zijn in het ouderlijk huis, waar soms hunne ooren, al hunne zinnen geen ander voedsel ontvangen, dan een fijn en doodelijk vergift, hetwelk de arme schapen ongevoeliglijk doordringt, en in hunne harten de deugd tot in hare kiem gaat verwoesten! Zoo verderven de gaven der natuur: Zielen die door haar tot groote dingen bestemd waren, ontaarden door de Opvoeding dikwijls zoodanig, dat het hun de grootste moeite kost, om zich weder te verheffen.

't Is vooral wanneer het de zuiverheid der zeden geldt,

dat de eerste Opvoeding haren ijver moet verdubbelen, dat zij ten opzichte der kinderen de meeste voorzorgen moet nemen en de strengste waakzaamheid oefenen.

Fénelon wilde, dat men de *openbare vertooningen* en alle andere harstochtelijke vermaken volstrekt vermede, dewijl die slechts goed zijn, om aan de kinderen den lust tot gevaarlijke dingen in te boezemen, en hun alle onnoozele vermaken zouteloos te doen vinden. Hij brandmerkte zonder genade de schuldige onvoorzichtigheid van zoo-vele ouders, welke op die wijze het weeke hart en de levendige verbeelding hunner kinderen gewennen aan de *hevige schokken der tooneelvertooningen*, aan de *sleepende tonen van die verwijfde muziek*, welke slechts goed is om de krachten der ziel te ontzenuwen, de zeden van het kind week en dartel te maken, en die maar zooveel genoeg baart, omdat de ziel zich daarbij tot verzadens toe aan de neiging der zinnen overgeeft.

Fénelon ging nog verder; hij wilde niets minder, dan dat men den kinderen *AFSCHRIK* inboezemde van al die vergiftigde vermaken, „ en andere zedenbedervende ijdel- „ heden, van 't ontblooten van den hals en alle andere „ onbetamelijkheden, „ aan welke men zich zoo dikwijls in hunne tegenwoordigheid plichtig maakt, ja, welke men hun zelve veroorlooft. „ Niets, zeide hij, kan noch voor „ God, noch voor de menschen in die ouders (1) zulk een „ roekeloos, ergerlijk en voor de kinderen zoo besmette- „ lijk gedrag rechtvaardigen.

Dewijl het met onze hedendaagsche zeden niet schijnt overeen te komen, de kinderen in de onwetendheid van het kwaad te laten opgroeien, zou het wenschelijk zijn,

(1) Ziehier wat een man van groote deugd en groote ondervinding mij over eenigen tijd schreef: *Als geneesheer, ben ik iederen dag in de gelegenheid om te zien, dat de meeste kinderen van één tot twee jaren verfoeilijke gewoonten aannemen, die later schadelijk worden voor hunne onschuld en voor hunne gezondheid. En de aanmerkingen, daarover zelfs aan christelijke ouders gemaakt, worden schier altijd met misprijzen ontvangen.*

dat men met hunne kiemende vermogens een verbond kon sluiten, hetwelk hunnen vooruitgang tegenheild en hen werkeloos deed blijven, zoolang zij zich niet zonder gevaar zouden kunnen ontwikkelen. Gansch nieuwe, ongeofende, en braak gebleven zielen zouden zoover van de wijsheid niet verwijderd zijn, als die, welke reeds slechte zaden hebben ontvangen en in zich dragen. Dan ten minste zou de tweede Opvoeping niet schier geheel en al verbruikt worden, om de verkeerde indrukken der eerste te bestrijden en uit te roeien; en men zou niet genoodzaakt wezen, zich te verheugen, als over eenen gansch voldoende uitslag, wanneer men er in gelukt is, het kwaad, dat reeds gedaan werd, te genezen.

Het dient echter gezegd te worden, en ik ben er getuige van geweest, dat deze eerste Opvoeding in de christelijke huisgezinnen bij ons dikwijls goed bezorgd, en op eene verwonderlijke wijze geleid wordt.

En inderdaad, God heeft aan den jongen mensch eenen natuurlijken onderwijzer gegeven, dien niemand zou kunnen vervangen. Hoe menigmaal heeft eene goede, eene godsdienstige moeder in haar hart en in de ingevingen van den godsdienst geheimen rakende de Opvoeding gevonden, duizendmaal krachtiger dan al de voorschriften der opvoedingsleer? Ik wil mij zelven het genoegenschaffen er omstandig over te spreken, wanneer ik de rechten en de plichten van het moederlijk gezag zal behandelen. Voor 't oogenblik zal ik mij bepalen tot de verklaring, dat die zorgen der moeder den kinde noodzakelijk zijn, niet alleen gedurende zijne twee of drie eerste levensjaren, maar ook nog veel later.

Ik zal vooral nooit kunnen goedkeuren, dat men aan de openbare Opvoeding kinderen van vier of vijf jaren overlevere, bij welke niets de moederlijke zorgen vervangen kan (1).

(1) Men verstaat gemakkelijk, dat het mij niet in 't gedacht komt, de *Bewaarscholen* of zelfs de *Kinderkribben* te veroordeelen.

Aan de moeder hoort het toe, het eerste licht der rede en de eerste genegenheid tot het goed in haar kind op te wekken; de eerste woorden van geloof en deugd op zijne lippen te leggen; zijne blikken naar den hemel te richten; in een woord het is de taak der moeder, het kind met eene christelijke ziel te begiftigen; en indien niets zoo afschuwelijk is, als het (gelukkig zeer zeldzame!) voorbeeld van eene moeder, die de ongodsdienstigheid sticht in het hart van haren zoon, er is ook niets zoo aandoenlijk en verrukkend om zien, als het schouwspel eener christene moeder, welke aan eenen door God gezegenden zoon de beginselen van het geloof onderwijst, hem de treffende geschiedenissen van den Godsdienst verhaalt, hem zijne handjes leert samenvouwen om te bidden, en zijnen mond de geheiligde namen stamelen leert!

Ziedaar wat de *eerste Opvoeding*, die ik liever de *moederlijke Opvoeding* heeten zou, dient te wezen. Zij moet aan den huiselijken haard voltrokken worden; het spreekt dus van zelf, dat het ouderlijk huis voor het kind, hetwelk zijne eerste stappen in het leven leert doen, eene school van zuiverheid, rechtvaardigheid, goedheid, deugd, wijsheid en zachtaardigheid wezen moet; dat daar niets zijn hart of zijn verstand mag komen bederven gedurende den zaligen tijd, waarop in hem het denkvermogen, de rede, de spraak, het geweten worden gevormd; waarop in hem de eerste gronden worden gelegd van geheel zijn verstandelijk en zedelijk leven.

Ik wil dit hoofdstuk niet eindigen, zonder mijne lezers aan te zetten, om over dit alles de *Verhandeling over de Opvoeding der dochters*, door Fénelon (1), na te slaan. Het is een onvergelykelijk boek: ik had er aanhalingen willen uit doen, maar ik bemerkte weldra, dat ik geheel het boek aanhaalde.

Fénelon bezorgt daarin de Opvoeding der kinderen,

(1) In 't Nederlandsch vertaald door J. B. Courtmans. (V.)

en vooral der onderwijzers, der onderwijzeressen en der moeders. De pastoors en de catechiseerders zullen er ook de belangrijkste, de verhevenste en de vruchtbaarste onderrichtingen uit putten, vooral uit het VI, het VII en het VIII hoofdstuk, over het *gebruik der verhalen om de eerste beginselen van den Godsdienst in den geest der kinderen te doen binnendringen.*

VIJFDE HOOFDSTUK.

*De eerbied, aan de waardigheid der kindshêd verschuldigd,
is een godsdienstige eerbied.*

Indien de Wijsbegeerte, voorgelicht door het Geloof, het kind aanziet als een wezen, dat eenen godsdienstigen eerbied verdient, dat komt, dewijl er boven de genade en de voorrechten aan dezen ouderdom eigen, nog iets verheven en goddelijker is, hetwelk dezen eerbied moet inboezemen en tot God zelven opvoeren.

Inderdaad, de Schepper, de Vader, het Voorbeeld van dat kind is God. Die schuldelooze bevalligheid, waarop wij onze blikken met zooveel welbehagen hebben laten rusten, is de weerschijn der goddelijke schoonheid zelve; en indien zijne Opvoeding zoo hoog moet opklimmen en met zulke godsdienstige zorg bestierd worden, dat komt, dewijl het kind, dat verheven wezen, in het diepste zijner natuur, in de uitgestrektheid, de macht en de overeenstemming zijner vermogens de gelijkenis van God zelven draagt.

Dat nederig kind is tot een dubbel koninkrijk bestemd. Indien het op aarde zijne kroon waardig weet te dragen,

zal het rijk der hemelen hem eens ontsloten worden; en indien men hem, ofschoon hier beneden minder dan de engelen, somtijds den naam van engel geeft, dan is het, omdat God hem gelijk den engel rijkelijk bedeelde met leven, verstand en liefde, en bij deze hemelsche natuur al de vermogens, al de begaafdheden, al de wonderbare eigenschappen voegde, welke daaruit voortvloeien.

Laten wij den mensch maken naar ons beeld en gelijkenis: deze treffende woorden, zegt Bossuët, leeren ons, dat God, toen hij den mensch schiep, zich geen ander model heeft voorgesteld dan zichzelf, en dat hij de trekken zijner volmaaktheid en heerlijkheid op eene luisterlijke wijze in het schepsel heeft willen doen schitteren.

Ik wil dat geheimnisvol onderwerp niet verder ontvouwen dan noodig is; echter kan ik niet nalaten, op de wonderbare drievuldigheid te wijzen, die voorhanden is in eene geschapen en onvolmaakte natuur, en die daarin zulk een klaar beeld, zulk eene verbazende gelijkenis des Allerhoogsten laat aanschouwen.

God is het leven, het verstand, de liefde zonder palen;

God is de opperste waarheid, schoonheid en goedheid.

Welnu, het heeft Gode behaagd, dat die grondvolmaakheden zijns eigen wezens den grond des bestaans uitmaakten van dat zwakke kind. God heeft gewild, dat de opperste vermogens zijner goddelijke natuur weerkaatst werden door de wordende vermogens van dit zoo nederig wezen.

Dit kind leeft, denkt en bemint dus, gelijk God zelf bemint, denkt en leeft! Daarom zal het Ware, het Goede, het Schoone het voornaamste en eenig onderwerp van het verstandelijk onderwijs in zijne Opvoeding uitmaken!

En het is in de volmaakte overeenkomst der groote menschelijke vermogens met het ware, het schoone en het goede, met de opperste waarheid en goedheid, dat het grondbeginsel liggen moet van de overeenstemming, de

kalmte, de volheid en de kracht zijner vermogens: daarbij bepaalt zich dan ook het werk der Opvoeding.

Deze verhevene theorie der vermogens van den mensch, welke ik hier slechts in het voorbijgaan aanroer, maar welke ik later zal uiteenzetten, is het beginsel en de grondslag van de theorie der Opvoeding zelve. Deze theorie beheerscht de ontwikkeling en de oefening der menschelijke vermogens; zij alleen legt er het geheim, de natuur en de werking van bloot in den volwassene gelijk in het kind; en terzelfder tijd is het zij alleen, die de wetenschappen, de talen, de letterkunde, de dichtkunst en de andere kunsten voorlicht, welke men hun aanleert. In alle dingen is God eerst en vooral zichtbaar: zijn naam, zijn luister schijnen van alle kanten uit, en doen al de schoonheden der menschelijke natuur, en al de rijkdommen, welke God haar geschonken heeft, als onder een heerlijk daglicht gloren. De goddelijke volmaaktheid, naar welker beeld dat kind geschapen is, is dus het doel, de vorm, het beeld der Opvoeding, welke het moet ontvangen: *Laten wij den mensch maken naar ons beeld en gelijkenis*: Gods woord kon niet uitdrukkelijker zijn. Het is aldus dat God voor dat kind al te samen de volmaking van zijn wezen, het onsterfelijk voedsel zijns verstands, de bron zijner liefde en het leven zijner gansche ziel worden zal.

Thans begrijpt men, waarom ik gezegd heb, dat de Opvoeding een goddelijk werk, dat de eerbied, aan de natuuren aan de waardigheid des kinds verschuldigd, een goddelijke eerbied is, die moet opklimmen tot zijnen Oorsprong.

Maar wat men hier ook dient te begrijpen is, dat die schoone en verhevene natuur, dat al die gaven des Scheppers verlangen te ontkiemen en te groeien, en natuurlijker wijze dien godsdienstigen eerbied in hooge mate van ons vereischen.

Leven, verstand en liefde; geest, talent en vernuft; gezond oordeel en gezonde smaak; wil, karakter en

geweten; letteren, wetenschappen, kunsten en nijverheid; godsdienst, zeden, waarheid en deugd : al die groote, al die goddelijke dingen zijn in een kind zonder licht en zonder naam, en zullen in de diepe plooien zijner natuur verholten blijven, indien men niet gezorgd heeft ze met eerbied te bestudeeren en met nauwgezetheid aan te kweeken.

Ziedaar het schoonste werk der Opvoeding ; maar, ik herhaal het, eene eerbiedige Opvoeding alleen kan zulke edele eischen bevredigen, zulke verheven neigingen beantwoorden. Eene verkleefdheid, een eerbied, die echt en recht godsdienstig zijn, kunnen alleen op eene betamelijke wijze de wonderbare gaven van den Schepper zelve aankweeken, aan die schoone vermogens hunne oorspronkelijke kracht doen bereiken, hen in de uitgestrekte volheid hunner werkzaamheid herstellen, hun nog nieuwe bevalligheden bijzetten, en eindelijk hen bekronen met de bloemen der wetenschap en der deugd.

En daarom is de Opvoeding, gelijk ik ze beschouw, niets anders, dan de diepste betuiging van den eerbied, welke aan de menschelijke natuur toekomt. Hoe verheven deze stelling ook moge schijnen, zij is nochtans de grondvest, waarop geheel het gebouw der Opvoeding rusten en zich verheffen moet.

Ha ! die arbeid is voorzeker niet licht: hij is uitgebreid van omvang, en in zijne schijnbare eenvoudigheid biedt hij menigvuldige en indrukwekkende zijden aan; edoch de eerbied ontbreekt hierbij volstrekt, iedere maal dat men er zich niet op toelegt dien arbeid te doorgronden, geheel te omvatten en in al zijne pracht te voltooien.

Ja, telkens dat men zich niet volkomen toewijdt aan de vorming van de menschelijke natuur en waardigheid in het kind; telkens dat men verwaarloost in hem den mensch te vormen, gelijk God hem begrepen, gelijk God hem geschapen heeft, en gelijk Hij wil, dat de mensch gevormd en voltrokken worde; zoo verraadt men, zoo

schendt men den eerbied, die aan dit kind en aan zijne oorspronkelijke grootheid toekomt. Waarom, helaas! is dit ongeluk, zoo algemeen!

Iets wat de onderwijzers der jeugd dus nooit mogen uit het oog verliezen, is dat in het kind de mensch, en al de hoop der menschheid ligt opgesloten; en dat het, hoe jong het ook zij, reeds bekleed is met al de schoonheid, met al de waardigheid, welke God aan de menschelijke natuur heeft medegedeeld. Dat gedacht zal voldoende wezen, om den moed der onderwijzers te ondersteunen, en het zal hen beletten te verflauwen in de edele en zware taak, waaraan zij zich hebben toegewijd.

God zelf, wanneer Hij den mensch wilde scheppen, arbeidde aan dat groote werk zonder achteloosheid en zonder weezin: dit was geen spel voor Hem, gelijk het scheppen der stoffelijke wereld. Het is opmerkenswaardig, dat God niet meer dat gebiedend en kort woord gebruikte, met hetwelk Hij uit den eeuwig onvruchtbaren schoot van den niet de menigte gewone schepselen had te voorschijn geroepen, die onze oogen bekoren, daarin begrepen zelfs het licht en de zon! Neen, Hij keerde in zichzelve, Hij uitte een woord van raad en, indien het toegelaten is zoo te spreken, een woord van eerbied: dit groot en onsterfelijk woord: *Laten wij den mensch maken naar ons beeld en gelijkenis*. Daarna handelde Hij met al de statigheid, zulk eenen plechtigen arbeid waardig.

De schepping van den mensch was dus vòòr alles het gevolg eener beraadslaging des Allerhoogsten, daarna een geheel goddelijke arbeid, en eindelijk een adem, eene ingeving van het eeuwige leven: *spiraculum vitae*.

Zulkdanig was de grootheid der schepping van den mensch; zulkdanig moet de arbeid, de gewichtigheid en de grootheid zijner Opvoeding zijn, er de eerbied, die hem toekomt.

Ziedaar wat men noodzakelijk moet begrijpen, wanneer men dien arbeid aanroert.

Thans wil ik bij eenige toegepaste bijzonderheden stil blijven.

De Opvoeding heeft voor doel den mensch te vormen ; maar wat heeft men hierdoor te verstaan, en welke is dus de wezenlijke taak des onderwijzers ?

De mensch is terzelfder tijd lichaam en ziel, verstand, wil, hart, geweten : aldus heeft God hem gemaakt.

Den mensch vormen is dus het kind die ontwikkeling, die hoogte, die kracht, die schoonheid doen bereiken, waarvoor zijne lichamelijke en verstandelijke, zedelijke en godsdienstige vermogens vatbaar zijn ;

Den mensch vormen is aan *zijn lichaam* de kloekheid, buigzaamheid en vlugheid schenken, welke tot den goeden dienst der ziel vereischt worden ; maar, dit zal men begrijpen, zulks is nog maar weinig : de heidenen zelven waren overtuigd, dat de mensch *slechts dan een prachtig schouwspel oplevert, wanneer de schoon- en kloekheid der ziel overeenstemmen met de schoon- en kloekheid des lichaams* (1).

Gratior et pulchro veniens in corpore virtus (2).

Mens sana in corpore sano (3).

Den mensch vormen is dus nog, en is vooral aan *zijn geest* al de schoone kennissen, al de verheven leeringen mededeelen, welke het sieraad en het licht zijns leven zullen uitmaken ; 't is hem al zijne kracht en ontwikkeling doen bekomen door gepaste oefeningen en bekwamen arbeid ; 't is in hem het oordeel, de redeneering, den smaak, de scherpzinnigheid, het geheugen, de verbeelding, het gemak van uitdrukking, kortom het *gedacht* en het *woord*, die twee groote voorrechten der menscheid, ontwikkelen.

Den mensch vormen zoo gelijk God het begeert, is terzelfder tijd zijn *karakter* versterken, zijn *wil* bevestigen,

(1) Plato, Gemeenebest, boek III, hoofd. IX.

(2) Virgilius : De deugd komt schooner zelfs in 't wel gevormde lijf. (V.)

(3) Juvenalius : Eene gezonde ziel in een gezond lichaam. (V.)

zijn *geweten* verlichten en eene weldadige gevoeligheid in zijn *hart* storten.

't Is in zijne ziel al de deugdzame neigingen ontwikkelen, die hem zullen aanzetten om zijne plichten te vervullen opzichtsens zijnen Schepper, opzichtsens zichzelf, opzichtsens de samenleving.

Dit is ongetwijfeld veel, maar het is nog niet alles. Indien men zich daarbij bepaalde, zou de arbeid niet voltrokken zijn, of liever hij zou weldra geheel vervallen.

Wij hebben het gezien, dat den mensch beklaaglijke, menigvuldige gebreken aankleven; en dan mag men het nog een geluk noemen, wanneer hij slechts de gebreken zijner hoedanigheden heeft.

In eene goede Opvoeding worden de goede hoedanigheden versterkt door de gebreken zelven, welke zij opsloppen en allengskens overwinnen, en zoo groeien zij langzamerhand, en dank aan den strijd, tot DEUGDEN aan. In eene slechte Opvoeding krijgen de gebreken de overhand, verstikken de goede hoedanigheden en worden ONDEUGDEN.

Welk is dus de grootste en dikwijls de moeilijkste arbeid des onderwijzers? 't Is de volgende:

Wil hij, gelijk hij het willen moet, dit kind in het wettig en algeheel bezit stellen van de vermogens zijner natuur; wil hij er op die wijze eenen *mensch* van maken, dezen naam alleszins waardig; zoo zal hij zich niet bepalen met in het hart des kinds al de neigingen tot plichtvervulling aan te kweeken en zijne hoedanigheden te ontwikkelen; maar hij zal zich naarstig toeleggen op de studie zijner gebreken, op het uitroeien zijner gevaarlijke neigingen, op het hervormen zijner slechte gewoonten, op het verbeteren zijner ondeugden, zoo er ongelukkiglijk reeds ondeugden in dat jong schepsel voorhanden zijn. Hij zal zich bevlijtigen de ontwakingsdriften, zoo mogelijk, té voorkomen, of deze voor 't minste op den gepasten tijd met kracht en wijsheid te leiden. 't Is maar tegen dien prijs, dat de arbeid kan voltrokken wor-

den ; en daarom zeide ik, dat de Opvoeding hoofdzakelijk een werk van eerbied is. Ik ken niets dat eene eerbiediger opoffering vergt, dan dit moeilijk werk. Zonder het gedacht aan God, zonder godsdienstigen eerbied voor de waardigheid der menschelijke natuur, zal men nooit oprecht en moedig arbeiden om die te verbeteren, te hervormen en te verheffen.

Vatten wij nu dit alles samen. De Opvoeding moet *den mensch vormen*, van het kind eenen mensch maken, dat is te zeggen, hem een gezond en sterk lichaam, eenen doordringenden en geoeffenden geest, een rechtzinnig en grondig verstand, eene vruchtbare verbeelding, een gevoelig en zuiver hart geven, en dat alles in den hoogsten graad, waarvoor het kind, dat haar werd toevertrouwd, vatbaar is.

Dat is hare taak, dat zijn hare weldaden, dat is het verheven en uitgebreid gedacht, hetwelk iederen stap der menschelijke Opvoeding : de moederlijke, de lagere en de middelbare Opvoeding moet bezielen. De Opvoeding verlaat den mensch niet, dan na hem, als volledigen mensch, in het leven te hebben aangesteld. Het is dan dat men, gelijkvormig de uitdrukking door Quintiliaan en Bossuët gebruikt, en van dat verheven oogpunt beschouwd, de Opvoeding noemen mag de *aanstelling* van den mensch.

Dan is het, dat het werk van den godsdienstigen eerbied, aan het edel schepsel Gods verschuldigd, volledig is.

Maar, zal men mij vragen, moet men zich altijd zoo hoog verheffen ? is het niet toegelaten minder te doen ? waar zijn dan de onderwijzers, dien schoonen naam waardig.

Ik ben niet geroepen, om deze laatste vraag op te lossen ; doch ik antwoord zonder aarzelen : Neen, het is niet toegelaten minder te doen.

De Opvoeding, op straf van onvolledig te zijn, van den mensch onvoltooid te laten, en van bijgevolg de waardigheid dier schoone natuur diep te verongelijken, moet van het kind eenen mensch maken in al zijne volkomenheid.

Zij moet hem in het volle bezit van zichzelf stellen ; zij moet dus al zijne edele vermogens zoo volkomen als het zijn kan ontwikkelen, verfijnen, verheffen, zonder een enkel te verwaarloozen.

Anders is de arbeid onvolledig, de Opvoeding slecht, in een woord, het werk is ellendig; en wanneer men bedenkt, dat dit werk *de mensch zelf* is, van wien God gezeid heeft : *laten wij hem maken naar ons beeld en gelijkenis*, dan is men geneigd, om aan die onwaardige onderwijzers te vragen, met welk recht zij eene vermete hand zijn komen steken aan het werk en het beeld Gods, om het te misvormen ; aan zulke schoone en zuivere verwachting, om die te verijdelen ; aan zulke verheven vermogens, om die te sloopen ! Men is met reden verwonderd over die schuldige nalatigheden, over die trotsche minachting, waarvan de Opvoeding zoo dikwijls te lijden heeft. Ten slotte, men is diep vertoornd over die heiligschendende misgrepen, en, om alles te zeggen, over die geldzuchtige, schijnheilige zorgen, waarvan de kindsheid zoo vaak het voorwerp en het slachtoffer is.

Ik geloof gaarne, dat die kwaal meestentijds voortkomt uit gebrek aan oordeel en overweging ; men weet niet en, bekennen wij het rechtuit, men zoekt niet genoeg te weten, wat dit groot werk der Opvoeding is. 't Is waar, men betwist er de grondige noodzakelijkheid niet van voor allen, noch den machtigen invloed op den persoon, op het huisgezin, op de gansche samenleving ; men weigert zelfs niet, aan te nemen dat zij voor doel heeft den mensch te vormen, te verheffen en te volmaken ; maar wat men niet of slechts ten halve schijnt te weten, is, dat om tot haar doel te geraken, het eigen, noodwendig karakter der Opvoeding bestaat in al de vermogens van den mensch godsdienstiglijk te vormen, te ontwikkelen en te versterken, zonder een enkel als onwaardig uit te zonderen.

Men beseft niet, dat de menschelijke Opvoeding zijn moet gelijk de mensch zelf, dien zij vormen wil, te weten

eenvoudig, gelijkvormig, aanhoudend, volledig. De mensch heeft inderdaad niets van God ontvangen, hetwelk door de Opvoeding mag worden verwaarloosd. Hij is een wezen, onder alle betrekken waardig van opgevoed te worden. De volkomenheid zijner Opvoeding is de goddelijke wet zijns levens en zijner toekomst. Men kan hem daar niet, hetzij vrijwillig, hetzij uit onachtzaamheid, van berooven, zonder hem op de schuldigste wijze te verraden; en echter onderzoekt men bijna nooit de werktuigen noch de middelen, welke de Opvoeding kan en moet gebruiken, om dien grooten invloed uit te oefenen en gansch haar werk met eerbied te voltrekken. Van daar al die beklaglijke Opvoedingen, die tevens het ongeluk der leerlingen zijn en de schande der onderwijzers.

ZESDE HOOFDSTUK.

Over de menschelijke natuur in het kind : over zijne gebreken : noodzakelijkheid van ze goed te kennen en van ze uit te roeien.

I.

Wij moeten tot het kind terugkeeren, en eenen verheven en diepen blik in zijne ziel, en tot in de geheimste plooien zijner natuur werpen : want dat is het, wat het werk der Opvoeding uitmaakt ; daar ligt de moeilijkheid evenals de hulpmiddelen : daar moet dus al de kracht naartoe gewend worden. *Hoc opus, hic labor est* (1).

Maar, en dit dient men wel te begrijpen, de ziel, de natuur van een kind is gansch eene wereld ; zij is, om het woord der Heilige Schrift te gebruiken, een afgrond, (*abyssum et cor hominum investigavit*. ECCL., XLII, 18) dien men nooit genoeg zal kunnen peilen en verlichten.

En de Schriftuur voegt er over dit hart van den mensch bij, dat het terzelfder tijd onpeilbaar en slecht is : *Cor pravum et inscrutabile* (JEREM., XVII, 9) ; onpeilbaar als de

(1) Dat is het werk, dat is de last. (V.)

kolken des hemels, als de afgronden der aarde : *sicut caelum sursum et terra deorsum.* (SPREUKEN, XXV, 3.)

En wanneer men echter dien afgrond niet gepeild, en dit hart in alle richtingen niet doorgrond heeft, is men ongeschikt tot den grooten arbeid der Opvoeding ; want, ik zeg het nog eens, niet op de oppervlakte, maar in het diepste der ziel wordt die arbeid verricht.

Daarbij behoort een onafgebroken pogen, eene dagelijksche studie ; en gaarne zou ik hier de woorden van den heiligen Paulus op de leeraars toepassen, hun zeggen : *Hæc meditare, in his esto, insta in illis* (1). Het hart van het kind, ziedaar het boek, dat gij steeds moet overwegen en doorgronden ; en die studie is zonder einde, want daar zal voor u altijd iets te ontdekken vallen ; en gij zult slechts tot uwen arbeid geschikt zijn, naarmate de vaardigheid, die gij verkregen hebt om in dat levend boek te lezen en er al de geheimen van te doorgronden.

De onafscheidelijke, innerlijke, steeds vernieuwde hinderpaal is de grond der bedorven menschelijke natuur zelve ; het zijn de gebreken en de ondeugden wier schadelijke kiemen in ons aanwezig zijn, ten gevolge der oorspronkelijke verdorvenheid.

Plato heeft gezegd : “ Het kind, dat ter wereld komt, „ is niet goed ; maar het kan zulks worden, indien het „ opgevoed wordt. „

Neen zeker, het kind, dat ter wereld komt, is niet goed. Slechte kiemen zijn in hem aanwezig, welke maar den tijd afwachten, om zich te ontwikkelen. Welnu, 't is met deze slechte kiemen, en scmtijds met de ondeugendste neigingen, in een woord, 't is met de innerlijke gebreken dezer natuur, dat de strijd moet aanvangen, doch met behulp van opvoedingsmiddelen verre verheven boven al degene, welke Plato ooit gekend heeft.

(1) Overweeg deze waarheden, maak ze u eigen, blijf er bij. (V.)

De ziel des kinds, heeft men gezeid, is eene gladde tafel, waarop nog niets geschreven is geworden: nemen wij dat aan, ofschoon er ook nog al veel zou op te zeggen vallen; maar zij heeft toch reeds al hare werkvermogens, al hare krachten, en indien zij vruchtbaar is in het goede, zij bezit jammerlijk ook eene groote vruchtbaarheid voor het kwade.

De ziekten, welke de ziel en dus ook de Opvoeding des kinds aantasten, zijn ontelbaar, evenals die, waaraan het lichaam blootgesteld is. De Opvoeding, die geneeskunst der ziel, welke geroepen is om haar van hare kwalen te verlossen, moet, gelijk de geneeskunst des lichaams, beginnen met die kwalen goed te onderzoeken, ten einde ze grondig te kennen.

Doch in die ziel is niet alleen het kwaad maar ook het goed voorhanden; daar zijn niet alleen gebreken, maar ook goede hoedanigheden. Terwijl de Opvoeding dus de gebreken verhelpen, en het kwaad genezen moet, dient zij ook de goede hoedanigheden te ontwikkelen en het goed aan te kweeken, en, gelijk de heilige Paulus zegt, *het kwaad door het goed te overwinnen*. Daartoe echter wordt niet alleen eenen grooten ijver vereischt, maar ook veel doorzicht en het gebruik van ernstige geneesmiddelen, zonder welke men nooit de menschelijke kwalen heelen zal.

II.

PARABEL VAN HET ONKRUID.

In eene dier wonderbare parabelen, vol van eene goddelijke eenvoudigheid, door welke onze Zaligmaker weleer zijne discipelen onderwees, in de parabel van het onkruid en het goede graan, komt eene treffende gelijkenis voor van hetgeen de groote stronkelsteen der Opvoeding is en de grootste plicht des onderwijzers met zich brengt.

De parabel is ongetwijfeld eerst en vooral in al hare deelen toepasselijk op de mengeling der goeden en der boozen op de aarde ; men kan ze echter ook eenigermate met nut en waarheid toepassen op de mengeling van de goede en slechte hoedanigheden, van het goed en het kwaad, dat in de kinderen en in elk menschelijk wezen voorhanden is.

God (en dit is bijzonder waar voor kinderen, door eene christelijke school opgevoed) heeft in het hart der kinderen het goede zaad overvloedig uitgestrooid ; vooreerst door de goede neigingen, welke Hij hun van hunne geboorte af geschonken heeft, daarna door het doopsel en de andersacramenten en door al de eerstegaven eener goede Opvoeding. Er is geene natuur, hoe onvruchtbaar, hoe onbedeeld die ook schijne, welke niet haren schat van kostbare hoedanigheden bezitte, vatbaar om door de Opvoeding ontwikkeld te worden; daarentegen is er in elke kinderlijke natuur, de beste zelf niet uitgezonderd, naast de goede hoedanigheden ook die talrijke steeds aangroeiendefamilie van gebreken, met al die ondeugende kiemen, waarover wij gesproken hebben, en die naar de parabel des Evangelies, het onkruid in de tarwe zijn : op eenen noodlottigen nacht is de vijand gekomen, en hij heeft tusschen het goede zaad het slechte geworpen, en hij is weggegaan : *Super seminavit zizania, et abiit* (1).

Vervolgens, wanneer het zaad opgeschoten is, vertoont zich eensklaps het onkruid, de doode, kwijnende besmettelijke planten tusschen het goed koren. Wat gebeurt alsdan ? De dienaars van den vader des huisgezins staan gansch verwonderd ; dit is echter zonder reden ; want sedert den val van Adam is die vermenging natuurlijk, ja, onvermijdelijk ; men moest zich dus daaraan verwachten; doch men bedriegt zich zoo gemakkelijk ! En op de verbazing volgt weldra de verontwaardiging :

(1) En hij heeft daar onkruid opgezaaid, en is weggegaan. (V.)

men zou dit vermaledijd kruid onverwijld willen uitrukken: *Vis colligimus ea* ? Dat wil zeggen, om niet langer bij de figuur te verwijlen, die overigens zeer klaar is, de ouders of de bestierders van christelijke opvoedingsgestichten, na de uitdeelaars en de ooggetuigen geweest te zijn van de overvloedigste weldaden des Heeren, erkennen dikwijls met schrik, dat er gelijktijdig met hun werk een ander werk is tot stand gekomen, en dat in die zielen, waarin de genade kwistig was verspreid geworden, onverhoedsche gebreken en ondeugden heimelijk zijn opgeschoten, die geheel hun werk in gevaar stellen. — Helaas ! zij zijn niet licht tot de bekentenis te brengen, dat het kwaad wel kan gebeurd zijn, terwijl zij sliepen, en dat zij misschien niet altijd genoeg hebben gewaakt : *Dum dormirent homines* (1) ! — Dan gebeurt een van de twee dingen : ofwel men bedriegt zichzelf, met het kwaad, dat men niet bestrijden durft, gering te schatten; of men wordt driftig, en men zou zonder uitstel het gansche veld willen verwoesten, om op eenmaal al het onkruid uit te roeien, er niet meer te moeten aan denken, en zich opnieuw te rusten.

Maar het gaat aldus niet toe bij het aankweeken der zielen, en die driftige ijver is de ware ijver niet. Evenals de dienaars van het Evangelie, moet men zijnen toevlucht nemen tot den Meester van den oogst, en zich het antwoord herinneren, door den vader des huisgezins aan de werklieden gegeven, welke den misslag van hun lang slapen niet weten te herstellen dan door de opstuiving van eenen voorbijgaanden en verwoestenden ijver : *Vis imus et colligimus ea* (2) ? zoo spreken zij. — Neen, zoo wordt hun geantwoord : *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum* (3.) Dit antwoord is vol goddelijke wijsheid.

Er is hier zeker geen spraak van de gebreken, welke in de ziel ontkiemen, te laten bestaan. De noodzakelijkheid

(1) Toen de menschen sliepen. (V.)

(2) Wilt gij, dat wij gaan en dat vergaderen. (V.)

(3) Opdat gij het onkruid vergaderende, bij avontuur ook de tarwe daarmede niet te zamen met den wortel uittrekt. (V.)

van het onkruid uit te delgen blijkt klaar uit deze vreese-lijke woorden van den vader des huisgezins: *Ten tijde van den oogst zal ik den maaiers zeggen: Vergadert eerst het onkruid en bindt het in bondelkens om te verbranden.* De zaligheid der zielen, in welke die onzuivere kiem zich heeft ontwikkeld, hangt ontegenzeggelijk samen met de uitroeiing hunner gebreken; maar men dient hier met groote omzichtigheid te werk te gaan, om de tarwe niet te zamen met het onkruid uit te trekken.

Indien de slechte zaden niet in tijds zijn vernietigd geworden, zal, wanneer de laatste oogst gekomen is, alles verloren zijn. Maar gedurende dezen eersten oogst der zielen, welke men door de Opvoeding aankweekt, moet men wel zorgen het goede niet met het kwade, de goede hoedanigheden niet met de slechte uit te roeien: deze zijn somtijds innig met elkaar verwant, en indien men niet hoogst oplettend is, loopt men groot gevaar ze met elkander te verwarren. Om met volle besef te onderscheiden en uit te roeien, moet men de menschelijke natuur in den grond kennen, met de gebreken, die in het diepste eens harten wortel schieten en daar de goddelijke genade kunnen verstikken; deze moet men kennen, evenals de te gebruiken hulpmiddelen. Men moet insgelijks wel bekend zijn met de goede hoedanigheden van het kind en met de voordeelen, welke daaruit te trekken zijn.

In een woord, men moet bepaald de natuur hebben doorgrond van het goede en het kwade, van de goede en de slechte zaden, met hunne onderscheidene soorten, wortelen en vertakkingen.

En hiertoe zal de onstuimige, de valsche ijver zelden besluiten. Deze ijver is doorgaans zoo lui als driftig, en kan niets dan ofwel in eenen jammerlijken slaap rusten, of plotselings wakker schieten, om alles in eene ziel uit te rukken, over hoop te smijten en te vernietigen.

De ware ijver is met eenen anderen geest beziel, en volgt eene andere gedragslijn. — Tot dezen is het, dat de hiervolgende onderwijzingen gericht worden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Twee belangrijke opmerkingen over hetzelfde onderwerp.

I.

DE JEUGD IS DE VOORDEELIGSTE TIJD TOT HET VERBETEREN DER GEBREKEN.

Welkdanig de slechte zaden zijn, die in de ziel des kinds verborgen liggen, zij maken, Gode zij dank! zijne Opvoeding nooit onmogelijk. Er staat geschreven, dat God de menschen *geneesbaar* heeft geschapen : *Sanabiles fecit*. De Opvoeding, wel te verstaan eene christelijke Opvoeding, is ongemeen machtig, en heeft dikwijls wonderen uitgewerkt : het is zelfs de roem en de zegepraal der Opvoeding, handgemeen te zijn met eene onbedwingbare natuur, die te overwinnen, te verbeteren, te hervormen.

Maar men moet vroegtijdig de hand aan dat werk slaan, anders is het zoo niet onmogelijk, dan toch in groot gevaar.

In de kindsheid en de jeugd hebben de gebreken nog geene diepe wortelen geschoten, nog geene groote uitbreiding gekregen. Alles is nog teer en zwak. Later zal de gewoonte gekomen zijn, en de gewoonte wordt weldra eene tweede natuur, wier wederstand verschrikkelijk is.

De geschiedenis van dien kluisenaar van Thebaïs en zijnen palmboom is gekend; doch het zal niet ongepast zijn die hier nogmaals onder de oogen der ouders en meesters te brengen. — Willende aan eenen jongeling het gewicht doen begrijpen van zich vroegtijdig van zijne gebreken te ontmaken, toonde hij hem eenen weligen palmboom, die sedert lange jaren zijne takken wijd en breed uitspreidde, en gebood hem, dien ouden woestijnbewoner uit te rukken; maar toen de jongeling na ongehoorde krachtinspanning den boom zelfs niet had kunnen doen waggelen, toonde de grijsaard hem eenen anderen die versch geplant was, en deed hem daar zijne krachten tegen beproeven. Eene kleine poging was voldoende, om den jongen palmboom neer te werpen.

Zoo worden in de jeugd de gebreken gemakkelijk overwonnen door de pogingen des goeden wils, terwijl zij later, door den ouderdom versterkt en verhard, eene tweede natuur worden, en meestal slechts voor het hevigste geweld wijken. Ziedaar waarom een man, die eerbiedwaardig is door zijne groote ondervinding, zijne wijsheid en zijne deugden, zoowel als door zijnen hoogen ouderdom, van de Opvoeding der kleine Seminarie sprekende, zeide: *dat zij bijna altijd alles beslist voor geheel het leven, in 't goede of wel in 't kwade.* En dat is waar.

Ik heb overigens dit hoofdpunt reeds grondig behandeld (1). Ik zal er hier slechts een enkel woord bijvoegen. Men moet niet wachten tot op het groote tijdstip der openbare Opvoeding, om de gebreken der kinderen te verbeteren: in het huisgezin zelf en zoohaast de gebreken zich beginnen te vertoonen, moet men ze leeren kennen, ze bestrijden en, zoo mogelijk, ze uitroeien. Sommige gebreken, wel is waar, verschijnen slechts laat, en wanneer zekere omstandigheden hunne verschijning uitlokken; maar het grootste gedeelte vertoonen zich van in de

(1) *De l'Éducation*, t. II, Livre 1er, ch. 6e, *De l'Apostolat dans l'Éducation*.

eerste jaren, in dien ouderdom wanneer de kindsheid tot alles ontluikt. Welnu, van dan af moet men een wakend oog houden op alle teekens, die een verholen gebrek kunnen verraden of slechts doen vermoeden.

Maar is het dat wel, hetgeen den geest der ouders bezighoudt? En ik zal niet vragen of de ouders de gebreken hunner kinderen zoeken te kennen, maar willen zij die wel erkennen, wanneer men ze hun aantoonst? O! wanneer het de aanminnigheden dier lieve kinderkens geldt, dan bezitten zij eene wondere scherpzichtigheid, bij zoo verre dat zij er somtijds ontdekken, waar er geene bestaan; maar wat de gebreken aangaat, dat is wat anders; dan is men verblind: de vaderlijke en moederlijke teederheid trekt eenen sluier voor hunne oogen. Die min of meer vrijwillige verblindheid der ouders is een van de groote bezwaren der eerste Opvoeding; en wat niet minder nootlottig is, dat is hunne zwakheid in het verbeteren dier gebreken, wanneer die eindelijk uitbarsten; dat is hunne onmacht om zich met eene weldadige strengheid te wapenen, ten einde deze naturen, welke door de vleierij of door flauwhartige toegevendheid min of meer bedorven zijn, weder op te rechten.

Gebeurt dat niet al te dikwijls met de weekhartigheid en de ontzenuwing der zeden van onzen tijd? De oude gestrengheid der vaders en moeders is zeer zeldzaam op onze dagen: men begint met het kind te vertroetelen, met het voor een volmaakt schepseltje te houden; later, wanneer die gewaande volmaaktheid zich in heur waar daglicht vertoont en onverdraaglijk blijkt, dan ontmaakt men er zich van.

Eerst wordt het kind ontvangen als een bevallige afgod; men schept er genoeg in gedurende de eerste jaren, waarop de last van het vaderschap minder zwaar, en de genoegens levendiger zijn; maar wanneer de last zwaarder wordt, wanneer de grillen van den afgod moeilijker te bevredigen zijn, steekt men den afgod in de kostschool. Men behoudt zich het recht voor, hem op ze-

kere bepaalde dagen weder te zien, hem genoegens te verschaffen en zich met hem te vermaken; alleenlijk wil men hem niet te lang bij zich houden, en eer de moeilijkheden den tijd gehad hebben om zich op nieuw te vertoonen, zet men de traliën van 't college tusschen hem en zich (1).

't Is zeker, dat op dat oogenblik het kwaad reeds groot, en de Opvoeding des kinds in gevaar is; echter dient men nog niet te wanhopen. In den ouderdom van tien, twaaf jaren kan het kind reeds beklagenswaardige gewoonten hebben, maardie zijn nietingeworteld. De levensregel van een goed opvoedingsgesticht kan die eensklaps komen onderbreken, en als een nieuw tijdperk openen; de regelmatigheid, de studie, de godsvrucht kunnen op eene voordeelige wijze de eigenzinnigheid, de grillen en de zorgeloosheid vervangen; maar er mag geen tijd verloren worden: zonder dralen moet men het kind krachtdadig onder handen nemen, en met vastheid de zoo ellendig begonnen Opvoeding herbeginnen. Daarin, ik herhaal het, ligt de groote plicht, daarin ligt de verhevenste en moeilijkste zending van den onderwijzer: *Hoc opus, hic labor est.*

II.

HET IS NIET GENOEG DE GEBREKEN DER KINDEREN GOED TE KENNEN, MEN MOET ZE HUN ZELVEN OOK LEEREN KENNEN.

't Is dus een werk van grondige verbetering, van zorgvuldige uitroeiing, een moeilijk, stout, aanhoudend,

(1) M. de Champagny, wien ik deze grondige opmerkingen ontleen, voegt er bij:

„In de eerste jaren verspilt men aan de voeten van dien kleinen dwingeland al de genegenheid, al de zorgen, al de liefkoozingen, gansch den schat van teederheid, die men bezit. Maar die schat wordt uitgeput, de teederheid verflauwt, de traagheid krijgt hare beurt; op het tijdstip, dat de ernstige Opvoeding zou moeten beginnen, hebben wij den ijver daartoe verloren; het te zeer vertroeteld kind is onbestuurbaar, en men haast zich de zorg zijner Opvoeding, met zooveel liefde, maar, helaas! zoo slecht begonnen, toe te vertrouwen aan de zorg der openbare onderwijzers.” (*De l'Education de la famille.*)

onontbeerlijk werk, dat men te verrichten heeft. Zonder dit werk zal men aan de oppervlakte eenen glimp van beschaafdheid kunnen geven en het uiterlijke vergulden, maar daarmede is men niet gevorderd ; langs binnen, tot op den bodem, tot in den wortel moet het werk voltrokken worden. Daar is het dat men, volgens de krachtige uitdrukking der heilige bladen, moet uitroeien en planten, afbreken en stichten : ja ook aan den onderwijzer der jeugd, evenals aan den profeet, is er gezeid geworden : *Ego posui te ut evellas et destruas, et ædifices et plantas*. Elke onderwijzer, die het aldus niet verstaat, verstaat niets van zijne ware zending.

Weleer zeide Virgilius in zijne bevallige taal tot den kweeker van jonge gewassen :

“ Beschouw den amandelboom, wanneer in de lente zijne vruchttakjes met welriekende bloemen overladen zijn, beschouw hem !

Contemplator item, cum se nux plurima sylvis

Induet in florem, et ramos curvabit olentes. „

Want al die bloemen zullen later geene vruchten geven : daaronder zijn bedrieglijke, die de hoop des landmans verijdelen.

Zoo zal ik ook spreken aan degenen, die de jeugd opkweken : die ouderdom is wel de lentetijd, alles ontwikkelt zich in die jonge planten, in die jonge zielen ; doch merk wel, *contemplator*, beschouw oplettend, wat er onder in den kelk der bloemen is, en zie of het goede of slechte vruchten zijn, die zij beloven. Merk wel van nabij, met het dubbel inzicht om u zelve in te lichten, opdat uwe pogingen ernstiger zijn, en ook, nadat gij de waarheid zult ontdekt hebben, om het kind in te lichten, opdat het tegen zichzelf zijne pogingen met de uwe kunne paren.

Want, men vergeet het niet, in het verbeteren der gebreken kan de meester alleen niets ; het kind moet hem

terzijdestaan ; het kind mag niet lijdzaam blijven, het moet door eene vrije medewerking zijns meesters arbeid helpen voltrekken; doch om daartoe in staat te zijn, moet het zichzelf kennen. Het moet zijne gebreken kennen, om aan hunne verbetering te arbeiden, en het moet die kennen door den meester. Van zelf en door zichzelf is het hem onmogelijk tot die kennis te geraken. Groote menschen zijn daar dikwijls niet toe in staat, hoe zouden kinderen het dan wezen ?

Elkeen weet, dat het zoo moeilijk als noodzakelijk is, zijne eigene gebreken te kennen, en daarom is die kennis zoo zeldzaam.

Men kent gemakkelijk zijne *misslagen*, en dat is zeker al iets ; maar men kent de *gebreken* niet, die er de oorzaak van zijn, en die kennis ware nochtans veel noodzakelijker.

Men kent den naam der grove gebreken in 't algemeen, en men werpt somtijds eenen vluchtigen oogslag op zichzelf, om te zien of men daar niet mede bevlekt is ; maar dewijl de *gebreken* vooral in de jonge jaren nog niet tot dien graad van kwaadaardigheid gekomen zijn, die er ondeugden van maakt, bevindt men zich vrij van die groote smetten, en men waant zich in volle zekerheid ; 't is echter dan, dat de gebreken, en soms die, welke het meest te vreezen zijn, aangroeien en zich versterken in het diepste der ziel.

In een opvoedingsgesticht, bij voorbeeld, is het moeilijk dat de jongelieden hunne misslagen niet kennen. De voorgeschreven plichten worden dagelijks bij duizend gelegenheden herinnerd, bijgevolg zijn de overtredingen te baarblijkelijk, om niet opgemerkt te worden : het zijn feiten, waarop men schier de oogen niet kan sluiten. Men bekent zichzelf dus zijne misslagen, en men maakt dienaangaande goede voornemens ; maar die voornemens zijn meest altijd zonder uitwerksel, omdat men niet terugkeert tot den oorsprong zelf der misslagen, welke men begaat ; omdat men werkelijk zijne gebreken niet kent, omdat men zichzelf zijne ware gebreken niet

wil bekennen, omdat men zich bijna nooit nopens zijne geheime gebreken onderzoekt.

En ik voeg daarbij, *dat het niet minder zeldzaam is, iemand te vinden, die onster zijde sta om ons ons zelven te leeren kennen, om ons onze gebreken te leeren zien.* Men vindt nog al licht eenen vriend, die ons onze misslagen aantoot, maar zeer zelden vindt men iemand, die ons over onze gebreken zal willen inlichten.

En inderdaad, het is geheel wat anders, iemand zijne misslagen aan te toonen, of hem zijne gebreken onder de oogen te brengen. Het eerste is eenvoudig en zelfs gemakkelijk; maar het laatste veronderstelt niet alleen eenen grooten ijver, maar ook eene rijpe overweging, een diep doorzicht en eene moedige openhartigheid.

Tusschen volwassenen kan hier de vriendschap, de ware vriendschap van groot nut wezen; en hoe zeldzaam is het echter dat men iemand oprecht genoeg beminne, om hem zijne gebreken onder de oogen te brengen! Maar wat kunnen vooral onder jongelieden, onder kinderen die vriendschappelijke waarschuwingen wezen, dan ternauwernood *vermaningen over de misslagen eerder dan over de gebreken?* En dat is licht te begrijpen. Den jongelieden ontbreekt de ondervinding en de noodige hoedanigheden, om de gebreken te onderscheiden; en zelfs wanneer zij die onderscheiden hebben, ontbreekt hun dikwijls het noodig gezag, om die tegen wil en dank bekend te maken aan medeleerlingen, welke hun niet eens zulken dienst hebben gevraagd, en ook wel de vaste moed, om die te openbaren zelfs aan degenen, die hen daarover raadplegen. Wie zal dus den jongelieden dezen gewichtigen dienst kunnen bewijzen, tenzij degenen die er van arbeitswege toe verplicht zijn, namelijk de bestuurders, de leeraars, de meesters en de ouders? En dat de kinderen daarvan ten volle overtuigd zijn, bewijst de verstandige en argelooze zinsnede van een hunner, die aan zijnen overste schreef: *Gij alleen kunt mijn groote raadgever zijn.*

Maar hier heb ik nog bij te voegen, dat ik, over de gebreken der kinderen sprekende, ook nog aan andere personen heb gedacht; en daar ik de meesters uitnoodig om hunne leerlingen oplettend te bestudeeren, ten einde ze grondig te kennen en ze te helpen om zich te beteren, noodig ik hen ook uit om dien arbeid eerst voor eigen rekening op hunnen eigen persoon toe te passen, en het is tot mijzelfen eerst, dat ik die ernstige vermaning stuur. Niemand mag over de gebreken der menschelijke natuur handelen, zonder, gelijk de Kerk het ergens zegt, *memor conditionis suae* te zijn, zonder aan zichzelf en aan zijne zwakheden te denken. Niemand inderdaad is hier beneden van eene betere natuur dan zijne broeders; niemand heeft het recht den eersten steen op zijnen evenmensch te werpen; en wanneer onze plicht ons oplegt, zulke gewichtige onderwijzingen aan anderen te geven en, indien ik zoo spreken mag, aan anderen de les op te zeggen, moet men die eerst en vooral goed aan zichzelf hebben opgezeid.

O, verigens, elkeen is hier de eerste belanghebbende; elkeen heeft met zichzelf veel te doen. "Er wordt geen misslag door eenen mensch bedreven, zegt de heilige Augustinus, waartoe een andere mensch niet in staat zij, indien de gratie Gods hem daar niet van weerhield." Wij zijn allen uit dezelfde klei gekneet; wij zijn, gelijk de heilige Paulus eertijds zeide, allen deelachtig aan dezelfde massa oorspronkelijke bedorvenheid; en dewijl elkeen hier toch het onmiddellijkst met de zorg zijner eigene zaligheid gelast is, behoort elkeen natuurlijk te beginnen met zichzelf en zijne eigene gebreken wel te kennen, ten einde aan hunne verbetering te arbeiden.

Wat meer is, de kennis van zichzelf is nog het beste middel om anderen wel te kennen; en alles wel ingezien, kan de onderwijzer geene grootere weldaad ontvangen, dan die van door eenen waren en openhartigen vriend over zijne eigene gebreken te worden ingelicht.

Wie weet niet, dat de grondregel: *Nosce teipsum* (1) een der wijste is, welke door de oudheid werden uitgesproken; en dat het vurigste gebed, hetwelk de heilige Augustinus tot den Heer stuurde, was: *Noverim te, noverim me* (2)!

Een jaar, toen ik Overste was van het klein Seminarie van Parijs, sprak ik aan meesters en leerlingen, zes weken lang alle avonden een half uur, over dit belangrijk onderwerp. Niet alleen hadden allen den moed om de harde, onaangename dingen, welke ik te zeggen had, te aanhooren, maar zij teekenden, buiten mijne weet, mijne voordrachten op, en 't is de stenographie van hetgeen ik toen zeide, die den grond van het tegenwoordig boek uitmaakt.

Hoe het ook wezen moge, mijne overtuiging was, dat ik het klein Seminarie slechts dan op eenen goeden voet gebracht had, wanneer ik de algemeene aandacht op de studie en het verbeteren der gebreken had geroepen; wanneer ik aan de kinderen den rechtzinnigen wensch had ingeboezemd van zichzelven en hunne gebreken wel te kennen, en aan de meesters den ijver om hunne leerlingen te vermanen en in te lichten, en, ten einde hunnen plicht des te beter te vervullen, den ijver om zichzelven en elkander onderling die vermaningen en inlichtingen niet te sparen.

(1) Ken u zelven. (V)

(2) Laat mij u, laat mij mijzelven kennen. (V.)

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Over de onderscheidene soorten van gebreken.

Het is dus voor allen en voor ieder in het bijzonder eene hoofdzaak, zijne gebreken te kennen, en zelfs die der anderen, indien men geroepen is om die te verbeteren; het is eene hoofdzaak die te erkennen in de misslagen, waardoor zij zich openbaren, in de geheimste plooien des harten, waar zij zich achter verbergen, en zelfs naast uitmuntende hoedanigheden, waar zij mede vermengd zijn en waarvan zij somtijds slechts de overmaat zijn of het misbruik. Maar die studie en die onderkenning is vrij moeilijk.

Ja, vrij moeilijk, want 1° *Er zijn gebreken, welke men niet kent*; 2° *er zijn ook gebreken, welke men niet kennen wil*; 3° *er zijn eindelijk gebreken, welke men kent, maar welke men niet wil verbeteren*.

1° *Er zijn gebreken welke men niet kent*; niets is gevaarlijker: zij kiemen, zij wortelen, zij nemen de ziel heimelijk in, en wanneer zij de wrangste vruchten gedragen hebben, is het bijna altijd te laat, of ten minste zeer moeilijk, om ze uit te roeien: de ziel is dan gelijk aan eenen ouden knoestigen stam, die sterke, diepe, ineengevlochten wortels

heeft geschoten; deze stam biedt aan den arm, die hem omrukken wil, eenen hardnekkigen tegenstand, en zoo men er in gelukt hem neer te halen, dan wordt, de grond waarin hij zijne wortelen geschoten had, het onderste boven gesmeten.

Ik ga een in de opvoedingsgestichten zeer gemeen voorbeeld aanhalen van die geheime, onopgemerkte gebreken, welke men aangroeien laat, omdat men ze niet kent. Ziehier een braaf, leerzaam, werkzaam en verstandig kind, dat vol ijver is om vooruit te komen. Het heeft goede noten en goede plaatsen, en altijd is men over hem zeer voldaan geweest. Maar met de wettige, doch weinig bewaakte blijdschap over den goeden uitslag en over de loftuitingen, sluipen allengskens de eigenliefde, de ijdelheid, de hoogmoed in zijn harte binnen, ontwikkelen zich daar en vergrooten ongevoeliglijk. Ondertusschen wordt men niets gewaar, zoolang alles goed blijft gaan; maar nu doet zich eene nederlaag voor, of een wolkje in het gedrag; het kind verdient eene slechte plaats, of het krijgt eene slechte noot: eensklaps geeft de spijt zich lucht, de ijdelheid is gekwetst, de hoogmoed bruist op, en eene plotselinge, onverwachte losbarsting openbaart in dat kind, hetwelk men zoo goed, zoo gedwee waande, een vreeselijk gebrek, waaraan men zich niet verwachtte, maar dat daar aanwezig was, dat alle dagen aangroeide, dat reeds oud en ingeworteld is, en dat men zonder het te weten met zorg heeft gekoesterd.

Zoo is het gelegen met den nijd, de kwade luimen, de zinnelijkheid, de gramschap en veel meer andere gebreken: omdat men ze niet gewaarwordt, meent men er vrij van te zijn; omdat zij nog niet uitgeborsten zijn, meent men dat zij niet bestaan, en men doet niets, om ze te verbeteren; wat zeg ik? misschien koestert men ze, gelijk in het kind, waarover ik sprak, en door eene beweenselijke onvoorzichtigheid voedt men het vuur, dat onder de asche broedt.

En het ongeluk is zooveel te grooter, daar de tijd al-

leen onmachtig is, om licht over dien toestand te werpen, en dat die onwetendheid, integendeel, gewoonlijk dieper wordt, naarmate zij langer duurt. Zoo brengt men vele jaren door behept met gebreken, welke iedereen bemerkt, waar iedereen door lijdt, die in duizend omstandigheden bittere vruchten hebben opgeleverd, en men vermoedt ze zelfs niet. Zoo komt men menschen tegen, die den ouderdom van veertig, vijftig en meer jaren bereikt hebben, zonder ooit aan het bestaan van een gebrek te hebben gedacht, dat het ongeluk was van hun leven. Durft eindelijk een vriend hun bij eene gunstige gelegenheid het kwaad ontdekken : — Meent ge dat ? antwoorden zij hem gansch verwonderd. — Ja. Onderzoek u onder dat opzicht, en gij zult zien dat gij daaruit die onvoorzichtigheid, dat ongeluk, misschien al uw verdriet en al uwe misslagen zult kunnen afleiden. — Dan gebeurt het, dat zij hunne gebreken erkennen, en behoeven zij eenen bovenmenschenmoed om de verbetering daarvan te ondernemen en niet in wanhoop te vervallen ; ofwel zij sluiten de oogen en volharden in hunne verblindheid, waardoor hun ongeluk onherstelbaar wordt.

2° Er zijn dus gebreken, welke men niet kent ; maar wat nog veel erger is, *er zijn gebreken, welke men niet kennen wil*. Tot hoeverre zulks, ook bij de kinderen, gaat is inderdaad ongelooflijk. Sommige kinderen zijn, bij voorbeeld, van nature valsch, arglistig, zonder openhartigheid, logenachtig, zoowel uit een aangeboren gebrek, als uit lust tot liegen. Zullen zij dat schandelijk gebrek voor zichzelve bekennen ? Neen, zij zijn evenmin rechtzinnig ten opzichte van zichzelve, als ten opzichte van anderen, en zichzelve beliegen zij, gelijk zij het anderen doen.

Dus, indien men meesttijds zijne gebreken niet ziet, het is even waar, doch meer bedroevend, dat men die bijna nooit zien wil. Er is in het diepstedes harten eene zekere neiging tot eigenliefde, die de oorzaak is dat men zichzelve niet kennen wil, om niet verplicht te zijn zich te veroordeelen ; somtijds ook is het eene geheime lafhar-

tigheid, welke niet toelaat de noodige pogingen aan te wenden, om zich te verbeteren. Ziedaar de twee onbeledenen oorzaken van deze vrijwillige onwetendheid, namelijk de eigenliefde en de lafhartigheid: *Noluit intelligere ut bene ageret* (1), zegt de schriftuur.

Of wel, zoo men al zijne oogen over zijne uiterlijke gebreken openen wil, men stemt er nooit in toe, die te openen over zijne inwendige, over die, welke met onze natuur zijn vergroeid, omdat zulks te zeer in verband staat met onzen eigen *ik*, dat is te zeggen, met wat men op de wereld het liefste en gevoeligste bezit. In dit alles verkiest men dus zichzelf te vleien; en wat de anderen betreft, men verdedigt zich tegen hen tot het uiterste; men wil niet hebben, dat iemand aan ons geweten, aan ons karakter rake: op dien grond kan de minste tegenspraak ons prikkelen, de minste aanmerking ons kwetsen, alle vermaning ons vertoornen. Het is zonderling, maar diep bedroevend, te zien hoe die arme lieden oplettend, op hunne hoede, ik zou schier zeggen van 't hoofd tot de voeten gewapend zijn tegen elkeen die, door hen in te lichten, hun een weinig goed zou willen doen!

Men wil ook nog wel verwittigd worden aangaande eenen misslag: dat is iets uitwendigs, iets tastbaars, iets in 't oog vallend, men moet het dus wel bekennen; ten andere het kan iets toevalligs zijn, waarbij men geene verkeerde geaardheid hoeft te veronderstellen; maar wat een gebrek betreft, dat is wat anders; dat is in ons, dat is ons eigen wezen, men voelt dienaangaande al de kracht der vermaning, en men komt er onmiddellijk tegen op door een soort van onwillekeurigen, oogenblikkelijken afkeer; daarom is 't eene hachlijke zaak, die zelden goed opgenomen wordt, wanneer men, bij eene vermaning, van den misslag moet overgaan tot het gebrek.

(1) Hij verkoos niet te begrijpen, om niet goed te moeten handelen. (V.)

Die stemming is, zelfs bij de kinderen, zeer gemeen, maar zeer gevaarlijk : niemand kan hen voorzichtiglijk, nuttiglijk, krachtdadiglijk vermanen, dan een vader, eene moeder, een klaarzichtige overste, een opmerkelijke en ijvervolle bestierder, een leeraar met hart en ziel aan zijne leerlingen gehecht ; maar de noodzakelijkste voorwaarde tot het welgelukken van zulke vermaningen is, dat zij met groote vriendelijkheid en goedhartigheid gegeven worden ; dan alleen worden zij wel aangenomen, wanneer men overtuigd is van de toegenegenheid desgenen die ze geeft, en wanneer men die toegenegenheid altijd, zelfs in de scherpste woorden, kan gevoelen.

3° Eindelijk, *er zijn gebreken welke men kent, maar welke men niet wil verbeteren*, en deze zijn eene wezenlijke ongetrouwheid, die zoo schuldig als noodlottig is, en die zich nochtans zeer menigvuldig voordoet.

Uit al hetgeen voorgaat moet men dus reeds besluiten, *dat het van het grootste belang is zijne gebreken, en dit wel zoo vroeg mogelijk, te kennen ; dat men moet genegen zijn om die te leeren kennen, en daar bijgevolg de middelen toe gebruiken ; eindelijk, dat het nooit zou te verschoonen zijn, een gebrek, hetwelk men kent, niet te willen verbeteren.*

Met zooveel te meer reden zullen wij er bijvoegen, *dat men nooit een gebrek moet verschoonen, noch er een enkel, 't zij groot of klein, verwaarloozen.* Een verschoond of verwaarloosd gebrek groeit ongevoelig aan, en wordt op den duur overheerschend. Dan, indien het een ernstig en kwaad aardig gebrek is, kunnen de gevolgen onberekenbaar worden : het kwaad zal niet meer tegen te houden zijn, daarvan heeft men de allerschrikkelijkste voorbeelden.

Ik wil bij deze gelegenheid twee dier gebreken noemen, die, wanneer men ze verwaarloost, gemakkelijk overheerschend kunnen worden ; maar ik zal voor de jongelingen en de meesters die twee huiselijke dwingelanden bloot aanstippen, welke de verschrikkelijkste plaag der jongelingsjaren zijn : ik wil spreken van *de verwijftheid*

en den hoogmoed. Hunne verwoestingen zijn inderdaad afgrijselijk: willekeurig als een dwingeland behandelen zij de zielen, en brengen die soms tot de volslagenste en vernederenste slavernij. Doch ik zal daar welhaast breedvoerig over handelen.

En zie hier de oorzaak dat sommige gebreken de ziel derwijze overheerschen; men dient ze goed te begrijpen, want zij hangt met het wezen onzer natuur innig samen: *'t is dat sedert de erfzonde er geene slechte kiem in ons is, die, indien men ze niet tegenwerkt, niet trachte op te schieten, alles te overmeesteren, te beheerschen en te bederven; terwijl er integendeel geene goede hoedanigheid is, welke niet dreigt te verzwakken, indien men ze niet onderhoudt, en zich niet gedurig beijvert om ze te versterken.*

En daarom ook moet men nooit eene hoedanigheid, eene deugd, eene genade, hoe gering die ook schijne, verwaarloozen, opdat zij niet verloren ga. Indien velen hunne roeping missen, indien de toekomst van velen mislukt, dat komt dewijl de eerste gratie is verwaarloosd geworden. Dit onderwerp is zoo uitgestrekt, dat het alleen stof zou opleveren tot de belangrijkste onderrichtingen. Laten wij thans tot de bijzonderheden overgaan.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Rangschikking der gebreken.

Wij stellen ons niet voor, hier eene verhandeling over ziel- of zedenleer te schrijven, en het is evenmin ons inzicht eene wijsgeerige en volledige rangschikking te geven. Wij schrijven voor practische mannen, voor meesters; of voor aankomelingen, die minder eene geleerde ontleding der menschelijke ziel, dan beknopte en gemakkelijk te onthouden grondstellingen behoeven. Daarom, zonder ons te bekreunen om te weten, of de hier volgende verdeling streng wetenschappelijk zij, zullen wij eenvoudig zeggen, dat de gebreken, hetzij stellige, hetzij ontkennde, volgens hunne natuur kunnen verdeeld worden in *lichamelijke gebreken, verstandelijke gebreken en zedelijke gebreken*.

1° *De lichamelijke, uitwendige gebreken.* Wij oordeelen het noodzakelijk, ze hier aan te duiden, omdat zij ook hunne gewichtigheid hebben, en misschien meer dan men gewoonlijk denkt; wat zeg ik? zij kunnen in het leven den grootsten invloed uitoefenen op het wel gelukken van den arbeid, waartoe men eens zal geroepen worden. En van eenen anderen kant is de Opvoeding niet zonder invloed op zulke gebreken; integendeel, zij kan veel toe-

brengen, om die te doen verdwijnen, of ten minste om ze merkelyk te verminderen. Van eenige zelfs kan gezegd worden, dat men ze geheel zijn leven met zich sleept, alleen omdat eene wijze en gewetensvolle liefde er ons nooit van verwittigde.

Bij voorbeeld, de onverschillige loomheid, grove en linksche manieren, eene slechte uitspraak en zooveel andere gebreken van dezelfde soort kunnen hinderlyk zijn aan het vertrouwen, aan de hoogachting, aan den eerbied, die men zou behoeven bij een groot getal lieden, welke ons alleen door uitwendige betrekkingen kunnen kennen. En dat zijn gebreken, waarvan men zich niet kan ontmaken, indien men daar niet vroegtijdig mede begonnen heeft.

Men late mij toe nog een ander voorbeeld aan te voeren: het behept zijn met zekere kwalen, die men zelf niet kent, als zijn een vuile adem, zweetende voeten, onreinheid en andere, dat kan aan de welmeenendste en verstandigste lieden eenen onverwinnelijken afkeer inboezemen. Hier kunnen dus voorzorgen genomen worden, welke men niet nemen zal, tenzij men verwittigd worde, dat men zulke gebreken heeft en dat daar zulke hulpmiddelen tegen bestaan.

En nochtans heb ik al aanzienlijke personen in verlegenheid gevonden, andere raadplegende hoe zij het moesten aanleggen, om eenen vriend eene vermaning te doen aannemen over een dezer moeilijke, belangrijke en toch zoo eenvoudige punten.

Eveneens kan eene onaangename stem, belachlijke gebaren, een gemeene en schreeuwende toon al het uitwerksel vernietigen eener predikatie, die onder betrek van vorm en inhoud onberispelyk is.

Ziedaar, ik herhaal het, gebreken, welke het zeker nuttig is te kennen, want aldus kan men er zich van ontmaken, indien het daartoe nog tijd is. Nochtans hoe zelden gebeurt het, dat men met dankbaarheid vermaning-

en ontvangt over zulke gebreken, hoe onnoozel die ook mogen zijn ! en wat worden er, zelfs onder wijze en toegenegen vrienden of bestierders weinige gevonden, welke daarover eene vermaning durven doen of er maar aan denken ! En hierdoor zouden zij nochtans eenen grooten, somtijds eenen oneindig grooten dienst bewijzen.

2° Doch indien het noodig is zelfs zijne lichamelijke gebreken te kennen, hoeveel te meer is het noodig zich rekenschap te kunnen geven over zijne *verstandelijke gebreken* !

Maar, het dient gezegd te worden, hierin vooral is het dat men zichzelf niet kent noch zoekt te kennen, terwijl het daarbij allerbezwaarlijkst is, iemand te vinden, die ons over zulke gebreken durft vermanen.

Die gebreken zijn min of meer ernstig, volgens de soort, waartoe zij behooren. Zoo onderscheidt men :

Het gebrek aan smaak, waarbij een schrijver, een predikant zelden iets zal voortbrengen, wat sierlijk en grondig zij tevens, waardoor hij dikwijls gemaakt, gezwollen, ongebonden, vreemd zal zijn, in een woord, waardoor hij tot de jammerlijkste en belachelijkste afdwalingen zal medegesleept worden.

Het gebrek aan oordeel, vooral aan practisch oordeel, waarvan de misslagen allergewichtigst kunnen zijn voor het leven, tot de verkeerdste handelwijzen aanleiding geven, grove, onherstelbare misgrepen doen begaan, kortom ons bij elken stap doen dwalen en ons anderen op het dwaalspoor doen brengen, zoo wij belast zijn met hen te bestieren. En toch wie dult er, dat men hem over zulk een gebrek vermane, hetwelk nochtans door de zelfkennis alleen bepaald kan worden verholpen ?

Het gebrek aan geest en verbeeldingskracht. 't Is hoege-naamd niet noodig, dat men eenen bepaalden geest, eene bepaalde verbeelding hebbe ; maar het is volstrekt verkeerd te denken, dat men die dingen heeft, wanneer men ze niet heeft; het is voor de regeling van zijn gedrag nood-

zakelijk te weten, hoeverre men daarmede staat ; anders zal men zich toeleggen op zaken, tot welke men niet bekwaam is, en met zich daarop toe te leggen, zal men slechts zijnen tijd verspillen en misschien dwaasheden op dwaasheden stapelen.

Het gebrek aan doorzicht, verhevenheid en uitgestrektheid van geest. Dit gebrek is zeer ernstig en zeer algemeen. Met dit gebrek behept, zullen wij ons onmogelijk met zekeren arbeid, met zekere belangrijke ambten, met zekere moeilijke zaken kunnen gelasten, zonder blootgesteld te zijn aan valsche maatregelen te nemen, zonder de schoonste werken te verkleinen, te verlagen, en misschien onmogelijk te maken. Onder die betrekken moet men voor 't minst zichzelf mistrouwen, bijgevolg zich zelf kennen, en te dien einde zich laten vermanen.

Er is — zelfs in den geest — een zeker *gebrek aan gevoeligheid*, dat ook een gewichtig gebrek is. Het zal in gegeven omstandigheden beletten de nuttigste zaken uit te voeren, omdat men den weg tot de harten niet zal weten, omdat men zich niet zal kunnen schikken naar de blijdschap of de droefheid van anderen en ten bekwaamen tijde aanmoediging of vertroosting schenken.

Zoo zijn er nog vele en zeer gewichtige gebreken, welke het zeer belangrijk is te kennen. En toch, gelijk wij het reeds zeiden, heeft niemand den moed ons die aan te toonen ; want iemand een geestesgebrek aantoonen is meest altijd hem gevoelig beleedigen. Het *gebrek aan geheugen* alleen laat men zich nog al gewillig verwijten ; maar al de andere kent men, noch wil men kennen, hetzij uit *laatdunkendheid*, dewijl men zich tot alles bekwaam oordeelt ; hetzij uit *lafhartigheid*, dewijl men zich geene moeite wil geven ; hetzij uit *lichtzinnigheid*, dewijl men niets ernstigs kan aanhooren.

Er is nochtans, ik herhaal het, bijna geen dier gebreken, hoe ingeworteld zij zijn of schijnen, waarvan men zich, gedeeltelijk ten minste, niet kan ontmaken, of waarvan de verwoestende gevolgen niet zouden voor te komen

zijn, indien men het geluk had van daarover vermaand te worden, het verstand van zich te laten vermanen, den goeden wil om te doen wat men kan, ten einde zich te verbeteren, en ten slotte de bescheidenheid om zich tot zaken te bepalen, die men goed kan ten einde voeren.

Maar, zal men mij zeggen, bestaan er dan inderdaad krachtige geneesmiddelen tegen die ernstige gebreken ? God dank ! die bestaan er, en nog wel schier onfeilbare, te weten : *de ootmoedigheid en de naarstigheid*. Er is bijna niemand, hoe middelmatig zijn geest ook zij, aan wien men niet kunne zeggen : *Wees ootmoedig en naarstig, en gij zult groote dingen verrichten*. De ootmoedigheid is niet alleen de grootste rechtvaardigheid, maar ook de grootste wijsheid. Maar de ijdele en wufte geesten daarvan overtuigen, is geene gemakkelijke zaak : in het werk der Opvoeding is zulks nochtans mogelijk, en dikwijls heb ik gezien, dat men daarin gelukte. Ja ik ken heden mannen, priesters, die zeer nuttig, die zeer uitstekend geworden zijn, en waarvan sommigen zelfs de hoogste plaatsen bekleeden ; en die echter in hunne jeugd zeer middelmatig waren, en middelmatig zouden gebleven zijn, zonder de weldaad hunner Opvoeding en hunne eigene buigzaamheid. Maar dank aan dit dubbel geluk, hebben die gewone naturen meer dan gewone vruchten opgeleverd ; zij hebben hunne leemten aangevuld, hunne hoedanigheden ontwikkeld, uit zichzelf getrokken alles, wat God in hen had neergelegd ; zij hebben zich op die wijze zelfs boven hunne natuur verheven, en thans dienen zij roemvol de Kerk en de maatschappij.

De *zedelijke* gebreken, waarover ons thans te handelen blijft, zijn ongetwijfeld de gewichtigste ; want indien zij uit zichzelf al geene uitdrukkelijke zonden zijn, ten minste zijn zij oorsprongen van zonden. Onder die gebreken zal ik de eene *natuurlijk* heeten, omdat zij samenhangen met het karakter, de natuur, de gesteldheid des geestes en somtijds ook des lichaams van den persoon ; ik zal mij veroorloven de andere *bovennatuurlijk* te noe-

men, omdat zij vooral tegenovergesteld zijn aan de kracht der genade, en in den mensch een duidelijker bewijs zijn van het verlies der oorspronkelijke gerechtigheid (1).

De *natuurlijke* gebreken van zedelijken aard hebben dikwijls tot grondslag eene goede hoedanigheid, welke kostbaar worden kan, indien men het gebrek, dat er de overdrijving van is of dat ze misvormt, doet verdwijnen. Bij voorbeeld, een koel, omzichtig, terughoudend karakter schijnt weleens somber en bijna wild; echter heeft de ondervinding mij geleerd, dat zulke karakters onder eene schijnbare koelheid dikwijls eene diepe gevoeligheid verbergen, en vatbaar zijn voor de teederste en oprechtste verkleefdheid. Men zou dus bij hunne Opvoeding moeten zorg dragen, hun hart te openen en uiteen te zetten, hun eene gullere gevoeligheid met eene hartelijke en bevalige vriendelijkheid in te boezemen: dan zou men in die naturen niets meer ontdekken dan eene bescheiden gevoeligheid, die zich verborgen houdt en daardoor te meer aantrekkelijkheid heeft; dan ernstigheid, waardigheid, koelbloedigheid en eene kostbare zelfbeheersching.

Een *vast* karakter is geneigd tot *hardheid*, een *levendig* karakter tot *barschheid*. Zoo nu die gebreken zorgvuldig verbeterd worden, zal er nog slechts vastheid, werkdadigheid en ijver overblijven.

Er zijn kinderen die, gelijk men het zou kunnen noemen, zwaarmoedig van natuur zijn, met een zeer teeder hart en eenen zeer beraden geest.

Dat is uiterst gevaarlijk, — tenzij het kind daarbij een

(1) Men ziet in welken zin en met welk oogmerk ik hier het woord *bovennatuurlijk* gebruik; want het is mij niet onbekend, en ik wil geenszins weerspreken, wat het concilie van Trenten daarover heeft gezegd, namelijk dat de mensch door de zonde van Adam niet alleen ontbloot is van de gaven der gratie, maar zelfs gekrenkt in die der natuur: *Vulnerata in naturalibus*.

goed oordeel, een vast karakter en eene grondige gods-vrucht pare.

De al te beraden geest vermoeit en versombert het teeder hart; daarbij komen de onvermijdelijke misrekeningen en tegenheden des levens, waaraan zulk eene natuur niet kan weerstaan.

Wat al zorg wordt er tot de Opvoeding zulker kinderen niet vereischt!

Ik heb gezegd, dat zich naast die gebreken bijna altijd eene goede hoedanigheid bevindt, waarvan zij de overdrijving en de ontaarding zijn; niettemin zijn er van die natuurlijke gebreken, welke geene enkele goede hoedanigheid verbergen, en van dan af zijn zij des te gevaarlijker. Een *lichtvaardig, ijdel, grillig, wuft* karakter levert niets dan onaangename en vaak zeer ongelukkige uitlagen op. De *onachtzaamheid*, de *zucht tot praten*, de *onbescheidenheid* zijn in alle standen ergerlijk, en somtijds zeer gevaarlijk; maar men kan zich gemakkelijk verbeelden, in hoeverre die gebreken, vooral in zekeren stand en ouderdom, tot de ernstigste ongelegenheden kunnen aanleiding geven. De onachtzaamheid kan eenen priester tot het vergeten zijner heiligste plichten medesleepen; de praatzucht en de onbescheidenheid zijn in duizend omstandigheden oorzaken van oneenigheid, en baren soms verschrikkelijke rampen.

Men kan den kinderen nooit genoeg doen begrijpen, dat de misslagen, welke hun dagelijks ontsnappen, of schoon misschien klein in zichzelf, nochtans gewichtig zijn, indien men de beginsels daarvan nagaat en de gevolgen, welke die slechte beginsels hebben kunnen; men kan hun nooit genoeg herhalen, dat men niet zoo zeer op die misslagen moet letten, als op het gebrek, waaruit zij voortspruiten; dat dit gebrek, hetwelk hun thans in hunnen engen kring slechts onbeduidende misslagen doet bedrijven, hen later, indien het voortduurt, ongetwijfeld tot grovere zal doen vervallen; en voortduren

zal het, indien zij het niet moedig aanranden en ontwortelen.

't Is door bedenkingen van dien aard, dat men in hunne oogen de strenge waakzaamheid hunner meesters moet rechtvaardigen, en hen aanzetten om zich met eenen vasten wil tegen hunne gebreken te wapenen.

Over de verbetering der zedelijke gebreken zal ik zeggen, wat ik gezeid heb over de verstandelijke: hoewel zij evenals deze laatste, uit de natuur zelve van den mensch voortkomen, kunnen zij evenals deze verbeterd of verkleind worden door de gedurige oefening in de deugden, welke hun tegenovergesteld zijn: de ware ootmoedigheid weet ze te erkennen, en de christelijke volharding in de plicht kan ze ontwortelen of ze voor 't minst verzachten.

Neen, met de ootmoedigheid en de getrouwheid aan de plicht is er geen mensch, of hij kan zich beteren en een nuttig leven leiden; is er geen zwak karakter, of het kan sterk, geen hard karakter, of het kan verdraaglijk, geen oplopend karakter, of het kan zacht worden. Maar wat al ijver en doorzicht wordt er niet vereischt in degenen, die met het vermanen, het leiden, het verbeteren der zielen gelast zijn, om tot zoo wenschelijke en zoo zeldzame uitslagen te komen! wat al onderworpenheid in degenen, wien die vermaningen, hard om hooren schoon gewichtig om volgen, worden toegestuurd!

Al wat wij tot hiertoe gezeid hebben over den ijver der meesters en over de noodige leerzaamheid der kinderen, kan in sommige gevallen uiterst goed toegepast worden op sommige naturen, bij welke men zonderlinge gebreken tegen harmonie en evenwicht, en de vreemdste tegenstrijdigheden ontmoet.

Dit grenst somtijds aan het wonderbare. Soms ontmoet men, bij voorbeeld, in eenen jongeling eene onverklaarbare mengeling van beuzelachtigheid en van ernst, van ijdelheid en van gezond verstand; van zacht- en van hardheid, van zelfbedrog en van zelfkennis, van verhe-

venheid van ziel en van zedelijke ellende ; men ontmoet de vastheid van geest naast de zwakheid van karakter, het gezond oordeel, de oprechtheid en de goedheid des harten naast de slapheid van den wil en de ongevoelighed van het geweten ; men ontmoet naturen, waarvan de tegenstrijdigheid den opmerkzamen waarnemer verbazen, daar zij buitengewoon sterk zijn en buitengewoon zwak, diep en oppervlakkig, nu eens teeder, dan weer spijtig en hard, somtijds de openhartigheid zelve, andermaal in staat tot zulke geveinsdheid, dat men deze voor de zuiverste oprechtheid zou nemen ; begaafd met een levendig en helder verstand en met een geweten zoo duister, alsof het uitgedoofd ware ; met eene erkentelijkheid, waarvan het gevoel en de schranderheid de uitdrukking verhoogt, en die eensklaps plaats maakt voor den schijn der grootste ondankbaarheid ; men ontmoet er eindelijk met een allerstandvastigst karakter, dat aanspraak maakt op den hoogsten moed, en dat terzelfder tijd alle zedelijke kracht erbarmelijk heeft verloochend.

Ik heb meermaals in mijn leven dat gebrek aan harmonie ontmoet, meermaals heb ik, zelfs in uitgelezen zielen, de scheiding opgemerkt tusschen het verstand, het hart, den wil, het geweten, in een woord tusschen al de vermogens der ziel. Ja, ik heb er gezien met een buitengewoon schrander en vlug verstand, met een gevoelig en edel hart, en echter in staat tot de betreurlijkste zwakheden en de jammerlijkste afdwalingen, dewijl de rede noch hun hart noch hun geweten verlichtte, dewijl de zedelijke zin hun geheel ontbrak ; ik heb er gezien met eene oprechtheid, met eene eenvoudigheid, die de waarheid beminde, met eene openhartigheid, die voor het licht gemaakt was, en dat alles eensklaps overslaande tot de leugen ; met een hart vol diepe teederheid, helaas ! een hart zonder licht en zonder kracht in de duisternis bezwijkende ; een hart, dat een afgrond was van gevoeligheid, veranderd in eenen afgrond van ellende.

Die naturen zijn vervaarlijk : niettegenstaande de voor-

treffelijkheid van den geest en de goede hoedanigheden van het hart, zou daar, en wel voor gansch het leven, eene beklagenswaardige zedelijke leemte kunnen voorhanden zijn, en dien ten gevolge de grootste rampen.

Hoe belangrijk is het niet zulke naturen te doorgronden en alles aan te wenden, om hun ter hulp te komen ! Meesttijds echter blijft de beste Opvoeding zelfs hier in gebreke. Die tegenstrijdige naturen vermoeien de meesters en putten hun geduld uit ; deze weten niet hoe ze doorgronden, hoe ze verklaren, hoe ze bestieren ; weinigen zijn in staat tot de grondige en aanhoudende studie. welke daartoe zou vereischt worden ; weinigen vereenigen genoeg scherpzinnigheid met een rekkelijk en streng gezag. Ook hoe menigmaal geeft men het op ! hoe menigmaal heb ik opzichtsens die kinderen, opzichtsens die jongelieden op den toon der grootste ontmoediging hooren zeggen : “ Zij zijn ondoorgrondelijk ! „

Ja, maar het hoort u toe, ze te doorgronden en alles in te spannen, om daartoe te komen ; het hoort u toe, ze te volgen, ze van nabij gade te slaan, en de begoochelingen, de vooringenomenheden, de ontmoedigingen vooral te mistrouwen : gij zijt het, die al dat gebrek aan evenwicht moet herstellen, die al die tegenstrijdigheden moet overeenbrengen. Bemerkt wel de leemten, vat de zwakke zijden, stelt de kracht tegenover de zwakheid, de hulpmiddelen tegen de gebreken : vergeet vooral niet die naturen over zichzelf in te lichten ; toont hun het gevaar ; geleidt ze in eene zegevollen richting en bewerkt in hen den beslissenden voorrang der goede hoedanigheden op de gebreken.

Maar, laat ik het zeggen, tot zulk een werk, tot zulke bezwaarlijke behandeling, is de godsvrucht de onontbeerlijke helpster ; door de godsvrucht alleen zal men zielen, die in zoo groot gevaar zijn, redden ; zij alleen kan in die zielen de harmonie herstellen en hun tot tegenwicht verstrekken ; zij alleen kan maken, dat het

verstand en het geweten, onoverwinnelijk versterkt, voor altijd het hart verdedigen.

Dat is ongetwijfeld een der teederste, een der moeilijkste punten van de Opvoeding. Wat mij aangaat, niets heeft mij meer zorg en moeite gekost, dan de vorming dier zielen. Men late mij toe hier in al hunne kracht, in al hunne ruwe vrijmoedigheid zelfs de woorden aan te halen, welke ik eens met eene welwillende strengheid en onverbiddelijke oprechtheid tot een mijner opvoedelingen stuurde. Dewijl die woorden niet zonder goed uitwerksel gebleven zijn, zullen zij in andere gelegenheden misschien niet te onpas komen.

“ In uwe ziel, zoo sprak ik, is het verstand alleen overeind gebleven. Maar, wat mij verwondert is, dat er eene zonderlinge afbreuk schijnt te bestaan tusschen dit, uw geweten en uw hart. Uit dat eertijds zoo klaar, zoo levendig, zoo helstralend verstand daalt er bijna nooit een licht in uw geweten, om het *met een vast en beslissend oordeel* te doen zeggen : Dat is goed, dat is slecht.

„ Daarbij daalt er nooit eene straal in dat arm hart, om het rechtzinniglijk te doen beminnen alles wat goed, alles wat beminnelijk is ; om het te doen haten, en ernstig haten, al wat slecht is, al wat God beledigt.

„ Die zichtbare afbreuk van zulk een verstand met het geweten en het hart is iets verbazend om van nabij waar te nemen, gelijk ik verplicht geweest ben het te doen.

„ En — men zou blind moeten zijn om dit niet te bemerken — in hetgeen er van dat verstand nog overblijft, in die levendigheid, in die rechtzinnigheid, welke nog zoo spoedig de waarheid ontdekt, heeft eene diepe ont-aarding, eene zonderlinge afdaling van de natuurlijke verhevenheid plaats gehad, als bij iemand, die jammerlijk is gezonken.

„ De zedelijke wuftheid van dat arm verstand is nog een geheim voor mij, en niet voldoende om mij de verblindheid en het duister geheim uws gewetens te verklaren.

„Ik heb, gelijk gij weet, afgezien van het te doorgronden; ik ben teruggedeinsd vóór wat de heilige Paulus het mysterie der ongerechtigheid noemt: *mysterium iniquitatis*. Het schrikkelijk serpent, de *Leugenaar* was daar voorbijgegaan, ja zelfs, hij had daar gewoond. De begrippen van goed en kwaad, de grondregels van het geloof, de deugd, de onnoozelheid, de godsdienst, alles was gestoord geweest: 't is moeilijk om zeggen, waaraan dat arm geweten nog *vastelijk* geloofde.

„Maar wat gij niet vergeten moet, is dat, zoo in uw geweten het mysterie der ongerechtigheid slechts in deze laatste dagen ten top is gestegen, de zwakheid, de afdwaling, de verduistering van dat geweten echter niet opgehouden heeft te groeien sedert uw negende of uw tiende jaar, zoo ik mij, hetgeen gij mij van die vroegere tijden verteld hebt, wel herinner.

„In een woord, gij moet de schrikbarende, de rampspoedige zedelijke leemte, welke wij onder dat oogpunt in uwe ziel gevonden hebben, nooit vergeten, op straf van u bloot te stellen aan de ijselijkste gevaren, en van eensdaags in uw leven de onverwachtste en onherstelbaarste ergernissen te zien uitbarsten. Ik herhaal het, in mijne lange loopbaan heb ik nooit iets gezien, wat mij meer verbaasde, niets wat mij meer onrustig maakt voor uwe toekomst.

„Wat mij echter nog hoop geeft, is uwe leerzaamheid, uw vertrouwen, uw vast en tot nu toe getrouw besluit om uw reglement te onderhouden, en aan die u bestieren niet alleen uwe misslagen te bekennen, maar ook uwe gebreken, uwe grilligheden, uwe tegenstrijdigheden, uwe noodwendigheden, gelijk deze groote en droevige omstandigheid ze u heeft veropenbaard. „

Maar laten wij voor een oogenblik de bijzonderheden achterwege: dringen wij dieper tot den grond der zaken door, en zoeken wij naar de oorzaak, naar den wortel der gebreken.

TIENDE HOOFDSTUK.

*Grondoorzaak onzer gebreken: de erfzonde:
de drievoudige begeerlijkheid.*

De zedelijke gebreken, welke wij, mits verklaring der uitdrukking, *bovennatuurlijk* hebben genoemd, komen, zooals wij gezegd hebben, voort uit de erfzonde, en zijn vooral tegenovergesteld aan de bovennatuurlijke deugden: zij vormen in ons als eene tweede natuur, zoo vast zijn zij ingeworteld. Niemand is van hunne aanranding geheel vrij, en zij zijn het diepste kwaad van ons zedelijk wezen, sedert dat de mensch in zijnen oorsprong is bedorven geworden.

Ongetwijfeld moet het grootste licht, dat ons in dat opzicht verlichten moet, van hem komen, die den grond onzer ellende en al onze verdorvenheid beter kent dan wij. Ook is de kracht, de klaarheid, de grondigheid, waarmede de Schriftuur die gebreken toelicht, welke in ons de bron van alle andere zijn, niet het minst treffende kenmerk der goddelijkheid van haren oorsprong. Men bewondert daarin het oog van God, met eenen scherpen blik de menschelijke natuur peilende, en aan den mensch alles ontdekkende, wat daar in de diepste verborgenheden schuilt.

Nu, ziehier wat dienaangaande de heilige Evangelist Joannes zegt: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae* (1).

Deze drie woorden zijn de volledigste verklaring van den grond der menschelijke dingen. De wijsbegeerte der oudheid heeft, zelfs in hetgeen zij het wijste voortbracht, niets gezegd, wat over het onderhavig vraagstuk dit eenvoudig vers van den heiligen Joannes in diepzinnigheid evenaart. Zonder het licht dezer woorden is de zedelijke wereld, is de geheele menschheid niets dan een raadsel.

Al de kwalen der menschelijke natuur komen uit deze drie grondbeginsels voort ; eene dezer drie kan men echter als de vruchtbaarste aanschouwen, als alles in zich bevattende, te weten de *hoovaardij des levens, superbia vitae*. Inderdaad, wanneer men haar van nabij beschouwt, is zij niet alleen de moeder van menigvuldige afzichtelijke kinderen, welke men dadelijk erkent, maar ook van de twee andere slechte grondbeginsels, welke hier zijn aangehaald. De schriftuur zelve leert op eene andere plaats deze treurige en geheimzinnige eenheid der booze grondbeginsels, welke in ons voorhanden zijn : *Initium omnis peccati superbia* (2).

Dewijl er nochtans, om aldus alle kwaad tot de hoovaardigheid terug te brengen, eene zeer aandachtige beschouwing en een soms moeilijk onderzoek vereischt wordt, zoo is de uitvoerige omschrijving, door den heiligen Joannes gegeven van drie grondbeginsels, die in ons alle kwaad te weeg brengen, namelijk de *hoovaardij*, de *zinnelijkheid* en de *hebzucht*, beter geschikt om elkeen te doen begrijpen, hoe de gebreken en ondeugden ontstaan, die de geesels der menschheid zijn.

(1) Alles, wat in de wereld is, is begeerlijkheid des vleesches, begeerlijkheid der oogen, en hoovaardij des levens. (V.)

(2) Het beginsel aller zonden is de hoovaardigheid. (V.)

Merkwaardig is het, hoe deze drie woorden, waarin de Evangelist al de kwalen van het menschelijk hart samenvat, niet alleen tot de volwassenen, maar ook tot de kinderen gericht worden, dewijl deze bedorvenheid in de kinderen en jongelieden zoowel als in de volwassenen aanwezig is; dewijl de kinderen en jongelieden de menschen der toekomst zijn; dewijl geheel het leven als eene kiem in de kindsheid en de jeugd aanwezig is, en dat in die jonge harten de zaden liggen van alles, wat later ontkiemen en zich ontwikkelen moet. 't Is dus in de eerste jaren, dat men de drievoudige begeerlijkheid moet bestrijden, op straf van haar later verschrikkelijk sterke takken te zien schieten.

Maar ook het heele leven door moet men daartegen kampen. Daarom noodigt de heilige Joannes elkeen zonder uitzondering tot dien arbeid, de vaders gelijk de zonen, de meesters gelijk de leerlingen, de grijsaards gelijk de jongelieden, de aankomende jonkheid en de kinderen zelf. *Scribo vobis, patres*, zegt hij tot de vaders; en tot de jongelieden de aankomelingen, en de kinderen: *vobis, juvenes, adolescentes, infantes*. En de heilige Joannes geeft zelf de reden van dezen bijzonderen oproep tot de jonkheid: dewijl het, zegt hij, de leeftijd is van den edelmoedigen ijver, van den dapperen strijd. *Scribo vobis, adolescentes, quia vicistis malignum*, u schrijf ik, aankomelingen, omdat gij den booze en de boosheid hebt overwonnen; *Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis*, u schrijf ik, jongelieden, omdat gij sterk zijt.

Ja, niettegenstaande de zwakheid van de jaren, is de christene jeugd sterk; zij heeft in zich eene goddelijke bron van sterkte en deugd, gelijk de Apostel zegt: *Et verbum Dei manet in vobis*: en het Woord Gods woont in u; ziedaar waarom de christene jeugd sterk is, zij draagt in zich het Woord Gods, het licht der openbaringen en ingevingen van het geloof, en door deze goddelijke kracht zegepraalt zij over den booze, *et vicistis malignum*.

Gijdan, die de jonge geslachten opvoedt, en die ook het

Woord Gods, de bovennatuurlijke kracht des geloofs en der gratie in u draagt, roept de christene jeugd, en leidt haar ten heiligen strijde, ten kampstrijde tegen den booze, tegen de boosheid, tegen de drievoudige begeerlijkheid: want daar hangt de goede uitslag harer Opvoeding geheel van af.

Ik heb het reeds gezeid, en ik herhaal het: Hij, die niet weet, dat hij in het groot werk der Opvoeding strijdt tegen de drievoudige begeerlijkheid, weet niets, voert niets uit!

En wel ingezien, komen de grondstellingen der Opvoeding hier ten volle overeen met de hoogste christelijke zedenleer, welke altijd deze drievoudige begeerlijkheid aantoonst als den aartsvijand van de ziel en zaligheid, en leert, dat men ze aanhoudend moet versterven, ze kruisigen, ze aan de drie takken des kruises vasthechten. En zoo is de groote leer der christelijke versterving, die de grondslag is der heilende zedenleer van het Evangelie, ook de ziel van alle ware Opvoeding; en hier wordt nogmaals dit woord van den heiligen Paulus op eene wonderbare wijze bewaarheid: *Pietas ad omnia utilis est*, de godsvrucht is tot alles nuttig.

Daarom is het, dat men in een christelijk opvoedingsgesticht zooveel prijs aan de godvruchtigheid hecht.

Doch treden wij in al de bijzonderheden van dit treurig en belangrijk onderwerp.

ELFDE HOOFDSTUK.

*De hoovaardij, — superbia vitæ, — eerste bron
onzer gebreken.*

I.

DE HOOVAARDIGHEID: HARE NATUUR.

De hoovaardigheid, de eerste en vruchtbaarste der hoofdzonden, bekleedt in het menschelijk leven eene treurige en voorname plaats. Geene ondeugd strekt haar gebied verder uit. Men ontmoet ze bij alle menschen, in allen ouderdom, in alle standen des levens. Zij mengt zich met alles, zij overweldigt alles: zij is het alomvattend kwaad. “ Het is die ondeugd — gelijk Bossuët zoo welsprekend zegt — welke in het diepste onzer ingewanden geslopen is op de stem der slang, die ons, in den persoon van Èvn, zeide: Gij zult wezen als goden, *eritis sicut dii*. Dat doodelijk vergif hebben wij ingezwolgen; het is tot in het merg onzer beenderen doorgedrongen, en onze gansche ziel is er mede besmet (1). „

(1) *Traité de la concupiscence*, 10 hoofdst.

Zulks is nog de bekoring van alle schepsel. Zich verheffen, zich verzaden met zijne eigene voortreffelijkheid, klimmen, altijd klimmen in zijn gedacht, in zijn hart, in zijn leven : ziedaar de droom der hoovaardigheid in elke ziel.

De hoovaardigheid is dus te gelijker tijd de oudste ziekte onzer natuur, en de gevaarlijkste wonde, welke de aartsvijand der menschheid ons heeft toegebracht ; deze wonde bracht hij ons allen aan 't hart, en zij is ijselijk diep.

Overigens is het die ondeugd, welke het eerst in ons uitbarst. Er zijn ondeugden, die ongelijk lang bij het kind sluimeren: de hoovaardigheid integendeel ontwikkelt zich bij hem zeer vroeg en somtijds in buitengewone mate. Er zijn kinderen, die in den ouderdom van tien jaren, en zelfs vroeger, volslagen wonderen van hoovaardigheid zijn.

Het is treurig zulks te moeten bekennen, maar de deugd zelve is van hare aanvallen niet bevrijd : als een knagende worm sluipt de hoovaardigheid heimelijk in de zuiverste harten, en ontsiert en bederft tot in den wortel de beste daden, de schoonste deugden. Men vindt somtijds zielen, die verheven, die groot zouden zijn, die ijver en liefde voor het goede en het schoone bezitten ; maar de hoogmoed, in het diepste dezer zielen aanwezig, verspreidt over hen ik weet niet welken boosaardigen adem, die al hunne bekoorlijkheden bezwalkt.

„ Het grootste gebrek van den mensch, zegt Plato er- „ gens, is een gebrek dat hij bij zijne geboorte mede- „ brengt ; een gebrek dat iedereen zichzelve vergeeft, „ en waarvan bijgevolg niemand zich ernstig tracht te „ ontmaken : het heet de eigenliefde. „

Dat gebrek kon Plato wel aanwijzen ; maar het geneesmiddel voor zulke diepe kwaal aan de hand geven, en er de grondige verpleging doen van aannemen, dat ware hem, dat ware elkeen onmogelijk geweest. *Hoc Pla-*

to nescivit (1), zegt de heilige Hieronimus. Jesus-Christus heeft zulks gedaan, en daardoor heeft Hij getoond, dat Hij God was: " Leert van mij dat ik zachtmoedig en ootmoedig van harte ben. „ Wat schoone woorden! Men ziet daarin den goddelijken heelmeester; den vinger leggende en het geneesmiddel toepassende op de gevoeligste wonde van onze verdorven natuur.

Wij zullen aanstonds zeggen, wat al afschuwelijke ondegden de hoovaardigheid in de ziel verwekt; en echter is er niets moeilijker te doorgronden en wel te bepalen dan de hoovaardigheid; want indien hare vruchtbaarheid verbazend is, hare vermommingsen en hare listens zijn ontelbaar. Schoon van nature grof, heeft zij nochtans hare geslepenheid en hare doortraptheid; zij verbergt zich, zij verandert van gedaante, zij is tevens het vruchtbaarste en het huichelachtigste aller gebreken, schier altijd in eenen schijn gehuld, die niets is dan bedrog.

Zoo schijnt zij standvastig en beraden, en meestal is zij zwak, laag, wuft en veranderlijk.

Zij schijnt edel en groot, en in den grond is zij de snoodheid en de grofheid zelve. *Superbia non est magnitudo, sed tumor* (2), zegt de heilige Augustinus.

Ja, met hare overdreven aanmatigheden paart zij ongelooflijke zwakheden; met hare valsche en ijdele grootheid stort zij in ongehoorde laagheden.

En, wonderbare zaak! met al hare huichelarij gelukt het haar, vooral zichzelf te begoochelen en te misleiden: zij wil anderen bedriegen, en meestal bedriegt zij niemand dan zichzelf; en door eene rechtvaardige straf oogst zij schande, waar zij onverdiend wou glorie oogsten.

(1) Dát wist Plato niet. (V.)

(2) De hoovaardigheid is geene statige grootheid, maar opgeblazenheid. (V.)

Dat komt, dewijl de hoovaardigheid, wanneer men hare natuur wel doorschouwt, op eene leugen gegrond is: zij is de onrechtvaardigheid, de leugen zelve. *In veritate non stetit* (1) zegt de schriftuur, waar zij spreekt van den eersten hoovaardige en van den vorst zelve der hoovaardigheid.

Maar wat is toch de hoovaardigheid?

De hoovaardigheid, zegt de catechismus, waarvan de bepalingen onberispelijk zijn, de hoovaardigheid is eene ongeregelde begeerte van zijne eigene eer en grootheid, waardoor men zich meer acht dan men verdient.

Dit is baarblijkelijk de hoogste onrechtvaardigheid in een wezen, dat door zichzelve niets is en niets heeft; of liever dat door zichzelve niets heeft dan ware ellende naast goederen, welke het van God ontvangen heeft, maar die het zich toeschrijft, alsof het daar zelf de oorzaak van was.

't Is eene aanmatigende, onbetamelijke vergetelheid van den grond zijns eigen wezens, hetwelk gansch geleend is, en in alles en altijd onafhankelijk blijft van God.

Aan God alleen behoort alle glorie; Hij is deze aan zichzelve verschuldigd en Hij geeft ze zich. Hij vraagt ze van anderen, 't is dus eene plicht Hem die te geven; en de mensch welke die verlangt voor zichzelve, verlangt wat hem niet toekomt, berooft God van wat God alleen verdient, begaat eene dieverij, eene ware heiligschennis.

De hoovaardigheid moet inderdaad zeer onrechtvaardig zijn en zeer misplaatst in een geschapen en afhankelijk wezen, dewijl zij, volgens de zoo schrandere en grondige opmerking van Fénelon, verplicht is zich te verbergen, en de openbare bespottung niet kan vermijden, dan met den schijn aan te nemen van zichzelve te vergeten.

(1) Hij stond niet in de waarheid. (V.)

Want hoevaardig zijn is ijdel zijn. De roemzucht wordt maar geduld voor zooveel men die verbergt ; wie haar blijken laat, is hatelijk en verachtelijk. Laat den bewonderenswaardigsten mensch der wereld openlijk vragen, dat men hem bewondere, dat hij onbewimpeld zijne glorie vertoone, en hij zal de speelbal worden dergenen, wier bewondering hij zou opgewekt hebben, indien hij die niet hadde gevraagd.

Welke is dan wel de zaak, die zoo weinig met 's menschen stand overeenkomt, dat het als een onvergeeflijk kwaad aangezien wordt, zich die aan te matigen ? — Zulke aanmatiging brengt met zich de noodzakelijkheid mede van te veinzen : de geveinsdheid, welke zoo hatelijk en afschuwelijk is in alle andere omstandigheden, is het eenigste middel om de hoovaardigheid verdraaglijk te maken ; en de openhartigheid, die elders zoo beminnelijk is, wordt hier afschuwelijk en belachelijk.

Dit is een klaar en algemeen aangenomen bewijs, dat de hoovaardigheid in het schepsel hoogst misplaatst is en onbetamelijk voorkomt. Want in de zedigheid, in de nederigheid is betamelijkheid, dewijl er rechtvaardigheid ; in de hoovaardij is onvoegzaamheid, dewijl er onrechtvaardigheid, overweldiging in is. De zedigheid is de eerbaarheid der ziel ; de hoovaardij is er de teugelloosheid van. Eene hoovaardige ziel is eene ziel, die zichzelf niet meer intoomt.

Van daar de betrekking tusschen de begeerlijkheid des geesten of de hoovaardigheid en de schandige begeerlijkheid.

De zedigheid, de zuiverheid van ziel en van lichaam bestaat in zichzelf te bedwingen en te eerbiedigen. De hoovaardigheid, de praalzucht, de eigenliefde, als ondeugd beschouwd, bestaat in zich niet meer te bewingen, noch te eerbiedigen, in zich te vleien, in zichzelf ellendiglijk te vergoden.

De hoovaardigheid is dus de opgeblazenheid, de onzedigheid, de onbeschaamdheid, de teugelloosheid van den geest,

gelijk de onkuischheid in zekeren zin de onbeschaamdheid, de onzedigheid, de teugelloosheid van het lichaam is.

En daarom is de hoovaardigheid ook eene schandelijke ondeugd, waarvoor men blozen moet, evenals voor de onkuischheid. 't Is waar, men kan tegen zijnen dank aangevochten worden door de eene zoowel als door de andere, maar men moet er niettemin voor blozen.

En daarom wordt die ondeugd zoo gehaat, en daarom is zij zoo verfoeilijk.

De ik is hatelijk, heeft Pascal gezegd : de *ik*, dat is, de hoovaardigheid, die niets dan zichzelf beoogt, die slechts aan zichzelf denkt, die slechts met zichzelf bezig is, die alles aan zichzelf alleen toeschrijft.

God en de menschen ijzen er van.

En de straffen, welke God haar voorbehouden heeft, en die soms afgrijselijk zijn, bewijzen, hoe groot die ondeugd is.

Men verhaalt, dat de donder, eens buiten iemands wete in eene kerk gevallen zijnde, in eene der zuilen een verborgen vuur ontstak, dat mettertijd eenen schrikkelijken brand veroorzaakte, en eindelijk eene afgrijselijke instorting teweegbracht : zoo is het ook met de straffen van de hoovaardigheid : het zijn dikwijls donderslagen.

Overigens de hoovaardigheid is zichzelf tot eene verschrikkelijke straf, en de hoovaardige ziel is genoeg gestraft door de rampen, welke de hoovaardigheid voortbrengt, en door de ondeugden, welke zij teelt. Daarover gaan wij thans eenige woorden zeggen.

II

TREURIGE VRUCHTBAARHEID DEZER ONDEUGD.

Het is om van te schrikken, wanneer men de lange reeks gebreken, ondeugden en misdaden nagaat, die uit de hoovaardigheid voortspruiten. Het is echter goed, ja

zelfs noodzakelijk dit droevig schouwspel van nabij te betrachten en te doen betrachten.

Zulks is de beste middel om den jongelieden haat in te boezemen voor eene ondeugd, welke zich maar al te gemakkelijk vereenigt met de lichtvaardigheid en de verwaandheid aan hunne jaren eigen, en om hun de standvastigheid en de wilskracht te geven, die noodig zijn, om haar te bestrijden en te overwinnen.

Wie zich van alle hoovaardigheid zou vrij wanen, zou zich grootelijks bedriegen. Er is overigens een zeer eenvoudig en onfeilbaar middel, om die ondeugd in zichzelf en in anderen te erkennen : men heeft slechts het gedrag en de daden na te gaan ; men heeft slechts te onderzoeken, of er nergens eenige vrucht van die hoovaardigheid te ontdekken is ; zulks is niet moeilijk, en dan mag men ook zeker zijn, dat de wortel aanwezig is, en dit zooveel te dieper en te sterker, als de vruchten overvloedig en slecht zijn.

De *ongehoorzaamheid*, bij voorbeeld, dat is het gebrek van onderwerping aan de bevelen der wettige overheden, de opstand tegen het gezag en de raadgevingen dergenen, die gelast zijn ons te leiden, waaruit komt die anders voort, dan uit de hoovaardigheid ? Men verlangt slechts zijnen eigen wil tot regel te hebben ; men waant zich boven alles verheven, en volkomen in staat om zichzelf te geleiden, en van dan af schat men de wijste en de meest wettige overheden voor niets meer.

In een opvoedingsgesticht is zulks de omwerping van allen regel, van alle tucht, van allen eerbied. De Opvoeding onderstelt noodzakelijk de gehoorzaamheid. Het lijdt geen twijfel dat het kind, dat de jongeling noodzakelijk moeten geleid worden. Geen mensch bezit uit zichzelf alle licht, alle ondervinding, alle rede ; maar welk licht, welke ondervinding, welke wetenschap kan vooral de jongeling bezitten ? Neen, alwie in zijne jeugd, zich bekwaam acht om zichzelf te leiden, afkeer gevoelt

van de onderwerping en opstaat tegen de gehoorzaamheid, zulkeen is baarblijkelijk aangetast door eene onverdraaglijke hoovaardigheid waarvan hij, helaas ! het eerste slachtoffer zal worden.

Onderwijzers der jeugd, drukt het uwen leerlingen wel op het geweten, dat men zijn leven lang zichzelf moet wantrouwen, goeden raad aannemen, de overheid eerbiedigen. Nooit is eenen wijzen man over de lippen gekomen : “ Ik weet, wat ik te doen heb, en behoef niemands raad ; „ maar het is droevig en ellendig zulks te hooren uit den mond van eenen jongeling of van een kind.

In een opvoedingsgesticht kunnen de onleerzaamheid en de ongehoorzaamheid ongetwijfeld uit de lichtvaardigheid voortkomen : men dient alsdan minder streng in de beteugeling te zijn ; maar wanneer zij, gelijk dit meestal gebeurt, uit hoovaardigheid voortspruiten, oh ! dan moet men eene onwrikbare vastheid toonen, en die ongehoorzaamheid vooral in haar grondbeginsel, 't is te zeggen in de hoovaardigheid, aanranden .Men verlieze het niet uit het oog : altijd is het de hoovaardigheid, welke men in de ongehoorzame kinderen te bestrijden heeft.

De hoovaardigheid sleept nog vele andere gevolgen na zich : *de hevige driften, de haat, de onmenschenlijke wraak zelve* hebben in den regel geene andere bron.

In eenen minderen graad, teelt zij den *nijd*, dat is die lage droefheid, welke men gevoelt over het geluk van zijnen evenmensch ; de *jaloerschheid*, welke den wensch doet ontstaan om hem dat geluk te ontnemen, ten einde het in zijne plaats te genieten, en welke verteerd wordt door de spijt van het te moeten derven. De hoovaardigheid baart ook de blijdschap over 's naasten ongeluk, en eene geheime drift om hem te beschadigen ; eindelijk, zij is de moeder van achterklap en laster. Dat alles zijn wrokkige gevoelens des harten tegen alle overheid, welke ons kwetst en vernedert. Of 't is ten minste een boos genoegen in hetgeen eens anders vernedering veroorzaakt

dewijl zulks ons schijnt te verheffen. Telkenmale dat men in zijn eigen of in eens andermans hart een dier kwade scheuten aantreft, kan men verzekerd zijn, dat de hoovaardigheid daar tiert, als een bittere wortel van bittere vruchten: *Radix amaritudinis*.

Wat zelfvergeten, wat moedwil, wat ondankbaarheid, wat misdaden de hoovaardigheid inboezemen kan, wanneer zij bijgestaan wordt door eene andere gekwetste drift, zooals de gretige win- of geldzucht, is ongelooflijk.

Menigmaal heeft men het afbeeldsel gemaakt van den nijd, van de jaloerschheid :

Daar ligt de sombre Nijd, met schele en schroomvolle oogen enz.;

maar nooit heeft men die zoo laag, zoo afschuwelijk afgebeeld, als zij dit inderdaad zijn, vooral bij de jonkheid; want bij de jeugd, waar die ondeugden veel minder reden van bestaan hebben, dan bij de andere menschen, worden zij bijzonder hatelijk. Zij dooden de rechtzinnige en zuivere vriendschap; zij ontaarden, zij vergiftigen den edelen, vruchtbaren wedijver; zij vervangen door bittere gal en hevigen wrok de edelmoedige gevoelens van dien leeftijd; harten, die zouden moeten ontluiken, schroeven zij toe; zielen, vaardig om opwaarts te stijgen, drukken zij neder.

Daaarbij is het moeilijk die ongelukkige drift rechtstreeks aan te randen, omdat zij zich verbergt, zoolang het haar mogelijk is; want dewijl er niets afzichtelijker in 't hart is, zoo is er ook niets bezwaarlijker om te openbaren. Hoe ze dus bestreden? Ziehier het middel. Aan de zielen, welke door de hoovaardigheid aldus worden ternedergedrukt, moet men voorhouden de verhevenheid van eenen moedigen wedijver, de zoetigheid eener openhartige vriendschap, en de plicht der groote christelijke liefde. Men moet hun ook de goedheid des harten trachten in te boezemen, waarvan de hoovaardigheid de aartsvijandin is. Want de hoovaardigheid is stellig boos: zij is hard, dwingend, gewelddadig, wreed. Zij moet een

offer hebben, dat zij voor haar vermaak kunne pijnigen. Zij houdt van bijtende scherts, van spotternij, van schimpschoten; zij schept vermaak in tranen; en laat ze grooter worden, zij zal vermaak scheppen in bloed.

Ik heb ergens gezeid, dat de kinderen van nature boos zijn: dit is vooral toepasselijk op de hoovaardige kinderen.

Kinderen, in wie de hoovaardigheid overheerschend is, weten geene teederheid te beantwoorden; zij eigenen zichzelve alles toe; zij bewonderen niets, zij beminnen niet: indien zij somtijds eenen meester schijnen lief te hebben, 't is omdat zij door hem geveid worden. Zij toonen liefde voor hunne ouders, doch slechts zoolang als zij van hen wat krijgen; want in den grond zijn zij diep *ondankbaar*. — Denzulken moet men dikwijls spreken van de groote en schoone deugd van dankbaarheid, hun daar de heilige plicht en de verhevenheid doen van gevoelen; de ondankbaarheid in hun bijzijn schandvlekken, hun de laagheid, de schande en ja de snoodheid dier ondeugd aantoonen.

Over dat alles dient men hun onbewinpeld en zonder toegevendheid, ik zou schier zeggen zonder kieschheid te spreken. De ondervinding heeft mij geleerd, dat er bij zulke kinderen geene kieschheid te zoeken is, en zoo erg verblind zijn zij nopens zichzelve, dat zij zelfs geene kiesche rede zouden verstaan. — Doch laten wij die treurige opsomming voorzetten.

De begeerte naar grootheid, de blakende droomen van roem, van befaamheid, bij de kinderen vroeger en menigvuldiger aanwezig, dan men gewoonlijk denkt, in een woord de dwaze *eerzucht* verraadt ook een hart, dat aan de hoovaardigheid is overgeleverd.

Hem, die met innig welgevallen de namen van geleerde, van grooten redenaar, van groot man geniet; hem, die voor zijne toekomst verhevene titels, schitterende eereteekens, hooge waardigheden droomt, zulk eenen mag

men, zonder vrees van zich te vergissen, waarschuwen, dat hij zich moet in acht nemen tegen de hoovaardigheid.

Het gevaar van zulke droomen is onder alle opzichten groot. Deze spoedig teleurgestelde wenschen laten in het hart eenen grond van gramstorige treurigheid, of van gesmoorden haat, die, op zijn minste genomen, het leven vergiftigt, en dikwijls op eene verschrikkelijke wijze uitbarst.

In de droevige dagen, die wij beleven, is die geestesgesteldheid, vooral bij eenen driftigen jongeling, zeer gevaarlijk. De verleiding, die zooveel jonge hoofden in de antisociale wanstelsels deed verdwalen, heeft menigmaal de misrekeningen eener vroegtijdige en brandende eerezucht tot vertrekpunt en tot grondslag gehad. Schrandere meesters, die hun vooruitzicht niet bij het tegenwoordige bepalen, maar aan de toekomst denken, moeten daar nauwkeurig acht op geven.

Hier moet natuurlijk ook spraak zijn van de *gramschap*, die onstuimige beweging der ziel, welke ons aanzet, om alles wat mishaaft met geweld terug te stooten. De *beleedigingen*, de *vervloeking*en, die kinderen der gramschap, zijn uitbarstingen eener hoovaardigheid, die niets meer kan ontzien, die woedend wordt tegen hetgeen haar kwetst, en tot elken prijs een dierlijk overwicht zoekt te bekomen.

Eveneens is het met al die gebreken, welke somtijds zoo jammerlijk de beste hoedanigheden ontsieren, en het aangezicht van het kind, dat zich daaraan overlevert, plotseling met eene sombere wolk overtrekken, zooals: *de gemelijkheid*, *de knorrigheid*, *de onbeleefdheid*, *de plompheid*, *de onbeschofte antwoorden*: wat zijn die anders dan de trotsche opstand van eenen geest, die zich boven de welvoeglijkheid verheven waant, en zijn ongelijk of zijne zwakheden niet wil bekennen? en wat is er algemeener in een opvoedingsgesticht? hoevele kinderen verliezen daardoor de vrucht niet van eenen gelukkigen aanleg,

trekken zich bitter verdriet en welverdiende vermaningen op den hals, en, wat nog erger is, bereiden zich in het werkelijk leven eene ellendige toekomst!

De *ijdelheid*, die een ongeregeldezucht is naar achting en loftuitingen; de *praalzucht*, die alles aanwendt om de middelen en talenten te vertoonen, welke men bezit; de *verwaandheid*, die ons een al te voordeelig gedacht van ons zelve inboezemt, en ons meer doet zeggen, dan ons past, meer ondernemen, dan wij kunnen volvoeren; de *grootschheid*, de *latdunkendheid*, de *grilligheid* zelve zijn welbekende dochters van de hoovaardigheid: een klaarzichtige meester zal dengene, die in deze onderscheidene gebreken vervalt, onmiddellijk waarschuwen tegen de ondeugd, welke hem heeft aangedaan.

Maar wat de jongelieden niet kennen, en echter groot noodig hebben te kennen, zijn de nadeelige gevolgen van al die uit de hoovaardij voortspruitende gebreken. Wat al zaken, die voor 't minst belachelijk, gevaarlijk en dikwijls strafwaardig zijn, doen bij voorbeeld de ijdelheid en de praalzucht den jongelieden niet zeggen en verrichten. Van waar komt bij hen, om slechts van deze eene zaak te spreken, de zucht naar ijdel en opschik en de gedachtelooze onbescheidenheid in hunne woorden? Beëlt gij u in, dat de overmatige zorg voor zijnen opschik en zijnen persoon bij den jongeling slechts op de rekening der lichtvaardigheid moet gebracht worden, en geene erge gevolgen kan hebben? Dan zoudt gij u grootelijks bedriegen. Er is daar wat anders te zoeken, dan het kenmerk van een ijdel hoofd en eenen zwakken geest. De deugd, zelfs in hare noodzakelijkste vereischen (die met de jeugd omgegaan hebben, zullen dit weten) wordt in gevaar gebracht door die ellendige beuzelingen, waardoor bij den jongeling neigingen, gewoonten van geest en karakter ontstaan, die onvereinbaar zijn met de moedige wilskracht, de hechte rede en de reine ingetogenheid, zonder welke de jeugd zich niet kan staande houden. Daarom is het, dat Fénelon, die van nabij dat gevaar der

jonkheid gezien had, niet nalaat dat slag van ijdelheid en zotten hoogmoed aan te randen, om ze voor te komen.

“ Ongetwijfeld, zegt hij, mag men in de kleederen, die tot
 „ bedekking onzes lichaams noodzakelijk zijn, de zinde-
 „ lijkheid, de evenredigheid en de welvoeglijkheid
 „ zoeken ; maar deze stoffen, die ons bedekken, mogen
 „ evenwel nooit een ijdele en overdreven opschik worden.
 „ Een jongeling, die evenals eene vrouw van ijdel en
 „ opschik houdt, is der wijsheid en des roems onwaardig. „

De misslagen, waarvan de *ijdele praalzucht* en de lichtzinnige neiging om zichzelf te doen gelden de oorzaak zijn, kunnen niet opgeteld worden.

Door haar verblind en bedwelmd, verliest men het gezond oordeel, men weegt zijne woorden niet meer, men vermoedt geene strikken, men stelt zich in gevaar, men stort zich in het verderf. Fénelon, die groote zedenmeester, die al de geheime plooien des harten zoo diep doorgrond heeft, zag in, hoe ernstig dit gevaar voor de jongelieden was; en aan de wijze, op welke hij daarover spreekt, voelt men, hoezeer hij daardoor getroffen was geworden. Er bestaat van hem eene bewonderenswaardige bladzijde, die ik mijne leerlingen dikwijls onder het oog heb gelegd, en waar dit gevaar met eene verbazende scherpzinnigheid is aangewezen.

Door behendige lofspraak verblind, heeft de zoon van Ulysses zich laten overhalen, om wijd en breed zijne lotgevallen te vertellen ; en daar hij in dit verhaal alles gezeid heeft, zonder iets te verzwijgen, heeft hij zich daardoor in een schrikkelijk gevaar gestort, dat zijn meester wel gezien, maar dat hij zelf niet eens vermoed heeft. Ook zijn zij niet zoodra alleen, of de wijze Mentor doet het hem bemerken : “ Gij zijt medegesleept geworden, zoo spreekt hij, door den lust om uw wedervaren te vertellen ; gij hebt de godes bekoord, met haar de gevaren te ontvouwen, waarvan uw moed en uw vernuft u hebben bevrijd ; edoch gij hebt u daardoor eene des te gevaarlijker gevangenschap voorbereid,

„ *De begeerte naar ijdel en roem heeft u zonder voorzichtigheid doen spreken. Zij had beloofd, u ook geschiedenissen te vertellen, en u te leeren, welk lot Ulysses is ten deele gevallen ; maar zij heeft middel gevonden, om lang te spreken, zonder iets te zeggen, en zij heeft u verlokt, om haar alles te verklaren, wat zij wenschte te weten : ziedaar de kunst der vleierende en harts-tochtelijke vrouwen..... Wanneer, o Telemachus ! zult gij verstandig genoeg zijn, om nooit uit ijdelheid te spreken ? wanneer zult gij alles, wat u voordeelig is, kunnen zwijgen, zoo er geen nut steekt in zulks te vertellen ?.... Leer in het vervolg met meer omzichtigheid spreken over alles, wat u eenigen lof kan bijbrengen... „*

Thans heb ik nog niets gezegd van de *lichtgeraaktheid*, diegeenen lof najaagt, gelijk de ijdelheid en de praalzucht, maar die voor het kleinste verwijt, voor het minste vermoeden kwaad wordt : dit is eene verkeerde teederheid jegens zichzelf, die zeker niet minder hoovaardigheid laat doorstralen.

Er zijn sommige naturen van kinderen, die wezenlijke kruidjes-roer-mij-niet zijn : men kan hen niet waarschuwen, hun geen verwijt toesturen, hun zelfs den vriendelijksten raad niet geven, zonderdat zij het kwalijk nemen, en bedroefd of toornig worden.

Bij het minste woord, dat een medeleerling of een meester hun zegt, zult gij hen zien rood of bleek worden. Men kan gewaarworden, dat daar eene snaar is, waar men niet aan roeren, eene gevoelige plaats, waar men zelfs met den top van den vinger niet aankomen mag. Zulk eene gesteldheid is erg te vreezen voor de Opvoeding dier kinderen, en maakt de verbetering hunner gebreken uiterst moeilijk : men gelukt er slechts in, zulke lichtgeraakte naturen te verbeteren, met hen voorzichtiglijk en ongemerkt tot rede te brengen.

Er is nog een slag van geesten, bij welke de lichtgeraaktheid der hoovaardigheid iets zonderlings aanbiedt. Het zijn die menschen, welke men zou denken alleen op

de wereld te zijn, om den schijn te redden. Zij doen niets, dan statiglijk het uitwendige beoordeelen, dewijl zij slechts in den vorm ernstig, doch in den grond lichtzinnig zijn: het zijn lieden, wier karakter zichtbaar daalt door de zwakheid en de dweperij van het *decorum*. Dit is eene zeer treurige soort van hoovaardigen.

De *leugen*, die eene onaangename waarheid bestopt; de *hebzucht*, die nooit verzaad is met hetgeen zij bezit; en vooral de *hardheid* opzichtsens de minderen, de armen, de dienstboden, opzichtsens alle lagere personen, met welke men in betrekking is, en honderden andere gebreken van dat slag, die zoo nadeelig als afschuwelijk zijn, kunnen allen tot de hoovaardigheid teruggebracht worden. 't Is overal de liefde tot zichzelf, overal de ik-zucht: 't is de eigen *ik*, die de overhand heeft, de *ik* waaraan alles geslachtofferd, de *ik* die aanbeden wordt.

De *schijnheiligheid*, die onder den dekmantel der eer de schandige driften verbergen wil, welke haar verslinden, is insgelijks eene dochter der hoovaardigheid. De schijnheilige hoovaardigheid is de vreeselijkste van alle.

De hoovaardigheid is ook nog de moeder van de *ongeloovigheid*, den *afval*, de *goddeloosheid*; daar heeft men, helaas! al te veel bewijzen van! Zoo men aan den godsdienst niet meer gelooft, of den schijn heeft van daar niet meer aan te gelooven, dat komt, omdat men zijn zwak verstand boven alles verheft en het vergoedt, of, hetgeen vooral in de jonkheid meer gebeurt, omdat men niet weerstaat aan de kleine, nog verachtelijker ijdelheid, van zich boven het gemeen te willen verheffen, en voor een' vrijgeest door te gaan. *Quomodo potestis credere, zegt onze Zaligmaker, vos qui gloriam ab invicem accipitis?* (1)

Diepzinnig en verschrikkelijk woord van dengene, die de harten en nieren doorgrondt!

(1) Hoe kunt gij gelooven, gij, die elkanders loftuitingen najaagt? (V.)

In een christelijk opvoedingsgesticht zijn de hoovaardigheid en de ijdelheid dikwijls genoeg de oorzaak van den twijfel tegen het geloof of van de lafheden van het menschelijk opzicht.

Zoohaast een jongeling hoovaardig wordt, wees zeker, dat zijn geloof in gevaar is; en zoo gij het redden wilt, zorgt dan onverwijld voor een hulpmiddel tegen de hoovaardigheid.

Zulke ongeloofigheid, medelijdenswaardig zelfs in eenen volwassen mensch, is in den hoogsten graad erbarmelijk bij eenen jongeling, die niets weet en ook niets weten kan, en die zich toch verbeeldt in zijn gering brein meer wijsheid te bezitten, dan de grootste geesten der wereld, welke gelukkig waren met hun geloof. 't Is wel vast die groene en onbesuisde ongeloofigheid, welke door Bossuët wordt gegeeseld, waar hij spottend zegt:

„ Wat hebben zij gezien, die ongemeen vernuftten.....? „

Eindelijk dient er gezeid, dat de *onzuiverheid*, ofschoon de onmiddellijke vrucht der verwijfdheid, ook zeer dikwijls, en *bij wijze van straf*, de vrucht is der hoovaardigheid. God straft de hoovaardigheid, met haar aan de eerlooze driften ter prooi te laten: *Tradidit illos in passionem ignominiae*, zegt de heilige Paulus. De ondervinding leert ons daarvan zoo onbetwistbare als smartelijke bewijzen. Een zielbestierder, een priester met de Opvoeding der jeugd gelast, moeten dat groot gevaar volstrekt begrijpen. Wanneer men de hoovaardigheid in een kind of in eenen jongeling, hoe deugdzaam en geregeld hij ook zij, aangroeien ziet, dient men te schrikken en acht te geven, want zijne deugd wordt bedreigd, en schroomelijke onheilen zullen zich niet laten wachten, indien de hoovaardigheid duren blijft.

Ziedaar gedeeltelijk (want wij hebben alles niet gezeid, wij konden alles niet zeggen) den nadeeligen en schandelijken sleep van gebreken, door de hoovaardigheid geteeld. 't Is van het grootste belang, dit alles te weten, want het is de sleutel tot de kennis der zeden. Van al

de krankheden onzer vervallen natuur is de hoovaardij de diepste, de oudste, de algemeenste en jammerlijk de vruchtbaarste: zij is in ons het hoofdbeginsel van het kwaad. Dit niet, of slechts onvolmaaktelijk weten, zou noodzakelijk de nadeeligste gevolgen na zich sleepen. Maar het is niet voldoende, zulks op eene bespiegelende wijze te weten: men moet die ondeugd met hare zoo menigvuldige vertakkingen en de ontelbare kleine mislagen, waarvan zij elken stond des levens de ongelukkige oorzaak is, in zichzelf erkennen, of men zal zijne verblindheid duur bekoopen.

De hoovaardigheid is zoo vruchtbaar in vergift voor onzen armen geest en ons ellendig hart, dat men met reden zeggen mag, dat de ootmoedigheid, haar tegenvergift, alleen bij machte zou zijn, om aan het menschedom het gezond verstand en de deugd weer te geven.

De opsomming, die wij hier deden, hoe lang zij ook schijne, is nog zeer onvolledig; en om die te voltrekken, zou gansch eene verhandeling over zedenleer, waarin opvolgendlijk de verhevenste vraagpunten over zielleer, maatschappij, huisgezin, godsdienst, ja staatkunde voorkwamen, nauwelijks toereikend zijn. Echter zullen wij, vooralleer van dit onderwerp af te stappen, nog spreken over de vier soorten van kwade geesten, waar de hoogmoed de bron van is en waarvan de eene of de andere de gelukkigste inborst, de zuiverste deugd, en, in een christelijk opvoedingsgesticht, het godsdienstigste kind allicht besmet.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

*Over de vier soorten van kwade geesten, waarvan de
hoovaardigheid de moeder is.*

De eerste dezer kwade geesten is *de geest van onleerzaamheid*.

De onleerzaamheid is geene ongehoorzaamheid; zij is iets meer, zij is iets minder: men kan zeer onleerzaam, en toch gehoorzaam zijn. De onleerzaamheid doet ons een groot betrouwen in onze eigen kennis en geen betrouwen stellen in de kennis van anderen. Aan niemand hecht men geloof; niemands geest, niemands gezag eerbiedigt men. De onleerzaamheid bestaat minder in de uitwendige daad, dan in de inwendige gesteltenis van den geest en het hart, en daarom zegt de Schriftuur: *Cor malum incredulitatis* (1).

Het onmiddellijk nadeel, door de onleerzaamheid veroorzaakt, is dat zij den onleerzamen jongeling berooft van de kennissen dergenen, die door hunne wetenschap, hunne wijsheid, hunne ondervinding, hunne toegenegenheid geschikt zijn, om hem te leiden; dat zij hem alleen

(1) Het slecht hart is ongeloovig. (V.) *

en zonder steun laat voortsukkelen, blootgesteld aan al de lagen en struikelsteen, welke zijne verwaandheid en ondervindingloosheid hem zullen doen ontmoeten ; dat zij hem in vruchteloze pogingen en verderfelijke proefnemingen eenen tijd doet verbruiken en vermogens verspillen, die anders vroegtijdige en zekere vruchten zouden afgeworpen hebben.

Wat al rampen volgen daar niet uit in eenen lateren leeftijd ! welke bron van ontelbare misslagen ! en hoe noodzakelijk is het bijgevolg niet, die rampen door de leerzaamheid in de jeugd te voorkomen ! wat al onvruchtbaar gebleven, wat al verderfelijk geworden talenten ! hoevele begaafde naturen verkwijnen, en hoevele vervallen tot het kwaad ten gevolge dier geheime hoovaardigheid, welke de ooren doet sluiten voor de lessen van het gezag, van de ondervinding, van de meerderheid, van de toegenegenheid, en op voorhand alle goede raadgevingen den weg afsnijdt ! want wie zal het wagen eenen raad te geven, waar hij de nutteloosheid van voorziet ?

Welnu, ik ben verplicht het te zeggen, die schrikkelijke onleerzaamheid is het groot gebrek der christene jeugd. De wereldsche jeugd is plomp ongehoorzaam ; de godsdienstige jeugd is somtijds door en door onleerzaam. De hoogmoed, die allen mensch aangeboren is, vindt men daar, soms onder den vorm eener bedekte, maar niet minder diepe achting van zichzelf, waaruit een verbazende geest van wederspanning voortspuit.

Dit wel te verstaan is in zake van Opvoeding een zoo belangrijk punt, dat men daarzonder beter zou doen zich met geene Opvoeding bezig te houden.

De tweede geest, dien wij als een uitvloeisel der hoovaardigheid willen doen kennen, is *de geest van onafhankelijkheid*.

Deze is niet, gelijk de voorgaande, eene gehechtheid aan zijne eigen kennis, maar eene gehechtheid aan zijnen eigen wil, een zeer loos gebrek, dat zich behendig, zelfs

onder den schijn der deugd, weet te verbergen. Er is voor de ziel iets streelends gelegen in te kunnen zeggen: Ik wil krachtdadig hetgeen ik wil. Schoon is dit ongetwijfeld, maar het kan tot dekmantel dienen aan de onredelijkste koppigheid, aan de toomelooste hoovaardigheid. Het kan geene onwankelbaarheid genoemd worden, wanneer men zich aan den redelijken, wettelijken wil der anderen niet kan onderwerpen, om altijd en overal zijnen eigen wil te zien zegevieren : zulks is niets anders dan hardnekkigheid en trotschheid.

Overigens, die zoogezegde standvastigheid verbergt dikwijls eene wezenlijke zwakheid ; want er is stellig meer kracht noodig, om niettegenstaande den tegenstand der hoovaardigheid, zichzelven meester te blijven en gereedelijk eenen goeden raad aan te nemen, dan om stijfhoofdig in eene zotte en ijdele trotschheid te volharden.

Voor alle vergadering is het een groot ongeluk, wanneer die geest van onafhankelijkheid de bovenhand heeft, wanneer niemand zijnen eigen wil kan terzijdeschuiven, om dien van anderen bij te stemmen ; maar zulke geest is bijzonder gevaarlijk in de Kerk. Doch het is de kwaal des tijds, en geestelijke zoowel als wereldlijke personen zijn daar mede behept.

Nogmaals, wie die gesteldheid der jonkheid van onze dagen niet kent, is niet in staat haar van dienst te wezen.

Maar 't is de taak der grondige christelijke Opvoeding zich krachtdadig te verzetten tegen dien verfoeilijken geest, die in onze dagen overal doordringt en schier alle jonkheid bezielt ; 't is de taak der Opvoeding, hem te bestrijden, en hem te vervangen door de edele en kloekmoedige leerzaamheid, welke aan jongelieden, in de school van den Godsdienst gevormd, zoo deftig past.

De geest van tegenspraak is de derde kwade geest, door de hoovaardigheid geteeld. Dit is een van de mishaaaglijkste verkeerdheden, die den mensch onverdraaglijk maakt

voor iedereen. Er zijn zoo verdraaide geesten, in wier tegenwoordigheid niets kan gezegd worden, zonderdat zij het tegenovergestelde houden staan, ja, die zich voor karakterloos zouden beschouwen, indien zij het gevoelen van anderen bijtraden. Soms is dit eene soort van verkeerde liefde voor de waarheid, van ontijdige openhartigheid, van kinderachtige eenvoudigheid, die nooit bezwaar ziet in ronduitzijn gedacht te zeggen; maar dikwijler nog is het eene geheime hoovaardigheid en eene ijdele laatdunkendheid. Zulke geesten gelooven zich verplicht, aanstonds te bestrijden, wat met hunne zienwijze niet strookt; koppig blijven zij bij hun gevoelen, en met eene belachelijke halsstarrigheid houden zij eindeloze woordenwisselingen staande.

Tot welke afdwalingen worden zij echter menigmaal medegesleept, waar zij, zonder juist te weten waarom, en alleen om tegen te spreken, eene vreemde denkwijze verdedigen, welke zij dan later niet meer durven opgeven. Die geneigdheid tot tegenspraak is in de meeste gevallen eigen aan geringe, maar door de hoovaardigheid opgeblazen geesten. Een verdienstelijk man, die waarlijk een edel hart bezit, aarzelt niet om openlijk een gevoel bij te stemmen, waarvan hij aanvankelijk de juistheid niet begrepen had, zoohaast hij zijne dwaling heeft ingezien, al moest hij daardoor de gelegenheid laten varen, om zijne bekwaamheid in den redetwist te laten blijken en zichzelven tot stilzwijgendheid veroordeelen. In allen gevalle zal hij nooit redetwisten om te redetwisten, en hij zal beleefdheid en gezond verstand genoeg bezitten, om vele dingen te laten voorbijgaan, die beter verwaarloosd, dan beantwoord worden.

Den vierden geest door de hoovaardigheid voortgebracht, moeten wij *den geest van rechtvaardiging* noemen. Het is de geneigdheid om zich steeds te rechtvaardigen, zich bij elke gelegenheid met of zonder reden te ontschuldigen, nooit eenen misslag te willen bekennen : *Volens*

justificare seipsum (1), gelijk de phariseër van het Evangelie.

Er zijn jongelieden, welke men tegen geen prijs hunne oogenschijnlijkste misslagen zou kunnen doen bekennen: men zou zeggen, dat zij zich onzondig denken, en indien zij tot eenige stoffelijke, klaarblijkelijke, onloochenbare misslagen vervallen, hun oogmerk is altijd volstrekt onschuldig. Zoohaast hun eenige aanmerking of enig verwijt gedaan wordt, zoeken zij seffens de eene of andere ontschuldiging, en houden die daarna hardnekkig vol. Zij hebben op voorhand gelijk; zij beginnen met wat men hun zegt te bestrijden, zonder te onderzoeken of het gegrond is. Niets ontsluit zoozeer de verborgen hoovaardigheid, als zulk eene gesteldheid, en, laat ik het er bij voegen, niets is beter in staat om den geest te vervalschen en het hart te verengen. Een oprechte geest, geholpen door een goed, eenvoudig, rechtzinnig hart, zou eerst en vooral de waarheid eens verwijts, de gegrondheid eener aanmerking trachten te vinden: daardoor zou hij eenen helderen blik in zijn binnenste leeren werpen, terwijl hij door die eenvoudigheid zou toonen, wezenlijk boven zijne misslagen verheven te zijn. Integendeel, de hoovaardige en laatdunkende geest, waarvan ik spreek, sluit de oogen voor wat er het zekerste en baarblijkendste in zijne misslagen is, en spant alles in, om redenen te beramen, die hem kunnen ontschuldigen: ziedaar zijne eerste bezorgheid, zijne eerste beweging, en een zeker teeken van eenen bekrompen geest en een ellendig hart.

Het is zeer belangrijk den jongelieden, welke door die jammerlijke ziekte zijn aangedaan, wel te doen begrijpen, dat er niets deerniswaardiger is dan zulk een geest van rechtvaardiging, en dat integendeel niets zoo eer- en roemvol is als de eenvoudige en edelmoedige bekentenis van eenen misslag.

(1) Zichzelven willende verontschuldigen. (V.)

De eerste zaak, welke een rechtzinnige en openhartige jongeling erkennen moet, is dat men in geenen ouderdom zoozeer blootgesteld is aan alle soorten van misslagen, als in de jeugd, en, bijgevolg, dat men in geenen ouderdom meer geneigd moet zijn om zich te laten berispen en vermanen.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

*Een laatste woord over de wijze om de hoovaardigen
te behandelen.*

Wij hebben stellig de hoovaardigheid niet ontzien; en indien, na hetgeen wij gezeid hebben, ofschoon er nog veel te zeggen valt, een weldenkend jongeling deze ondeugd niet voor uiterst gevaarlijk en hatelijk hield, zoo zou men daaruit kunnen besluiten, dat zijn hart nog onder den invloed is harer machtige betoovering.

Men dient evenwel niet te vergeten, dat in zake van Opvoeding de hinderpalen in middelen kunnen veranderen, en dat het de kunst en de plicht is van den opvoeder, middelen te smeden uit hinderpalen. De eigenliefde hoe gevaarlijk die ook zij, kan eene kostelijke hulp worden. Zij is, ja, eene afgeleide kracht, maar zij is eene kracht, en men dient haar veeleer te bestieren dan te verbreken. De eigenliefde is altijd geneigd degenen te vleien, welke zij beheerscht; maar deze buitensporigheden zelven getuigen somtijds van eene edelmoedige natuur, welke in staat is om zich zeer hoog te verheffen, zoo de hoovaardigheid haar niet dikwijls ternederdrukte. Noodzakelijk is het dus, niet die edelmoedigheid van

natuur, die fierheid van ziel te versmachten, maar er zich van meester te maken en ze te regelen, Zij vergist zich, niet in hare vlucht, maar in haar doel. Er zijn dus twee dingen noodig: haar afwenden van de ellende, welke zij te gemoet loopt om haar verderf te vinden, en haar richten naar een voorwerp, dat harer waardig zij; haar voedsel bezorgen en het rechte doel aanwijzen: kortom, zich van haar meester maken en ze benuttigen tot schoone en groote dingen.

Er zijn dus twee manieren van de eigenliefde te behandelen: aanvankelijk moet men ze inhouden, en ze vervolgens loslaten; men moet hare afdwalingen keeren en hare kracht besturen.

Die arbeid is zeer moeilijk, en hij is, noch hij kan, onmogelijk voor alle kinders dezelfde zijn. Hier gelijk overal moet de ingewikkelde en afgewisselde natuur der kinderen van nabij gadegeslagen worden, en de middelen tot beteugeling of tot aanmoediging moeten wel bepaald op de karakters toepasselijk zijn.

Er is eene soort van eigenliefde, welke men moet kunnen ontzien, bespieden, afwachten, om haar slechts bij eene gunstige gelegenheid te verrassen, en met groote voorzorg aan te randen; en eene andere, welke men van voren en zonder toegevendheid moet bestrijden, slaan zoodra zij zich vertoont, en tot in het stof vernederen.

De eerste soort komt men tegen bij zwakke, gevoelige, teedere karakters, zonder veel moed noch veerkracht. Eene rechtstreeksche, harde, onverbiddelijke vernedering zou hen terneerslaan en verbrijzelen; integendeel, eene vaderlijke vermaning, een vriendelijke, vaste en tevens zachte raad, eene les vol kennis en ondervinding zal hen vernederen, maar zal hen toelaten zich op te rechten.

De andere soort van eigenliefde vindt men in stevige en krachtvolle karakters, en zij gaat met moedwilligheid gepaard: hun doet de onverwachtheid en de hardheid der bestraffing het hoofd buigen, zonder hun nochtans hunne veerkracht en hunnen moed te benemen. Echter, zelfs bij

die gelegenheid, en in de rechtmatige strengheid der onverbiddelijkste vermaning, moet men nog doen zien, dat men het op de hoovaardigheid gemunt heeft en niet op den persoon, anders zullen zij naar niets luisteren, maar zich hardnekkig verzetten. Zulke sterke naturen zijn dikwijls zeer toegankelijk voor de teederheid : hard, gewelddadig, zonder opzicht noch eerbied zoolang zij aan de hoovaardigheid gehoorzamen, vinden zij, zoodra de hoovaardigheid gedempt, en een hartelijk dringend woord tot hen gekomen is, de goedheid weder, die in den grond van henzelfen aanwezig is. Overigens, hier gelijk overal komt het er op aan, het voordeelig oogenblik te treffen : in zake van bestraffing is de keus van het rechte oogenblik noodiger dan in alle andere zaken.

De eigenliefde, welke in de Opvoeding zoo bedroevend, zoo netelig om behandelen, zoo bezwaarlijk om verbeteren is, biedt overigens, gelijk ik reeds zeide, hulpmiddelen aan, waarvan het gemakkelijk is gebruik te maken. Die fiere natuur kan geen verwijt aanvaarden, en stijgt om zoo te spreken, wanneer gij haar wilt vermanen. Welnu ! zonder ooit tot zwakheid te vervallen of te weifelen, zoek en vind de gelegenheid, om haar op eene bescheiden wijze door de lofspraak, aan te vuren ; want de macht eener lofspraak, op tijd, en met mate en kiesheid aangewend, is somwijlen verbazend. Ik heb een kind gekend, zoo laatdunkend, zoo vol van zichzelf, zoo wars van straf en van gehoorzaamheid, dat het op de minste aanmerkingen of bevelen zijns leermeesters zelden anders dan met eene onbeschoftheid antwoordde. De leermeester die een groot gezag op hem uitoefende, strafte hem op staanden voet door eene verschrikkelijk koele waarheid, door eenen bedaarden, maar onverbiddelijken maatregel : hij kwam echter veel verder en hij won veel meer wanneer de lofspraak de bestraffing had kunnen voorkomen ; wanneer hij van 's morgens af de eene of andere soms nietige gelegenheid had kunnen vinden, om hem met gematigdheid te prijzen.

Fénelon erkent niet alleen de voordeelen, maar de noodzakelijkheid van de kinderen aldus te behandelen, en hij dringt er op aan, dat men hun bij gelegenheid gepaste aanmoedigingen schenke.

“ Men zou gevaar loopen, zegt hij, de kinderen te ontmoedigen, zoo men hen nooit prees, wanneer zij wel doen. Ofschoon de lofspraak te vreezen zij uit oorzake der ijdelheid, moet men ze trachten te gebruiken, om de kinderen aan te vuren, zonder ze te bedwelmen. Wij zien den heiligen Paulus haar dikwijls in het werk stellen, om de zwakken aan te moedigen en om de bestraffing eenigszins te verzachten; en de heilige Vaders hebben eveneens gehandeld. Alleenlijk, om de lofspraak nut te doen voortbrengen, moet men ze zoodanig toebereiden, dat zij ontdaan zij van overdrijving en vleierij, en dat men terzelfder tijd alle goed aan God als aan zijnen oorsprong toeschrijve, „

De hoovaardigheid is dus een hartstocht, dien men met behendigheid kan leiden, niet door toe te geven, maar door hem bij middel eener berekende en geschikte liefkozing eenigzins te bedriegen, omtrent gelijk men een vurig paard met de hand streelt, om het in te houden

De hoovaardigheid is ook een hartstocht, dien men in loffelijke eerezucht, in moedigen ijvergloed kan doen verkeeren. Men moet de jeugd, op de baan der goede en groote zaken doen vooruitrukken, haar met geestdrift en bewondering vervullen (en te dien einde is het noodig te weten wat aan die jonge, vurige zielen behaagt) en ze aanvatten met hetgeen waar zij het meest van houden.

De koude en hechte hoedanigheden wekken in het algemeen bij de kinderen weinig bewondering op; maar buitengewone, dappere, heldhaftige dingen, ziedaar wat hun aanstaat. Zoo bewonderen zij de gevechten, de zendingen, de martelies, de groote bekeeringen; en zulke geestdrift is lofwaardig, daarom dient zij bij hen aangevuurd te worden; want van 't oogenblik dat de vlam

huns harten dit voornaam voedsel gevonden heeft, zal zij zich aan geene beuzelingen meer vasthechten.

De lichaamskracht, de vlugheid, de bedrevenheid in de spelen, kan hen ook bekoren. Al die dingen zijn goed en zonder gevaar; bijgevolg kunnen zij aangewend worden en zeer goed als afleidingsmiddelen dienen.

Kortom er bestaat eene kunst om de eigenliefde te behandelen, ze in te toomen, en ze ja dienstbaar te maken voor het goede. In plaats van kwaad te worden, van zijn geduld te verliezen, wanneer men zich tegenover eene hoovaardige, onleerzame, barsche natuur bevindt, doorgronde men met bedaardheid, met aanhoudendheid, met ijver al de vormen, al de kleuren, al de eigenaardigheden, al de grillen, al de schaduwzijden dier hoovaardigheid; men bespiede met aandacht alle oogenblikken, men gebruike met standvastigheid en voorzichtigheid alle geneesmiddelen. Zulke naturen zijn zelden onvruchtbaar voor het goed; wel kunnen zij tot schrikkelijke buitensporigheden vervallen, maar ook tot groote dingen zijn zij in staat. Er ligt in die zielen eene kiem van grootmoedigheid, welke een krachtig hulpmiddel daarstelt; deze kiem is ontaard, en uit haar overvloedig sap schieten trotsche en hoovaardige loten op. Doch het sap bestaat, de kiem bestaat; zij hoeft slechts gezuiverd en veredeld te worden, om wonderbare vruchten op te leveren; en het is de taak der Opvoeding, alles in het werk te stellen, om zulks te bekomen.

Dat men mij toelate, om dit uitgebreid hoofdstuk te sluiten, in hare oorspronkelijke hevigheid en scherpheid eene kleine note mede te deelen, door mij eertijds aan eenen zeer jongen leeraar gegeven, die zonder het te weten door den hoogmoed medegesleept, en tot zijn verderf getrokken werd, en die op zekeren dag, verschrikt over het gevaar, waarin hij verkeerde, mij rechtzinniglijk verzocht hem geheel de waarheid aangaande zijne hoovaardigheid te zeggen, zonder hem in 't minste te sparen. Ik overhandigde hem de volgende regelen, welke

hij met moed aanvaardde en overdacht, en die in zijne ziel veel goeds bewerkten :

„ Er is in uw hart eene diepe wonde die steeds grooter „ wordt.

„ Gij vergeet ze somtijds; doch zij dreigt uwe „ gedachten, uwe gevoelens, uwe genegenheden, in een „ woord, al de krachten uwer ziel te overweldigen.

„ Er is in u eene liefde voor u zelven, die alle gedacht „ te boven gaat ; iets zoo wild en ongebonden, dat het u „ beheerscht en u medesleept, zonder dat gij er „ aan denkt.

„ In de meeste gevallen nochtans zou het u voldoende „ zijn te willen, om u zelven te kennen ; maar gij „ verkiest de begoocheling.

„ Gij hebt schrik van vermaand te worden, 't zij door „ uwe ambtsbroeders, 't zij door uwen Overste; de minste „ waarschuwing vertoornt en verbittert u, dat het „ schrikkelijk is om zien.

„ Mijn hart is er dikmaals diep bedroefd om geweest ; „ thans bedank ik God, daar ik zie, dat gij zijn licht „ zoekt; doch meestal zijt gij niet tegoeder trouw, en „ wilt gij niet verlicht worden. Gij vormt u een klein „ gedacht over sommige uwer gebreken, die gij in „ anderen onverdraaglijk oordeelt.

„ Aan de strengste plicht zijt gij slechts vastgehecht „ door eenen schier gedwongen band. Uwe liefde tot u „ zelven boezemt u eenen geheimen haat in voor het „ gezag der anderen, en doet u uw eigen gezag met eene „ onverbiddelijke hardheid uitoefenen.

„ Gij koestert eenen geheimen doch baarblijkelijken „ hoogmoed. Gij houdt van eer en onderscheidingen : de „ minste zelfs streelen u, dat het belachelijk is.

„ Van eenen anderen kant waant gij u tot de volmaakt- „ heid geroepen ; en echter bestaat er geene geestelijke „ orde, die, na drie maanden noviciaat, u zou willen aan- „ vaarden.

„ Lang heeft men u geveleid, en daar men dit thans
 „ verwaarloost, kent uwe ontevredenheid geene palen.

„ Neem u in acht, ik herhaal het; want in dat alles
 „ ligt een groot gevaar.

„ Soms tijds zoudt gij beter willen handelen, sommig
 „ kwaad vermijden, sommige goede werken oefenen;
 „ maar er is in u een beginsel dat alles versmacht, en
 „ altijd veld wint; welnu, wanneer dit alles zal over-
 „ dekt, en ingenomen hebben, zult gij verloren zijn!

„ En reeds nu, onder een zeer streng, zeer geestelijk
 „ uiterlijke, is er bijna niets priesterlijks meer in uwe
 „ ziel!

„ Gij hebt schier geene liefde noch waren ijver meer;
 „ deze worden zichtbaar in uw hart uitgedoofd; bijna
 „ nooit denkt gij aan den geestelijken vooruitgang der
 „ kinderen.

„ Nog eens; neem u in acht..... *Vastitas et sterilitas* (1),
 „ ziedaar waarmede de Schriftuur de hoovaardigen be-
 „ dreigt.

„ Gij wordt verwoest door de hoovaardigheid, en zult
 „ noodzakelijk onvruchtbaar worden: *Sicut lignum aridum in deserto* (2)! zegt nog de heilige schrift.

„ Moet ik u eenen karaktertrek aanduiden, die u
 „ helpe, om u zelven te leeren kennen?..... Gij bewon-
 „ dert niets; nooit prijst gij iemand....., dit zegt genoeg.

„ Gij zult slecht eindigen, vrees ik..... Of liever neen:
 „ een goed hart en de gratie Gods zullen u redden, en gij
 „ zult goed eindigen!

„ Inderdaad, hij heeft goed geëindigd; hij is een edel-
 „ moedige en liefderijke priester geworden. — Men is ge-
 „ lukkig, rechtzinnige en moedige zielen tegen te komen,
 „ welke zich de waarheid laten zeggen, zonder zich te
 „ ergeren, en die dapper aan hunne verbetering arbeiden,
 „ zoodra zij voldoende zijn ingelicht.

(1). Woest en onvruchtbaar, (2) gelijk de drooge boom in de woestijn. (V).

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

*Tweede bron der gebreken in den mensch en in
het kind : de zinnelijkheid.*

Er bestaat benevens de hoovaardigheid eene andere diepe wonde van het menschelijk hart, een ander hoofdbeginsel van ontelbare gebreken en ondeugden in den mensch en in het kind, namelijk de zinnelijkheid, dat is de ongeregelde geneigdheid tot het zingenot. De heilige Joannes heet haar : *Concupiscentia carnis* (1), de heilige Paulus, de weekelijkheid : *Neque molles* (2), zegt hij ; en zij is inderdaad niets anders, dan eene onwaardige en laffe weekelijkheid van het hart en de zinnen.

Als opvoeders der jeugd moeten wij haar afzonderlijk bestudeeren, omdat zij voor de Opvoeding een vreeselijk gevaar is, en de oorzaak der droevigste bezwaren.

Eerst zullen wij de bron en de ongereldheid ervan aanduiden ; vervolgens nagaan welken schadelijken invloed zij uitoefent op het menschelijk leven, en in het bijzonder op kinderen en jongelieden ; en eindelijk onderzoeken, over welke hulpmiddelen de Opvoeding beschikt, om haar te bestrijden en te genezen.

(1). Begeerlijkheid des vleesches. (2) Noch de verwijfden (V).

I.

Indien wij ten volle willen begrijpen, welke deze noodlottige wonde der menschelijke natuur is, en welke bijzondere gevaren zij voor de Opvoeding aanbiedt, moeten wij opklimmen tot de oorbron van alle kwaad, tot de erfzonde.

God had den mensch rechtvaardig geschapen, zegt de Wijze Man, " en deze rechtvaardigheid, volgens den uitleg „ van Bossuët, bestond in de volkomen onderwerping van „ den geest aan God en bijgevolg van het lichaam aan den „ geest. „ Maar de opstand des geestes tegen God sleepte den opstand des vleesches tegen den geest na zich; „ en, „ sedert de erfzonde, zegt Bossuët verder, zijn de driften „ des vleesches, door eene bijzondere straffe Gods, ge- „ welddadig geworden; de mensch is in het zingenot ge- „ dompeld; en, om de woorden van den heiligen Augustinus te gebruiken, in plaats dat hij, door zijne oorspronkelijke onsterfelijkheid en de volmaakte onderwerping van het lichaam aan den geest, gansch geestelijk „ zou zijn, tot zelfs in den vleesche, is hij zelfs in den „ geest vleeschelijk geworden. „ Door de erfzonde is het oorspronkelijk evenwicht gebroken, en eene verschrikkelijke overheersching van het lichaam op de ziel is het treurig gevolg dezer verbreking geweest. Daaruit volgde voor ons eene hevige neiging tot de zinnelijke vermaken, en eene ongeregeldheid, waarvan het nadeel meer vernederend en schandiger voor ons is, dan de hoovaardigheid zelve.

De hoovaardij is eene overweldiging, eene misdadige dwaasheid, waar echter nog een overblijfsel van waardigheid in doorstraalt; zij is de geest des menschen, die zichzelf vereert en verheft ten nadeele der waarheid en der rechtvaardigheid. Maar in de zinnelijkheid is niets dan laagheid; zij is de ellendigste slavernij der ziel: de onderwerping van den geest aan het vleesch. De zinnelijke mensch schijnt geen ander doel, geen anderen God

meer te hebben, dan zijn lichaam ; *Quorum Deus venter est* (1), gelijk de heilige Paulus het in krachtige taal zegt.

Wie voelt daarin niet een betreurenswaardig verval, eene afschuwelijke verlaging ? en wie ziet in dien hoon, aan de natuur en de waardigheid des menschen toegebracht, de uitwissching niet van alle verhevenheid in het menschelijk leven ?

De mensch is de koning der schepping. Maar op welke wijze ? Is het door zijne zinnen ? door zijn lichaam ? Voorzeker neen, want onder dat opzicht zijn er dieren, die hem niets te benijden hebben ; ja daar zijn er zelfs, die hem in zekere opzichten overtreffen, die, bij voorbeeld, vlugger en sterker zijn, dan hij. Daar zijn er, die uitvoeren, wat hij nooit zal nadoen : die in den schoot der wateren zwemmen, die in het onmeetbare luchtruim drijven....

De mensch is de koning der schepping door zijnen geest, door zijn verstand, door zijne ziel. 't Is door de ziel, dat hij redelijk, door de ziel dat hij vrij, door de ziel dat hij onsterfelijk, door de ziel dat hij meester is over de gansche natuur. Hetgeen dus in den mensch heerschen moet, hetgeen geheel zijn leven moet regelen, is zijne ziel.

Het lijf is maar een slaaf, gevormd tot dienstbaarheid.

Edoch, wat doet de zinnelijkheid ? Zij werpt die goddelijke schikking omverre : zij doet het lichaam heerschen over de ziel : zij verslaaft de ziel aan de zinnen.

Het lichaam heeft zijne natuurlijke aandrift, zijne genegenheden, zijne begeerten ; deze zijn grof, aardsch, vleeschelijk, onstuimig, blind, en bekreunen zich noch om de rede, noch om het geloof, noch om de eer.

De ziel heeft ook hare neigingen en noodwendigheden, hare verlangens en verzuchtingen ; deze zijn edel, verheven, zuiver, wijs, redelijk, onderworpen aan regel en toom.

(1) Wier lijf hun god is. (V.)

Maar de zinnelijke neigingen verdrukken de verzuchtingen der ziel. Daarom bestaat er een strijd, een noodzakelijke, eeuwigdurende strijd, tusschen deze twee zoo tegenovergestelde machten. Er valt dus te kiezen : ofwel de zinnen zullen onderdrukt, beheerscht, aan de rede, aan het geloof, aan de eer onderworpen worden, en, onder de meesterschap der ziel, het leven in zijne waardigheid behouden ; ofwel de zinnen zullen de overhand hebben, zij zullen de ziel onderjukken, en het leven zal verlaagd worden.

Helaas ! ik spreek van strijd ! Maar hoeveel menschen zijn er, die niet meer strijden, die den afstand hunner waardigheid geteekend hebben, die zich goedsmoeds aan die verlaging huns levens, aan die schandelijke onderjukking der ziel overleveren !

Ja, het kwaad ligt diep : het bestaat in het binnenste der menschelijke natuur. Het is ook algemeen : de zinnelijkheid doet langs den eenen kant of langs den anderen haren angel aan allen gevoelen. Zij is dat onteerend juk, waarvan de heilige Schrift spreekt, dat op al de kinderen van Adam drukt, van den dag dat zij den schoot hunner moeder verlieten, tot op den dag dat zij door de begrafenis in den schoot van hun aller moeder, de aarde, terugkeeren. Dit is het ijselijkste gevolg en het klaarblijkendste teeken van dat oorspronkelijk verval, waardoor het menschelijk wezen, dat zich naast God had willen verheffen, nog lager zakte dan zijne eigen natuur, en de dwaasheid zijner hoovaardij met de treurigste vernerdingen boette.

Ik weet wel, dat het niet in de kindsheid is, dat die drift in al hare hevigheid uitbarst ; echter is dit kwaad in het kind zelf diep ingeworteld, en heerscht daar somtijds met een schrikbaar geweld. Alles in dien ouderdom bevordert de zinnelijkheid. En ik wil hier niet uitsluitelijk spreken van die treurige zaden in de ziel aller kinderen van Adam aanwezig ; maar van de overheersching des geestelijken en zedelijken levens door het stoffelijke ;

van de ontwikkeling der zinnen, welke die der rede vooruitloopt, en, om niets te verzwijgen, van de onverstandige wijze, waarop de meeste ouders onder dat betrek zeer jonge kinderen opbrengen.

Ik moet op dat punt bijzonder aandringen, dewijl het voor de latere Opvoeding gevolgen na zich sleept, welke de ouders in het algemeen zelfs niet schijnen te vermoeden, maar die niettemin zeer schadelijk zijn; ik moet dit gevaar aanwijzen, dat te zeer miskend wordt, en te algemeen is.

Begrijpt men wel gansch of gedeeltelijk de droevige maar onbetwistbare waarheden, die wij hebben voorgehouden? denkt men wel aan de tegenwoordigheid in de ziel der kinderen van dien geduchten vijand, die zinnelijkheid heet, en aan het uiterste gevaar, dat er gelegen is, in die ongelukkige neiging bij de kinderen te voeden en aan te prikkelen? Er bestaat voorwaar reden om daaraan te twijfelen, wanneer men nagaat, met welke zorg de meeste ouders haar in hunne kinders aankweeken, en op alle wijzen troetelen.

Inderdaad waarop zijn de vaders en de moeders het meest bedacht, ik zeg niet voor het pasgeboren kind, maar voor het kind, dat reeds eenig begrip van de dingen begint te krijgen, wiens verstand voor ontwikkeling en vooruitgang vatbaar is, voor het kind van vier of vijf jaar, bij voorbeeld? Wat wordt er in dat kind het meest bezorgd, gevoed en ontwikkeld? Is 't het redelijk schepsel, de geest, het hart, de ziel? Neen, 't is het stoffelijk schepsel, 't is het lichaam, 't is het dierlijk bestaan. En zoo worden er duizenden arme kindertjes opgebracht! Zij worden overladen met lichamelijke zorgen, zij worden opgepropt met lekkernijen, hun aangezichtje, hun gansch persoontje wordt vergood; de ijdelste en soms de belachlijkste nutteloosheden worden uitgezocht voor hunne kleedij: zij worden opgesmukt als voor eene openbare tentoonstelling; vervolgens worden zij gefleemd, bewierookt, aanbeden, dat het erbarmelijk en pijnlijk is om te

aanschouwen ! En dat men mij hier niet kome spreken van noodzakelijkheid of van gezondheid ; want de noodzakelijkheid blijft in de palen, terwijl de hebbelijkheid, welke ik aangeef, geene palen kent. Wat de gezondheid betreft, deze wordt bij zulke overmatige zorgen niet beter. Maar wat daar vooral bij te lijden heeft, is de ziel dier ongelukkige kinderen ; want niet alleen wordt de geestelijke ontwikkeling door de lichamelijke versmacht ; maar de aangeprikkelde ijdelheid ontkiemt, en maakt zich geheel van die bedwelmdde hoofdjes meester ; de weekelijkheid vooral overrompelt ze geheel, om ze te ontzenuwen, te verdooven en te verlammen, om hun eene zekere lafheid, eenen zekeren schrik van alle inspanning en allen arbeid in te boezemen, welke alle geesteskracht en werkzaamheid in hen uitdooft, en de grootste moeilijkheden voorbereidt tot hunne toekomstige Opvoeding.

Daarvan zal ik er hier slechts twee bijzondere aanhalen, namelijk : de boosheid en het verval der zeden.

II.

Ik beweer, dat de zinnelijkheid, vooral waar zij door eene weekelijke Opvoeding begunstigd wordt, bij de kinderen onvermijdelijk eene beklagenswaardige luiheid teweegbrengt.

Maar, zal men mij zeggen, zijn dan alle kinderen niet lui ? Ja zeker, en daaraan twijfelt niemand. Maar men dient ook te weten, dat er tweederhande luiheid bestaat.

Er is eene luiheid, die haren oorsprong neemt in de lichtzinnigheid der jaren ; deze is de gevaarlijkste niet, en men gelukt er in ze te genezen. Zonder den vrede te sluiten, moet men met haar aanzien, tot het karakter, het verstand, de rede, het lichaam zelf tot eene zekere ontwikkeling gekomen zijn.

De lust tot den arbeid, vooral tot den geestesarbeid, kan niet onmiddellijk komen.

De kindsheid, die van nature levendig, dartel en vurig is, kan noch hare leden, noch hare tong met rust houden ; gedurig moet zij spreken, lachen, huppelen ; zonder stelselmatige overweging verkiest zij het spel boven de ernstige zaken. Dit zal echter voorbijgaan. Wat er bij zulke kinderen vereischt wordt, is veel geduld, benevens vele aanmoedigingen ; iets wat hen aanzet en verheft ; veel aanhoudendheid met eene steeds welwillende en soms toegevende vastberadenheid ; in een woord eene gedurige waakzaamheid, waardoor men hun nooit toelate in te sluimeren of driftig te worden, zonder hen nochtans uit te putten noch te ontmoedigen.

Ik herinner mij niet, gewanhoopt te hebben aan een kind, dat lui was door wispelturigheid of onbezonnenheid, gelijk ik mij niet herinner, ooit zulke kinderen te hebben weggezonden. Wanneer men het weet aan te leggen, komt men er toch vroeg of laat mee te recht, en somtijds wel heel vroeg.

Maar er bestaat eene andere luiheid, namelijk die, welke voortkomt uit de verwijfdheid der zinnen, uit eene zwakke natuur, zonder beradenheid, zonder veerkracht. De genezing van dat slag van luiheid is schier onmogelijk, tenzij men er zeer vroeg mede aanvangt, en aanhoudend middelen in 't werk stelde, die zacht en streng zijn tevens. Maar eene eerste Opvoeding, gelijk die welke ik hooger geschetst heb, is eene der grootste hinderpalen, welke zulk eene genezing kunne ontmoeten. 't Is ongelooflijk wat zorg, wat moeite, wat volharding er later zullen vereischt worden, om een kind, dat zulk eene Opvoeding gehad heeft, te redden, om er eenen werker, om er eenen man van te maken. En hoe menigmaal mislukt men daarin ! Dat de ouders er dus wel op letten, en op voorhand der Opvoeding hunner kinderen geene hinderpalen in den weg leggen, welke vervaarlijk en onoverkomelijk zouden zijn.

Men mislukt daarin des te dikwijler, daar deze lichamelijke en verstandelijke weekelijkheid meestal vergezeld

gaat van de weekelijkheid des harten, van eene soort van ongevoeligheid en zedelijke onverschilligheid. Welnu, Fénelon heeft met reden gezeid : “ Van al de moeilijkheden der Opvoeding is er geene te vergelijken met die van ongevoelige kinderen op te brengen. De levendige en gevoelige naturen zijn aan schrikkelijke dwalingen onderhevig; zij worden door de driften en de verwaandheid medegesleept; maar zij zijn ook rijk aan hulpmiddelen, en komen dikwijls van zeer verre terug; het onderwijs is bij hen eene verholen kiem, die opschiet en weleens vruchten voortbrengt, wanneer de ondervinding de rede ter hulpe komt, en de driften verzwakken; bij hen weet men ten minste hoe men hunne aandacht kan vestigen en hunne nieuwsgierigheid gaande maken. Er is stof in hen aanwezig, om hen belang te doen stellen in hetgeen men hun onderwijst, en om hun eergevoel op te wekken, *terwijl er geen vat is op de trage naturen*. Al de gedachten dezer laatste zijn zoovele verstrooiingen; zij zijn nooit waar zij moeten zijn; zelfs door de bestraffingen kan men ze niet gevoelig treffen; zij luisteren naar alles, en gevoelen niets. Deze vadzigheid maakt het kind nalatig en afkeerig van alles, wat het doet; dan is het, dat de beste Opvoeding gevaar loopt van te mislukken, indien men zich niet spoedt het kwaad van de eerste kinderjaren af te keer te gaan. ”

En wordt zulks gedaan door die verwijfde Opvoeding der jonge kinderen, welke ongelukkiglijk zoo algemeen is op onze dagen? Gave echter God, dat men daardoor geen ander, nog gevaarlijker kwaad voorbereidde, namelijk het gevaar der zeden.

III.

Thans ben ik aaneen bijzonder teeder en moeilijk onderwerp gekomen; ik ga eene der grootste wonden van den menschen van het kind, en ook eene der gevaarlijkste klippen van de Opvoeding blootleggen. Ik heb strenge dingen te

zeggen ; menige moeder zal misschien over mijne woorden verbaasd staan, de gevaren onbewust, welke haar lieveling loopt, en te vol vertrouwen misschien in eene onnoozelheid, welke sedert lang niet meer bestaat ; maar dewijl ik er toe gekomen ben hier zulk een onderwerp te behandelen, dien ik ook den moed te hebben om de noodige waarheden te zeggen, en om diete zeggen aan allen, die er belang bij hebben ze aan te hooren ; aan de kinderen, aan de meesters en aan de ouders zelveu.

Ha ! indien er iets schoon, iets beminnelijk, iets hemelsch op aarde bestaat, dan is het de onnoozelheid in den jongeling en in het kind. Wie zal de schoonheid en de beminnelijkheid, den adel en de verhevenheid afmalen van eene ziel, tot welke het kwaad nog niet is genaderd, die het niet kent, of die van zijne aanvallen is bevrijd gebleven ; van eene eenvoudige, argelooze, maagdelijke ziel, die al hare frischheid, al haren glans, al haren geur heeft behouden ! Wat is het aangenaam, op aarde zulk eene ziel te ontmoeten, te aanschouwen, te beminnen ! Men voelt, men erkent haar zonder moeite aan ik weet niet welk gelukkig teeken, welke zachte weerspiegeling op engelreine wezenstrekken. Men is betooverd bij het zien der ongestoorde helderheid van dien oogslag, der onbesmette reinheid van dat voorhoofd en van dat beminnelijk aangezicht. Deze ziel bezit niet alleen al hare schoonheid, maar zij heeft ook al hare kracht, al haar vuur, al hare kloekheid behouden : met hare ongerepte reinheid bezit zij nog hare ongedeerde macht ; zij wordt doorstroomd van de oorspronkelijke volheid des levens ; hare ongehinderde vermogens hebben al hunnen rijkdom, al hunne overvloedige kracht behouden. En met hare schoonheid en hare kracht bezit zij ook nog al hare teederheid : ware zij bevlekt geworden, zoo ware ook haar gloed verkoeld of uitgedoofd ; maar dewijl de adem der ondeugd haar niet heeft bezwakt, leeft haar reine gloed, de gloed der loffelijke en heilige gewaarwordingen, in haar voort, als in een heiligdom.

Elkeen weet, dat, in een oogenblik van rechtzinnigheid en openhartigheid, een man, al te vermaard door zijne ongeloovigheid en zijne ergenis, de volgende veel beduidende woorden heeft gesproken : “ Ik beweer, dat een „ jongeling, die tot twintig jaren zijne onnoozelheid heeft „ bewaard, in dien onderdom de edelaardigste, de beste „ en de beminnelijkste der menschen is. „ Zoodanig is de onnoozelheid in een kind en in eenen jongeling : zij is misschien bekoorlijker en treffender in dien gelukkigen ouderdom, wien alles onbekend is en die zelfs nog geenen strijd te voeren heeft om haar te bewaren ; zij is achtenswaardiger en eenigszins heiliger in een hart, dat zich die onnoozelheid reeds voelt betwisten, maar dat ze weet te behouden, en waar zij alsdan eene deugd wordt.

Maar wat heilig en ontzaglijk pand is zij in de handen van vaders, van moeders, van meesters ! Zulk eene ziel van de kindsheid af, door de jonkheid heen en tot in eenen rijperen ouderdom bewaren ; haar door de gevaren der onwetendheid en der verleiding tot de mannenjaren geleiden, zonder die zuiverheid, die schoonheid, die bekoorlijkheid te laten verslensen, zonder die kroon van haar voorhoofd te laten vallen : wat arbeid ! wat onvergelykelijke eer ! en daarbij, wat onschatbare dienst !

Men moet het al zuchtende bekennen, dat zulks eene zeldzaamheid is, en 't is te dezer plaats, dat men uitroepen kan op het gezicht van zulk eene algemeene schipbreuk : *Apparent rari....* (1). Wij leven in eene bedorven eeuw, waar men te vergeefs de onnoozelheid zoekt : aangezichten, waarop de zoete aanlokkelikheden der schoone deugd prijken, komt men bij ons schier niet meer tegen. Onnoozelheid ! heilige onnoozelheid ! de kindsheid zelve kent u niet meer, en bloost over u ! Die levenstijd heeft zijne natuurlijke bevalligheid verloren, sedertdat het afschuwelijk verderf bij zijne wiege schijnt te zitten, om

(1) Weinigen ontsnappen. (V.)

zijne ontwaking af te spieden. Het schijnt, dat op onze dagen het kind door de ondeugd vóór den tijd rijp is, en als eene vroege en wormstekige vrucht, door de losbandigheid alras van den boom der deugd wordt afgeplukt : weldra aan al de verwoestingen der misdaad ter prooi, verdwijnt het in den bloei der jaren, niets dan eenen lijkeur na zich latende.

Maar haasten wij ons ook het te zeggen, tot troost en aanmoediging dergenen, wier heilige plicht het is de kinderen Gods op te brengen en te bewaren : allen vergaan in de schipbreuk niet. Neen, welkdanig ook de zwakheden zijn van dien ouderdom, en de ellenden der bedorven tijden, welke wij beleven, nooit zal men het recht hebben te gelooven, dat de kindsheid noodlottig ter prooi geworpen wordt aan de ondeugd ; en er zijn gelukkige voorbeelden genoeg van jongelieden, die met hunne reine onnoozelheid tot de priesterlijke studiën komen, of zelfs in de wereld leven tot op het oogenblik eener gezegende verbintenis, om te bewijzen, dat de ouders, dat de godsdienstige meesters der jengd krachtige middelen bezitten, om dien teederen en bedreigden ouderdom te behoeden. Ja, heden nog ken ik kinderen, welke door den hemel op eene wonderbare wijze worden bewaard, welke door hunne heilige moeders, door hunne eerwaardige vaders beschermd en behoed worden ! Ja, er zijn, God dank, onder ons nog van die deftige, christelijke families, rijkelijk van den Hemel gezegend, waar de godsvrucht en de goede zeden bloeien. Daar vormen de edele overleveringen, de groote voorbeelden, de eenvoudige en mannelijke deugden als een luchtkring van eer en zuiverheid, waar het kind van jongs af in adem haalt, waar het voorspoedig opgroeit, waardoor het, met den aangeboren afschrik van het kwaad, eene kloeke en zuivere inborst en de gelukkige gewoonten van betamelijkheid, eerbaarheid en achting van zichzelf verkrijgt. Er zijn opvoedingsgestichten, waar zulke strenge wacht gehouden wordt rond de jongelieden, wier onnoozelheid hun is toebetrouwd, dat

het kwaad er uitgehouden, en, onder het oog van God en de bescherming van den godsdienst, de deugd er bewaard wordt en versterkt tegen toekomstige worstelstrijden.

Ik heb het genoeg gehad in een huis te leven, waarvan Pater de Ravignan, een der heiligste en klaarzichtigste kloosterlingen, na eene retraite mij zeggen kon : “ Ik weet niet, of er in de wereld een huis zij, waar meer onschuld is, dan in het uwe. „

Ik herdenk altijd met ontroering zekeren paaschmaandag, waarop een man van groot verstand, van groote ondervinding, beroemde laureaat der Hoogeschool en vurige christen, met onste Gentilly onder onze reeds groenende boomen middagmalende, en de vreugde dezer kinderen, de reinheid van hun voorhoofd, de onnoozelheid van hunne verlustiging en van hun gejuich ziende, zich eensklaps tot mij wendde en zeide : “ Wat vreugde, te denken, „ dat er wellicht geen dier kinderen is, dat niet zuiver „ en in staat van genade zij (1) ! „

Ja, de kindsheid kan gered worden, en indien zij verloren gaat, dat komt al te dikwijls, omdat men er niet genoeg op gewaakt heeft, hetzij in het college, hetzij zelfs ook, ik ben wel verplicht het te zeggen, in het ouderlijk huis. Daarin ligt eene schrikkelijke verantwoordelijkheid en een ernstig onderwerp van overdenking voor de ouders en voor degenen, die hunne plaats bekleeden ; want de verwoesting van het kwaad is somtijds afgrijselijk !

IV.

’t Is om van te huiveren !

Ja, wanneer de ondeugd een arm kind, eenen armen

(1) Het was overigens een zeer eigenaardig en vermakelijk man, die zeer sterk was in Latijnsche verzen. Eenige oogenblikken later, toen de kinderen een loflied van hun maaksel zongen ter eere der Heilige Maagd, riep hij eensklaps uit : “ Ha ! dat is eene doodzonde ! „ Hij had een mank vers gehoord !

jongeling getroffen heeft, is 't onmogelijk te zeggen, wat zij van hem maakt, en hoever zij hem drijft.

En wanneer die kwaal besmettelijk geworden is, en zich, evenals de pest, van lieverlede heeft uitgebreid, 't zij in een opvoedingsgesticht of elders, dan is het verschrikkelijk, hoeveel slachtoffers zij maakt, hoeveel verwoesting-en zij aanricht !

O moeders ! moeders ! waakt op uwe kinderen, binnenshuis, aan uwe zijde zelfs, want in uwe nabijheid, en om zoo te zeggen in de schaduw uwer vleugelen, kan het kwaad hen aanranden en verslinden.

Leeraars, bestuurders, oversten, opent uwe oogen en waakt ! want de vijand, de vreeselijke vijand is daar ; zoo hij doordringt, zoo hij binnenkomt, zal hij uw huis verwoesten, en daar alles bederven ; slachtoffers op slachtoffers, dooden op dooden zal hij stapelen !

Overigens, wanneer de kwaal een jong hart getroffen heeft, wordt men het aldra aan droevige en akelige ken-teekenen gewaar.

Wat plotselijke verandering heeft er in dat kind plaats gehad ? Het was vroolijk, openhartig, minzaam, en opeens is het droefgeestig, somber, wantrouwig, geveinsd geworden. Het is niet meer die argelooze glimlach, dat gladder voorhoofd, niet meer dat open hart, niet meer die ontlukkende ziel: er is iets over die wezenstrekken gegaan, en heeft daar als eenen sluier overgeworpen ; in dat hart is iets, dat het enger maakt, iets, wat het niet toonen wil, een schandelijk geheim, dat het verbergt.

Arm kind ! waar zal die eerste stap hem leiden ? Aanvankelijk heeft het geaarzeld, gebloed, gebeefd ; en weldra daarop aarzelt het, bloost het, beeft het niet meer. De eene val brengt den anderen mede ; de eene afgrond volgt op den anderen ; de zwakheid neemt toe, de gewoonte komt tot stand : schrikkelijke gewoonte, die zegeviert over den wil, over de rede, over de eer, over het geloof, over het geweten, over alles. Het hoort, het ziet

niets meer ; 't is eene razernij. Het wordt medegesleept door de ongevoeligheid en de onbeschaamdheid ; het doet zichzelve beleediging op beleediging, schande op schande aan. Wie zal het in zijne wanordelijkheid tegenhouden ? Wie zal zulk eene zwakheid oprechten ? zulke gewoonten breken ? zulke ketens verbrijzelen ? Helaas ! (wien is het onbekend?) niets, niets ter wereld is bij een kind zoo moeilijk te verbeteren, als de geheime gewoonten der onkuisheid.

En waartoe zullen zij hem brengen ? wat gaat er van hem geworden ? wat gaat er geworden van zijne Opvoeding, van zijne toekomst, van zijn leven ?

Weldra zal de ondeugd in hem alles verslens, alles gedood hebben. En vooreerst zijn lichaam : zijne gezondheid krijgt eenen doodelijken schok. Arm kind, de ondeugd put en droogt de bron zijns levens uit, wanneer dit nauwelijks aanvangt ! Zij misbruikt op allerlei wijzen, zij ondermijnt, zij bederft en vernietigt dat zwak lichaams-gestel, hetwelk nog niet geheel ontwikkeld is. Niet ongestraft wordt de natuur beleedigd ; want onfeilbaar wreekt zij zich, en hare wraak is verschrikkelijk, ofschoon die soms lang uitblijve. De frissche kleur is reeds van dat jeugdig aangezicht verdwenen, om plaats te maken voor eene betichtende bleekheid ; het vuur zijner oogen is uitgedoofd ; vroegtijdige rimpels groeven reeds zijn voorhoofd, gansch zijn gestel verzwakt en vervalte.... Het leven gaat heen, de dood komt aan... Zie dien grijsaard van twintig jaren naar zijn graf strompelen, waarin, volgens de uitdrukking der heilige Schrift, zijne ondeugden met hem zullen nederdalen, en zijne asch onteeren.

Ziedaar voor zoo menige kinderen en jongelieden de gevolgen der ondeugd : eene vroegtijdige dood, of voor 't minste een ontzenuwd leven, eene voor altoos geschokte gezondheid.

De verwoestingen naar den geest en het hart zijn niet minder verschrikkelijk.

Midden in die schandelijke gewoonten verliest de geest zijne veerkracht en zijne kloekheid, zijn gevoel en zijne bevalligheid; door laag genot ontzenuwd, in het modder der zinnelijkheid gedompeld, wordt hij stomp en log, en leeft in luiheid en vadzigheid voort. De verbeelding, door een vast denkbeeld vervolgd, door onzuivere spoken gekwollen, is niet in staat zich daarvan af te wenden; alle verstandelijke, alle zedelijke kracht is verdwenen; geene zucht meer, noch tot wetenschap, noch tot deugd; alle oefening van het denkvermogen wordt vermoeiend; de liefde tot het goede vindt daar of lafheid of versteendheid; het zinnelijk kind werkt, studeert, bemint niet meer.

Neen het bemint niet meer! Die aanstootelijke ondeugd verandert heel en al het karakter, en doodt het hart dergenen, die zich daaraan overleveren. Hier is een kind, dat van nature goed, zachtaardig en beminlijk, eenvoudig en oprecht was; het bezat eene reinheid van ziel en eene kalmte van gemoed, die voortkwam uit den vrede van een zuiver geweten. Maar sedertdat de verderfelijke gewoonten der ondeugd zich van hem hebben meester gemaakt, is die gelijkheid van inborst, welke haren oorsprong nam in de zielerust, veranderd in gemelijkheid; die openhartigheid, welke toeliet in zijne ziel te lezen, vertoont niets meer dan donkere en verborgen gedachten. Met zijne onnoozelheid heeft het zijne grootste bekoorlijkheid verloren.

Ook de bron der goede en zuivere aandoening is in dat hart uitgedroogd. Het is bekend, dat bedorven kinderen voor geene dankbaarheid vatbaar zijn, en geen edelmoe-dig en verheven gevoel bezitten. De gewoonte der zelf-zuchtige genietingen ontzegt hun alle belanglooze vreugde; en de schrijver, dien ik straks aanhaalde, daar hij openhartig hulde bewees aan de deugd, heeft hun de schandelijkste verwijting toegestuurd: "Ik heb altijd „ gezien, zegt Rousseau, dat vroegtijdig bedorven kinde- „ ren boos en wreed worden. Zij kennen noch medelijden, „ noch genade. Zij zouden vader, moeder, het heelal

„slachtofferen aan het kleinste hunner vermaken. „
Voor hen is genieten alles, het overige is niets.

Echter hebben de zinnelijke kinderen somtijds den schijn van een goed hart te bezitten; edoch men moet zich daardoor niet laten misleiden: het is slechts een ijdele schijn.

Die schijn van gevoeligheid bij de kinderen moet door de meesters met aanhoudende zorg bestudeerd worden, dewijl het van het grootste belang is, te weten, uit welke bron zij voortvloeit, of uit het hart of uit de zinnen: komt zij uit het hart, zoo is zij goed, kostbaar, en een voortreffelijk hulpmiddel voor de Opvoeding van het kind; maar komt zij uit de zinnen en uit de kwade teederheid van een ontzenuwd hart voort, zoo is zij valsch, en zeer gevaarlijk.

Men hoeft dienaangaande geen' den minsten twijfel te hebben: niets is ikzuchtiger en hartvochtiger, dan een kind met bedorven zeden, onder welkdanigen schijn het zich ook moge voordoen.

Die streelende teederheid, welke het somtijds betoont, en die aan de bloem der toegenegheid gelijk, heeft eenen treurigen oorsprong en eene slechte natuur: wanneer men ze van nabij beschouwt, ondekt men weldra, dat die bloem niets is, dan slijk.

Jegens zulke kinderen moet men goed, doch maar zelden teeder zijn, tenzij met de meeste ernstigheid: men moet slechts met de grootste omzichtigheid de uitdrukking hunner verwijfde teederheid dulden; men moet zich b. v. nooit door hen laten omhelzen, noch zelf hen omhelzen. Wat zij noodig hebben, is medelijden, maar dit moet vast en waardig zijn.

Zulke kinderen gelijken aan bedorven fruit. Bezie eenen appel; zoolang men niet bemerkt heeft, dat hij wormstegig is, schijnt hij ons schoon en lachend toe; snijd hem open, gij vindt niets, dan bederf.

Maar genoeg over dit treurig onderwerp.

Wat hier gezeid is geworden, volstaat, om aan alwie met de Opvoeding der kinderen gelast is te doen begrijpen, wat onvermoeide zorg en waakzaamheid hier vereischt worden.

Zien wij thans, hoe men zulk een groot kwaad kan voorkomen en bestrijden.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

*Wat dient er gedaan te worden, om de kinderen uit de gevaren
der zinnelijkheid te redden ?*

Eerst en vooral wend ik mij hier tot de ouders ; want de zorg voor de bewaring hunner kinderen gaat hen eerst van allen aan.

Onder al de plichten van het vaderlijk en moederlijk gezag is deze de belangrijkste, de teerste en de heiligste. De achteloosheid, zelfs de lichtzinnigheid te dien opzichte, zouden niet alleen onvergeeflijk zijn, maar onverklaarbaar, ik zeg niet in christene ouders, maar in ouders, welke voor hunne kinderen slechts de meest alledaagsche teederheid gevoelen.

Zoo alle waardigheid, door God aan zijneschepselen toevertrouwd, eene plicht medebrengt, die des te ernstiger is, naarmate het gewicht der waardigheid; welke bezorgdheid wordt dan dengenen niet opgelegd, wien God den onvergelykelijken schat eener kinderziel heeft toevertrouwd, met al hare zwakheid en al hare onschuld.

Om mijn gedacht uit te drukken, zal ik aan de heilige Schrift een eenvoudig en krachtig woord ontleenen, en

zeggen, dat de ouders de onschuld hunner kinderen moeten beschermen, *gelijk den appel hunner oog*.

Maar is het wel algemeen genoeg bekend, alles wat deze verheven en heilige verplichting medebrengt, en tot hoever men hier de voorzichtigheid en de waakzaamheid moet drijven? Zouden er onder dat oogpunt geene schuldige onwetendheid, geene beklaaglijke dwalingen heerschen?

Het is van de teerste jaren, ja, 't is om zoo te zeggen van de wieg af, dat men zorg moet dragen de ziel en het lichaam te versterken tegen de verwijfdheid en hare afgrijselijke gevolgen, en dat men door eene strenge Opvoeding en de uiterste waakzaamheid de goede zeden in de kinderen moet voorbereiden.

Maar welke middelen zal men aanwenden? tot welke voorzorgen zijne toevlucht nemen?

Bijzonderheden zijn hier noodzakelijk. Men vergeve mij, ter wille van de belangrijkheid en de heiligheid van het onderwerp, degene waar ik ga intreden: ik zal eenvoudig over elke zaak mijn gedacht uitdrukken.

In alle dingen is 't van het grootste gewicht, de kinderen aan de zedigheid, aan de welvoeglijkheid, aan den eerbied jegens zichzelf te gewennen, en hun eene diepe eerbaarheid in te boezemen.

Daarom dient men hun slapengaan, hunnen slaap, hun opstaan wel te bewaken, zorg te dragen van hen wel te dekken; hen vooral nooit bij elkander, noch bij andere personen te laten slapen.

Zich te onthouden van alle overdreven gemeenzaamheid jegens hen; op hunne spelen te letten, hun alle onbetamelijkheid onder elkander te doen vermijden.

Hun geene vrijpostigheid, geene onbeschoftheid, geene onbetamelijkheid hoegenaamd toe te laten, gelijk men er hun soms voor de aardigheid toelaat.

Van jongs af aan moet men de kinderen over alle deze dingen een verheven en zuiver oordeel inprenten.

Voor al is het hoogst noodzakelijk, zichzelven in hunne tegenwoordigheid niets te veroorloven, dat in 't minste tegen de zeden strijdt. In alle huisgezin, en bijzonder in alle christelijk huisgezin, moet men de oude leerspreuk onophoudelijk voor oogen hebben :

*Maxima debetur puero reverentia : si quid
Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos (1).*

Wee de ouders, van wie Tacitus gezeid heeft : Somtjids zijn het de ouders zelven, die de kinderen gewoon maken niet aan de eer en de deugd, maar aan de zedeloosheid en de ondeugd ! “ *Quandoque etiam ipsi parentes nec probitati, neque modestiae parvulos assuefaciunt, sed lasciviae et libertati.* ” (Dial. De orator. 29.) En Quintilianus (lib. I, cap. 2) : “ *Nos docuimus, ex nobis audierunt,* enz. enz. “ Het zijn wij, die hen in het kwaad onderricht, 't is van ons, dat zij het geleerd hebben ! ”

Men verzuime dus niet, rond den huiselijken haard streng te letten op ieder woord, dat men uitspreekt ; want de ooren der kinderen staan altijd open, en zij verstaan meer, dan men denkt ; en een enkel woord kan hun somtjids eene doodelijke wonde toebrengen (2).

(1) Den grootsten eerbied verdient het kind, en daarom moet ge u wachten zijne onschuld door de minste onbetamelijke te krenken.

(V.)

(2) In zijn nummer van 31 October 1875 gaf de *Onafhankelijke* van Hasselt het volgend artikel over deze gewichtige stof :

“ De kinderen zijn hedendaags jong bedorven, ” zegt iedereen en dit gezegde is inderdaad maar al te waar. Doch waaraan is het te wijten, dat de kiem van het kwaad zoo ras zich bij de kleinen ontwikkelt ? Zoo de ouders hierover eens grondig nadachten, zouden zij spoedig de overtuiging hebben, dat maar al te dikwijls zij zelven het slechte zaad zaaien, het welk voor hen en voor hun kroost eenen bitteren oogst zal opleveren ! Hoeveel ouders zijn er niet, die zich niet schamen, en andere, die onvoorzichtig genoeg zijn, in het bijwezen van onnoozele kinderen woorden te spreken, welke de kinderen, wel is waar, nog niet verstaan, maar die zij jaren lang zullen onthouden, waar zij zoo lang op zullen nadenken, waar zij zoo lang zullen naar vragen, tot derzelver beteekenis weldra voor hen geen geheim meer zal wezen ! De ouders zeggen of denken : “ De kinderen zijn nog te klein en te jong om er naar te luisteren. ” En zij weten niet, dat het kind, in het drukste van

Het is dus de gewichtigste, het is de strengste plicht, alle gevaarlijke voorwerpen, als: slechte boeken, slechte dagbladen of tijdschriften, met of zonder platen, slechte schilderijen met zorg onder hunne oogen uit te houden. Wat zal men dan zeggen van de nalatigheid sommiger ouders onder dat opzicht? wat zeggen van alles, wat ten toon ligt op de tafels van zekere zalen?

Ik kan niet nalaten, hier een ongelooflijk voorbeeld van onachtzaamheid en onvoorzichtigheid aan te halen, waarvan ik op zekeren dag getuige was. Een jongeling van vijftien jaren had voor nieuwjaarsgeschenk de prachtig ingebonden *volledige* werken gekregen van eenen hedendaagschen dichter en romanschrijver, wiens naam

het spel, geen woord laat verloren gaan van die in zijne omgeving gesproken worden, en dat het juist de slechte zullen zijn, welke het zal onthouden!

Ouders, toen de Voorzienigheid u riep om voor een deel hare plaats te vervangen bij die wezens, welke gij het leven schonkt, toen trouwde Zij u eenen kostelijken schat, maar tevens legde Zij u den heiligen plicht op, dezen schat rein en ongeschonden te bewaren. Zoo gij van deze waarheid innig doordrongen zijt en ze bestendig voor oogen houdt, zult gij, in tegenwoordigheid uwer kinderen, meer bescheidenheid en voorzichtigheid toonen in uwe woorden en in gansch uwen omgang. Want, vergeet het niet, de indrukken, die het kind in den familiekring ontvangt, blijven onuitwischaar in zijn hart geprint.

De winteravonden vooral, zijn in menig huisgezin, onder dit opzicht, noodlettig voor de kinderen. Rond den huiselijken haard voert men vaak gesprekken en maakt men zinspelingen, die voor de onschuld der kinderen hoogst gevaarlijk zijn. Terwijl het kind, van spelen moê, schijnt in te slapen, spreekt en redeneert men, alsof wezenlijk geen gevaar te duchten ware; doch, hoe menigmaal, terwijl het oog van het wicht gesloten is, luistert het oor aandachtig toe!

Ach! ouders, en gij allen die de toekomst der jeugd ter harte neemt, let gedurig op uwe uitdrukkingen, als kleinen in uw midden zijn, en gedenkt, dat gij eene groote verantwoordelijkheid zult af te leggen hebben voor ieder onbetamelijk of dubbelzinnig woord in hunne tegenwoordigheid gebezigd. Gebruikt elk geschikt oogenblik om de kinderen in het goede te onderrichten; weest hun door uwe woorden en door uwe werken een voorbeeld, dat zij onder alle opzichten en in alle omstandigheden kunnen volgen. Mochten deze schrikkelijke woorden van den Vader aller menschen bestendig voor de oogen der volwassenen schitteren en hen tot heilzame waarschuwing strekken: "Die dezen kleinen tot verergernis zal gediend hebben, voorwaar, ik zeg het u, het ware beter, dat hij nooit geboren ware!" FR. MELCH.

ik hier liefst verzwijg : iedereen weet, dat hij te veel en weleens te los geschreven heeft, om zonder gevaar door eenen jongeling gelezen te worden. Eens kwam ik in gezelschap van eenen achtenswaardigen magistraat ten huize van dat kind, dat wij bij zijne boeken vonden. — “ Welke zijn toch die schoone boekdeelen ? „ vroegde de magistraat. Met eenige aarzeling noemde de moeder den naam des schrijvers. De magistraat kon daarover eene zekere verbazing niet onderdrukken. “ Maar, hernam hij, ik hoop toch ten minste, dat deze jongen noch *** noch *** zal lezen ? „ — “ Ik heb die al gelezen, „ antwoordde het kind. Ik verliet aanstonds de zaal, om de moeder te ontslaan van de zichtbare verlegenheid, waarin mijne tegenwoordigheid haar bracht.

Onvoorzichtige moeder ! hoe had zij hare plicht begrepen ? En het was een naaste bloedverwant, die de boekdeelen gezonden had !

Een punt, dat van wege de ouders ook de grootste waakzaamheid eischt, zijn de dienstboden, de kindervrouwen, de knechten, de koetsiers, ja zelfs de voedsters.

Hoe dikmaals heeft men het herhaald, dat de ouders niet genoeg weten, wat al kwaad hunne bedroefde nalatigheid of hun blind vertrouwen onder dat betrek aan hunne kinderen kan berokkenen. Het gebeurde eens dat eene moeder, wanhopig omdat haar zoon, ten gevolge van eenen schandelijken misslag, uit een opvoedingsgesticht weggezonden was, tot den overste zeide : “ Indien mijn zoon het kwaad kent, Mijnheer, dan moet hij het bij u geleerd hebben ; want ik had hem u zuiver toevertrouwd ! „ Maar de overste kon haar ongelukkiglijk op goeden grond antwoorden : “ Neen, Mevrouw, hier is het „ niet, dat uw zoon het kwaad heeft geleerd. Nog op dit „ uur hebt gij bij u aan huis een' dienstbode, die gansch „ uw vertrouwen bezit ; die is het, welke uwen zoon „ bedorven heeft. Ondervraag zelve liever uw kind. „

Die lieden, al waren zij, gelijk dat wel meer gebeurt, ook geene openlijke bedervers, zijn dikwijls zoo grof van

opvoeding, van manieren, van spraak, dat de kinderen in hun gezelschap allicht vele slechte zaken leeren kunnen, indien men er niet van zeer nabij het oog op houdt.

Met niet minder zorg moet men waken op hunnen omgang met hunne makkers: 't is gewoonlijk van dien kant, dat de kinderen bedorven worden; de eenen leeren het kwaad aan de anderen.

Elke moeder dient wel overtuigd te wezen, dat, in de ongelukkige tijden, die wij beleven, ieder speelgenoot een gevaar kan zijn voor haar kind; en 't is daarop, dat hare waakzaamheid moet steunen.

De meeste kinderen, in de steden vooral, hebben van in hunne teerste jaren af hunne onschuld tot eenen minderen of meerderen graad verloren.

Geen een, of het heeft min of meer van het vergif geproefd! geen een, of het kent, zoo niet al het kwaad, dan toch een gedeelte daarvan! geeneen, of de zoon van Adam heeft in hem eenige aandrift, eenigen lust tot grofheid, die erg te vreezen is voor de zuiverheid der zeden! geen een, zoo het niet streng bewaakt wordt, of het is in staat tot onbetamelijke vrijheden en gemeenzaamheden, welke zoo schielijk tot het kwaad leiden kunnen.

Kinderen dus, welke in vrijheid met elkander omgaan, zijn voor elkander een bestendig gevaar.

Ik moet alles zeggen, en voor geene enkele nuttige bijzonderheid terugwijken, dewijl ik schrijf om iedereen, ouders en meesters, te onderrichten. Ik zeg dus: Houdt met vrees en waakzaamheid een open oog niet alleen op de kleine makkers, die met uwe kinderen omgaan, maar ook op neven en nichten, met welke de gemeenzaamheden gemakkelijker, en daardoor te gevaarlijker zijn; ik ga nog verder, en niet zonder reden: Waakt zelfs op de broeders en zusters!

Ja, wanneer in hetzelfde huisgezin zich verscheidene kinderen bevinden, die te zamen in dezelfde kamer zich uitkleeden, en die in de gelegenheid verkeerren om meer-

malen bijeen te zijn, dan zijn zij voor elkander een gevaar, dat al de waakzaamheid der ouders vereischt.

Waarom ben ik gedwongen zulke dingen te zeggen? en zullen de ouders mijne woorden gelooven? Mijn geweten zal ten minste gerust zijn, nadat ik het hun zal gezeid hebben: 't is dikwijls onder hun eigen dak en schier onder hunne eigene oogen, welke eene valsche gerustheid gesloten houdt, dat het kwaad in hunne kinderen tot stand komt. En hoe zouden zij het beletten, daar zij het zelfs niet vermoeden?

Dat alles is treurig om bekennen, doch het is de waarheid. Ja, niettegenstaande de veronderstelde onnoozelheid hunner jaren, moet men de kinderen, wie zij ook zijn, mistrouwen, en steeds een wakend oog houden op alles.

Ik vraag rechtuit, of de ouders, verblind en zwak als zij zijn opzichtens de blijkbaarste gebreken en de minst vergeeflijke misslagen hunner zonen en dochters, rechtzinniglijk het behoud hunner onschuld wenschen, dan ten minste, of zij aan die belangrijke zaak al het gewicht hechten, dat zij verdient? Voorwaar, er bestaat reden om daaraan te twifelen.

Men ontschuldigt in de kinderen alles, men verbloemt alles, men weet alles in 't goede uit te leggen. Een kind toont eene sterke neiging tot het vermaak; — o! er bestaat geene reden om ongerust te zijn, zulks is niet, wat men denkt: 't is enkel eene openhartige, ongeveinsde natuur, zegt de moeder. — Maar het heeft zich door een oneerbaar woord verraden? — Niets dan een inval van vroolijke luim, waar het geen kwaad in gezien heeft. En aldus heeft men een antwoord op alles, eene ontschuldiging voor alles. Ik moet het bekennen, ik heb dikwijls de kinderen min onverdraaglijk gevonden met hunne ondeugden, dan de ouders met hunne verkeerdheden.

Ik wil hier aan die ongelukkige ouders maar ééne vraag doen: Behartigt gij al of niet de onschuld uwer

kinderen? Welnu, gebruikt dan al de noodige middelen: geen enkel is overtoellig.

Doch ik vrees er voor, dat gij ze niet behartigt.

Eéne zaak is er echter, welke gij verlangt, namelijk hunne gezondheid, hunnen roem, hun fortuin, hunne genegenheid tot u, hun lang leven.

Dat alles ten minste verlangt gij! Welnu, verblinden die gij zijt! weet dan, dat de deugd de voorwaarde tot al die dingen is. Zoo gij al die dingen wilt, wilt dan ook hetgeen ze verschafft, en blijft ten minste u zelve gelijk.

Maar neen, dat zelfs verlangt gij niet ernstiglijk, en gij laat alles aan het toeval over.

Indien gij dat ernstig verlangdet, zoudt gij dan die arme kinderen in die scholen — in die afgronden — werpen, waar de onschuld niet leven kan?

Ik noem er geene, ik rand er geene in 't bijzonder aan; maar het is genoeg bekend, gewichtige stemmen hebben het hoog en luid verkondigd: er zijn gestichten, waar het kind bedorven is, indien het er den voet inzet: en gij brengt hem daar naartoe! Welnu, ik beweer, dat een vader, dat eene moeder onder geen voorwendsel, tot geenen prijs in geweten hun kind in zulk gesticht mogen zetten. Maar, zegt gij, wat moeten wij dan doen? Alles, behalve hetgeen gij doet. Want gij hebt wel te zeggen en redens bij te brengen, God zal u niet ontschuldigen: gij zult voor uw kind niet gedaan hebben, wat gij moest, wat gij konde doen.

Ofwel gij zet het niet in een dier huizen van verderf; gij houdt het bij u, om het eenen huisonderwijzer toe te vertrouwen. — Maar kiest gij dien onderwijzer wel onder duizend? Ik zeg: onder duizend.

En dan, ik onderstel dien onderwijzer gansch voortreffelijk; meent gij dan, dat alles gedaan zij, en dat uw kind geene andere hulp meer noodig hebbe? En om mij hier tot eene der gewichtigste noodzakelijkheden te bepalen, meent gij, dat zijne godsvrucht onwankelbaar ge-

noeg blijven zal, om zijn hart te vrijwaren tegen al de gevaarlijke indrukken van binnen en van buiten, tegen al de strikken, die, zelfs in de best bewaakte huizen, de onnoozelheid van een arm kind omringen, indien gij aan die jeugdige en zwakke godsvrucht den noodzakelijken steun niet biedt van een grondig christelijk onderwijs en van de sacramenten?

Zie, er doen zich ondubbelzinnige teekenen voor, welke uwe ongerustheid gaande maken. Gij komt tot ons, om ons uw verdriet, uwe tranen mede te deelen, en ons raad te vragen. Maar zult gij dien raad volgen? Zelden of nooit! In zulk geval spreekt men u natuurlijk van geregeld en dikwijls biechten. — O! maar dat is niet mogelijk! dan zou men dezen meester moeten lastig vallen, die les verliezen.... — Kortom, gij wilt het niet! en echter wilt gij, dat uw zoon zich redde: maar gij wilt het onmogelijke!

Ik zal dus zeggen aan de ouders, die noodig hebben zulks te weten: Gij schrijft aan de woorden der biechtvaders meer kracht toe, dan zij inderdaad hebben; gij zendt uwe kinderen eenmaal, tweemaal, met groote tusschenruimten te biechten; wat kunt gij daarvan verwachten? Gewoonten, als die, waarvan hier sprake is, worden bij volwassenen zelfs door het *veelvuldig biechten* alleen uitgeroeid; hoeveel te meer moet zulks waar zijn bij kinderen! En men stelt zich echter gerust, en men zegt vol tevredenheid: “O! mijn zoon gaat bij Mijnheer zóo eenen te biechten, die een heilige is.” — Welnu, ik verzeker u, dat met uwe manier van uwe kinderen te bestieren, een heilige zelf er niets zal aan doen. Zoo gij wilt, dat die heilige iets uitwerke, zendt hem dan dikmaals en regelmatig uw kind, het tevens aanzettende om gedwee alles te doen, wat de biechtvader hem zal opleggen.

Men vergeve mij deze harde taal; maar ik word daartoe aangezet door oude, maar altijd levende herinneringen van de verblindheid en de tegenstrijdigheid, die ik bij zekere ouders onder dat betrek heb ontmoet. Neen, ik kan naar mijn verlangen niet krachtig genoeg zeggen,

wat aanhoudende, oplettende, standvastige, strenge zorg er in alle gelegenheden van de ouders geëischt wordt, om de jonge kinderen te bevrijden van het kwaad, dat hen langs alle kanten omringt en bestormt.

Om nu het voorgaande in 't kort samen te vatten : Men moet dus van de teerste jaren af zich gedurig met het kind bezighouden en het bewaken ; onze voorzorgen moeten zich zelfs tot de minste bijzonderheden uitstrekken, als : de manier van het te kleeden, de zorg om alles, wat niet streng met de zedigheid overeenkomt, van hem af te weren ; de waakzaamheid om hem gewoonten van eerbaarheid en welvoeglijkheid in te boezemen. Terzelfder tijd moet men alles, wat een gevaar zou kunnen daarstellen, 't zij voor zijne oogen, 't zij voor zijne ooren, zorgvuldig van hem verwijderd houden ; uit den huiselijken haard alle ongebonden woorden, alle gevaarlijke boeken of voorwerpen ten strengste verbannen ; verder, een waakzaam oog houden op alles, wat het kind omringt of met hem omgaat : dienstboden, speelgenooten, bloedverwanten, ja zelfs broeders en zusters. Alle die voorzorgen zijn noodzakelijk om het te behoeden en het zuiver en onschuldig ter hand te stellen aan de meesters, die gelast zullen worden het werk van het huisgezin voort te zetten. Eindelijk, wanneer men het aan een college of aan eenen leermeester toevertrouwen moet, dient men streng, zeer streng te zijn in de keus, en nimmer zijne waakzaamheid te laten verflauwen.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

De nieuwsgierigheid, — de lichtzinnigheid. — Derde bron der gebreken in den mensch en in het kind.

De hoovaardigheid en de weekelijkheid zijn vreeselijke ondeugden, die men met vastberadenheid moet aanvallen en met geweld betemmen. Deze ondeugden mogen nog zoo diep ingeworteld zijn, indien maar de ziel tot zulk eenen strijd in staat is, dient er niet gewanhoopt; en door gelukkige samenwerking tusschen den opvoeder en den opvoedeling, blijft het werk der Opvoeding steeds mogelijk. Maar wat haar zonderling in gevaar brengt, wat haar eene schier onoverwinnelijke hinderpaal is, wat de bestemeesters en de aanhoudendste zorgen dikwijls nutteloos maakt, is een derde ongelukkig gebrek, waardoor alles op het kind afstuit, zonderdat iets tot zijne ziel kunne doordringen. Ik bedoel de lichtzinnigheid, de dochter van dat hoofdgebrek, hetwelk de Apostel de begeerlijkheid der oogen, *concupiscentia oculorum*, noemt.

De begeerlijkheid der oogen is in het kind en in den jongeling, evenals in den volwassene, doch onder eenen bijzonderen vorm, voorhanden. In het kind openbaart zij zich bij wijze van lichtzinnigheid, verstrooing, onbezonnen

nieuwsgierigheid. Welnu, de lichtzinnige, verstrooide, nieuwsgierige ziel, die voor alle indrukken openstaat, laat ook alles weder ontsnappen, en behoudt niets : met haar is geene ernstige behandeling mogelijk.

Ik heb op eene gansch bijzondere wijze met dit gebrek te strijden gehad, en ik weet, wat al moeilijkheid het in de Opvoeding teweegbrengt ; want ik heb het te gelijker tijd moeten bevechten en bij de kinderen en bij de meesters.

Zeker jaar had ik, in een der seminaries, welke ik bestuurd heb, tusschen uitmuntende meesters ook verscheidene jonge leeraars, die wel goed waren, doch te jong van jaren en van karakter, lichtzinnig tegenover zichzelf en tegenover de kinderen, lichtzinnig van geest en van hart, en niet genoeg doordrongen van de gewichtigheid hunner zending . en van de belangrijkheid hunner plichten.

Ik had insgelijks leerlingen van dezelfde gehalte, die niets meer ernstig opnamen, noch in hunne Opvoeding, noch in hun leven. Met reden had ik eenen tijd lang te vreezen, dat de geest van lichtzinnigheid in het gesticht doordronge, en dan ware het met al het overige gedaan geweest.

Ik moest dus op dat hoofdgebrek aandringen, en dat onderwerp vóór degenen die het aanging verscheidene malen bespreken, om de eillende en de gevaren der lichtzinnigheid grondig te doen begrijpen.

Het is inderdaad van het grootste belang de kinderen te overtuigen, dat dit gebrek, aan hunnen ouderdom het meest eigen, en veelal te gemakkelijk verschoond, niettemin een jammerlijk gebrek is, hetwelk, indien het voortduurt, indien men het niet bestrijdt, niet alleen de kindsheid, maar geheel het leven kan verderven.

Van hunnen kant moeten zij, die gelast zijn met de gewichtige taak der Opvoeding, ook begrijpen, dat deze taak onbestaanbaar is met de lichtvaardigheid van den geest en het karakter, en dat zij in groote mate deftigheid en ernstigheid vereischt.

Eindelijk zal ik er bijvoegen, dat de ouders ook volkomen dienen te gevoelen, wat al rijpheid van verstand die waardigheid van vader en van moeder vereischt in degenen, welke er mede bekleed zijn, en dat zij met geene zekerheid op lichtzinnige hoofden rusten kan.

I.

Ik zeg dus, dat er in het kind eene soort van gretige en onrustige nieuwsgierigheid voorhanden is, die het opmerkzaam en belust maakt op alles, en die nauwkeurig gekenschetst wordt door den naam *Concupiscentia oculorum*.

Het is het opengaan van de oogen der ziel voor alles, wat haar langs buiten verlost en verleidt; het is alle lichtzinnigheid, alle onbescheiden en wilde geneigdheid om alles te zien, om alles te kennen, om alles te bezitten, om alles te genieten; het is eene ongebreidelde nieuwsgierigheid naar het goed zoowel als naar het kwaad, het is eene vurige hebzucht; en van dien kant raakt deze ondeugd aan de liefde tot het vermaak; daarom zeggen de zedenleeraars met recht, dat de begeerlijkheid der oogen met de begeerlijkheid des vleesches zeer nauw verwant is.

Wie heeft niet opgemerkt dat, zelfs bij de onschuldigste kinderen, de lust tot verstrooiing en vermaak zeer hevig is: alles willen zij bezien, alles hooren, alles aanraken.

Die trek tot vermaak en genot verraadt zich aanvanke-lijk door de liefde tot het spel, door de drift tot tijdverdrijf, die soms eene ware razernij bij hen wordt. Ziedaar een eerste en wezenlijk gevaar, dat men moet te keer gaan. Maar anders te duchten is het vermaak der oogen en de lust om alles te zien, het vermaak der ooren en de lust om alles te hooren, het vermaak van den mond en de lust om alles te proeven. Het is zeer gevaarlijk voor kinderen en jongelieden, niet alleen die vermaken tot hunne ziel te laten doordringen, maar ook er driftig naar te verlangen. Vooral in zekere jaren, wanneer de mensch de geheimen des levens begint te begrijpen, kan de ge-

neigheid tot de zichtbare zaken in het hart des jongelings, indien hij niet streng op zichzelf waakt, duizenden dwingelanden doen binnensluipen, die zoo afzichtelijk zijn als onverbiddelijk.

Van dan af zal hij zichzelf niet meer kunnen bedwingen, hij zal niet meer meester zijn van zijne ziel, en medegesleept worden in eene warreling van hersenschimmen, waarvan hij zoolang de speelbal blijven zal, totdat hij, na de treurigste misrekeningen, nadat deugd, en plicht, en arbeid, en toekomst zullen geslachtofferd zijn, tot zijne groote ontsteltenis zal bemerken, dat alles in hem ledig is.

Die vurige hebzucht, die trek om alles te zien, die lust, die gewoonte om altijd in het openbaar te leven, verwekt gewoonlijk eene onbeperkte veranderlijkheid, eene verstrooidheid zonde einde, welke de oogenblikken, de uren, de dagen, ja geheel het leven des jongelings wegsleept. Die liefde tot het vermaak (waar zij niet bloot eene behoefte aan beweging is, gelijk bij jonge kinderen) is dikwijls de poort en de ingang der ondeugden, indien zij er namelijk niet de bron van is. " Evenals eene ontmantelde stad, zegt Fénelon, opent zij de ziel voor al de aanvallen van den vijand. "

Wanneer dit gebrek niet opgewogen wordt door eene zekere mate gezond verstand, wanneer het niet bloot eene zwakheid der kinderjaren, die met den tijd verdwijnt, maar eene ingeboren ondeugd is, dan is het doorgaans verschrikkelijk.

Dit, ik weet het, is het gedacht niet, het welk men er zich doorgaans over vormt; men kan zich te dien opzichte nog al erg vergissen.

Dewijl dit gebrek veeleer aan de jaren dan aan het kind schijnt te behooren, en daar het dikwijls genoeg met bevallige en schitterende hoedanigheden gepaard is, hoopt men, dat het zal voorbijgaan, en ondertusschen verschoont men het, en men bedriegt zich opzichtens zijne bedenkelijke gevolgen.

Het was voorzeker Fénelon niet, die derwijze dacht, toen hij zeide, dat de lichtzinnigheid alle godsvrucht uitdooft, alle naarstigheid belet en alle deugd verdrijft.

Ik, van mijnen kant, ken weinige ondeugden, die gevaarlijker zijn, en die met meer vastheid dienen bestreden te worden. Wanneer de lichtzinnigheid blijvend wordt, is zij een der schrikkelijkste hinderpalen voor de Opvoeding, en somtijds het ongeluk van gansch een leven.

Vast staat het, dat er aan of met lichtzinnige wezens niets te beginnen is.

Het blijft altijd bepaald, dat ik een onderscheid maak tusschen de kleine lichtzinnigheden der kindsheid en dat grond- en hoofdgebrek, dat men ook wel *wuftheid* zou kunnen noemen. De lichtzinnigheid, aldus verstaan, is in mijne oogen eene zoo gewichtige zaak, dat indien het mogelijk ware te zeggen, dat er kinderen zijn, die niet kunnen opgevoed worden, ik zonder aarzelen zeggen zou: het zijn de lichtzinnige kinderen. En hoe wilt gij zulke naturen opvoeden? Gansch de arbeid der Opvoeding, de verstandigst aangewende zorgen worden op voorhand vernietigd door dit ongelukkig gebrek, dat, gelijk ik gezegd heb, alles over de oppervlakte doet afglijden, zonder dat iets tot den grond doordringen kan. Wat zeg ik, tot den grond? maar daar bestaat geen grond. Eene lichtzinnige ziel is eene ziel, die langs alle kanten open staat, en nergens gesloten is: de grond ontbreekt. Gij moogt daar de beste zaken in nederleggen: zij is als eene zeef; waar alles doorvalt. Een lichtzinnig kind onthoudt niets, kan niets, hoort niets; wat wil men er dan mede aanvangen?

Zoo is het met de andere gebreken niet gelegen. Deze kan men openlijk aanranden, en met geweld bedwingen. De hoovaardij kan men vernederen, vervormen, ja soms dienstbaar maken tot het goede. Ook de weekelijkheid kan aangevat en bestreden worden; maar is eene lichtzinnige, wispelturige, onbestendige ziel om zoo te zeggen niet onvatteijk?

Ziedaar waarom de lichtzinnigheid zoo vreeselijk is, en indien men haar verwaarloost en laat voortwortelen, het werk der Opvoeding grootelijks in gevaar brengt. Waar de lichtzinnigheid heerscht, zal het kind zelfs uwe teederste zorgen niet beantwoorden, en al uwe pogingen blijven met onvruchtbaarheid geslagen.

De onoplettendheid, de onbedachttheid, de onstandvastigheid, de onbezonnenheid in alle zaken, zijn de betreurenswaardige gevolgen van dit gebrek.

Wie heeft niet opgemerkt, hoe verbazend de strijdigheden van het gedrag zijn in het lichtzinnig kind? Elken oogenblik vertoont het de wonderste ongestadigheid, de schielijkste en onverwachtste veranderingen.

Heden is het goed, morgen slecht; heden wijs, morgen opnieuw verstrooid; heden vurig, morgen lauw en laf; heden in den hemel, morgen misschien in de hel.

Er zijn sommige tijden in het jaar, dat de dampkring ongestadig en het weder veranderlijk is: de wind draait tienmaal daags; op den regen volgt eensklaps goed weder, en kort daarop verschijnen weer zwarte wolken; men weet niet hoe zulk een weder te noemen: de rijpste ondervinding zelve ziet er niet klaar in. Zoo is het ook met een lichtzinnig kind, met eenen lichtzinnigen mensch gelegen; nooit kan men eenen oogenblik te voren weten, wat zij den volgenden oogenblik zijn of verrichten zullen. Straks was dit kind uitgelaten vroolijk; thans is het uitermate droefgeestig en somber: wat mag er gebeurd zijn? Ik weet niet, welk gedacht hem door het hoofd is gevlogen, dat plotseling die wolk zijn voorhoofd betreft; maar die aandoening zal dra voorbij zijn; niets toch is grondig in eene lichtzinnige ziel: eenen oogenblik daarna zal het zich aan de uitbundigste vreugde overleveren.

Eene arme aan de nieuwsgierigheid en de lichtzinnigheid overgeleverde ziel is inderdaad, gelijk de baren der zee, aan alle winden blootgesteld. Het is licht te begrijpen, dat in zulk eene ziel niets blijvends, niets ernstigs kan bestaan. Geene kiem van deugd, geen grondregel kan

daar wortel vatten ; het is niet alleen losse grond, bewegend zand, maar de onbestendigheid zelve.

Plant eenen boom in de zee, hij zal daar ongetwijfeld geen en wortel schieten, en zal u geene vruchten geven.

Ziedaar dan die lichtzinnigheid, welke noodlottig is voor de studie, voor de deugd, voor de toekomst ; die lichtzinnigheid, welke u, onvoorzichtige ouders of meesters, in 't minst niet bekommert, en welke gij misschien beminnelijk en uwer toegevendheid waardig zult vinden.

Welhoe ! gij wilt een lichtzinnig kind doen studeeren ! maar welken vooruitgang kunt gij van hem verwachten ? Het luistert niet, het denkt niet ; het bevat, het onthoudt niets : al uw uitleg, al uwe lessen gaan bij hem verloren.

En welken voortgang zal het doen in de deugd ? De deugd is de sterkte en de standvastigheid, en zulk een kind is tot inspanning, tot aanhoudende inspanning vooral onbekwaam. Zijne deugd, indien het deugd bezit, gaat maar bij schokken en sprongen. Het kan tot het goed vervoerd worden, maar weldra hervalt het in zijne vroegere gewone onstandvastigheid. Zijne goede voornemens houden geen en stand, maar verzwinden bij de eerste gelegenheid. De deugd woont in de ziel, in de diepste verhoeligheden van den wil ; maar volgens de woorden van het Evangelie, is bij een lichtzinnig kind alles maar oppervlakkig, niets ingeworteld : *Non habet radicem, sed est temporaneus* : het heeft geene wortelen, en alles bij hem is kortstondig.

En terzelfder tijd is in de lichtzinnige zielen de verlieskracht verschrikkelijk : de gaven Gods, de genade, de ontvangen vermogens, de natuurlijke en bovennatuurlijke middelen, welke zij verspillen, dat alles is onzegbaar.

Men kan dus op deze bedroefde naturen het woord van den heiligen Bernardus toepassen : “ Vaten vol scheuren, die alles laten ontsnappen „ : *Pleni rimarum, undequaque diffluvimus*.

Welke ernstige toekomst kan zich in zulke omstandig-

heden ontwikkelen? en wat is het smartelijk die arme kinderzens, met den lach op de lippen en met eene onbe-
kommerde vroolijkheid, in hun tijdelijk en misschien in
hun eeuwig verderf te zien loopen!

Ha! gij lacht, gij schertst onophoudelijk, arme jongeling,
die aldus den gelukkigsten aanleg misbruikt met alle
dagen den kostelijksten tijd uws levens aan ijdelheden,
aan beuzelingen en misschien aan misslagente verspillen!
En echter uwe Opvoeding vordert niet, uwe gebreken
groeien aan; uwe deugden gaan verloren, uwe gods-
vrucht verzwakt, de genadebronnen drogen uit, de tijd
vervliegt, het rijk Gods gaat u ontsnappen: waar, waar
gaat gij heen?

En God had nochtans oogmerken op u! misschien had
Hij u eene hooge roeping voorbeschikt: wat is daarvan
geworden? Ha! gij lacht, en ik, ik ween over het mis-
bruiken der gaven Gods, over het verspillen der gratie,
over de droevige inkrimping van uwe ziel en van uw
leven! ik ween over eenen verloren mensch. Ja, gij
haddet een man, een werkman Gods kunnen worden in
de maatschappij of in de Kerk, en gij zult nooit anders
zijn, dan een ijdel, alledaagsch, middelmatig, niets voort-
brengend schepsel: ach! gij zult een plichtverbreker
worden jegens God en jegens u zelve! kan er ter wereld
eene grootere ramp bestaan?

II.

Een groot gebrek der jongelieden is, dat zij niet genoeg
den rijpen ouderdom voor oogen hebben, dat zij niet
genoeg denken aan den tijd, waarop zij zelve mannen
zullen zijn, en dat de fouten des kinds lang, misschien
altijd op den man zullen drukken; terwijl het groot
ongelijk der ouders en meesters is, den jongelingen niet
genoeg de toekomst, het leven met al zijne ernstigheid,
zijn arbeid, zijne plichten en zijne gevaren voor oogen
te stellen.

Te vergeefs zegt men : De lichtzinnigheid heeft haren tijd; laten wij slechts een weinig geduld hebben, zij zal voorbijgaan. Zulks is eene grove dwaling. 't Is waar dat de lichtzinnigheid hoofdzakelijk een gebrek der kindsheid is : met ze aanhoudend te bestrijden, kan men ze verbeteren, en de jaren zullen daar veel toe bijdragen ; maar de jaren alleen zullen haar niet verbeteren. Wanneer men ze niet ernstig behandelt, wordt de lichtzinnigheid door de jaren versterkt ; zij wordt eene tweede natuur, en dan sleept men haar geheel zijn leven na, zonder zich ervan te kunnen ontmaken. Een lichtzinnig kind, dat zich in zijne kindsheid niet verbetert, zal een lichtzinnig man worden, die nog minder zal te verbeteren zijn ; en wat is er ellendiger !

Inderdaad, wat is een lichtzinnig man ? is het een waardig man ? is het zelfs wel een man ? verdient hij dezen naam te dragen ? 't Is misschien een magistraat, een priester, een huisvader ; maar indien hij de speelbal is eener gedurige onstandvastig- en wispelturigheid ; indien hij nooit bezadigd is, maar steeds verkeert ; indien hij nooit zichzelf gelijkt, en morgen nooit is, wat hij gisteren was : wat zeg ik ? indien hij van uur tot uur, van oogenblik tot oogenblik verandert : wie kan dan, in welke zaak het ook zij, eenen stond op hem rekenen ?

Welnu, er zijn menschen, die geheel hun leven zoo zijn, omdat zij in hunne kindsheid zoo gebleven zijn, namelijk onoplettend, onbedacht, grillig, wuft en onbestendig : het blaadje gelijk, dat door den wind wordt voortgezweept, of de baar, door eene andere baar vooruitgerold, of den vogel, door grillige wiken gedragen.

Ik vraag het nog eens, zijn dat mannen ? en mag de lichtzinnigheid, die, na de Opvoeding verdorven te hebben, nog het gansche leven verderven kan, wel verwaarloosd worden ? of liever, is zij niet gedurende heel het leven een der dreigendste gevaren ?

Want, alles wel ingezien, wat is zulk een leven ? wie bestuurt het ? kan de lichtzinnige mensch zijn eigen leven

besturen ? Neen, dit wordt bestuurd door de uitwendige omstandigheden, door de duizenden toevallen, welke de tijd medebrengt ; of liever, het wordt niet bestuurd, het wordt op het goed geluk af gestooten en geslingerd. Zulk een mensch, ik zeg het nog eens, is een broos speelding voor alles en voor ieder ; ook heeft men hem, en niet zonder reden, vergeleken met eene draadpop, die door eene onzichtbare hand wordt in beweging gebracht. Welke eigenwaarde, welke eer kan daar nog overblijven ? waar is de deftigheid, de ernst, de standvastigheid ? waar zijn de ankers ? waar is het roer ? wat staat is er op zulken mensch te maken ? op hem rekenen, iets op hem gronden, is op den wind rekenen, is op het water of op het zand bouwen : hem zelfs voor iets rekenen, overweging, vooruitzicht, orde, wilskracht, volharding van hem vergen, ware hem voor eenen man aanzien, en hij is, helaas ! maar een kind.

De heilige Schrift spreekt ergens van een kind van honderd jaren : *Puer centum annorum*. Welnu, ja, er zijn menschen van eenen gevorderden ouderdom, met grijze haren zelfs, die nog niet uit de kindsheid zijn getreden, die nog altijd kind zijn door de lichtzinnigheid, de onbedachttheid, de wispelturigheid, de grillen, de zwakheid en de onbestendigheid huns karakters: *Puer centum annorum*. De Schriftuur voegt er een ijselijk woord bij : *Puer centum annorum peribit*: het kind van honderd jaren ZAL VERGAAN !

Ja, het zal vergaan; want de gevaren, welke de lichtzinnigheid van karakter oplevert, zijn verschrikkelijk en zonder tal! gevaren voor de eer en de waardigheid des levens, gevaren voor de ziel ; gevaren voor zichzelf en ook voor anderen, indien men anderen te raden of te leiden heeft. Een lichtzinnige mensch weet niets naar waarde te schatten; hij behandelt met lichtvaardigheid de ernstigste, zelfs de heiligste zaken ; hij jukt, hij gekscheert met alles.

Ziet, hij heeft dien mensch, die daad, die deugd bespot. Wist hij wel, wat hij deed of wat hij zegde ? Neen ; maar

toch heeft hij het gezeid, maar toch heeft hij het gedaan. Hij heeft een bijtend woord, eene spotternij, eene schimprede laten ontsnappen : heeft hij daar te voren het bereik wel van berekend ? weet hij, dat dit woord, als een vlijmende schicht, misschien een hart gaat doorboren, dat hij bemint, eenen persoon in klein-achting brengen, dien hij vereert, eene onderneming in gevaar zetten, waar hij belang in stelt ; wat weet ik ? misschien eene ziel ontstichten en bederven ?... Neen, daar heeft hij niet aan gedacht ; doch het woord is gesproken geworden, en de verwoestingen gaan hunnen gang.

Hoeveel ongelukken en rampen zijn er niet in de wereld, die het gevolg zijn der onbedachtheid en der lichtzinnigheid ! Later zegt men : " Ik had zooverre niet gepeinsd ! „ Maar ziedaar juist uw gebrek. Moet men dan aan de zaken niet denken ? wat is een mensch, die aan niets denkt ? en waartoe hebt gij uw verstand, uwe rede, uw denkvermogen ontvangen ?

Het is juist niet noodig, dat de lichtzinnigheid met de boosheid heule, om schadelijk te zijn : zij kan ook aanwezig zijn in rijkbedeelde zielen ; maar zij hindert, zij verlamt, zij bederft daar soms de beste gaven : en wanneer zij eens groote, teedere en zuivere zaken, wanneer zij eens goede aandoeningen begint te dwarsboomen, dan is er niets treuriger, niets droeviger om zien. Uit de lichtzinnigheid, die dikwijls niet kwaad van aard is, spruit een soort van dartelen, spotachtigen geest, die de ernstige aandacht en de scherpzinnigheid der ziel belet ten opzichte van dingen, welke diep moeten doorgrond en gevoeld worden. Wanneer ik zeg : niet kwaad van aard, hoeft men dit zoo niet te verstaan, dat er niets verkeerd in het hart zou zijn. Een beter hart, eene sterker, verhevener ziel zou niet zoo lichtzinnig zijn.

Neen, nooit kan men gerust zijn nopens eenen lichtzinnigen mensch : elken oogenblik moet men vreezen hem de eene of andere beruchte dwaasheid te zien

bedrijven. Want voor zulken mensch is niets zoo ras begaan, als eene dwaasheid. De onbedachttheid, de overijling, een stond van kwade luim, eene oploopenheid drijven hem gedurig tot onbezonnen, onvoorzichtige daden, waarvan hij de gevolgen niet berekend heeft : en dan bemerkt hij, dat hij roekeloos is op weg gegaan, dat hij verloren geloopten is ; ja, dat bemerkt hij, maar hij ging reeds te verre, het kwaad is gedaan. Hij ging voor eenen goeden priester door, en een oogenblik van vergeteldheid is genoeg geweest om hem die faam te doen verliezen, met de vruchten zijner bediening en het openbaar vertrouwen. Hij hadde moeten nadenken, berekenen, voorzien : Wat zal dat woord uitbrengen ? waar zal die daad, die verbintenis, die gemeenzaamheid, die gewoonte mij naartoe leiden ? Maar de grondregel der aloude wijsheid : *In omnibus respice finem* (1), schijnt voor de lichtzinnige zielen niet te bestaan : tot overweging en vooruitzicht evenals tot verdediging onbekwaam, gaan zij op goed geluk af ; zij luisteren naar eene aandrijving ; zij gehoorzamen aan eene gril, aan eene vervoering : en dan stapelen zij onvoorzichtig- op onvoorzichtigheden, roekeloos- op roekeloosheden, dwaas- op dwaasheden ! Men zou zeggen een waanzinnige, die achterwaarts voortdanst op den boord van eenen afgrond, of die in eenen schommel wiegelt, welke aan eenen draad daarover hangt. Een ruk schijnt hem ten hemel te verheffen, plotselijk, zwenkt hij met al zijn gewicht naar beneden : neen, dit verschrikkelijk spel kan onmogelijk lang duren. Zijn hoofd draait, hij valt, en in welken afgrond ! Dit is de geschiedenis eener menigte jongelieden en groote menschen.

Zoo gij eene ernstige zaak aan eenen lichtzinnigen mensch toebetrouwt, hebt gij alles te vreezen. Hij zal haar door duizend achteloosheden in gevaar brengen, en haar onfeilbaar doen mislukken. Een lichtzinnige mensch

(1) Let in alles op het einde. (V.)

bekreunt zich niet om verantwoordelijkheid ; hij ziet niet, wanneer hij gewichtige belangen op zich genomen heeft, wat deze van hem vereischen ; en in plaats van aan de ernstige zaak, waarmede hij zich gelast heeft, degene op te offeren, welke van minder belang zijn, zal hij het meest belangrijke opofferen aan beuzelarijen. Op den ernstigen man, die de gewichtigheid der zaken begrijpt, en ze in evenredigheid behandelt ; die weet wat het is een mandaat of eene zending te vervullen, eene plaats van vertrouwen te bekleeden, en wat omzichtigheid, wat oplettendheid, wat zorg, wat opoffering zelfs de groote zaken des levens vereischen, ja op zulk eenen man kan men rekenen ; maar nooit op eene lichtzinnige ziel, die aan de zaken het gewicht niet hecht, dat zij verdienen, en die ze niet weet te behandelen met de omzichtigheid, de nauwgezetheid, de zorg, de vaardigheid, de aanhoudendheid en de opoffering, welke zij vereischen.

En welk gevaar, zoo de lichtzinnige mensch zich bemoeit met de anderen te geleiden ! Nu, het gebeurt ongelukkiglijk al te dikwijls, dat lieden van dien aard, ten gevolge zelfs van hunne lichtzinnigheid en van de gewoonte, die zij hebben nooit den ernstigen kant der zaken te bezien, nooit het gewicht hunner plichten te wegen, en niet in staat om zichzelf te leiden, echter met alle geweld het gedrag van anderen willen regelen, stoutweg raad geven, op eene laatlunkende wijze alles beslissen, en het roer in handen nemen, zonder in het minst zichzelf te mistrouwen, zonder zelfs de moeilijkheden te vermoeden. Wat leidsmannen ! Wee der stede, zegt de Schriftuur, wier koning een kind is. *Vae civitati cujus rex puer est !*

't Is een slechte stuurman, die, in plaats van het compas, den windwijzer van het schip raadpleegt ; die, in plaats van zich naar den regelmatigen loop der starren te richten, de dwaallichtjes van de kust in 't oog houdt, op glansrijke, maar onregelmatige en vluchtige verheve-

lingen voortgaat, en alzoo eene onvermijdelijke schipbreuk te gemoet loopt.

En hoeveel te grooter is het ongeluk, indien deze lichtzinnigheid gevonden wordt bij iemand, die gelast is de zielen te bestieren! De jongelieden, die zich tot den priesterlijken staat bereiden, dienen vooral te weten, en degenen, die met hunne Opvoeding gelast zijn, moeten hun dikwijls herhalen, dat de lichtzinnigheden der jeugd den mensch altijd en overal volgen. De priester, indien hij met deze zedelijke zwakheid geboren is en eene krachtige kerkelijke Opvoeding hem daar niet heeft van ontslagen, zal ze medebrengen in zijn priesterambt, in zijne gewichtigste betrekkingen met de menschen, en tot zelfs in die ontzaglijke bediening, waarvan gezeid is: *Ars artium regimen animarum* (1). Welke herder, welke zielbestierder zal hij wezen!

Ziedaar, tot hoeverre de lichtzinnigheid leiden kan!

En het ergste van al nog voor de menschen van dat slag is, dat zij volstrekt niet weten, wat kwaad zij zichzelf en anderen veroorzaken; zij vermoeden zelfs niet, wat al misslagen zij bedrijven, wat al ongelukken zij veroorzaken. Met de treurige gewoonte, die zij aangenomen hebben van alles, zelfs hunne ziel, hun geweten, hunne belangen en hunne plichten, lichtvaardig te behandelen, en nooit zichzelf ernstig te onderzoeken, kunnen zij zich opzichtens God in den hachlijksten toestand bevinden, en met de schrikkelijkste verantwoordelijkheid gelast zijn, zonder het te weten.

Eveneens kunnen zij zich in het leven zeer verre laten trekken en stooten, ja, verder dan zij hadden willen gaan, indien zij aanvankelijk de gevaren hadden berekend. De lichtzinnigheid is gewoonlijk de speelbal en de slaaf der arglistigheid van iemand anders, die haar tot zijn doeleinde weet te gebruiken; zij is het werktuig, maar het

(1) De leiding der zielen is de kunst der kunsten. (V.)

schuldig werktuig, veeleer dan de eerste oorzaak der misdaden. Men denkt somtijds, dat de ongelukkigen, die groote verergernis gegeven hebben, altijd en onvermijdelijk kwaadaardige, snoode zielen zijn ; welnu, dat is niet. Dikwijls zijn het alleen lichtzinnige en zwakke zielen, die zich met onverstorven driften in netelige omstandigheden hebben bevonden, of door anderen zijn medegesleept geworden. Vele beruchte wandaden der groote Fransche Revolutie zijn gepleegd geworden door lichthoofden, aangeleid door monsters. Het slechtste der karakters is, geen karakter te hebben.

Van eenen lichtzinnigen mensch kan men al maken wat men wil, behalve eenen wijzen.

Over 't algemeen kan men met recht zeggen, dat de mensch meer zwak is dan bedorven ; altijd bijna vindt men bij hem meer lichtzinnigheid dan kwaadaardigheid. Meent gij, dat die jongeling, zonder zijne schrikkelijke lichtzinnigheid, dien ongehoorden misslag zou bedreven hebben ? Neen, daartoe is zijn hart te goed, zijn geest te oprecht ; maar hij heeft niet nagedacht, hij heeft geen weerstand kunnen bieden. Of meent gij, dat die vader, die moeder, die deftige burger, die magistraat, die priester, ware hij niet zoo onbezonnen, zoo lichtzinnig geweest, zichzelve en zijne plichten tot dus verre zou vergeten hebben ? Neen, neen, dit hadde hij nooit ! Noodlottige lichtzinnigheid dus, die de menschen, zonder dat zij het vermoeden, op verkeerde wegen leidt ! die oorzaak is van het ongeluk der huisgezinnen, van de schande des levens, van de oneer der Religie ! Noodlottige lichtzinnigheid, die meer menschen in het ongeluk stort, dan de boosheid zelve !

Want, het dient gezeid te worden, hoe lichtzinnig en oppervlakkig eene ziel ook zij, iets toch is er in haar, dat diep doorgedrongen is, te weten de onuitdelgbare wortel der drie groote begeerlijkheden. De lichtzinnigheid kan hen bedekken, maar zij blijven daar, en kunnen elken oogenblik voor den dag komen. Zoo gebeurt het ook, dat

weeke, lichte gronden, met vergankelijke bloemen bewassen, stinkende putten en blakende vuurbergen verhelen.

Dit verschrikkelijk gevaar moet kost wat kost door de Opvoeding bezworen, door al degenen, wier taak het is menschen voor Kerk en samenleving op te trekken, bekend gemaakt en sterk bestreden worden. Daartoe kan, dit mag ik met genoeg verzekeeren, de levensregel van een huis wonder veel bijdragen; want het is de regel, die tegenhoudt en handhaaft; 't is de regel, die deze weifelende naturen vestigt, hen aan den arbeid gewent, hen dwingt zichzelf in acht te nemen en te overwinnen; 't is de regel, die hun orde, werkzaamheid, standvastigheid, karakter en ernstigheid geeft. Maar oneindig meer nog dan door den levensregel, kan hier uitgewerkt worden door de godvruchtigheid en den christelijken ijver. Inderdaad, de ware godvruchtigheid doet aan de lichtzinnige zielen gewoonten aannemen, welke in staat zijn ten minste gedeeltelijk tegen dit schrikkelijk gebrek op te wege: gewoonten namelijk van overweging en versterving. Door de ernstige gedachten, door eene welgemeende godvruchtigheid en de pogingen tot het goede, welke daaruit ontstaan, worden de twee groote leemten aangevuld, die in eene ziel toegang verleen en tot de lichtzinnigheid. En zoo komt het, wij kunnen het niet genoeg herhalen, dat de godvruchtigheid in alle zaken het beste hulpmiddel voor de Opvoeding is: *Pietas ad omnia utilis est.*

Maar wat hier bovenal noodzakelijk is om die twee machtige middelen te bewerkstelligen en te ondersteunen, om de gedurige inachtneming van den regel te bevorderen, en de vurige godsdienstigheid gaande te houden, is de oplettende, aanhoudende, vaderlijke zorg der meesters. Want zoo men die arme kinderen niet gedurig en van nabij gadeslaat, zullen zij, aan zichzelf overgelaten, nergens voordeel uit trekken.

En van eenen anderen kant is er, dunkt mij, eene gansch bijzondere reden, die voor de lichtzinnige kinderen deze bijzondere zorgen vereischt. Zij zijn gevaarlijk ziek,

maar hunne ziekte heeft iets minder terugstootends dan die van de trotsche hoovaardigheid of van de schandelijke zinnelijkheid. Daar die soort van zieken de belangwekkendste en beminnelijkste, en meer te beklagen dan te laken zijn, hecht eene teedere deelneming ons aan die zielen, welke lichtzinnig en al stoeiende in hun verderf loopen. Dat men hun dus de hartelijkste en aanhoudendste zorgen toedienne, en met innige vertroosting zal men dikwijls ondervinden, dat die zorgen niet nutteloos waren.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

*Over het kind en over den eerbied, aan de vrijheid zijner
natuur verschuldigd.*

Ik heb het te voren reeds gezeid, dat het kind zelf tot het groote werk zijner Opvoeding door eene persoonlijke medewerking, voortkomende uit eigen vrije en edelmoe-dige beweging, arbeiden moet : dat is de wet der natuur en der Voorzienigheid.

Die medewerking is zoo noodzakelijk, dat geene Opvoeding haar kan ontberen, en dat geen hulpmiddel, geen vreemde invloed, geen onderwijzer, hoe bekwaam en hoe verknocht hij ook ware, haar ooit heeft kunnen vervangen.

Wat men ook moge beproeven, nooit zal men een kind zonder zijne medewerking of tegen zijnen dank kunnen opvoeden. Men moet het zijne eigene Opvoeding doen wenschen, hem die zelf doen bezorgen. Dat kind is geen bloot lijdelijk wezen, geen boom, geene plant : neen, het is een verstandelijk en zedelijk wezen ; en, men lette er wel op, de plant zelve bezit eene zelfstandige groeikracht, eigen sap, eigen kiem, eigen wortelen om te leven. Het dood hout alleen kapt en bewerkt men zonder het te ont-

zien, zonder het te raadplegen, zonder er iets van te verwachten. Het kind, dat gij opvoedt, is geen dood hout : 't is een verheven wezen, vatbaar voor waarheid en deugd, voor erkentelijkheid en liefde ; 't is een werkzaam, machtig, uitmuntend schepsel, dat met bewustheid en vrijheid begaafd, noodzakelijk zelf handelen en zich zelf ontwikkelen moet.

Die dadelijkheid, die samenwerking is bij uitstek vrij, en kan, ja, moet zelfs opgewekt, ondersteund en aangemoedigd, maar nooit gehinderd of gedwongen worden.

De schoone en heilige leeringen van het Christendom over de vrijheid des menschen, over zijne verheven bestemming en over den eerbied, die hem toekomt, vinden hier eene ernstige en diepe toepassing.

Inderdaad, het grondbeginsel, dat in het kind het werkzaamste is en tevens het krachtigste en vruchtbaarste zijner Opvoeding, is de menschelijke vrijheid, op ééne voorwaarde echter, namelijk dat zij geëerbiedigd worde.

Naar behooren geëerbiedigd, zonder geweld bestierd, met wijsheid geleid, wordt de vrijheid, wordt de persoonlijke dadelijkheid van het kind onder den gelukkigen invloed van de goddelijke genade en van het gezag, dat zijne Opvoeding regelt, de wonderbare drijfveer, de ziel, het leven van geheel die Opvoeding.

Kortom, gelijk ik reeds de gelegenheid gehad heb het te zeggen : *wat de onderwijzer in de Opvoeding door zichzelf verricht, is weinig; wat hij doet verrichten is alles* : hierdoor versta ik, *wat hij vrijelijk doet verrichten*. Ik herhaal het nogmaals, wie dat niet begrepen heeft, heeft niets begrepen van het groote werk der menschelijke Opvoeding.

De Opvoeding des zoons van Lodewijk XIV door Bossuët levert daarvan een treurig en gedenkwaardig voorbeeld.

Bossuët wrochte groote, wonderbare dingen voor de Opvoeding des Dolfijns (1) : hem zelven deed hij niet eens

(1) Men denke slechts aan het *Discours sur l'Histoire universelle, la Politique sacrée* en andere.

iets middelmatigs voortbrengen ; de Opvoeding was volstrekt onvruchtbaar.

Zeker was het hier de onderwijzer niet, die aan zijne plicht te kort kwam jegens den leerling, maar de leerling jegens den meester. Bossuët bemerkte dit eerst, toen het te laat was. De zoon van Lodewijk XIV was van eene alle-daagsche natuur ; hij werd te heerlijk opgekweekt : zulke verheven zorgen en zulke krachtige vorming moesten hem verstikken. Bossuët was te groot voor hem, en deze verheven geest werd hier door zijn eigen vernuft bedrogen : hij werkte voor de nakomelingschap, daar hij alleen voor dit kind meende te werken. Indien de ziel van Bossuët zoo buigzaam en geduldig ware geweest, als zij groot en krachtig was, hij zou tot dit zwak verstand zijn afge-daald, hij zou het datgene hebben doen verrichten, waar het toe in staat was : hij deed zulks niet, en 't is bekend, wat daaruit volgde.

De Dolfijn, zoon diens konings van Frankrijk, door de Duitsche keizers den Koning genoemd, hij, de vader eens konings van Spanje, bracht, toen hij meer dan veertig jaren oud was, gansche dagen door *met de ellebogen op eene tafel leunende, waarop hij zijne strakke blikken gevestigd hield, daar hij zich met de vingers de ooren stopte* : aldus spreken de gedenkschriften van dien tijd. Zoo was zijne jonkheid onder de lessen van Bossuët voorbijgegaan. De tegenwoordigheid van dat groot vernuft had in zijne eerste jaren en in zijne zwakke natuur niets nagelaten dan vermoeidheid en ongemak. De al te krachtige leermeester had niets gedaan, dan hem afgemat en ter neer geslagen.

Later ging de groote eeuw eveneens over zijn hoofd, doch hij werd dit slechts gewaar aan de verlegenheid en de gedwongenheid van zijn treurig bestaan, en die ellendige middelmatigheid bleef hem tot aan het einde zijner ellendige loopbaan bij.

Zulks was de uitslag eener Opvoeding, waarin, volgens den kardinaal Beausset, de leermeester *alles* was, en de leerling *niets*.

Nooit heeft er een voorbeeld op eene meer doorslaande wijze gestaafd, wat ik zooëven zeide, en wat ik herhaal : *Hetgeen wat de onderwijzer in de Opvoeding door zichzelf verricht, is weinig ; wat hij verrichten doet, is alles : hierdoor versta ik, wat hij vrijelijk doet verrichten.*

Het spreekt van zelf, dat men het kwaad moet onderdrukken, maar nooit moet men met geweld iemand tot het goede dwingen, anders is 't geen goed meer. Vermaan, leid, zet tot het goede aan, maar dwing er niet toe. In de Opvoeding, gelijk elders, is de dwang schadelijk aan de ontwikkeling der natuur, dat is aan den arbeid zelf die moet verricht worden.

Indien er zoo weinige Opvoedingen zijn, die wel gelukken, dat komt, dewijl er zoo weinige zijn, die wezenlijk vrij, natuurlijk, edelaardig zijn, gelijk zij dienden te wezen.

De groote leemte der Opvoeding in Frankrijk (1) sedert vijftig jaar is, ik aarzel niet het te zeggen, dat er de vrijheid aan ontbreekt. De vrijheid des kinds wordt niet geëerbiedigd: de verstandelijke, de zedelijke vrijheid, alles wordt gedwongen. De wet der natuur, de wet der Voorzienigheid, alles wordt miskend.....

Verre van het gedacht bij te stemmen, dat al de jeugd in eenen zelfden vorm moet geworpen en op dezelfde wijze gebootseerd worden ; verre van de vrijheid en de geheiligde rechten des kinds te miskennen, moet ik verklaren, dat, zoo lang ik mij van verre of van nabij met de Opvoeding der kinderen zal kunnen bezighouden, ik de menschelijke vrijheid in het kind eerbiedigen zal, stiptelijker nog dan in eenen volwassen mensch, omdat deze ten minste haar tegen mij zoude kunnen verdedigen, iets waartoe het kind niet in staat is. Neen nooit zal ik

(1) Hetgeen volgt, is ook op België toepasselijk, dewijl men hier sedert geruimen tijd gewoon is de opvoedingsgestichten en, ja, het onderwijs en de Opvoeding op Franschen voet ingericht te zien. (V.)

de kindsheid beleedigen, tot haar als eene stof te beschouwen, waaraan ik, met ze in eenen vorm te werpen, een merkteeken kan inprenten naar mijn welbehagen.

Het kind, wij hebben het reeds gezegd, is de mensch zelf, vervuld met al de gaven, al de verwachtingen, al de kiemende krachten der menschheid, en bekleed met al de menschelijke aanvalligheid, werkzaamheid en waardigheid !

Ziedaar wat men in hem moet eerbiedigen.

Maar het is toch zoo zwak, zegt men. — Dat is eene erge dwaling; gij die zoo spreekt, gij kent het kind niet : het is sterker, dan gij zelf. En al ware het ook zoo zwak, als gij het voorgeeft, dan moest gij nog, ja dan moest gij vooral zijne zwakheid eerbiedigen !

Maar gij moet ook zijne macht eerbiedigen, en die macht is niet gering ! Hoe zwak dit kind ook zij, het kan u overwinnen ! gij moogt het slaan, gij moogt het verpletteren, daarom is het niet overwonnen, maar gij wel ; want zijn wil, want zijne ziel weerstaat u op eene onverwinnelijke wijze. En gij, gij hebt niets verricht,... dan eene lompe, onmenselijke daad !

En het kind zelf ? Dat verfoeit en dat haat u. En wat kunt gij doen om hem zulks te beletten ? het op uwe beurt haten en verfoeien ? Goed ! maar wat zult gij daarmee winnen ? Gij zult misschien voortgaan met het voor zijn geld op te voeden ! Maar gesteld, dat al de jonkheid van geheel een land op zulke wijze eens opgevoed ware, wat zoude het land daarbij winnen ?

Neen, nooit heb ik eene zedelijke kracht gezien gelijk aan die, welke zelfs de zwakste kinderen ontwikkelen tegenover zulke meesters, die hen alleen door geweld en dwang willen leiden. In hunnen eenvoud en hunne rechtvaardigheid toonen die jonge zielen somtijds eene onpeilbaar diepe verachting, welke zoo verschrikkelijk is, dat ik mij veeleer aan elke andere menschelijke verachting zou blootstellen, dan aan deze.

Van het begin van mijn priesterschap wijdde de Voorzienigheid mij aan het groote werk der Opvoeding. Het eerste gevoel, dat mij toen in de vervulling mijner plichten opzichtsens de kinderen vergezelde, was eene vurige genegenheid voor hen. Ik had ze teerhartig lief : ik kon geen kind van twaalf jaren ontmoeten, zonder eene onwillekeurige aandoening te gevoelen, zonder te denken, dat ik gelukkig zou zijn, indien ik geroepen werd om zijnen geest en zijn hart te vormen, indien ik hem God en de deugd mocht leeren beminnen, en vooral indien ik hem zijne eerste Communie mocht laten doen.

En wanneer ik mij thans, na vijf en twintig jaren toewijding aan dat werk afvraag, welk het diepste gevoel is, dat mij daaruit is bijgebleven, dan ontdek ik, dat het een gevoel van eerbied is voor de kindsheid. Ja, wat ik gedurende die zoete en arbeidvolle jaren vooral geleerd heb, is de kinderen te eerbiedigen. Ik zal nog meer zeggen, en mijne lezers zullen zich om dit woord niet belgen, wanneer zij het wel zullen doorgrond hebben : ik heb ze leeren vreezen.

De eerbied, dien elk kind, onverschillig hetwelk, mij thans inboezemt (en die indruk, ik voel het, is voortaan onuitwischaar in mijne ziel), is een godsdienstige eerbied gemengd met vrees, op het zicht dier jonge, machtige schepselen, wier vermogens zoo vrij, zoo kloek, zoo onverwinbaar zijn.

Dit gevoel is bij mij schier in eene zwakheid van den geest en van het karakter veranderd. Doch neen, ik heb ongelijk zoo te spreken ; want hier is geen spoor van zwakheid. 't Is waar, ik kan geen kind van drie jaren meer zien, zonder eenen zekeren schrik te gevoelen, zonder diep over hem na te denken, zonder te peinzen, dat zijn wil onafhankelijk is van den mijnen ; want hoe jong het ook zij, het kan willen zonder mij, ondanks mij, tegen mij. Men kan het dooden, maar men kan het zijns ondanks niet doen willen. Waarom hier echter spreken van een kind van drie jaren ? drie jaren minder of meer, wat kan

dat maken ? het is mijne natuur, het is de uwe, het is de gansche menschheid : het is een verheven wezen, begaafd zooals ik en gij; het is mijn gelijke en de uwe, het is eene macht, gelijk aan de onze !

Ha ! gij rekent dit kind voor niets ! Het vermaakt u ; gij speelt met dien opkomenden wil ; gij dwingt het zonder reden, of gij zwicht voor hem zonder voorzichtigheid : welnu ! in dat ontzaglijk spel zal niemand overwonnen worden, dan gij ; en vroeg of laat zult gij tot uw nadeel ondervinden, hoe erg verkeerd het is een kind, hetzij met lichtzinnigheid en zonder eerbied, hetzij met hardheid en zonder liefde te behandelen. Wat mij betreft, ik ken geene grootere verkeerdheid, daarom herhaal ik hier in vollen gemoede het gezegde van eenen ouden schrijver : *Neen, er is geen tengerder en gevoeliger wezen, geen wiens leiding eene diepere kunst vereischt, geen dat met meer behoedzaamheid en achting moet behandeld worden.*

En hier kunnen de fouten en dwalingen menigvuldig, oneindig verscheiden, ongevoelig, onmerkbaar wezen, of schoon bijna altijd onherstelbaar.

Ik zal trachten er eenige van aan te toonen.

Eerst en vooral dient men eene klip te vermijden, waar men te gemakkelijker naar aangetrokken wordt, hoe meer moeite men aanwendt om het doel te bereiken, dat men beoogt. De Opvoeding is zonder tegenspraak een groot werk, een werk van volmaking ; er is zonder tegenspraak een verheven oorbeeld, naar hetwelk men in dat groote werk onophoudelijk streven moet ; maar daarin zelfs ligt het groot gevaar.

De schoonste leerstelsels, de volmaaktste ontwerpen, de strengste regels, die waarin het meest volstreckte volmaaktheid ligt opgesloten, zijn niet de moeilijkste om vinden ; maar juist omdat zij zoo volmaakt zijn, worden zij onuitvoerbaar en schadelijk. Wat noodzakelijk is en tevens zeer moeilijk om te verkrijgen, is die *matiging van volmaaktheid*, om met den heiligen Paulus te spreken, bij

gebrek aan dewelke alle leerstelsels, alle regels zonder wijsheid zijn.

Het is noodzakelijker, de zwakheid des kinds te ontzien, dan al de vruchten te willen plukken, die het opleveren kan. De natuur te willen dwingen, is altijd een groote misslag; want ofwel zij weerstaat en wordt gebroken, of zij bezwijkt en wordt verzwakt. Behalve dat de dwang eener te ver gedreven volmaaktheid steeds hinderlijk is aan de wezenlijke kracht en de ontwikkeling des karakters, krijgt men aldra eenen afkeer van wat men langen tijd tegen dank geweest is; en vaak heeft een uur vrijheid het broze werk van verscheidene jaren gesloopt.

Er zijn twee gelijkelijk nadeelige middelen, geschikt om de natuur te bederven en de kinderen te verbasteren: de verdrukking en de vertroeteling.

De onderwijzers der jeugd mogen niet uit het oog verliezen, dat opzichts de kinderen de toegevendheid altijd korter bij de rechtvaardigheid is dan de strengheid, en dit is, helaas! ook waar opzichts de groote menschen; want zoo de kinderen kleine menschen zijn, de menschen, men moet het wel bekennen, zijn dikwijls groote kinderen. Wie zich dus aan de Opvoeding toewijdt, heeft eenen onuitputtelijken schat van toegevendheid noodig; en die toegevendheid is de rechtvaardigheid zelve, want elk moet, volgens de uitdrukking der Kerk, *memor conditionis suae* zijn. Laten wij nooit vergeten, niet alleen wat wij in hunne jaren geweest zijn, maar wat wij nog zijn in eenen gevorderden ouderdom.

Het staat ongetwijfeld ook vast, dat er eenvoudige en stellige regels zijn, die den grond van alle goede Opvoeding uitmaken, en die men altijd volgen zal, zoolang men de lessen der ondervinding en het licht eener gezonde wijsbegeerte zal in eere houden. Maar, ofschoon die grondregels onveranderlijk zijn, en dat alle Opvoeding, welke daarvan afwijkt noodzakelijk gebrekkig is, het lijdt evenwel niet den minsten twijfel, dat men de natuur van elk kind, de gaven die het van de Voorzienigheid ontvangen

heeft, zijne genegenheden en bekwaamheden afzonderlijk moet studeeren ; dat men elk kind moet opvoeden voor den staat, waartoe het geroepen is, en hem van jongs af gewoonten inplanten, welke hem de vervulling der plichten van dien staat zullen vergemakkelijken.

Evenals er in de geneeskunde geene algemeene hulpmiddelen zijn, toepasselijk aan alle ziekten en aan alle gestellen; evenmin kan de opvoedingsleer voor alle soorten van karakters eenvormige regels opgeven.

De groote stelregel, welke hier alles beheerscht en alles toelicht, is dat de Opvoeding de natuur moet volgen en helpen, en haar nooit geweld mag aandoen noch haar dwingen; en ziedaar hoe de Opvoeding, ofschoon onwrikbaar in hare verhevenste grondregels, hare werking, hare middelen en hare vormen echter in het oneindige moet afwisselen.

Er is niets, waar de Opvoeding meer afkeer, meer schrik moet van hebben, dan van dat algemeen oorbeeld, van dien vorm, waar men met geweld alle naturen zonder onderscheid inslaat.

Waar, vraagt ergens Fénelon, zult gij op aarde twee aangezichten vinden, die elkander volkomen gelijken? De zielen der menschen verschillen onderling niet minder dan hunne aangezichten. De Opvoeding, welke de natuur ondersteunt, en wier roem het is tot het werk der Voorzienigheid bij te dragen, moet in alles wat zij verricht niet minder afwisseling brengen, dan de natuur en dan de Voorzienigheid zelve; zij moet zich naar alle naturen schikken, al de vormen der zielen aannemen, en in de schatten harer verknochtheid en harer macht de hulpmiddelen vinden om ze te verheffen, om ze dag voor dag te vormen en te volmaken.

In één woord, de Opvoeding is een werk van eene oneindige afwisseling: niets past haar minder dan die beperkte en eenvormige plannen, dan die gekunstelde middelen, dan die onbuigbare voorschriften, dan die gedwongen bewegingen.

Hare algemeene grondbeginselen, hare groote wetten zijn onbeweeglijk ; maar hare toepassingen veranderen in het oneindige; en daaruit volgt zelfs, in eenen meer verheven gedachtenkring, de volstreckte volmaaktheid, welke de Opvoeding moet betrachten.

Somtijds zegde ik tot mijne waardige medewerkers : Een opvoedingsgesticht is een verstandelijke en zedelijke werkkring van eene ontzaglijke uitgestrektheid. Het middenpunt is onbeweeglijk ; de grond der stelregels is onveranderlijk ; doch daaruit straalt eene oneindig afgewisselde werking, die zich uitbreidt en inkrimpt, gewijzigd en vernieuwd wordt volgens de onderscheidene naturen, welke zij behandelt, en waarvan zij al de vormen schijnt aan te nemen op het oogenblik zelf, waarop zij die vermeerstert, om ze aan het opperste oorbeeld gelijk te maken.

En zij vermeerstert ze slechts op voorwaarde van zich in hen te vervormen, gelijk een kostbaar uitvloeisel, dat de verschillende vormen der gouden, ijzeren of aarden vaten aanneemt, waar men het ingiet ; of veeleer gelijk de goddelijke genade zelve (1), welke verschillende gedaanteveranderingen ondergaat, volgens de harten, waar God haar instort.

Wanneer de gratie de aarden vaten doordringt en versterkt, maakt zij er somtijds gouden vaten van. De ijzeren maakt zij zacht en glad, en doet ze zoo glanzend als hecht worden : allen tracht zij tot vaten van eer te herscheppen (2).

Wat er van die beelden der heilige Schrift ook zij, het staat vast, dat de Opvoeding er niet kan in gelukken de onderscheidene naturen en de oneindigheid der gaven te bootseeren, dan indien al hare drijfveeren gedurig van kracht, van gewicht, van afmeting, van vorm, van stand-

(1) *Multiformis gratia Dei.* (St-PAULUS.) De gratie Gods is veelvormig. (V.)

(2) *Vasa aurea...* Vas in honorem. (IDEM.) Gouden vaten dienen in eere gehouden. (V.)

plaats, van maat en van werking veranderen : anders handelen, is den kinde eenen lichamelijken, verstandelijken, zedelijken en soms ook godsdienstigen dwang opleggen, die eene diepe wanorde in zijne vermogens te weegbrengt, zijne natuur verhardt en verbittert, en hem dikwijls als een hatelijk juk, als eene onverdraaglijke dwingelandij al de zorgen eener geweldige niet op vrijheid gegronde Opvoeding doet verwerpen.

ACHTTTIENDE HOOFDSTUK.

*Het Kind : eerbied aan de vrijheid van zijn verstand
verschuldigd.*

Onderscheidene zeer belangrijke oogpunten zijn er, onder welke men voornamelijk de Opvoeding des kinds en den eerbied, aan de waardigheid zijner natuur verschuldigd, moet beschouwen. Ik zal trachten opvolgendlijk aan te toonen, hoe schadelijk de *verstandelijke dwang*, de *zedelijke dwang* en zelfs de *lichamelijke dwang* voor de Opvoeding zijn.

En men denke niet, dat de verstandelijke dwang de minst schadelijke zij: ik heb daar rampspoedige gevolgen van gezien, welke ik hier moet doen kennen.

Ik heb reeds gesproken over de schuldige zwakheid van de ouders, die niet vreezen het onderwijs en de zedelijke Opvoeding aan de weekelijkheid en de lichamelijke zorgen hunner kinderen op te offeren. Thans moet ik een ander gebrek aantonen, namelijk de hoovaardige hardheid van sommige andere ouders, en de afschuwelijke baatzucht van een al te groot getal onderwijzers, die om hunnen naam aan prijzen van eenen wedstrijd of aan de eer van schitterende examens te zien verbinden, arme kinderen maanden lang, dag en nacht, zonder ophouden tot eenen ongenadigen arbeid veroordeelen, en die zwakke lichamen en die onvolkomen organen doen bezwijken onder het gewicht eener ononderbroken vermoeienis.

Ik heb gelukkig begaafde jongelingen gezien, welke door dien overmatigen arbeid hunner eerste jaren, voor

gansch het overige huns levens tot verstandelijke zwakte en krachteloosheid veroordeeld waren.

Betrekkelijk dit onderwerp schreef Plutarchus eertijds de volgende merkwaardige woorden :

„ Ik ken vaders, die wezenlijk de vijanden hunner kinderen zijn. Begeerig om hen zoo snel mogelijk te zien vooruitgaan, en hun in alles eenen buitengewonen voorrang te zien verkrijgen, overladen zij hen met eenen gedwongen arbeid, waarvan het gewicht hen ternederdrukt. Daaruit volgt eene ontmoediging, die hun den arbeid hatelijk maakt. De planten, welke gematigd begoten worden, groeien gemakkelijk; maar het overvloedig water doet hunne wortelen sterven. Aldus wordt de ziel gevoed en versterkt door eenen gematigden arbeid; door den overdaad echter wordt zij afgemat, en hare vermogens uitgedoofd. „

De vader van den beroemden Pascal dacht er geheel anders over, en volgde een heel verschillend stelsel in de opvoeding zijner kinderen. Jacoba Pascal, zijne dochter, verhaalt, dat die wijze vader in het opvoeden en onderwijzen van zijnen zoon voor stelregel had, *het kind altijd boven zijn werk verheven te houden.*

Dat men in de gedenkschriften des tijds naspore, hoedanig de Opvoeding was van Fénelon, van Bossuët, van den grooten Condé en van M. Olier(1); men zal daar eene wonderlijke afwisseling van krachtigen arbeid en van ontzag voor de zwakheid der jeugd, van voorzichtigheid en van ijver, van ernstige inschikkelijkheid en wijze strengheid in vinden.....

De Opvoeding, zulks lijdt geen twijfel, en wij hebben reeds de gelegenheid gehad het te zeggen, is vooruitstrevend; doch wij zeiden ook, dat haar gang nooit gewelddadig, haar vooruitgang nooit te haastig mag wezen, anders zou het kind dat niet kunnen volhouden: zijne vrijheid

(1) Stichter der *Sulpicianen*, geboren in 1608, gestorven in 1657, (V.)

zoude er door gekwetst, en de grond zijner natuur vervalscht worden, dewijl zijne lichamelijke, verstandelijke, zedelijke en godsdienstige ontwikkeling vooral eene zaak van tijd en geduld is. Wilt gij van dat kind eenen man maken, zoo moet gij er, gelijk de Voorzienigheid zelve, aan arbeiden met eerbied, geduld en zachtheid; anders zult gij deze ziel diep ontstellen, gij zult uwen eigen arbeid in de war brengen, en uwe vurigste pogingen zullen slechts dienen, om u voor altijd van het doel te doen afdwalen.

Om dit te zekerder te bereiken is de Opvoeding, gelijk wij gezien hebben, zeer wijselijk in drie onderscheidene tijdstippen gesplitst geworden, te weten de *moederlijke*, de *lagere* en de *middelbare Opvoeding*.

Ongelukkiglijk wordt die wijze en vooruitstrevende langzaamheid altijd niet in het oog gehouden.

Een der meest gebruikte en der erbarmelijkste dwangmiddelen, welke tegen de verstandelijke ontwikkeling in 't werk gesteld worden, is zonder tegenspraak, dat men met geweld de oude talen doet studeeren door arme kinderen, welke daar weinig lust en aanleg toe hebben, en wien men overigens geen enkel werkelijk middel aan de hand geeft, om in zulken moeilijken arbeid te slagen.

Ik geloof, en verklaar het zonder aarzelen, dat de studie der Fransche, Grieksche en Latijnsche taal- en letterkunde voor ons het machtigste middel is tot de verhevenste verstandelijke Opvoeding (1); edoch men moet tot zulke

(1). Is 't noodig den lezer te herinneren dat Mgr. Dupanloup voor de Fransen schreef? Helaas! er worden onder de Vlamingen vele, en ja verlichte mannen gevonden, welke deze regels maar letterlijk op de Vlaamsche jeugd toepassen; mannen, die het Fransch als de *aangenomen* (nooit *aangeboren*) moedertaal der Vlamingen beschouwende, deze taal tot grondslag doen dienen van gansch het onderwijs, ja zelfs tot het aanleeren der Engelsche en Duitsche en, zoo het hun mogelijk ware, ook der Vlaamsche taal. Jaren en jaren treurige ondervinding doen hunne oogen nog niet opengaan! Wel! mochten zij allen dit XVIIIe hoofdstuk goed doorgronden: hier wordt hun de rechte baan aangewezen door eenen onbevooroordeelden, geleerden en ondervindingrijken Franschman. (V).

studie in staat zijn. Welnu, hoevelen zijn er die, in onze openbare onderwijsgestichten *hunne klassen*, maar niet *hunne studiën* doende, tot iets anders volstrekt onbekwaam zijn? hoevelen, tot de onwetendheid en de domheid veroordeeld, ter wille van de treurige zorgeloosheid, waarvan zij het voorwerp zijn. Wanneer zij daar met zestig, tachtig, soms honderd leerlingen in dezelfde klas oengepakt zitten, hoe kan het dan voor die ongelukkigen mogelijk zijn te studeeren en vooruit te gaan? Wanneer men diegenen afrekenet welke voor eenen *wedstrijd* afgericht worden (1), wat worden al de anderen? wat kunnen zij worden? Wie houdt zich met hen bezig? wie kan zich met hen bezighouden (2)? De ijverigste leeraar zelf is verplicht hen in de ellendigste werkeloosheid te laten verkwijnen (3). Het eenigste wat hij van hen vraagt is stil te zitten en te zwijgen: eene stilzwijgende onbeweeglijkheid, ziedaar voor hen de voorwaarde, op welke zij in vrede kunnen leven. Zij moeten zich daar houden, alsof zij er niet waren, en toch moeten zij daar zijn, en nog wel gedurende de tien vurigste jaren van hun jongelingsleven!

Zoo zullen die ongelukkigen gedurende de lange uren hunner treurige dagen zich uit zitten te putten op schrijvers, welke zij niet verstaan of niet kunnen verstaan; zitten te lezen of den schijn hebben van te lezen in boeken, welke zij nooit zullen doorgronden; werk zitten te schrijven waar niet de minste zin, niet de minste vorm van menschelijke spraak of gedachte in aanwezig is (4). En

(1). Zulks moge in 't middelbaar onderwijs in Frankrijk het gebruik zijn, hier is het eene zeldzaamheid. (V.)

(2). Antwoord: de bekwame en ijverige leeraar. Overigens is zulk groot getal leerlingen voor eenen enkelen leeraar in ons land eene uitzondering. (V.)

(3). Dit doet ons geen en hoogen dunk opvatten van de Fransche leeraars der *openbare onderwijsgestichten*. Ook hebben wij het grootste deel van dit hoofdstuk eerder vertaald om den lezer een gedacht te geven van den staat van het middelbaar onderwijs in Frankrijk, dan wel om het op ons land toe te passen. (V.)

(4). Hoewel onze leerwijzen en schoolboeken veel verbeterd zijn, toch zijn sommige zoogenaamde *devoirs*, welke in België hier en daar nog gegeven worden, geenszins boven dit verwijt. (V.)

dat in eenen ouderdom, waar de beste vermogens van hunnen geest moesten ontwikkeld worden !

Maar beseft men dan niet, dat er nooit onredelijker geestesdwingelandij bestaan heeft, dan deze ?

Om hier alleen van de studiën te spreken, wil men weten, wat daar met zulk een stelsel van gewordt ?

Ziehier, wat de leeraar van wijsbegeerte van een der voornaamste lyceüms van Frankrijk over de hoogte der studiën schreef :

“ Die schaal der studie is tegenwoordig zoo laag gedaald, dat men wel zou kunnen vragen, of zij nog dalen kan. — Overal, zelfs te Parijs, waar ons centralisatiestelsel jaarlijks de beste leerlingen der provinciën naartoezendt, zijn de klassen ellendig zwak. Te Parijs ligt een afgrond tusschen de vijf of zes eersten en het overige der klas, er ligt een andere afgrond tusschen de twee volgenden en wat men den staart der klas noemt. Welnu, die staart is zonder einde, zoodanig dat er geen merkbaar onderscheid bestaat tusschen den twintigste en den zestigste. De zestigste is eene nul, de twintigste is weinig minder dan niets.

“ In de departementen gaat het juist zoo toe, met dit verschil, dat het hoofd, dat de vijf of zes beste leerlingen van de klas afgesneden worden, om de lyceüms van Parijs te gaan bevolken, en alleen al het sap der Universiteit op te zuigen.

„ Deze wijze van zien wordt op de onwederlegbaarste wijze bewaarheid in het onderzoek voor het baccalaureaat. — De Faculteiten zijn niet zeer lastig ; en echter is het aantal candidaten, afgewezen omdat zij niet op voldoende wijze eene overzetting konden maken, ontzaglijk groot.

„ Wat het mondeling onderzoek betreft, ik bid God uit ganscher harte, dat Hij daarbij nimmer eenen Duitscher of eenen Engelschman late tegenwoordig zijn, of ten minste, dat Hij aan mijnen nationalen trots de droef-

„heid en de vernedering spare, van mij op dien stond
 „naast die vreemdelingen te bevinden. Ik heb den moed
 „niet om er meer over te zeggen ; men kan gaan zien. „

Waarom zou men thans verwonderd staan, dat dergelijke studiën, dat zulk eene daling bij ons aan zoovele anders uitgelezene geesten de grootste walg voor het Grieksch en Latijn hebben ingeboezemd ? Doch ik zeg niet genoeg : bij velen is dit gevoel eene soort van verachting en afschrik voor de boeken en voor alle letterkundig onderwijs geworden : daarvan zou ik menigvuldige voorbeelden kunnen aanhalen (1).

Tot hiertoe heb ik gesproken van degenen, die noch lust noch bepaalden aanleg hebben voor het Grieksch en het Latijn, en welke eene schijnbaar noodzakelijke en verschrikkelijke nalatigheid tot de ontzenuwing veroordeelt : thans moet ik ook gewagen van degenen, wier vorming niet verwaarloosd wordt, waaraan recht bekwame onderwijzers al hunne zorgen wijden, maar welke ter oorzaak van hunnen gebrekkigen of dorren geest volstrekt onbekwaam zijn tot het onderricht, dat men hun wil doen ontvangen : dat is mede een groot ongeluk.

Eene Opvoeding, waarvan ik reeds de gelegenheid had eenige woorden te zeggen, namelijk die van den grooten Delfijn, is onder dit betrek een treurig en vermaard gedenkteken gebleven.

(1) Ik ken een onzer bekwaamste bouwkundigen, die in zijne kindsheid aan zulk eenen dwang was onderworpen geweest. Eindelijk nochtans had hij het juk afgeschud, en zijne ouders besloten, tegen den raad zijner meesters in, hem den loop van wat men zijne studiën noemde te laten onderbreken, en hem de teekenkunst te laten beoefenen, waar hij veel lust en aanleg toe had. « Ziedaar wat mij gered heeft zeide hij mij ; zonder dat was ik VERSTANDELIJK en ZEDELĲK verloren. Ik beken zelfs, dat ik om die reden gedurende langen tijd onwillens eenen natuurlijken afkeer voor de boeken heb gehad, die mij deed blozen ; maar wat ik mij ook inspande, ik heb vijftien jaren noodig gehad om de walg, die de boeken en de boonen van het college mij inboezemden, te overwinnen : beiden haatte ik evenzeer ; en 'tis slechts van verleden jaar, dat ik zonder afkeer boonen heb kunnen eten, en met vermaak eene vertaling van Virgilius lezen.

Hoevelen onder onze jongelieden, hoevelen onder onze mannen zouden in het bovenstaande hunne geschiedenis vinden !

Monseigneur zaliger, schreef mevrouw de Maintenon (1), kende in den ouderdom van vijf of zes jaren duizend woorden latijn, en toen hij zijn eigen meester was, niet één enkel.

De ruwheid, waarmede men hem tot de studie dwong, schreef mevrouw de Caylus (2), boezemde hem zulk eenen afkeer voor de boeken in, dat hij het besluit nam er nooit een open te slaan, wanneer hij zijn eigen meester zou zijn: en hij heeft woord gehouden.

Maar, zal men mij zeggen, wat dan aangevangen met die ongeschikte kinderen, die hoegenaamd geenen lust, geenen aanleg hebben tot de studie der talen en letteren? Wat vangt gij er zelf mede aan? want gij moet er van die gehalte al tegengekomen zijn?

Het antwoord is hoogst eenvoudig: men moet hunne natuur studeeren, trachten te ontdekken, waar zij toe in staat zijn, en ze daarin oefenen buiten alle gewone regels en algemeene stelsels van onderwijs: meer dan eens ben ik in de gelegenheid geweest dit te doen, of verlichten ouden zulks aan te bevelen. Ofschoon de talen het machtigste middel zijn tot de verstandelijke Opvoeding, er zijn toch nog andere middelen, welke ook hunne waarde hebben. Dit zal ik breedvoerig uitleggen, wanneer ik de hooge letterkundige Opvoeding zal behandelen.

Thans zal ik mij vergenoegen met te zeggen, dat men een kind met geene studiën moet bezighouden, dan met die, waartoe het in staat is; men moet zijne Opvoeding op zekere gronden vestigen; men moet aan zijne verstandelijke ontwikkeling arbeiden in een midden, waarin het niet verstikt worde. Dat alles wordt ons door het gezond verstand voorgeschreven. Alle ander gedrag is aanstoetelijk; en zoo dit woord te streng mocht schijnen, zou ik er bijvoegen, dat daarin zulk een schuldige misbruik van

(1) Aan mevrouw de Ventadour, den 16 Juni 1715.

(2) Gedenkschriften van mevrouw de Caylus.

gezag is gelegen, dat er niets ter wereld is, hetwelk mij pijnlijker aandoet. Zulk geweld op een kind, op de vrijheid en de zwakheid zijner natuur gepleegd, heeft mij altijd eenen wezenlijken afschrik ingeboezemd.

En hier moet ik eenen anderen dwang aanwijzen, die bij ons tegen de meeste kinderen wordt uitgeoefend, en waarop men gemeenlijk de oogen luikt. Ik wil spreken van de *gelijktijdige* studie van het Fransch en het Latijn (1), waartoe men de kinderen soms van hunne teederste jeugd af verplicht: zulks is ook voor de best begaafde kinderen eene hatelijke dwingelandij, waarvan de gevolgen soms beeenlijk zijn.

En echter wat is meer algemeen? Maar hoe begrijpt men toch niet, dat de gelijktijdige studie van twee onder het opzicht van inhoud en vorm evenzeer verschillende spraakkunsten, gelijk de Fransche en de Latijnsche, waarbij men soms, door overmaat van ijver nog de Grieksche voegt, dat zulke studie, zeg ik, die jonge geesten verplettert, hun geheugen verwart, gansch hunne verstandelijke ontwikkeling stoort en belemmert?

Hoe wil men, dat die jonge verstanden niet verloren loopen in die zonderlinge tegenstrijdigheden van ongelijk-aardige verbuigingen, vervoegingen en wendingen.

Welhoe! gij beweert, dat zulke tegenovergestelde woordschikkingen, stelsels en regels hun eenvoudig en bevattelijk zullen schijnen, en dat zij dit alles op de behoorlijke plaats zullen weten te brengen?

Maar indien er geene andere moeilijkheid in bestonde dan die menigte woorden, die allen hetzelfde beteekenen, zonder elkander te gelijken, dat ware reeds genoeg om hun geen van allen te doen onthouden!

(1) Bij ons Vlamingen is 't de gelijktijdige studie van het Vlaamsch en het Fransch, waarmede men de kinderen zelfs der laagste klasse onzer lagere scholen plaagt. Tusschen het Vlaamsch en het Fransch is nog minder gelijkheid, dan tusschen het Fransch en het Latijn. Wat Mgr Dupanloup hier zegt, treft dus de Vlamingen dubbel. (V.)

Weet men dan niet, dat het in dien ouderdom schier onmogelijk is gelikheden te vatten, afgetrokken overeenkomsten en ongelikheden te begrijpen, dewijl een kind bijna niet oordeelt, noch vergelijkt, noch gevolgtrekkingen maakt, noch redeneert? Welke zoude overigens zijne vergelijkingpunten zijn? Eenvoudige gedachten of afbeeldingen, ziedaar wat het behoeft. Het kent van het Fransch niets anders, dan hetgeen tot daartoe met zijne levenswijze en zijne noodwendigheden overeenkwam. Hoe zou het er meer van weten?

Zou het gewoon gezond verstand niet vergen, dat men eerst zijnen geest versterke door hem zoo volkomen mogelijk ZIJNE MOEDERTAAL (1), die het spreken kan en die het verstaat, te leeren doorgronden? Op die wijze ten minste werpt men het in geene onbekende, woeste streken.

Daarna, wanneer het die taal behoorlijk zal machtig zijn, wanneer het hare algemeene grondregels, hare spraakleer, hare woordschikking, hare woordvorming en hare spelkunst zal begrepen hebben, dan zal zij voor hem niet meer een gedurige lastige arbeid, maar een werktuig, een middel, eene kracht worden om andere talen aan te vatten en op te nemen.

't Is omdat men die eenvoudige dingen niet genoeg waargenomen en doorgrond heeft, dat men de jeugd, die toch eenig medelijden verdient, zoo onmeedoogend blijft behandelen. En om tot welken uitslag te komen? Om haar misschien voor altijd van de studie afkeerig te maken, of minst genomen om hare eerste schreden op de baan der letterkunde erbarmelijk te verhinderen.

Waartoe, ik vraag het nog eens, waartoe die achtste,

(1) En die is voor onze Nederlanasche jeugd toch wel de Nederlandsche taal! Maar, helaas! dit wordt vergeten; want zelfs om te bidden, om den godsdienst onzer vaders aan te leeren schijnt onze taal te gemeen. Waarom zou ik het niet zeggen, het niet laken? Er zijn gestichten, waar men in 't Vlaamsch opgevoede kinderen verplicht zich uitsluitelijk in 't Fransch voor te bereiden tot hunne eerste Communie! (V.)

die negende, die tiende klassen, waar de kinderen jaren en jaren in verkwijnen (1) ?

Wie van nabij die erbarmelijke klassen heeft nagegaan, wie met eigen oogen de verveling en den afkeer der meesters, de wanhoop en de marteling der leerlingen gezien heeft, zal zonder den minsten twijfel ons gedacht dienaangaande bijstemmen.

Wat mij aangaat, zoohaast mijne ondervinding volledig was, was mijn besluit ook aldra onwrikbaar vastgesteld ; en sedertdien stemde ik er nooit in toe, zelfs niet op het dringendst verzoek der ouders, in het klein Seminarie van Parijs kinderen te aanvaarden, welke niet door een grondig lager onderwijs gereed gemaakt waren om het middelbaar onderwijs te ontvangen

Het kwam mij afschuwelijk voor, die kinderen de Fransche, de Latijnsche en de Grieksche spraakleer in handen te steken, en ze te dwingen zich daar gelijktijdig op toe te leggen : dit was in mijne oogen nog een onverdraaglijk misbruik van de overheid.

Maar wat deedt gij dan ? zal men nog vragen. — Iets heel eenvoudig.

Ik zond die jonge kinderen naar de Broeders der Christelijke Leering te Passy b. v. ; daar werden zij twee of drie jaren uitsluitelijk met lager onderwijs-bezig gehouden ; daarna kwamen ze bij mij terug, en waren in staat om met het grootste gemak de studie van het Latijn en Grieksche beginnen: zij waren niet meer verplicht, tegen dank jaren en jaren te blokken op grondregels van spraak-

(1) In ons officiëel middelbaar onderwijs is de zevende klas de laagste. Eenige privaateginstichten hebben echter ook de achtste, de negende en ja zelfs de tiende! Wat volgens ons voor jonge kinderen het best gelijkt is een goed lager onderwijs, op de moedertaal gegrond. Zij, die zulk een onderwijs met vrucht gevolgd hebben, zijn beter in staat om hunne humaniteiten te beginnen, dan andere, die in eene zoogenaamde *pépinière du collège* zijn opgetrokken : zulks hebben wij reeds sedert vele jaren ondervonden. V.)

leer, welke zij met vrucht in hunne moedertaal gestudeerd hadden ; alle voorbereidende en algemeene kennis bezaten zij op voorhand. Er bleef geene verwarring meer in hunnen geest : hunne aankomende vermogens waren op eene betamelijke wijze ontwikkeld geworden, en door eene natuurlijke oefening versterkt in eene spraak, welke zij gemakkelijk verstonden en gaarne hoorden. Wat meer is, zij konden lezen — iets wat nog al zeldzaam is ! — en schreven zelfs het gedichteerde zonder fouten. Daarbij, hun geest was reeds versierd met eene menigte bijkomende kennissen : van geschiedenis, van aardrijks- en rekenkunde, en zelfs van teekenkunde. Kortom, die kinderen waren metterdaad onderricht in hetgeen zij weten moesten : zij antwoordden met vastheid op al mijne vragen ; in de levendigheid van hunnen blik kon ik de gelukkige zekerheid lezen, dat zij hunnen kleinen schat van wetenschap goed bezaten, en hunnen ijver om dien kleinen schat te vergrooten.

En wanneer ik hen eindelijk tot de studie der humaniteiten had toegelaten, wanneer ik hun verklaarde, dat zij daartoe waardig en bekwaam waren, wanneer de Latijnsche en Grieksche talen voor hen ontsloten werden, dan was zulks voor hen een geluk, een zegen in plaats van eene straf ; het was als een nieuw veld, dat zich voor hunnen jongen geest ontrolde, als eene schitterende overwinning door hunnen jongen moed te bevechten.

Te beginnen van acht (1) tot omtrent tien of elf jaren, hadden zij dus een grondig lager onderwijs genoten. Van tien of elf tot zestien of zeventien jaren doorliepen zij ongehinderd, ja zelfs roemrijk al de klassen der humaniteiten (2) ; van zestien tot achttien of negentien jaren werd hunne verstandelijke Opvoeding voltrokken door de

(1) Bij ons ziet men ouders, die alle moeite aanwenden om hunne kinderen van vijf jaren op de school te krijgen, en scholen, waar men aan kinderen van vijf en zes jaren te gelijker tijd Vlaamsch en Fransch leert. (V.)

(2) Zulke leerlingen zijn hier nog al zeldzaam, omdat velen wederhouden worden door de studie der wiskunde. (V.)

studie der wetenschappen en der wijsbegeerte; en eindelijk in den ouderdom van negentien of twintig jaren waren die leerlingen tot alles in staat, en op eene of twee uitzonderingen na, heb ik hen nooit bij hunne examens zien afwijzen.

Zoo is het, dat ik gehandeld heb, telkenmale dat de wijsheid der ouders het mij toeliet, en zoo zou men altijd moeten handelen; daardoor zou men eenen grooten dienst bewijzen aan de jeugd, aan het huisgezin, aan het land: men zou dat verstompend en tirannisch stelsel, dat ik beschreven heb, doen ophouden, en meteen de namen zelfs dier ellendige tiende, negende en achtste klassen, die voor de kinderen niets zijn dan een verloren en hatelijke tijd, waarop zij noch Fransch noch Latijn noch Grieksch (1) leeren, en waarna zij onbekwaam zijn om iets anders te leeren of te kennen.

Maar, zal men mij zeggen, gij wilt het algemeen stelsel en den aangenomen gang in de studiën geheel en gansch wijzigen?

Neen, ik wil slechts twee dingen:

1° Dat de leeraar een rechtzinnig, meewarig man zij, en in zijne klas geene vijftig, zestig leerlingen zitten houde, waarmede hij niet werkt of werken kan, en die bijgevolg verstompt worden (2);

2° Dat men geene arme kinderen veroordeele om zonder lust, zonder aanleg, zonder voorbereiding geleerde talen te studeeren vòòr dat hunne jaren daartoe gekomen zijn (3).

(1) (Zie bl. 177) Helaas! zeide mij een der uitmuntendste leeraars van 't staatsonderwijs, *zij kennen het zelfs niet, wanneer zij uit de rhetorika komen.*

De statistiek leert ons inderdaad, dat van de jongelieden in de openbare onderwijsgestichten *van Frankrijk* opgekweekt, en die zich ieder jaar voor het baccalaureaat aanbieden, meer dan de helft afgewezen, ja zelfs tot het examen niet toegelaten worden, ter oorzaak van den onzin en de spelfouten, welke zij voor den dag brengen in eene Latijnsche overzetting van eenige regels. (*Nota van den schrijver.*)

(2) Hier kan van ons officieel onderwijs geene spraak zijn: daar heeft de professor weinig of geen belang in veel leerlingen te hebben. (V.)

(3) Voor *onze* kinderen zal 't hier ook het FRANSCH wel gelden! (V.)

Wat meer is, ik ben overtuigd, dat het schrijven, het lezen, de nationale spraakleer (1), de beginselen der bijzondere en der algemeene geschiedenis, de aardrijkskunde, de fabel, de teekenkunde, de muziek, de grondbeginselen der rekenkunde, de gemakkelijkste begrippen der natuurlijke geschiedenis de eerste jaren der jonkheid aangenamer en nuttiger zouden kunnen en moeten bezig houden, dan de studie van het Grieksch en van het Latijn (2).

Ik zou in het stelsel der humaniteiten niets willen wijzigen: het geldt hier maar eene kwestie van orde en van tijd. Ik zou mij vergenoegen met de studie van het Latijn één of zelfs twee jaren achteruit te schuiven. Ik zou later beginnen, edoch om eerder te eindigen. Zoo die studie op haren tijd aanvang nam, zou zij én gemakkelijker, én sneller én zekerder wezen, en op die wijze zou het uitstel weldra ingewonnen zijn. Niet alleen zou men meer en beter weten, maar sneller. En aldus zou ik, zonder het algemeen stelsel der humaniora aan te raken, gelukkig den wortel afgesneden en de levenskracht benomen hebben aan eenen schadelijken slenter, aan eene barbaarsche gewoonte, welke, ten nadeele van eenen zoo medelijdenswaardigen leeftijd, de onachtzaamheid der eenen en de vrekheid der anderen in de hand werken.

De *studie der wiskunde* staat bij ons als middel tot geestesdwang bovenaan; daarom zal ik er hier het gevaar van aantoonen.

Men staat somtijds verwondert, wanneer men leerlingen van onze geleerdste scholen, ja zelfs van de polytechnische school tot eene alleszins betreurenswaardige middelmatigheid ziet vervallen; wat mij betreft, ik heb mij daarover nooit verwonderd. Die arme jongelingen ondergaan de wetten hunner zwakke natuur, en de onvermijdelijke gevolgen van het voorbarig onderricht, dat zij met geweld hebben ontvangen.

(1) Dat wil voor ons, Vlamingen, zeggen: de NEDERLANDSCHE! (V).

(2) Men ziet het, Mgr Dupanloup spreekt van *geene vreemde talen*. (V).

Zij zijn met de studie der wiskunde beziggehouden geworden, eerdat hun geest daartoe door voorbereidende ontwikkeling in staat was, en zij hebben er het gewicht niet kunnen van dragen; de wiskunde heeft hen verpletterd; verre van door de Opvoeding, die zij genoten hebben, wezenlijk opgevoed te zijn geworden, ontbreekt het hun zelfs aan onderricht: zij zijn uitgedoofd, uitgeput, verdorven voor immer.

Om dit goed te begrijpen, is het noodig zich te herinneren, dat de menschelijke vermogens niet ontkiemen, noch zich volkomen ontwikkelen kunnen, dan volgens de wetten eener onafgebroken en gemeten opklimming. Het ligt niet in de inzichten der Voorzienigheid, dat zij allen te gelijker tijd hunne volkomene rijpheid, hunne natuurlijke kracht bereiken.

Ook ziet men eerst en vooral het *geheugen* zich vertoonen; dan openbaart zich de *verbeelding*; vervolgens de zedelijke *gevoeligheid*; niets komt later bij de kinderen dan het *denkbeeld*. Zij hebben, ja, eenige natuurlijke gedachten, maar deze komen bijna altijd uitsluitelijk voort uit de *verbeelding*: niets is bij hen zeldzamer dan het *geleerde denkbeeld* en de bloot verstandelijke bewerkingen. Het *geleerde denkbeeld*, het moge dan *afgetrokken* of *samengesteld* zijn, brengt hen meest altijd in verlegenheid; in een woord, bij hen is de *overweging* bijzonder zwak, het *oordeel* zeer middelmatig, en de aaneengeschakelde *redeneering* zoo goed als onmogelijk.

Wat moet er in dien staat van zaken gebeuren?

Dikwijls is de wiskunde eene te lastige, te zware studie voor zulke jonge leerlingen.

Het lijdt geen twijfel, dat de wiskunde door eene krachtdadige en nuttige oefening, door eene lastige geestesgymnastiek, de overweging, het oordeel, de redeneering volmaakt en bevestigt; maar daartoe is het volstrekt noodzakelijk, dat die vermogens reeds eene zekere kracht, eene zekere ontwikkeling bekomen hebben, anders worden zij door de wiskunde verpletterd.

De ondervinding heeft mij dienaangaande altijd hetzelfde geleerd. Altijd heb ik het opgemerkt : iederen keer, dat men aan de wiskunde een tirannisch of vroegtijdig overwicht toekent in de Opvoeding, ontstaan daaruit groote rampen : de gevoeligheid en de verbeelding, twee edele en schitterende vermogens, die de rede vergezellen, worden jammerlijk uitgedoofd ; gij verminkt die aanvallige natuur soms op eene vervaarlijke wijze ; gij doet hare zedelijke waardigheid met hare verstandelijke kracht ontaarden.

Inderdaad, de wiskunde, aldus vóór den tijd bestudeerd, beschadigt zelfs dat vermogen, hetwelk zij ten nadeele der twee andere oefent ; want met deze twee te verstikken, berooft zij het eerste van al de hulp, die het van zijne twee gezellen mocht verwachten ; en de rede zelve droogt uit, zonder daarom sterker te worden.

Wat meer is, daar de wiskunde meestal de juistheid van den geest slechts oefent in stoffelijke of meetkundige algemeene denkbeelden, stoort en verdooft zij soms in de ziel het gevoel der zedelijke zaken, wanneer dit niet zeer sterk is.

Zij ontroofte aan dit verstand niet alleen de bevalligheid, den glans, de edelmoedigheid, den gloed, welke de verbeelding en de gevoeligheid daaraan zouden hebben bijgezet ; maar ook de zedelijke nauwkeurigheid, dat is te zeggen de ware grootheid der ziel en al den adel des menschelijken verstands.

Ik herhaal het nog eens, dit zijn groote rampen, zoo voor den jongeling als voor zijn gezin ; want alles wel ingezien, wat brengt men daardoor te weeg ?

Somtijds eenen wiskunstenaar meer, maar dikwijls ook eenen mensch minder.

En, gelijk ik het hooger zeide, dikwijls moet men het gemis aan den eenen en den anderen betreuren.

Voorwaar, ik behoor tot het getal dergenen niet, die de menschelijke wetenschappen en de geleerde scholen ver-

achten. De *polytechnische school* heeft aan ons land groote diensten bewezen, en hare leeraars maken een gedeelte van onzen roem uit. Ja, de geleerden zijn al de aanmoedigingen waardig, zij verdienen de onderscheidingen, aan het verstand en den arbeid geschonken. Ik heb altijd eene eerbiedige bewondering gevoeld voor die krachtige en beraden geesten, wier diepe navorschingen en machtige berekeningen zich verheffen tot aan den hemel en tot in de diepste afgronden nederdalen; wier wonderbare ontdekkingen tot de uiterste eeuwen doordringen, de gansche natuur doorgronden, en hare verborgenste geheimen ontsluiëren ! Gaarne roep ik met den dichter uit :

Felix qui potuit rerum cognoscere causas (1) !

Hun allen, tot welk volk zij ook behooren, bied ik mijne plechtige hulde !

Maar het is juist mijne bewondering voor die groote mannen en mijn eerbied voor de wetenschap zelve, welke mij aanzetten om te vragen, dat men haar niet verlage met haar aan jonge verstandenen over te leveren, die harer nog niet waardig zijn, en onbekwaam om met vromen en doordringenden blik haar schitterend licht te aanschouwen.

De wetenschap, welke hen moest verlichten, verbaast hen integendeel, en verblindt hen; en na ellendige en machteloze pogingen, zijn die arme jongelingen dikwijls veroordeeld de letteren en de wetenschappen voortaan met zwakke oogen en met nog zwakker een verstand te aanschouwen.

Ten andere, ik kan niet vergeten, dat de prinsen der wetenschap, dat de doorluchtigste wijsgeeren over dit belangrijk onderwerp gedacht en gesproken hebben, evenals ik.

Onlangs haalde men mij deze verbazende woorden aan van Descartes :

(1) Gelukkig de man, die de oorzaak der dingen wist te doorgronden.
(V.)

“ De studie der wiskunde maakt iemand ongeschikt voor de wijsbegeerte. ”

En ik zelf heb in de werken dezes grooten mans gelezen: “ Er is niets onbeduidender, dan zich met ingebeelde „ getallen en figuren bezig te houden, alsof zulke kleinigheden de aandacht verdienden; niets kleingeestiger, „ dan zich op die oppervlakkige bewijsvoeringen met „ zooveel zorg toe te leggen, dat men in eenen zekeren „ zin ontwoon wordt zijn verstand te gebruiken. (1) (*Lib. de Directione ingenii: reg. 4.*)

Wie kent het onderscheid niet, dat Pascal maakt tusschen *den geest van nauwkeurigheid en den geest van meetkunde*? Iedereen heeft in zijne *Gedachten* de vermaarde plaats gelezen, waar hij wel is waar de verdiensten der meetkunde verheft, maar terzelfdertijd spot met de *meet-*

(1) De geleerde levensbeschrijver van Descartes deelt over hem het volgende mede:

“ Sedert lang reeds had zijne eigene ondervinding hem van het „ weinig nut der wiskunde overtuigd, vooral wanneer men die slechts „ om haarzelve beoefent, zonder ze op andere zaken toe te passen. „ Sedert het jaar 1620 had hij de regels der rekenkunde volstrekt ver- „ waarloosd. Zijne genegenheid voor de meetkunde duurde een weinig „ langer; maar men mag veronderstellen dat zij in 1623 reeds was „ uitgedoofd, zoo het waar is, dat hij in 1638 reeds sedert meer dan „ vijftien jaren openbaar staande hield, dat hij de meetkunde verwaar- „ loosde. (Brieven, t. III, bladz. 402.)

“ Het verwonderde hem geenszins, dat de meeste bekwame lieden, „ zelfs onder de grootste vernuften die soort van wetenschappen, als „ ijdel en kinderachtig tijdverdrijf aldra verwaarloozen of geheel ter- „ zijde schuiven, zoohaast zij er zich eenigen tijd hebben meê bezig- „ gehouden.

“ Niets kwam hem inderdaad minder ernstig voor, dan zich met „ eenvoudige getallen en ingebeelde figuren onledig te houden, alsof „ men bij zulke kleinigheden hoefde stil te blijven, zonder verder voor- „ uit te zien. Zelfs zag hij daar iets meer dan nutteloos in, en hij dacht, „ dat het gevaarlijk was zich te ernstig toe te leggen op die oppervlakkige „ bewijsvoeringen, die in den regel veel meer door het toeval dan door „ de studie of de ondervinding worden opgeleverd, en die veeleer tot „ het gebied der oogen en der verbeelding, dan tot het gebied des ver- „ stands behooren. Zijn stokregel was, dat wij, met ons daarop toe te „ leggen, allengskens ontwoon worden onze rede te gebruiken, en „ gevaar loopen de baan te verliezen, welke ons door haar licht wordt „ geopend. (*De Directione ingenii, reg. 4.*)

“ Ziedaar een gedeelte der oorzaken, welke hem de gewone wiskun- „ de deed verlaten. ” (Baillet, *Hist. de Descartes*, p. 111 et 112, édit. de 1691, liv. II ch. VI, in-4°.)

kundigen, die niets anders dan meetkundigen zijn, en hen voor belachelijk, verkeerd en onverdraaglijk houdt, omdat zij de moeilijkste zaken op eene meetkundige wijze willen afhandelen.

Leibnitz heeft over die stof ook zijn gevoelen te kennen gegeven met al den ernst en de verhevenheid, die zijn oordeel kenschetsen. Na het tijdstip behandeld te hebben, waarop eenige beroemde schrijvers de geesten richten wilden tot de studie der natuur en der wiskunde, voegt hij er bij :

“ 't Is hier de plaats niet om aan te toonen, onder „ welk betrek dat slag van studie *mij hedendaags gebrekkig* „ *schijnt*, en hoe het komt dat de leerlingen van sommige dier groote mannen, te midden van zooveel licht, „ *toch niets merkwaardigs voortbrengen*. Het zij mij genoeg „ te doen opmerken, dat de studie der oudheid en de „ grondige geleerdheid sedert dat tijdstip in eene soort „ van minachting vervallen zijn. „ (Brief van LEIBNITS aan M. HUET, Bisschop van Avranches.)

Bossuët was van hetzelfde gevoelen, hetgeen hij op zijne manier uitdrukte in eenen brief, den 21 Mei 1687, aan eenen jeugdigen wiskunstenaar geschreven :

“ Geloof mij, Mijnheer, omdat men kennis heeft van „ natuur- en stekunde, en zelfs eenige algemeene waarheden der bovennatuurkunde heeft doorgrond, daaruit „ volgt niet, dat men veel vaardigheid bezitte om uitspraak te doen in zake van godgeleerdheid. „

Fénelon sprak nog nadrukkelijker :

“ *Wacht u, zoo schreef hij, van de betoovering en de „ helsche aanloksels der meetkunde.* „ (D. V, blad. 515, Briefwisseling.)

Hij wilde niet, dat de hertog van Burgondië zich te zeer op de wiskunde toeleigde, *uit vrees dat zij hem eindeloos veel tijd zou doen verspillen in ijdele opzoekingen, en hem te eigenaardig zoude maken.* (Briefwisseling, D. II, Gedenkschriften over de Opvoeding van den hertog van Burgondië.)

Na zulke mannen en zulke meeningen gehoord te hebben, zal men er mij, om te eindigen, nog wel laten bijvoegen :

't Is een groot ongeluk voor eene natie, wanneer zij zich onbedacht laat medesleepen om vóór den tijd de voorkeur te geven aan de wiskunde boven de andere vakken, welke de jeugd studeeren moet : zoo die studie goed uitvalt, zal men misschien een groot aantal stipte landmeters en nuttige ingenieurs hebben, maar vast een groot aantal middelmatige. Eene bijzondere school zal doorgaan voor de hoofdschool der geesten van den lande ; men zal vergeten, dat er eene juistheid en eene verhevenheid van opvatting bestaan, die zeer wenschelijk zijn voor de samenleving, zonder daarom de verhevenheid der wiskunde en de juistheid der driehoeksmeting te wezen : alle eerezucht, alle pogingen worden naar dien kant gericht: ieder jaar zullen duizenden jonge verstandenen van dertien tot achttien jaren veroordeeld worden om alle verstandelijke en zedelijke Opvoeding, alle ontwikkeling van de gedachten en van het woord te onderbreken, om zich uitsluitelijk aan de stel- en meetkunde toe te wijden: ieder jaar zullen zij zich aanbieden op examens, die voor de meesten van hen onmogelijk zijn ; eenige honderden zullen er met de grootste moeite doorkomen, en al de anderen zullen ontgoocheld nederstorten op hunne verminkte studies, op hunne verzwakte vermogens, op hunne uitgeputte jeugd, op hunne vernietigde toekomst !

Doch wat gedaan ?.... zal men al de scholen moeten sluiten, welke tot zoovele gewichtige openbare bedieningen leiden, welke ieder jaar de mannen opleveren, geschikt om eene behoorlijke leiding te geven aan de artillerie, het zeewezen, de mijnen, de bruggen en wegen, enz. ?

In het geheel niet ; maar wat men zou moeten doen, is het tijdstip der aanneming in die scholen genoeg verschuiven, opdat de jongelingen, die daarin wenschen opgenomen te worden, zich tot het toppunt der weten-

schap kunnen verheffen, zonder voor den tijd terneergedrukt te worden door eenen bovenmatigen arbeid.

Ziedaar wat er zou noodig zijn, en wat zeker niemand zal betwisten.

Dan zou alles beter gaan : wij zouden er niet minder geleerden om bezitten, integendeel, wij zouden meer ware geleerden hebben, en men zou ophouden met aan eene ijverige, vurige jonkheid, aan de wettigste vrijheid van hare voorliefde en haren tegenzin den hatelijksten geestesdwang op te leggen, die ooit is uitgedacht geworden !

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

*Over het kind en over den eerbied, aan de vrijheid van
zijnen wil verschuldigd.*

Ik heb de ernstige gevaren van den verstandelijken dwang aangetoond; de gevaren van den zedelijken dwang zijn echter nog grooter.

't Is waar, in een land als het onze, en in den tijd, dien wij beleven, schijnt het onmogelijk, dat de zedelijke vrijheid der jeugd ernstig kunnen bedreigd worden. Doch men moet zich door den schijn niet laten medesleepen, want men zou zich erg kunnen vergissen. Vele dwalingen zijn hier mogelijk, en ik heb daar zulke noodlottige gevolgen van gezien, dat men mij toch wel zal toelaten, ze in 't voorbijgaan aan te stippen.

Laat ik het eerst en vooral zeggen: de beste, de meest bezorgde Opvoedingen hebben onder dit betrek steeds moeten op hunne hoede zijn tegen zichzelf.

Wat ziet men inderdaad, zegt Fénelon, in de meeste Opvoedingen? *Niet de minste vrijheid noch opgeruimdheid; altijd lessen, altijd eene gedwongen houding, altijd vermaningen en bedreigingen. Dikwijls voegt hij er bij, vergt men van de kinderen eene stiptheid en eenen ernst, waartoe degenen, die zulks eischen, niet in staat zijn. Zij die de kinderen bestieren, zegde hij elders, vergeven hun niets, en zichzelf alles.*

Men zal dus beseffen, dat het geene nietsbeduidende verhandeling is, welke ik schrijf: niets is praktischer, niets is

belangrijker; en ik meen goed te doen met hier de grondregels te herinneren, die het vraagstuk beheerschen.

Zoo de Opvoeding, gelijk wij het gezien hebben, hoofdzakelijk het werk is van het gezag en den eerbied, zij is ook hoofdzakelijk het werk der menschelijke vrijheid; maar 't is vooral de godsdienstige en zedelijke Opvoeding, die nooit de vrucht van dwang en geweld is noch zijn kan.

Het is onbetwisbaar, dat het gezag altijd ernstig en krachtig wezen moet; maar in de werking van dat gezag moet altijd iets zoetaardig en gedwee zijn, volgens de bewonderenswaardige uitdrukking der heilige boeken: *Attingens ad finem fortiter, suaviterque disponens omnia* (1).

Plato spreekt ergens van de onderscheidene draden, welke ons leven moeten aaneensnoeren. Daar zijn er ijzeren, zegt hij, die stijf en hard zijn, maar daar is er ook een gouden, die zeer zacht is, namelijk de draad der rede. Ik ben overtuigd dat de Opvoeding de buigzaamheid en de kracht van eene gouden keten hebben moet, die aan dengene, welken zij weerhoudt, de vrijheid van beweging late, en zich aan hem slechts doe gevoelen op het gevaarvol oogenblik, dat hij het goede zou verlaten of zich in de boosheid storten.

De zedelijke Opvoeding moet ja de kinderen aansporen, doch zonder hun geweld aan te doen. Zij moet hen inhouden, doch zonder hen te dwingen: in een woord, de kinderen moeten vrij zijn onder den machtigen, werk- en waakzamen invloed der Opvoeding. Men moet hunnen wil kunnen vestigen, intoomen, tegenhouden of bestieren naar willekeur; men moet hun geweten en hun hart kunnen vormen, doch zonder hunne natuur te verkrachten of te doen ontaarden. Dit drukte Quintiliaan eertijds door deze woorden uit: *Studium discendi, voluntate, quae cogi non potest, constat. De liefde tot de studie hangt alleenlijk af van den wil, die geen geweld kan verdragen.*

Men moet hun het goede, het ware, het rechtvaardige, het deftige, het groote ongedwongen doen willen, doen

(1) Met vastberadenheid naar het doel strevende, en (om daartoe te geraken) alles met zachtaardigheid schikkende. (V.)

kiezen, doen beminnen. Ik zeg *ongedwongen*, want, zegt Fénelon, *men bemint slechts, wanneer het ons lust te beminnen*. Te dien einde moet men tot in het diepste des harten van die kinderen doordringen; men moet er den sleutel van bezitten, en er al de drijfveeren van bewegen; men moet hen overtuigen; zachtjes aan moet men tothen doordringen, en hen vaderlijk bezorgen; men moet voor hen een vader, een moeder zijn; in een woord, men moet de groote kunst van de Opvoeding der zielen bezitten, die bestaat in zich te doen beminnen, en het vertrouwen te verwerven, om tot de overtuiging te geraken.

Het is noodig te begrijpen, dat alle oploependheid, alle ongeduld, alle hard- en strengheid met dien arbeid strijdig is: het droog en volstrekt gezag, de militaire tucht, de stoffelijke macht, waarover ik kortelings heb gesproken, zullen er nooit mede terecht komen.

Het is ongetwijfeld, gelijk Fénelon het nog zeide, gemakkelijker te berispen dan te overtuigen, het is veel korter en lichtvaardiger te bedreigen dan te onderrichten; het komt met 's menschen hoogmoed en omgeduld beter overeen hen, die weerstand bieden, te slaan, dan hen met zachtheid naar de stem der rede te doen luisteren; maar wat gebeurt er dan? Elkeen zwijgt, en verdraagt, en veinst, en handelt, en schijnt van goeden wil; maar niets is waar, niets is wezenlijk, niets is rechtzinnig. De zedelijke Opvoeding ontbreekt. Ongeduldig verdraagt men het geweld; en terwijl men het verdraagt, haat men het, dewijl het inderdaad hatelijk is; en wat gewordt er dan van het gezag en van den eerbied?

Fénelon had zulk diep ontzag voor de kinderen, voor de vrijheid en de waardigheid hunner natuur, dat hij niet alleen alle geweldige handelwijze jegens hen afkeurde, maar zelfs aanried, dat men hunne beweegredenen wikte en woog, dat men hen over de noodwendigheden hunner Opvoeding onderhield en raadpleegde, om hun oordeel op de proef te stellen en hun de zaken te doen beminnen, die men hun wilde doen verrichten.

En is het inderdaad niet baarblijklijk, dat alles, wat zij zonder lust of goeden wil, dat alles, wat zij gedwongen doen, hun niet alleen geen voordeel, maar dikwijls nadeel bijbrengt, gelijk datgene, wat men hun tegen wil en dank wil doen eten ?

Slechts dat, wat zij met genoegten aanvaarden, wat natuurlijker wijze hunnen geest en hun hart binnendringt, voedt waarlijk hunne ziel, wordt met hun wezen verbonden, wordt één met hun hart en hunnen geest.

Het eenige ware doel der zedelijke Opvoeding, is de harten en geesten te overtuigen, en ze door de rechtzinnige liefde tot de deugd te verheffen. Hoe kan men hopen door de stoffelijke macht, door de slaafsche vrees, door een meesterachtig gezag dit doel te bereiken ?

Neen, indien men de kinderen redelijk maken wil, moet men hen met rede aanspreken, en daartoe zijn zij vatbaar; indien men hen deugdzaam wil maken, moet men in vertrouwen met hen handelen, daardoor worden zij gevoelig, dankbaar en opgeruimd. Fénelon ging zoo verre, dat hij zeide : “ De opgeruimdheid en de vertrouwelijkheid moeten hunne gewone gesteldheid uitmaken. „ Inderdaad eene ziel, die door de vrees gedreven wordt, is altijd eene zwakke ziel ; de vrees kan slechts eene gedwongene, en bijgevolg eene oppervlakkige Opvoeding voortbrengen. De meeste kinderen, die op deze wijze zijn opgeleid, zijn nog niet ontgonnen, wanneer hunne Opvoeding geëindigd schijnt. Na tien jaren arbeid, is alles nog te doen.

Men wordt soms afgeschrikt door levendige en woelzieke kinderen ; wat mij betreft, deze hebben wij nooit vrees ingeboezend, maar wel diegene, welke ik *stilstaande wateren* noemde.

Na de waarnemingen, waarover ik in het hoofdstuk der *bedorven kinderen* gesproken heb, zal men misschien minder verwonderd staan over hetgeen ik ga zeggen. Waar is het, dat ik niet hield van kinderen, welke hunne vrijheid nooit tegen mij hadden in 't werk gesteld; die waren het, welke

mij ontrusteden, voor hen was het, dat ik de onzekerheid der toekomst en de ontwaking der nog sluimerde driften vreesde !

Wat groote misslag is het, niets van kinderen te kunnen verdragen !

Laat een kind toch spelen ! zeide Fénelon eertijds met zekere opvliegendheid aan die meesters, die uit ongeduldigheid hunne leerlingen gedurig verwijten, *dat zij te veel gerucht maken.*

Verstaat gij dan niet, dat die levensjaren vóór alles gerucht, ruimte, zon, beweging behoeven ? Men moet de jeugd maar zien, om zulks te begrijpen : dat is hare natuur, dat is haar leven. Geeft haar dus eene uitgestrekte koer, geeft haar hoven en wandelingen, zoo niet zet gij ze op de pijnbank. Weg met hekken en muren ! buiten, in het uitgestrekte groene veld is het, dat de kinderen moesten opgevoed worden !

Is het niet reeds te verwonderen, hoe zij zich dagelijks tien, elf uren arbeid en bewegingloosheid kunnen getroosten ? Betwist hun dan toch de vrijheid hunner speeluren niet. Sla hen liever gade: het is een lust hen te zien, want zij zijn de vrijheid. Zij zijn tevreden, als zij maar kunnen van plaats veranderen ; laat hen toch geworden : *een raket of een bal is hun genoeg*, zei Fénelon op bevallige wijze; thans is 't een bal of een hoepel. Wacht u dus wel van hunne spelen te belemmeren ; wacht u wel van hun de luidruchtige uitspanningen te verbieden. Wat zij het liefste hebben, zijn die vermaken, waarbij het lichaam in groote beweging is : houdt daar ook van, evenals zij. De dag zal komen; waarop hun lichaam minder tot beweging geschikt is ; intusschen moet gij hen nemen, gelijk zij zijn, of u maar niet met hunne Opvoeding gelasten; *want wat kunnen zij anders, dan ongeduldig uwen dwang verdragen, en met drift hunne spelen hervatten, zoohaast zij de kans schoon hebben* (1) ?

(1) Fénelon.

Ik van mijnen kant, ik verlangde van onze kinderen maar ééne zaak, namelijk dat zij geene *wilde* kreten lieten hooren; en zelfs wanneer het weder somber scheen en op hunne gemoedsgesteltenis drukte, wist ik toe te geven, mij echter voorbehoudende daar eenige dagen later, en wanneer zij er niet meer aan dachten, op terug te komen.

Zeker mag en moet men de kinderen soms in hunne spelen matigen. Soms tijds ook mag men hen leiden en raden; maar dit is altijd zeer gewaagd. Het beste is nog ze te laten spelen, gelijk zij willen. Zich om hunne vermaken bekreunen, is meest altijd verloren moeite; zij weten er genoeg uit te vinden, wanneer men ze maar laat begaan. Hoogstens mag men ze op het spoor brengen, maar zij moeten zich altijd vrij gevoelen: dit is voor hen eene noodwendigheid, dit is hun recht. Hunnen smaak dien-aangaande willen dwingen of leiden, uit genegenheid zelfs en om hen beter te vernaken, hen naar zijnen zin willen doen spelen, zulks is de school voortzetten gedurende den speeltijd; zulks is niet begrijpen, dat de speeltijd de wettige verkwikking is na de studie, dat deze oogenblikkelijke vrijheid de rechtvaardige, de noodzakelijke vergoeding is van eenen langdurigen dwang; 't is zich blootstellen den wildsten onder hen met eene eerbiedige openhartigheid te zien komen zeggen, wat ik eens in mijn leven gehoord, en daarna nooit vergeten heb: *Zoo gij wist Mijnheer, hoe het ons verveelt op die wijze te moeten spelen.* Die kleine lieve onbeschofterik had gelijk

O! wat dacht de onsterfelijke vriend der jeugd, wiens naam en woorden ik hier zoo gaarne aanhaal, er anders over! Niet alleen wilde hij, dat men de kinderen vrij liete spelen gedurende hunne uitspanningen, maar hij wilde zelfs, dat men voor de kleine kinderen *de studie* verborge onder den *schijn der vrijheid en des vermaaks*.

Mengelt het onderricht met het spel; de wijsheid moet zich aan hen slechts nu en dan en met een lachend wezen vertoonen: wacht u wel van hen door eene onbezonnen nauwgezetheid te vermoeien.

Laten wij toe, zeide hij nog, dat de kinderen nu en dan de studie door kleine vroolijke tusschenpoozingen afbreken.

„ Zij hebben die uitspanningen noodig, om hunnen geest te ontlasten.....

„ Eene vrije nieuwsgierigheid wekt hunnen geest veel meer op, dan de dwang....

„ Laat hunne oogen wat rondwalen; zien is voor een kind leven. Laten wij hun zelfs van tijd tot tijd eenige uitspanning of eenig spel genieten, opdat hun geest zich onbelemmerd ontwikkele, en voeren wij hen daarna zachtjes tot het doel terug: van jonge kinderen eene te stipte regelmatigheid in de studie vereischen, benadeelt hen aanzienlijk.

„ Degenen, die hen bestieren, jagen dikwijls die regelmatigheid na, omdat zulks hun gemakkelijker valt, dan zich alle oogenblikken te moeten gereed houden om het onderricht te hervatten. „

Een van de grootste bezwaren der gedwongen Opvoedingen is, dat zij de kinderen ontmoedigen en soms hen wanhopig maken; dat zij de machtigste drijfveeren der wijsheid en der deugd in hen verbrijzelen. Hun geest wordt verduisterd, hun ijver uitgedoofd: *zijn zij levendig, men maakt ze bitter; zijn zij zwaarmoedig, men maakt ze dom* (1). Er zijn ongetwijfeld naturen, bij welke de vrees noodzakelijk is; maar deze dient slechts aangewend te worden, gelijk men de uiterste geneesmiddelen aanwendt in doodelijke ziekten; want men loopt altijd gevaar de lichaamsgesteldheid te schokken en de organen te verzwakken.

Ik dring op dit punt aan, omdat er niets is, waarvan men vooral jonge onderwijzers en jonge leeraars moeilijker kan overtuigen... En echter zijn al de uitstekendste mannen het over dit punt eens.

„ 't Is door de zachtmoedigheid en de overtuiging, zegt een oude schrijver, dat men de kinderen het goede moet

(1) Fénelon.

„leeren, beminnen, en nooit door harde en vernederende
„straffen: zulke slechte behandelingen ontmoedigen hen
„en schrikken hen af. „

Quintiliaan heeft ook de gevaren van den verstandelijken en zedelijken dwang in de Opvoeding voortreffelijk afgeschilderd;

„Niets ontzenuwt zoo zeer den geest der kinderen, als
„een meester, die te streng en te moeilijk om bevredigen is; daardoor worden zij droefgeestig, wanhopig
„en van alles afkeerig: de vrees, welke hen niet meer
„verlaat, belet hen, nog de minste moeite in te spannen. Laten wij de wijngaardeniers navolgen, die den
„wijnstok ontzien, terwijl deze nog jong is: zij zullen
„zich wel wachten hem dan te snoeien, want zij weten
„bij ondervinding, dat hij het staal vreest, en niet de
„minste wonde verdragen kan....

„Ik ben met de vermogens en de neigingen van elken
„leeftijd genoeg bekend, dan dat ik onvoorzigtiglijk zou
„beweren, dat men een kind streng moet voortstuwen,
„en volmaakt werk van hem eischen; want het komt er
„in den beginne vooral op aan, dat het de studie, welke
„het onmogelijk liefhebben kan, niet hate, en door de
„bitterheid, welke men hem eens heeft doen proeven,
„niet afgeschrikt worde (1). „

Dit was ook het gedacht van Seneca: „Is het rechtvaardig, zegt hij, met meer drift en hardheid aan
„kinderen te gebieden, dan aan redeloze dieren? Een
„goede ruiter verschrikt zijn paard niet door herhaalde

(1) Ne illud quidem quod admoneamus indignum est, ingenia puerorum nimia interim emendationis severitate deficere; nam et desperant et dolent, et novissime oderunt, et quod maxime nocet, dum omnia timent, nihil conantur. Quod etiam rusticis notum est, qui frondibus teneris non putant adhibendam esse falcem, quia reformidare ferrum videntur, et cicatricem nondum pati posse. (QUINTIL. D. I. *bl.* 245.)

Nec sum adeo ætatum imprudens, ut instandum teneris protinus acerbe putem, exigendamque plenam operam. Nam id in primis cavere oportebit, ne studia, qui amare nondum potest, oderit, et amaritudinem semel perceptam etiam ultra rudes annos, reformidet. (QUINTIL. D. I. *bl.* 34.)

„ slagen; hij zou het schichtig en steeg doen worden, indien hij het van tijd tot tijd niet eens streelde. Eveneens zal een verstandig onderwijzer zijne leerlingen niet gedurig bedreigen, overtuigd dat eene slaafsche vrees hunnen moed verstompen, hunnen ijver uitdooven zou (1). „

Maar de zedelijke dwang levert een nog veel grooter gevaar op, namelijk van schijnheiligen te maken. De kinderen zijn van natuur schroomvallig en vol valsche schaamte; zij zijn, wel is waar, uit hunne natuur eenvoudig en openhartig; maar voor 't minste dat men ze hindert of hun schrik aanjaagt, weten zij zich in te houden, en zij komen nooit meer tot hunne eerste eenvoudigheid weder. Het beste middel om zulk groot kwaad voor te komen, is hen te gewennen aan openhartig hun gevoelen te uiten over alle geoorloofde zaken: te dien einde moet men hun eene groote vrijheid laten om te zeggen, wat zij denken, en den grond hunner ziel bloot te leggen, anders verdooft men in hen die eerste eenvoudigheid der natuurlijke gemoedsbewegingen, welke van eene onschatbare waarde is.

Indien men ze nooit vrij laat hunne verveling te laten blijken; indien men ze altijd in bedwang houdt; indien men ze noodzaakt behagen te scheppen in zekere verdrietige personen of zekere vervelende boeken, die hun mishagen; indien men ze met bitterheid berispt, zoohaast zij zich vertoonen gelijk zij natuurlijk zijn, zoo moet alles voor hen weldra eene bron van veinzerij en eene reden tot vermomming worden.

Zij worden doorslepen, achterhoudend, onverschillig voor het goede, en heimelijk genegen tot het kwade; al schijnen zij ook al meer gedwee dan de andere kinderen van dezelfde jaren, zij zijn er toch niet beter om. Wat zeg ik? gij hebt hun geleerd al hunne neigingen schijnbaar te bedwingen; wat moet daaruit volgen? Al hunne

(1) Seneca, D. X, bl. 88.

slechte gewoonten, al hunne gebreken groeien en rijpen in stilte, hunne gedweeheid verbergt eenen oproerigen wil; hun geveinsd karakter onttrekt hen aan alle opmerkzaamheid; nooit ziet gij hen in hunnen natuurlijken staat; nooit leert gij hen in den grond kennen, en hunne bedorven natuur krijgt slechts hare volledige ontwikkeling, wanneer het te laat is om haar te verbeteren.

Het was uit vrees voor al die rampzalige gevolgen, dat Fénelon weleer zeide:

„Neem nooit zonder de uiterste noodzakelijkheid eene „strengte en gebiedende houding aan, die de kinderen „beven doet. Gij zoudt hun hart toesluiten, en hun het „betrouwen ontnemen, zonder hetwelk er van de Opvoeding „niets goeds te verwachten is. Doe u van hen „beminnen; maak, dat zij vrijelijk met u omgaan, en „niet vreezen u hunne gebreken te toonen. Om daarin „te slagen, moet gij toegevend zijn jegens degenen, die „in uwe tegenwoordigheid niet veinzen. Wees noch verbaasd, noch vergramd over hunne slechte neigingen; „heb in tegendeel medelijden met hunne zwakheden. „Daaruit komt weleens het bezwaar voort, dat zij minder „weerhouden zijn door den schrik; maar alles wel ingezien, zijn het betrouwen en de oprechtheid hun van „meer nut, dan het streng gezag.

„Overigens, het gezag zal te pas komen, indien het „vertrouwen en de overtuiging niet sterk genoeg zijn; „maar men moet altijd aanvangen met een oprecht, „vroolijk en vertrouwelijk gedrag. „

Maar, zal men mij vragen, moet men dan in de Opvoeding nooit met vastheid te werk gaan? Zeker ik ben verre, zeer verre van zoo iets af te keuren.

Ik heb het reeds gezegd: de Opvoeding is een werk van vastberadenheid. Ik ken geen arbeid op aarde, die meer vastheid vraagt, en in het vervolg op dit boek zal ik weldra deze groote en onmisbare hoedanigheid des on-

derwijzers behandelen. Maar van nu af reeds zal ik verklaren, dat de vastberadenheid geen geweld is.

Ik ken niets sterker dan wat zacht, niets zwakker dan wat geweldig is.

Maar 't is vooral wanneer er van het geweten sprake is, dat men de kinderen moet overtuigen, en hun het goede doen verlangen, derwijze, dat zij dit vrij en ongedwongen doen.

't Is vooral wanneer er van Geloof, van Godsdienst, van Vroomheid sprake is, dat men alle geweldige handelwijze moet vermijden. *Geene menschelijke macht*, zegt Fénelon, *kan de ondoordringbare verschansing der vrijheid van een hart overweldigen*. En men zij er wel van overtuigd, dat een hart van twaalf jaren eenen ongelooflijken weerstand bieden kan. In hunne oogen zal de dwang onvermijdelijke het Geloof in eene valsche redeneering, de Vroomheid in hatelijke gebruiken, den Godsdienst in eene drukkende schijnheiligheid doen verkeeren.

Men zal zich slechts van hen doen verachten, wanneer men ze verplicht eene leugenachtige rol te spelen, daar waar het er voor de zedelijke vrijheid bovenal op aankomt, met de grootste oprechtheid te handelen.

Neen, neen! de kinderen moeten uit eigen beweging den Godsdienst schoon, beminnelijk, doorluchtig vinden. Want indien zij er zich een treurig en somber denkbeeld over vormen, zoo de Godsdienst en de deugd hun voorkomen onder het afschuwelijk afbeeldsel des gewelds, terwijl de baldadigheid zich aan hen voordoet lachend en bekleed met de aantrekkelijke kleuren der vrijheid, o! dan hebt gij u schoon af te matten: al uw zwoegen is vruchteloos!

Hoe komt het dat de meeste kinderen, bij het verlaten der openbare onderwijsgestichten, zich steeds den Godsdienst als iets koud, hard, verdrietig, levenloos voorstellen? Dewijl hij voor hen nooit iets anders geweest is, dewijl men nooit iets gedaan heeft om er hun een ander denk-

beeld te doen van opvatten; dewijl zij, aan eenen gedurigen dwang onderworpen, nooit die vrijheid, dien moed, die aandrifft gevoeld hebben, die tot eene ware godsvrucht en een levendig geloof noodzakelijk zijn. Verre van mij, te verlangen, dat men, onder voorwendsel van de godsdienstige en zedelijke vrijheid der jeugd te eerbiedigen, haar in de onverschilligheid dompele of haar aan alles leere twifelen: zulk iets is verschrikkelijk, en verdient algemeen geschandvlekt te worden; — maar ik wil ook niet, dat, onder voorwendsel van hun eene godsdienstige en zedelijke Opvoeding te geven, men hun den Godsdienst voorstelle als zijnde voor hen een uitwendige vorm, het Geloof als eene verplichtende studie, de Godsdienstigheid als eene voortdurende schijnheiligheid, en daardoor zelf als eene afschuwelijke verergernis!

Wie gij ook zijn moget, priester of leek, onderwijzer of huisvader, wanneer er van de godsdienstige en zedelijke Opvoeding der kinderen sprake is, weet gij niets, zoo gij slechts weet te bevelen en te dwingen, zoo gij slechts de letter van de zedelijke en evangelische wet kunt doen uitvoeren; gij hebt zelfs het minste gedacht van dat groote werk niet. Waar er van God en Godsdienst, van den mensch en zijn geweten gehandeld wordt, is slaan, is vermanen is bestraffen niets: gij moet u vooral toeleggen om te doen beminnen; doch neemt u in acht, want de eerste voorwaarde daartoe is, dat gij zelf beminnet. Laat mij toe het u te vragen: hoe is het onder dat opzicht met u gesteld?

Het lijdt geenen twijfel, indien gij van den Godsdienst eene bloote vertooning maken wilt, indien het u voldoende is, van die arme kinderen te verkrijgen, dat zij stiptelijk zekere uitwendige oefeningen volbrengen, o! roer dan maar de trommel of luid de klok, en elk zal opstaan en marcheeren; ja zelfs indien gij wilt, indien gij karakter hebt en zulks weet te toonen, dan zal elkeen u al bevende gehoorzamen, en uit al de klassen van uw gesticht zie ik al uwe leerlingen in dichte rangen, in regelmatige rot-

ten onder het geleide hunner studiemeesters op stap zich naar de kapel begeben.

Doch ik zal u met den Aartsbisschop van Kamerijk zeggen: *Ziedaar eene wonderbare politie, en ik wil eenen rechtzinnigen godsdienst.* Waar is die? Wat hebt gij daarvoor gedaan. Hoe meer gij bij die kinderen gebruik maakt van koelen dwang om hen uitwendiglijk al hunne godsdienstige plichten te doen vervullen, zoodanig dat het ambtelijk toezicht hen nooit in gebreke vinde, hoe meer zult gij hen dwingen om slechts eenen vermomden en bedrieglijken godsdienst te hebben.

En zou het dat zijn, wat men verlangt? Wie zou het kunnen zeggen? wie zou het durven gelooven? Ik ten minste heb het mij nooit durven verbeelden.

En dan, wanneer die hatelijke dwang tien jaren geduurd heeft; wanneer dat kind, geplaatst tusschen eenen aalmoesnier, die predikt en biecht, professors, die niet gelooven, en eenen overste, die alles op meesterachtige wijze doet draaien, wanneer dat kind den ouderdom van vijftien tot twintig jaren bereikt heeft, vormt zich in het diepste van zijn hart eene geheime wonde van haat en ongodsdienstigheid; *het begint te ontwaren, dat men met hem eene verfoeilijke komedie heeft gespeeld* (1), en er zijn dikwijls twintig andere jaren noodig om in die verwoeste ziel eene straal van godsdienstig geloof, eene vonk van liefde en van leven herop te wekken.

De dingen, welke ik hier aantoon, zijn ongetwijfeld groote rampen; en echter heb ik nog niet alles gezeid.

Want indien er met den uitwendigen dwang om het kind te verplichten godsdienstig te zijn, ook in het diepste zijner ziel een inwendige dwang bestond, om de godsdienstigheid te bestrijden! indien men aangezet was om niet te gelooven, terwijl men nochtans gedwongen werd te handelen alsof men geloofde!

(1) DE LAMARTINE.

Indien er Opvoedingsgestichten (1) bestonden, waar de plichten van den officieelen Godsdienst openbaar vervuld, en heimelijk aan de verachting overgeleverd; waar ten voordeele der ongeloovigheid geweld werd uitgeoefend; waar bittere scherts de eenvoudige en argelooze deugd vervolgde; waar de kindsheid God niet beminnen kon, zonder het voorwerp der hoonendste spottèrrij te wezen; waar zij dagelijks het Geloof voor bijgeloof, de Vroomheid als schijnheiligheid, en den Godsdienst als dweperij moest hooren uitmaken; waar zij niet rechtzinnig bidden mochte noch ingekeerd zijn, zonder zich aan onwaardige behandelingen bloot te stellen;

Indien er Opvoedingsgestichten bestonden, waar de arme jeugd zich moest verbergen om haren God te ontvangen: waar men haar den dag harer eerste Communie aan het oog en de bespotting hunner oudere makkers moest onttrekken; indien er ooit meesters gevonden waren geworden, die zelve de afschuwelijkste namen gaven aan de roerendste getuigenissen van het levendig geloof, aan de laatste sporen der oprechte godvruchtigheid, uit het familieleven medegebracht;

Indien er Opvoedingsgestichten bestonden, waar de slechte zeden eene noodzakelijkheid waren, en de schipbreuk der zeden onvermijdelijk; *waar de oorzaak van het kwaad niet alleen in de leerlingen, maar ook in de dienstboden en de opzichters lag; waar de misbruiken niet alleen door het voorbeeld uitgebreid, maar somtijds door het geweld en de bedreiging opgelegd werden* (2);

Indien dat alles echt ware, en zoo er terzelfder tijd een land bestonde, waar de huisvaders en de huismoeders, uit dwang of onverschilligheid besloten hunne kinderen

(1) Ik gebruik dezen naam: zulke huizen verdienen zulk eenen naam wel niet; maar het is mijn inzicht niet, bepaaldelijk namen te noemen.

(2) Men zal zich herinneren, dat M. Lallemand, professor der geneeskundige Faculteit van Montpellier, en die als zulkdanig het volle vertrouwen genoot van den Raad van het openbaar Onderwijs, welke hem gekozen had, deze getuigenis afleide als de uitslag zijnde van zijne aandachtigste opsporingen.

in die huizen te zetten, ten einde hen voor te bereiden tot de vereischte examens voor een beroep of eenen levensstaat;

En zoo de jeugd in die huizen, behalve aan den dwang der zede- en godsdienstloosheid ook nog aan den noodlottigsten verstandelijken dwang onderworpen was, die ooit bestond, en zulks onder de leiding van meesters, wien het aan tijd ontbreekt om het grootste gedeelte hunner leerlingen te kennen, laat staan op te passen ;

Indien vele dezer leerlingen door het noodlot bestemd waren, om aldus onder het gewicht eener wanhopige verveling, in de verstomping van den geest, de verlaging van het karakter en de vernietiging van het hart te verkwijnen, terwijl zij die vervloekte plaatsen als eene gevangenis verafschuwen, en noch ziel noch leven meer hebben, dan om naar den dag hunner verlossing te smachten ;

En indien die jongelieden, bij 't verlaten van zulk gesticht, en vooraleer een vrij beroep te kunnen omhelzen, nog een examen te ondergaan hadden, zoo moeilijk, dat de meesten onder hen er door vielen, om dan onder het gewicht hunner mislukte toekomst en hunner geknakte jeugd te zuchten ;

En zoo gansche geslachten tot zulk betreurenswaardig stelsel veroordeeld waren ;

Dan zou ik vragen, welk volk ongelukkig genoeg is, om dien vreemden maatschappelijken dwang te verdienen; ik zou vragen, welke de jeugd is, aan zulken noodlottigen verstandelijken en zedelijken dwang onderworpen ; ik zou vragen, of daar niemand is, die moed genoeg bezitte, om zijn onderdrukt geweten door eenen kreet van verontwaardiging te ontlasten ; ik zou vragen, wat die natie bedreven heeft, om onwaardig geacht te worden van de verhevenste aller vrijheden, die de vrijheid der zielen is ; ik zou vragen, hoe die natie heet, welk geloof zij belijdt, welken godsdienst zij beoefent, welke plaats zij

in deze wereld bekleedt onder de zon der waarheid en der rechtvaardigheid !

Ik zou vragen, welke verborgen, geheime, verschrikkelijke macht op het bestaan dier natie drukt !

Nog meer : ik zou vragen, of dat volk eenmaal vervloekt is geworden ; en of die vervloeking immer moet duren ; of die huisvaders gezworen hebben, nooit hunne roeping te verstaan, of de huismoeders de geheiligde rechten en plichten van den moederlijken invloed misskennen ;

En indien mij eindelijk geantwoord werd : Dat volk is de groote, de edelaardige Fransche natie (1), dan zou ik, mijn aangezicht in mijne handen verbergende, met eenen ouden dichter uitroepen :

Ætas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiore (2).

(1) De voorgaande periode, ofschoon niet in haar geheel op België toepasselijk, verdient niettemin de rijpe aandacht der ouders en der Overheden. (V.)

(2) Onze ouders, boozter dan hunne ouders, vermaakten ons een slechtren aard, die aan zal groeien in ons kinderen, (V.)

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

*Over het kind en over den eerbied aan de vrijheid zijner
roeping verschuldigd.*

---

*Niemand is hier beneden om niets te doen; er is een staat,
een bedrijf, een arbeid voor iedereen.*

Ik kan hetgeen ik over het kind en over den eerbied aan de vrijheid zijner natuur verschuldigd te zeggen had niet eindigen, zonder een zeer gewichtig en zeer beslissend vraagpunt te behandelen, dat in al de andere ligt opgesloten, en dat mijns dunkens noodzakelijk moet worden opgelost tot goed verstand der moeilijkheden, welke wij tot hiertoe behandeld hebben.

Ik wil spreken over het groote vraagstuk van de roeping en van den keus van eenen levensstaat.

Men zal beseffen, dat dit vraagstuk in den hoogsten graad de vrijheid des kinds, zijn tijdelijk en zijn eeuwig geluk aanbelangt. Het staat ook in verband met al de verhevenste belangen des huisgezins en der samenleving. Ik zal er dus over zeggen, wat mij noodzakelijk schijnt, zonder mij nochtans te laten medesleepen door bijzonderheden, die tot in het oneindige zouden kunnen afdalen.

Er bestaan hieromtrent drie zekere waarheden :

1° Niemand is hier beneden om niets te doen : er is dus voor elken mensch een zekere arbeid, eene welkdanige bezigheid, een bepaalde levensstaat ;

2° Niets hier beneden gebeurt bij toeval ; de Voorzienigheid bestiert hier alles, de kleinste zoowel als de grootste zaken : dus is er voor iedereen en voor elken staat eene roeping van God ;

3° De Opvoeding moet elkeen tot zijnen staat, tot zijne roeping voorbereiden : dit is het gevolg van hetgeen voorafgaat.

1° *Niemand is op de wereld gesteld om niets te doen.*

Ik verzoek mijne lezers, mij aandachtig te volgen in al de belangrijke en diepe overwegingen, welke ik hun onder de oogen moet brengen. Op dit punt vooral moet ik hunne grootste en ernstigste oplettendheid inroepen. Nu en dan zal ik hun kittelachtige, ja pijnlijke dingen te zeggen hebben ; doch ik zal dit doen met omzichtigheid, ofschoon ook met die eenvoudigheid en die oprechtheid, welke mij worden voorgeschreven door mijn geweten, door de groote belangen, welke ik behandel, en zelfs door mijne eerbiedige toegenegenheid jegens degenen, over welke ik ga spreken.

Ik ken onderscheidene soorten van ouders, die te goeder trouw besluiten, hunne zonen niets te laten doen ; en die, om hun gedrag te wettigen, oorzaken of voorwendsels, redenen of dwalingen van verschillenden aard doen gelden.

Ik heb er zeer godvreezende gekend, welke afschrik hadden van de bedorven samenleving onzer eeuw, en die bij zichzelf zeiden : Alle staten zijn even gevaarlijk. In zulke tijden valt er niets te doen, dan zijne zaligheid te bewerken. Vermits onze kinderen veroordeeld zijn om deze treurige wereld door te streven, zij zullen daar toch zooveel mogelijk de besmetting van vermijden. — Deze soort van ouders is evenwel niet talrijk.

Ik heb er andere gezien, die zeiden: Ik kan in de tegenwoordige tijdsomstandigheden mijne zonen niets laten beginnen; zulks is strijdig met mijne staatkundige beginselen: mijne eer, de eer mijns huizes laat mij dat niet toe.

Dusdanig vond men er nog al veel over eenige jaren; maar de omstandigheden, welke hen zoo deden spreken, zijn ondertusschen veranderd.

Ik heb eindelijk, en in veel grooter getal, huisvaders gezien, die in hun fortuin eene afdoende reden meenden te vinden, om hunne zonen van alle ernstig werk te ontslaan, en hun den tijd in nietsdoen te laten slijten.

Aan deze laatsten zal ik het eerst antwoorden.

Wanneer ouders van deze soort bij mij kwamen, om mij hunne kinderen toe te vertrouwen, en ik hun vroeg: Wat denkt hij later te doen? waartoe bestemt gij hem? dat scheen sommigen te belgen. De goedwilligsten stonden verwonderd over mijne vraag, en allen schenen mij te willen zeggen: Gij moet ons zeker niet kennen: wij zijn niet, wat gij meent. En allen zeiden mij metterdaad: Maar, Mijnheer, mijn zoon heeft niets vannooe. Voor zijne toekomst is gezorgd: daar heb ik voor gewerkt. Hij zal mijn vermogen erven, en niet noodig hebben te werken.

Op dat alles had ik, evenals nu nog, slechts één woord te zeggen, namelijk het woord der aloude Wijsheid: *Homo nascitur ad laborem, sicut avis ad volatum* (Job, v. 7): de mensch is geboren om te werken, gelijk de vogel om te vliegen. Leven zonder werken is niet alleen een leven buiten de voorschriften der menschelijke natuur, maar het is de uitdooving, de versmaching, de vernietiging van het leven in zichzelf; in één woord: leven zonder werken is niet leven.

Men bedriege zich niet: het woord van Job, hoe eenvoudig het ook schijne, heeft eene zeer uitgestrekte beteekenis. Ja, de mensch is voor den arbeid, dat is voor de dadigheid, voor het leven geboren! want men leeft

slechts, men is slechts iets op aarde door hetgene men doet! Wie niets doet, is niets, en zal nooit iets worden.

Het is geenszins mijn oogmerk hier de zoetheid van den arbeid te komen vertoonen, en het geluk, dat hij mededeelt aan die hem liefhebben; ik kom niet zeggen, welke beschermingen welken steun de arbeid biedt aan de deugd; ik zal niet melden, hoe de arbeid het karakter versterkt, en welken invloed hij daarop uitoefent. Slechts één ding wil ik zeggen, te weten, dat de arbeid de noodwendige levensvoorwaarde is voor elken mensch, die op de wereld komt. Ziedaar zijne hoofdzakelijke roeping, en, rijk of arm, hij moet die vervullen. De armen betwisten dit geenszins; maar al te dikwijls morren zij er over, en trachten daaraan te ontsnappen. Zij, die niet arm zijn, en die niet meenen noodig te hebben te arbeiden om met moeite hun brood te verdienen, beseffen niet genoeg, dat zulks noodig is om het leven, dat zij van God ontvangen hebben, te bewaren en te veredelen.

Op onze dagen wordt veel gesproken over vrijheid, en ik zelf heb dat reeds gedaan; maar de wet der vrijheid is ook de wet des arbeids. De vrijheid, de werkzaamheid en de arbeid zijn innig met elkander verbonden; ziedaar waarom de lichtzinnige of de luie volkeren voor de vrijheid niet zijn opgewassen.

Maar wat ik vooral moet doen opmerken, is dat de arbeid de groote wet der schepping is. God zelf, met de wereld te scheppen en ons het leven te schenken, heeft eenen edelen en goddelijken arbeid verricht, en wij zelven, wij moeten arbeiden om te leven, dat is om het leven, dat God ons geschonken heeft, te bewaren, te ontwikkelen en te veredelen.

Ziet, bij voorbeeld, al de groote vermogens der ziel; wat zijn zij anders, dan werkzame krachten, die naar den arbeid verlangen. Hen veroordeelen tot nietsdoen, hun die weldadige arbeidzaamheid weigeren, die hen hoofdzakelijk van de stof onderscheidt, is ze verlagen, ze onteeren, ze vernietigen. Wat zeg ik? De lichamelijke

vermogens zelven kunnen niet in stand blijven noch zich ontwikkelen dan door de oefening, anders gezegd, door den arbeid. Al de stoffelijke, verstandelijke en zedelijke vermogens des menschen, die groeien en zich ontwikkelen naarmate de mensch ze krachtdadig gebruikt, ontspannen en verzwakken, zoohaast hij ze in ledigheid laat verkwijnen. In een woord, hij die op deze wereld niet werkt, doet daardoor zelf en daardoor alleen reeds kwaad, hij bewerkt zijn eigen bederf, zijnen eigen ondergang; en daarin ligt een der beteekenissen van het bekende woord der heilige Schrift: De ledigheid leert alle kwaad: — *Omnem malitiam docuit otiositas.*

Bossuët vreesde niet deze ernstige lessen aan den zoon van Lodewijk XIV te geven. Ik heb dikwijls bewonderd, welke krachtdadige pogingen deze heilige Bisschop aanwendde, om de strenge waarheid in den geest en het hart van dien jongen prins te doen doordringen.

“ Het is niet, zeide hij hem, opdat gij er geen gebruik van maket, dat God u het verstand en al uwe andere edele vermogens heeft geschonken, welke u dienen om het verleden te herinneren, het tegenwoordige te kennen en het toekomende te voorzien. Wie deze gaven des Hemels niet voordeelig aanwendt, moet noodzakelijk God en de menschen tot vijanden hebben. Want het is niet aan te nemen, òf dat de menschen dengenen zullen eerbiedigen, die in zichzelf niet eerbiedigt wat hem mensch maakt, òf dat God dengene, die zijne uitmuntendste gaven niet op prijs stelde, beschermen zal. ”

Bossuët vervolgt met zijnen leerling aan te zeggen, dat al zijne verstandvermogens weldra zullen uitgedoofd zijn, indien hij ze door den arbeid niet versterkt :

“ Begin toch niet in ledigheid en luiheid een leven, dat zoo werkzaam en handelend wezen moet! Zulk een begin zou de oorzaak zijn dat gij de uitdooving of de nutteloosheid van het verstand, hetwelk gij van Gods mildheid hebt ontvangen, slechts aan u zelven zoudt te wijten hebben. Inderdaad, waartoe zouden welafge-

„ werkte wapens u dienen, zoo gij ze nooit hanteerdet?
 „ Eveneens, wat zal het u helpen verstand te hebben, zoo
 „ gij het niet in 't werk stelt? Gelijk gij met niet meer te
 „ dansen of te schrijven eindelijk bij gebrek aan oefening
 „ het een en ander vergeten zoudt, eveneens zal uw geest,
 „ indien gij hem niet oefent, verstompt worden en in
 „ eene soort van ongevoeligheid geraken; en welke po-
 „ gingen gij later zoudt willen aanwenden om hem daar-
 „ uit te trekken, wees verzekerd, dat alles zou nutteloos
 „ zijn.

„ Dan zullen er schandelijke driftten in u opkomen.
 „ Dan zullen de gramschap en de zucht naar vermaak u
 „ tot alle soorten van misdaden medesleepen; en eens dat
 „ de fakkel, welke u nog hadde kunnen geleiden, zal uitge-
 „ doofd zijn, zult gij buiten staat wezen, om nog eenige
 „ hulp te kunnen verhoplen. „

Het blijft dus uitgemaakt, dat de Opvoeding zich niet bepalen moet tot niets doen, of tot zelfs te beletten dat er iets gedaan worde.

Het blijft dus uitgemaakt, dat rijken en armen moeten werken, dat allen geroepen zijn om zekeren arbeid, om zekere plichten te vervullen.

En wat men ook zeggen moge over 's menschen neiging tot de ledigheid, en welkdanig ook de natuurlijke luiheid van zijn gemoed en van zijnen geest moge wezen, het blijft uitgemaakt, dat de arbeid en de werkzaamheid eene hoofdzakelijke voorwaarde tot zijn bestaan, en eene noodwendigheid zijner natuur uitmaken. “ Het is eene
 „ wonderbare schikking, dat alle schepsel zijn verlangen
 „ bevredigt, met zijne krachten te gebruiken: de ziel
 „ schept vermaak in den arbeid harer vermogens, zij is
 „ voldaan over hetgeen zij kan uitvoeren, en aldus vindt
 „ zij in den arbeid zelf de ware rust (1). „

Ook werd de arbeid den mensch niet alleen opgelegd

(1) M. OZANAM.

sedert dat hij in zonden verviel : in het gelukzalig verblijf van het genoeglijk Eden was de arbeid voor den onschuldigen mensch eene plicht: *Posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur eum* (GENESIS) (1). De arbeid was daar ook eene voorwaarde van zijn geluk, van zijne waarheid, van zijn bestaan.

Wel is waar, de arbeid, die hem slechts tot vermaak en sieraad zijns levens strekken moest, werd weldra een gedeelte zijner straf; weldra werd tegen hem dit verschrikkelijk vonnis uitgesproken, hetwelk hem tot in zijne verste nakomelingschap nog aankleeft: *In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten: in sudore vultus tui vesceris pane* (GENESIS).

“ Maar een bermhartig besluit gedooft weldra, dat de straf het misdrijf herstelle, en in de moedig doorstane vernedering vindt de mensch eene andere grootheid. Hij bevrucht de aarde met zijn zweet, gelijk de zon met hare stralen en de wolken met hunnen regen, en daardoor brengt hij opnieuw het zijne bij tot den regelmatigen loop van het heelal: God gebruikt hem, bij gevolg herstelt Hij hem in zijn recht: zoohaast hij dient, begint hij te verdienen. Ziedaar wat het Christendom over den arbeid leert; jammer dat die leer op onze dagen niet meer begrepen wordt (2) ! „

Na zulke krachtige, edele, godsdienstige beweegredenen, zal het mij wel toegelaten zijn tot mijne tegenstrevers te zeggen:

Welhoe! gij wilt iets wezen op deze wereld, gij wilt leven en gij wilt niet arbeiden? weet, dat zulks strijdig is met alle zedelijke, maatschappelijke en natuurlijke wetten!

De ledigheid is de onvermijdelijke ondergang van alle vermogens; want deze vermogens zijn hoofdzakelijk werk-

(1) Hij plaatste ze in een paradijs van wellust, opdat zij het bewerkten. (V.)

(2) OZANAM.

zaam, en verlangen gedurig naar verzorging en ontwikkeling, anders gezegd, naar arbeid; zoo niet blijven of worden zij onvruchtbaar, en brengen, volgens de uitdrukking der Schriftuur, niets meer voort dan distels en doornen, *spinas ac tribulos*. Wrange en wilde vruchten, ziedaar de eenige, welke zij kunnen opleveren, wanneer zij onbebouwd blijven.

Gij wilt iets wezen op deze wereld, zonder iets te doen! dat is eene volstreckte onmogelijkheid, want onvermijdelijk zult gij kwaad doen!

En, wat meer is, niets doen op deze wereld is te vergeefs zich willen onttrekken aan de groote wet des menschelijken geslachts, welke voor den mensch niet alleen de wet zijns behouds, zijner verbetering, zijns levens is; maar die sedert de erfzonde ook de genadewet is der uitboeting en der wedergeboorte.

En met welk recht wilt gij u zelven en uwe kinderen onttrekken aan die algemeene wet, aan dat vonnis, hetwelk u gebiedt al de dagen, die uwe geboorte afscheiden van uwe dood, met eenen deftigen en godsdienstigen arbeid aan te vullen?

Omdat gij rijk zijt? Die ontschuldiging, verre van u te rechtvaardigen, maakt uwe luiheid nog straffbaarder. "Zoo gij op voorhand betaald zijt geworden, aldus sprak een eerwaardige bisschop (1), is dat eene reden om p^wloon niet te verdienen?"

Aan hen, die beweren dat de tijden slecht zijn, en dat hunne kinderen niets anders te doen hebben dan hunne zaligheid te bewerken, zal ik zeggen, dat zulke vreemde uitvluchten en spitsvondigheden niet waardig zijn van hun verstand of van hun geloof. Zeker moet het kind zijne zaligheid bewerken, en dat is zijne voornaamste zaak hier op aarde. Maar zoo het waar is, dat er zonder arbeid geene zaligheid, en dat de ledigheid niets anders

(1) Mgr. Borderies, Bisschop van Versailles.

is dan een opstand tegen de Voorzienigheid; zoo God gewild heeft, dat de vermogens, welke de mensch ontvangen heeft, door den arbeid aangekweekt en ontwikkeld worden; zoo de ondervinding daarenboven vaststelt, dat deze vermogens niet werkeloos kunnen blijven, zonder gevaar voor dedeugd; eindelijk, zoo het geschreven staat, dat God, volgens de uitdrukking van het Evangelie, degenen die niet zullen gearbeid hebben, in de uiterste duisternis werpen zal, en zoo Hij de nuttelooze dienaren onder het getal der zijnen niet rekenen wil: wat zult gij dan aan God te antwoorden hebben, wanneer hij u rekening zal vragen over het talent, dat hij u toevertrouwd had, over de ziel van uwen zoon, over het verlies van zijn leven.

Hier dient overigens bijgevoegd te worden dat de arbeid niet alleen eene natuurlijke, zedelijke en godsdienstige wet voor elken mensch is, maar eene maatschappelijke wet voor geheel de menschheid.

Niemand is hier op aarde gesteld om niets te doen, maar niemand ook, om zijnen evenmensch van geen nut te zijn.

De ikzucht kan onmogelijk de wet zijn noch van de huiselijke maatschappij, die het gezin, noch van de wereldlijke maatschappij, die den staat, noch van de groote geestelijke maatschappij, die de kerk uitmaakt.

Men moet niet alleen voor zijn eigen welzijn, maar ook voor dat van anderen arbeiden; en degene die zijne dagen in ledigheid slijt, verongelijkt niet alleen zichzelf, maar in nog veel grootere mate zijne broeders. Welhoe! terwijl alles rondom u in beweging is, en werkt en zwoegt, blijft gij werk- en nutteloos in eene schandige rust gedompeld! Telt gij dan de moeite en het zweet uwer broederen voor niets? Hunnen last en hunnen arbeid aanziet gij als een schouwspel om uwe ledige stonden te verlustigen! of liever, gij aanziet u zelven als het onbeveeglijk middenpunt van al die beweging, waar gij nut uittrekt, zonder u in te spannen, zonder uwen broeders

tot vergoeding van hunnen arbeid op uwe beurt eenige diensten te bewijzen!

Arbeiden! maar men zal toch voor 't minst wel moeten arbeiden voor zijne ouders, voor zijne kinderen, voor zijne familie, voor zijn vaderland! Hoe vaak laat de ledigheid uit de handen van onwaardige erfgenamen de nalatenschap van goederen en eerampten niet ontsnappen, welke hunne ouders hun hadden nagelaten! Als een knagende worm ondermijnt en vernietigt de ledigheid de meest gevestigde fortuinen, en laat den zonen van eenen rijken en hooggeachten vader niets over, dan ellende en misprijzen.

Van daar bij de groote natiën al die verarmde adellijke familiën, al die vernederde schoone namen! Van daar die doorluchtige geslachten, welke zoodanig ten onder gaan, dat zij niet meer in staat zijn om iets te verstaan of te bestieren, te vestigen of te onderhouden, dat zij zelfs niet meer in staat zijn om in tijden van algemeen gevaar iets te redden. Van daar die aloude roem, die allengskens met duisternissen omhuld wordt en jammerlijk verdwijnt; en ik aarzel niet het te bekennen, zulks is gewis eene der schrikkelijkmste vermaledijdingen, welke op een volk kunnen nederkomen. Wee den volkeren, wier doorluchtige geslachten ten ondergaan en verdwijnen!

Uit al het voorgaande trekken wij dit besluit: ieder een op deze aarde heeft iets te doen, eene baan te volgen, een doel te bereiken, eenen arbeid te verrichten, eene plaats te bekleeden, in een woord, ieder heeft belangrijke plichten te vervullen.

De arbeid, die de ziel bezighoudt, maakt ook hare kracht en haren roem uit. Zonder arbeid en vlijt kan niemand iets worden noch in deze, noch in de andere wereld.

God en de menschen verachten en verstooten, als eenen nutteloozen dienaar, den mensch, die zich op niets toelegt.

De vlijt alleen maakt de groote mannen, de groote heiligen, de groote helden en de groote vernuften.

Dat alles is zeldzaam in onze dagen, omdat men niet meer weet, wat ernstige arbeid, wat aanhoudende vlijt is. Dichters, letterkundigen, historieschrijvers, wijsgeeren, allen vreezen den aanhoudenden arbeid, die alleen hen tot de ware grootheid leiden kan. . . . .

Wie dus den arbeid versmaadt, versmaadt zijne toekomst en die van zijn vaderland.

Iedereen heeft hier beneden eene bepaalde plaats en bepaalde plichten te vervullen gekregen. Welk is deze plaats, welk zijn deze plichten ? Is 't het toeval, de luim of de dwang, die daarover moet beschikken ? Neen, maar de Voorzienigheid; want niets gebeurt hier op aarde bij toeval. In zulke stof mag niets aan het geluk worden overgelaten, want voor elken mensch gelijk voor elken staat is er eene roeping van God.

Dit laatste moet nog onderzocht worden, om het groote vraagpunt, dat ons bezighoudt, toe te lichten.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Dewijl niets hierbeneden bij toeval gebeurt, is er voor iedereen en voor elken staat eene roeping van God.

Neen, niets gebeurt hierbeneden bij toeval. Geen haar valt van ons hoofd, zonderdat God het weet en wil; hoe zou dan het gebruik onzer edelste vermogens en de arbeid van gansch ons leven aan de grillen van het noodlot worden overgelaten!

Daaruit volgt, dat ieder van ons, wie hij ook zij, de inzichten Gods moet trachten te doorgronden; wij moeten zorgvuldig nagaan, wat God hierbeneden van ons vraagt, welke plaats hij verlangt dat wij bekleeden, in een woord: waartoe Hij ons *geroepen* heeft.

Een vader en eene moeder zijn verplicht alles aan te wend, om ten minste tot eenen zekeren graad de roeping hunner kinderen te kennen: het is daarvan, dat de keus der Opvoeding zal afhangen, welke zij hun zullen bezorgen. Het spreekt van zelf, dat de eerste voorwaarde om te beslissen, wat men aan een kind zal leeren, is te weten, wat het op deze wereld zal kunnen en moeten verrichten.

Maar, zegt men, hoe zal men te werk gaan, om de roeping van een kind te kennen of te studeeren? Zulks moet uiterst moeilijk wezen! — Toch niet: daartoe is slechts de behoorlijke tijd en eene nauwgezette aandacht

noodig; dan laten de wenken der Voorzienigheid zich niet lang wachten.

De Opvoeding, hebben wij ergens gezegd, voltrekt het werk der schepping. De eerste zaak dus waarmede wij ons in de Opvoeding moeten bezighouden, is te weten, hoe God wil, dat men aan de ontwikkeling van zijnen arbeid en zijne inzichten medehelpe; tot wat einde hij zulk een kind op aarde heeft geplaatst: dan zal men kunnen beslissen, welke soort van Opvoeding het best overeenkomt met het te bereiken doel. En hier zijn de teekenen der Voorzienigheid baarblijkelijker dan men gemeenlijk denkt. Doorgaans bemerkt men zeer vroeg in een kind duidelijke kenteekenen, zekere vooringenomenheden of bekwaamheden, die al vroeg de waarschijnlijke roeping van het kind bepalen, en dus ook de Opvoeding, welke hem het best gelijkt.

Men zal licht begrijpen, dat ik hier niet van de eerste Opvoeding spreek; deze moet voor alle kinderen omtrent dezelfde wezen. Ik spreek van de Opvoeding, welke zich onder verschillende vormen en benamingen uitstrekt van tien tot twintig jaren. En zonder hier te herhalen, welke middelen de Opvoeding aanwenden moet bij kinderen van tien tot twintig jaren, zal ik volstaan met te doen opmerken, dat in die levensjaren de jongeling gevormd, en zijne roeping beslist wordt.

Wilt gij op vaste gronden leeren kennen, wat God in dit leven van hem verlangt, onderzoek dan, aan welke studiën hij de voorkeur geeft, den tijd, dien hij daaraan besteedt, en den voortgang, dien hij doet; onderzoek, tot hoever zijn verstand zich uitbreidt, welke goede of slechte neigingen in zijn hart ontstaan; onderzoek de hoofdtrekken van zijn karakter, den minderen of meerderen invloed der Genade en den bovennatuurlijken trek, dien zij inboezemt tot het omhelzen van eenen volmaakteren staat: onderzoek dat alles wel, en daaruit zal voor u een licht ontstaan, dat u zal doen klaar zien in de toekomst van uwen opvoedeling.

Edoch ik wil niets overdrijven, en dat is ook niet noodig: in den keus van eenen levensstaat is steeds eene tamelijk groote vrijheid, dewijl er onderscheidene roeping- en bestaan, die min of meer volmaakt zijn. De leeraars van het zedelijk leven zijn van gedacht dat, indien sommige roeping- en bestaan verplichtend zijn, zoodanig dat men er zich niet kan aan onttrekken, zonder alles op het spel te zetten, — er evenwel ook *vrijere* roeping- en bestaan, tusschen welke het toegelaten en zelfs betamelijk is te aarzelen.

De reden hiervan is gansch eenvoudig. Hoevele beroepen bestaan er niet, welke zoo weinig verschil opleveren, dat de voorkeur voor het eene boven het andere baarblijkelijk zonder eenig ernstig belang is. Ik eisch dus niet, dat de roeping met de grootste nauwgezetheid tot in hare kleinste onderafdeelingen bepaald worde; maar wat ik beweer is, dat de *soort* van roeping door gemakkelijk te onderscheiden teekenen wordt aangeduid, en dat de dwaling in zulk geval groot gevaar zou opleveren.

Bij voorbeeld, de geestelijke staat of de gehuwde staat: ziedaar twee roeping- en bestaan, welke geheel en gansch van elkander verschillen. En zelfs onder de wereldsche staten zijn er, die met elkander niets gemeens hebben, zooals het rechterschap en de krijgsdienst, de landbouw en de nijverheid, de zeedienst en het landbestuur, de letterkunde de wetenschap en de schoone kunsten.

Al deze staten vragen zulke onderscheidene bekwaamheden, dat een jongeling gansch zijne toekomst zou verwarren en verlammen, indien hij er zoo maar blindelings eenen keus tusschen deed. Daardoor zou hij zich misschien vastkluisteren in eenen staat, voor welken hij niet geschapen was, en waarin de goede uitslag en het geluk zedelijker wijze voor hem onmogelijk zouden wezen.

Maar juist omdat het onderscheid tusschen bijzondere soorten van roeping- en bestaan zoo in 't oog loopend is, zal men ook de dwaling allicht vermijden, zoo men zich maar de

moeite getroosten wil, met tijd en wjl het verschil te onderzoeken, dat er bestaat tusschen den lichamelijken, verstandelijken, zedelijken, godsdienstigen aanleg der onderscheidene kinderen.

De bijzonderste kenteekens, waaruit men met eenige zekerheid de roeping van den jongeling zal kunnen afleiden, zijn: de bovennatuurlijke trek waar het bovennatuurlijke en volmaaktere roepingen geldt; de aanleg tot dit of geen beroep; het gebrek van aanleg; de neiging of de lust, die het leeren vergemakkelijken; de slechte hoedanigheden en de gebreken, welke in zulk eenen staat een voedsel zouden vinden, dat hun dient geweigerd te worden; de goede hoedanigheden en de deugden, welke in zulken anderen staat een voordeelig voedsel zullen vinden, dat men hun moet bezorgen; eindelijk, behalve nog andere beweegredenen, de omstandigheden van geboorte, van fortuin, van maatschappelijke betrekkingen, de voorkomende gelegenheden, die als vermaningen der Voorzienigheid kunnen aangemerkt worden. Wanneer men deze teekenen in acht neemt, en ze met eene wijze voorzichtigheid opvolgt, zal men zich zelden vergissen; en moest dit al eens gebeuren, de dwaling zou toch niet groot kunnen wezen.

Doch de ouders en meesters moeten zich hier nogmaals wachten van alle geweld; want de vrijheid der kinderen moet geëerbiedigd worden. Men mag, ja, men moet hen verlichten, hen raden, hen van verre zelfs voorbereiden en bestieren; maar nooit hun geweld aandoen, om hen tot dezen of genen staat te dwingen.

Wat de bovennatuurlijke en volmaaktere roepingen betreft, daarover zal ik te dezer plaatse slechts weinige woorden zeggen. Elkeen kan zich ongetwijfeld met Gods gratie tot eene groote hoogte verheffen. De gezichteinder van de waarheid en de deugd is zoo onbeperkt, als die der goedheid en der genade van God; en er bestaat voor elken mensch eene betrekkelijke volmaaktheid, tot welke hij met Gods hulp geraken kan: dit zou men met den heiligen

Paulus kunnen noemen: *Voluntas Dei bene placent et perfecta* (1). Maar, helaas! weinigen komen daartoe, en velen zijn er, die ontaarden.

Aan dezen kan God in zijne bermhartigheid eene roeping voorbehouden, die minder volmaakt, eene toekomst, die minder schitterend is, maar die hun toch nog eene weldaad zijn zal, indien zij van hunnen kant niets verwaarloozen.

Maar daar zijn er, die den goddelijken wil gansch verwaarloozen, en alle palen te buiten gaan, namelijk zij, die hier beneden niets willen doen, of die niets anders verrichten dan wat kwaad is, en die aldus geene rekening houden van de wetten, hun door hunnen Schepper voorgeschreven; diegenen vinden hunnen ondergang, hun verstandelijk en zedelijk verval, hunne eeuwige dood: *Ad nihilum redactus est in conspectu ejus malignus* (2).

Maar welke ook de vrijheid zij, die bestaat in de keus der onderscheidene staten, zeker is het dat deze keus, zij moge blind of verlicht, gelukkig of ongelukkig, gelijkvormig of strijdig zijn met het orde der Voorzienigheid, op de toekomst eenen zonderlingen invloed zal uitoefenen, en het geluk of het ongeluk, de eer of de schande van geheel het leven uitmaken zal.

Daarom is het, dat de ouders niet alleen niets mogen toegeven aan hunne ijdelheid, aan hunnen hoogmoed, aan hunne eigenliefde, maar zich ook wel moeten wachten te lichtvaardig geloof te hechten aan voorteekenen, die bij hen nog eenigen twijfel zouden laten bestaan. Zij moeten de vrijheid van het kind eerbiedigen, de natuur en de gratie vrij laten handelen, de bekwaamheden zich laten ontwikkelen; in een woord zij moeten de strekking der natuur en de werken der Voorzienigheid aandachtig bestudeeren en daaraan gehoorzamen.

(1) De gunstig opgenomen en volmaakte goddelijke wil. (V.)

(2) In zijne tegenwoordigheid is de booze tot niet gebracht geworden. (V.)

Die waarheid wordt op onze dagen algemeen uit het oog verloren. Wat zien wij inderdaad ? Over de meeste staten wordt beslist zonder eenig ernstig onderzoek ; kinderen, die duidelijke teekens geven, dat de Voorzienigheid hen schijnt voorbestemd te hebben om eens hun vaderland te bestieren, of ten minste om daar verheven en gewichtige ambten te bekleeden, worden opgevoed, alsof zij eenmaal schilders, muzikanten, of, wat nog veel minder is, paardrijders of jachtwachters moesten worden.

De voornaamste onder hen zullen, indien gij wilt, min of meer goed teekenen of zingen, men zal zeggen : “ dat is een uitstekend man „, ofschoon hij in zijn leven bitter weinig voortbracht. En de meesten nochtans zullen nog veel onwetender zijn, en niets kennen dan dansen schermen en rijden.

Het eenigst, waar hij zich op roemt — en wat hij kent,
Is dat hij in het perk een flinken wagen ment,

zeide Racine eertijds. Hoevelen zijn er op onze dagen, die geenen anderen roem betrachten !

En, wonderbare tegenstelling ! men ziet eene menigte andere kinderen, welke voorbestemd schenen om met den volkshoop mede te leven, op eene onvoorzichtige wijze opgeleid worden tot een leven, tot hetwelk God hen niet had geroepen. Wat gebeurt er ? Door eene valsche Opvoeding misleid, gewennen zij zich aan weelderige gewoonten, zij hebben onmatige behoeften, waardoor zij zich voor gansch hun leven de bekrompenheid opleggen en de folteringen van eenen hoogmoed, dien zij later misschien kost wat kost zullen moeten voldoen.

Dit is eene dwaling, welke schrikkelijke gevolgen heeft ; want zij werpt den mensch of in den afgrond der misdaad of in dien der wanhoop, en dikwijls ook in alle beiden.

En wat ziet men menigmaal gebeuren. Terwijl de eersten, zonder moed en zonder deugd zelfs niet bekwaam zijn om hune kinderen op te voeden, noch om hun fortuin te beheeren ; terwijl zij aldus den val hunner doorluchtige familie bewerken of voltrekken ; verwekken de tweeden

die nijdige woelzieke, oproerige geslachten, die, hoe onmachtig en onbekwaam zij ook zijn, geene meerderheid, noch van fortuin, noch van geboorte, noch van bekwaamheden kunnen lijden. Die ongelukkigen, ter prooi aan hunnen bandeloozen hoogmoed, woelen in den schoot der geschokte samenleving, om met geweld uit hunnen eersten toestand te geraken; en steeds voortgezweept door eene hebzucht zonder palen, rusten zij niet, dan in hunnen eigen ondergang of op de puinen der openbare orde.

Wie van de twee zijn de plichtigsten? Dit doet weinig tot de zaak; maar indien ik het vraagstuk moest oplossen, ik zou zeggen, dat het degenen zijn, voor wie God en de samenleving zoo veel hadden gedaan, en die op hunne beurt niets doen willen, noch voor God, noch voor de samenleving, noch voor zichzelf; die hunnen naam en den roem hunner vaderen met voeten treden; die de hoop, welke het vaderland op hen bouwde, teleurstellen; die de beste en zuiverste kracht eener natie door hunne verwijfdheid en hunne lafhartigheid uitdooven: diegenen zijn het, welke mij vergrammen en ontmoedigen, en die mij zouden doen wanhopen voor de toekomst, zoo ik niet rekende op het weldadig bestier der Voorzienigheid.

Men verschoone de strengheid mijner woorden en men late mij toe, om ze te rechtvaardigen, hier nog eene overweging bij te voegen.

Wanneer men de menschelijke natuur in het kind heeft nagegaan en haar door de onderscheidene toestanden des levens heeft gevolgd tot het einde toe, dan staat men verwonderd over het groot getal rijkbegaafde naturen, die niet leveren wat men van hen mocht verwachten. En van waar komt zulks, tenzij van eene valsche, van eene mislukte roeping. Zij hebben of wel niets willen doen, of wel zij hebben noch hunne eigene natuur, noch de inzichten der Voorzienigheid zoeken te kennen, en aldus zaken willen volbrengen, waarvoor zij niet waren opgewassen.

Helaas! de ondervinding heeft het mij geleerd, wat zijn er vele onbezonnen ouders! wat wordt er in de ernstig-

ste zaak des levens veel met roekeloosheid en overijling besloten !

Hoe menige jongelieden heb ik zelfs niet gezien, die, wanneer zij zelven over hunnen levensstaat moesten beslissen, zich erg bedrogen, en door eenen blinden keus hun verstand en hunnen wil aan een beroep kluisterden, waartoe zij niet waren voorbereid; hoe menige, die met eene dwaze lichtzinnigheid eenen levensstaat kozen in eenen opgewonden en ondervindingloozen ouderdom, en die in hunne roekeloosheid bepaalden, tot hoever hunne deugd en zelfs hun Godsdienst zouden mogen reiken

Ook heeft men maar eenen blik rondom zich heen te werpen, om de vruchten dier lichtzinnigheid te ontdekken. Wat al mislukte roepingen ! wat al misrekeningen ! wat al verdwaalde geesten, verminkte karakters, bedreigde deugd ! wat al verlorene diensten en teleurgestelde hoop. En zulke jongelieden worden mannen, worden grijsaards ; want de grijsaard komt van den man, gelijk de man van den jongeling en deze van het kind ; en allen te zamen maken de maatschappij uit, die wel wetten in overvloed heeft, maar geene hulpmiddelen tegen de kwalen, die haar verscheuren.

Neen, tegen zulke kwalen heeft de maatschappij niet alleen geene hulpmiddelen, maar zij heeft wetten om die kwalen te stichten, wetten om ze te rechtvaardigen, wetten zelfs tegen het genezen dier kwalen.

BESLUIT.

Thans wordt het tijd den inhoud van dit boek bondig saam te vatten.

Het doel der Opvoeding is dus :

Den mensch te vormen en hem voor te bereiden tot de onderscheiden maatschappelijke plichten, welke hij eens op aarde zal te vervullen hebben ;

Den mensch te vormen door die algemeene opleiding, welke men de menschlijke Opvoeding bij uitmuntendheid zou kunnen noemen ;

Den mensch te vormen door eene Opvoeding passende met den staat hem door de Voorzienigheid, door zijnen maatschappelijken stand, door zijne bekwaamheden en zijne bijzondere neigingen aangewezen ;

Den mensch, dat edel schepsel te vormen, dat met verstand, rede en vrijen wil begaafd, en voor het goede geschikt is ;

Den verstandelijken en zedelijken mensch te vormen met zijne algemeene en bijzondere bekwaamheden, gelijk de maatschappij en de godsdienst hem verlangen.

Den mensch, dat is een machtig en helder verstand in

een krachtig en gezond lichaam, *mens sana in corpore sano*;

Den redelijken, wijzen, smaakvollen mensch ;

Den mensch van hart en van karakter ;

Den mensch, die met eene heldere verbeelding het vermogen paart om zich klaar en gemakkelijk uit te drukken;

Den mensch, met eenen krachtigen wil begaafd, en rede, verbeelding, karakter en vernuft genoeg bezittende, om zijne persoonlijkheid te kenschetsen ;

Den mensch met een verlicht geloof en een standvastig geweten ;

Den mensch, gelijk hij door God geschapen en in Jesus-Christus herboren is ;

Den mensch, gelijk hij door den wonderbaren loop der wereld onder het oog der Voorzienigheid is verbeterd geworden ;

Den mensch van zijne eeuw en van zijn land in den wijzen en voordeeligen zin dezer beide woorden ;

Eindelijk den *christen*, want dit woord besluit alles ; en wij zouden onze verheven zending niet vervullen, zoo wij geene christene harten vormden, en tot het christendom, tot het Evangelie diegenen niet konden opvoeren, welke ons door de maatschappij worden toebetrouwd.

Ziedaar de taak der Opvoeding ; ziedaar hoe zij den mensch voor de samenleving zal gereedmaken zonder gevaar noch voor hem noch voor haar, en dat zij voor al de trappen der maatschappelijke ladder menschen zal leveren, wien niets ontbreken zal, om zich uit hunnen staat tot het eeuwig leven te verheffen.

En thans doen wij de vraag, of wij iets overdreven hebben met de Opvoeding een goddelijk werk te noemen, en met er zulk een groot gewicht aan te hechten voor de waardigheid en het geluk der afzonderlijke personen, der huisgezinnen en der geheele samenleving !

Ik ben overtuigd dat deze leer bij velen zal verwondering baren, en meer dan eenen ongeloovigen grimlach zal

verwekken in onze eeuw, welke, tot heden toe, de waar- digheid der Opvoeding nog niet heeft beseft, en welke zich misschien zal inbeelden, dat hetgeen wij daarover hebben gezeid een dor leerstelsel, eene ijdele bespiegeling is, die onmogelijk zou kunnen toegepast worden.

Welnu, indien het mij toegelaten is ronduit mijn ge- dacht te zeggen, dit is geenszins een dor leerstelsel; want het is de toepassing van dit stelsel, die heel Europa tot eenen hoogen graad van beschaving heeft gevoerd; en de volkeren, welke aan het hoofd dier beschaving staan, hebben zulks aan die schoone en krachtige Opvoeding te danken.

Neen, dat is geen dor leerstelsel, geene ijdele bespiege- ling, die onmogelijk zou kunnen toegepast worden! en wee den onderwijzers der jeugd, die zulk gedacht zouden voeden!

Inderdaad, er is, en tot het einde der eeuwen zal er op deze verdorven wereld een schepsel zijn, dat zulker leer waardig is, en den eerbeid verdient, welken deze voor de grootheid van zijn wezen aan den dag legt. En zoo de toepassing daarvan onmogelijk ware, dan zou er reden zijn om aan de menschheid, aan zijn vaderland, aan zijn huisgezin, aan zichzelf, ja, aan de Voorzienigheid te wanhopen.

Onderwijzers der jeugd, gij die deze dingen misschen nog niet begrepen hebt, wacht u wel ze met eene onbezonnen en trotsche minachting te bejegenen! Weet gij dan niet, van wien hier sprake is, en welke belangen u zijn toever- trouwd? 't Is het menschelijk geslacht, de mensch en zijne zonen, het zijn ja de kinderen Gods, die u zijn ter hand gesteld geworden.

Neen, neen, dat is geene moeilijk te verwezenlijken bespiegeling! Zoolang er op aarde een dier wezens zal bestaan van het geslacht derwelke God gezeid heeft: *La- ten wij den mensch maken naar ons beeld en gelijkenis*, zoo- lang zal de Opvoeding van den mensch het gewichtigste

en heiligste werk, eene gansch goddelijke taak, ja een waar priesterschap zijn.

Zoolang hier beneden een dier geesten zal bestaan, uit God voortgesproten en vatbaar voor kennis en wijsheid, voor waarheid en licht, voor verbeelding en herinnering, voor wetenschap en vernuft, zoolang zal het een heerlijk, een verdienstelijk, een goddelijk werk zijn aan de Opvoeding, aan de zedelijke verheffing van zulk een edel schepsel te arbeiden !

Zoolang hier op aarde een menschelijk hart, een menschelijk geweten, een menschelijk karakter, een mensche-lijke wil bestaat, zal het heerlijk, verdienstelijk en goddelijk zijn, hem liefde in te boezemen voor wat waar en eerlijk, geestdrift voor wat edel en veheven, hartstocht voor wat grootsch en uitstekend is.

Zoolang hier op aarde een zoon des menschen zal bestaan, beziel met dien goddelijken adem, die van hem den koning der schepping en het onsterfelijk afbeeldsel des levenden Gods maakt, zoolang zal hij moeten opgetrokken worden in de kennis en de liefde zijner hooge bestemming.

Zoolang hier op aarde een wezen zal bestaan, dat zichtbaar door God geschapen is, om door de wetenschap en door de liefde tot alle natuurlijke en bovennatuurlijke dingen, het middenpunt der schepping en de bewonderaar der hemelen te wezen, zal het schoon en verdienstelijk zijn aan dat wezen te leeren, wat pogingen, wat studiën, wat verstandelijke, zedelijke en godsdienstige verbeteringen er vereischt worden, om zich te verheffen boven alles, wat God aan het oog en het onderzoek van zijn verstand heeft onderworpen ; hem te leeren, door welke wonderbare kennissen hij, van het schier onmerkbaar stipje, dat hij op de aarde bekleedt, alles wat hem omringt vatten, de diepste geheimen der natuur doorgronden, de onbegrensde hemelen met zekerheid afmeten, tot de ingewanden der aarde doordringen om hare schatten te ontdekken, alles betrachten kan, te beginnen van de

bloemen en de kruiden des velds, welke maar éénen dag bestaan, en hem, eer zij sterven, hunne namen, hunne familiën en hunne eigenschappen openbaren, tot de onmeetbare zon toe, die de eeuwen ziet voorbijvliegen, en waarvan hij met zijn oog, door de onmeetbare ruimte heen, den weg kan volgen, welken zij zelve blindelings doorloopt !

Zoolang hier op aarde een zoon des menschen bestaat, zal het vooral schoon en verdienstelijk zijn hem te leeren, dat hij door de volmaakte vereeniging der kennis met de deugd, der letteren met de wijsheid, der wetenschap met het geloof, der kunsten met den godsdienst zijne vermogens op de uitmuntendste wijze kan ontwikkelen ; dat hij daardoor die kracht kan erlangen, waarbij de ziel des menschen in een enkel gedacht het heelal omvatten en zonder aarzelen zelfs verder doordringen durft ; die bijna goddelijke kracht, welke zich tot in het hoogste der hemelen verheft en bliksemsnel tot in de diepste afgronden nederdaalt ; welke, met den arendsblik der geschiedenis de voorbijgevlogen eeuwen overschouwt en beheerscht, de eeuw, die haar ziet voorbijgaan, gadeslaat en beoordeelt, en zonder schrik zich dompelt in de eeuwen der grenzenlooze toekomst !

En zoolang hier beneden eene dier zielen zal bestaan, welke door God zoo groot zijn geschapen dat zij, aan den eindpaal hunner aardsche loopbaan gekomen, niet wanhopen noch aan zich zelven, noch aan den tijd, noch aan de wereld, die achter hen eindigt en te niet gaat ; zoolang zal het een heerlijk, een verdienstelijk, een goddelijk werk zijn haar te leeren, met wat geloof, met wat hoop zij zonder achterdocht de eeuwigheid in moet varen.

Eindelijk, zoo het eenen bisschop geoorloofd is te verkondigen, tot welke hoogte de christelijke Opvoeding zich verheffen moet, zullen wij zeggen, dat het hare taak is, aan degenen welke zij opvoedt van hunne teederste jaren af te openbaren, hoe de christenen, van het hemelsche rijk vervallen, de rechte baan weder kunnen vinden,

welke er naartoe leidt, en door strijd en arbeid de hemelsche glorie weder kunnen veroveren. Het is dus de taak der christelijke Opvoeding haren leerlingen langzamerhand in te prenten, dat de geheele wereld niets is, en dat zij de aarde moeten kunnen verachten; dat, naarmate zij in het leven vorderen, zij in de lage streken, welke hen boeien, immer benauwder en minder op hun gemak zullen wezen; dat, indien zij den dorst naar geluk, die den grond van hun wezen en den gloed hunner ziel uitmaakt, willen lesschen, zij alleen aan den voet der altaren van de evangelische genade vleugelen zullen vinden, om zich oneindig ver te verheffen boven hetgeen voor hen slechts een ontleend en geschonden koninkrijk is, tot in die onzichtbare oorden, waar zij onbetwispbare rechten kunnen doen geiden om God zelve te bezitten en zich met hem in de glansrijke gelukzalige eeuwigheid te vereenigen.

Mochten echter eenige mannen onzer eeuw deze inzichten nog te verheven vinden, zoo zij het mij toegelaten hun te zeggen, dat zij al te zeer de zonen gebleven zijn dier achttiende eeuw, die in hare goddelooze lichtzinnigheid de menschelijke waardigheid voor 't minst zoo zeer miskende, als zij de goddelijke majesteit gehoond had, en wier grondregels van Opvoeding alle maatschappelijke en godsdienstige orde, alle gezag en allen eerbied miskennen.

Maar het opkomend geslacht heeft de verfoeilijke leeringen dezer stoffelijke wijsbegeerte voor goed verworpen; en, ik ben er van overtuigd, het zal ons niet ontbreken aan edelmoedige geesten, aan verheven zielen, voor welke de voorschriften, in dit werk uiteengezet, niet ijdel, deze hooge inzichten niet onbereikbaar zullen wezen; kortom die zullen begrijpen wat EEN KIND is, en welken eerbeid de waardigheid zijner natuur vereischt!

INHOUD.

INLEIDING	9
HOOFDSTUK I. — Het Kind, zijne hoedanigheden, zijne gebreken, zijne middelen	16
» II. — Het Kind, mijne waarnemingen	27
» III. — Het bedorven Kind	37
» IV. — Het Kind : eenige raadgevingen voor zijne eerste Opvoeding. . . .	59
» V. — De eerbied, aan de waardigheid der kindsheid verschuldigd, is een godsdienstige eerbied	75
» VI. — Over de menschelijke natuur in het kind : over zijne gebreken : noodzakelijkheid van ze goed te kennen en van ze uit te roeien	85
» VII. — Twee belangrijke opmerkingen over hetzelfde onderwerp	91
» VIII. — Over de onderscheidene soorten van gebreken	100
» IX. — Rangschikking der gebreken	106
» X. — Grondoorzaak onzer gebreken : de erfzonde : de drievoudige begeerlijkheid	118
» XI. — De hoovaardij, — superbia vitae, — eerste bron onzer gebreken	122

HOOFDSTUK XII. — Over de vier soorten van kwade geesten, waarvan de hoovaardigheid de moeder is	139
» XIII. — Een laatste woord over de wijze om de hoovaardigen te behandelen.	145
» XIV. — Tweede bron der gebreken in den mensch en in het kind : de zinnelijkheid	152
» XV. — Wat dient er gedaan te worden, om de kinderen uit de gevaren der zinnelijkheid te redden ?	169
» XVI. — De nieuwsgierigheid, — de lichtzinnigheid. — Derde bron der gebreken in den mensch en in het kind	179
» XVII. — Over het Kind en over den eerbied, aan de vrijheid zijner natuur verschuldigd	196
» XVIII. — Het Kind : eerbeid aan de vrijheid van zijn verstand verschuldigd.	207
» XIX. — Over het Kind en over den eerbied, aan de vrijheid van zijnen wil verschuldigd	227
» XX. — Over het Kind en over den eerbied, aan de vrijheid zijner roeping verschuldigd	242
» XXI. — Dewijl niets hierbeneden bij toeval gebeurt, is er voor iedereen en voor elken staat eene roeping van God.	254
BESLUIT	262

EINDE.

NALEZING.

Bladz.	37	regel	11	boven,	staat: <i>welke,</i>	lees <i>welken.</i>
»	39	»	3	onder	» <i>beminnelijken</i>	» <i>beminnelijker.</i>
»	42	»	21	boven	» <i>te moet,</i>	» <i>te moeten.</i>
»	79	»	4	onder	» <i>er,</i>	» <i>en.</i>
»	80	»	23	boven	» <i>leven,</i>	» <i>levens.</i>
»	131	»	10	onder	» <i>voorzetten,</i>	» <i>voortzetten.</i>
»	141	»	16	boven	» <i>trotscheid,</i>	» <i>trotschheid.</i>
»	147	»	19	»	» <i>stijgert,</i>	» <i>steigert.</i>
»	148	»	20	»	» <i>liefko-,</i>	» <i>liefkoo-.</i>
»	151	»	2	onder	» <i>drooge,</i>	» <i>droge.</i>
»	219	»	10	onder	» <i>verwondert,</i>	» <i>verwonderd.</i>
»	223	»	5	boven	» <i>houten,</i>	» <i>houden.</i>
»	231	»	2	»	» <i>sluimerde,</i>	» <i>sluimerende.</i>

LIJST DER SCHRIFTEN

DOOR HET DAVIDSFONDS UITGEGEVEN.

Nº 1.	Eerste algemeene vergadering van het Davidsfonds, den 23 Mei 1875 (alleen voor de leden)	Fr. 0,20
Nº 2.	Dr. J. R. Snieders: De Geuzen in de Kempen, twee deelen, 8º, 450 blz. (handelsprijs)	» 4,00
Nº 3.	Dr. P. Alberdingk Thijm: Een blik op dealoude Vlaamsche lettervruchten, enz. . . . . (Hetzelfde vlugschrift, zonder inleiding en bijvoegsels fr. 0,20.)	» 0,40
Nº 4.	D. Claes: Nijverheid en Christendom, enz.	» 0,40
Nº 5.	J. Brouwers, Z.: Het lager Onderwijs in Zweden, enz, ...	» 0,40
Nº 6.	J. Bols: Reisje door Zwitserland	» 1,00
Nº 7.	Guido Gezelle: Kerkhotblommen (handelsprijs)	» 0,40
Nº 8.	Dr. P. Alberdingk Thijm: De vroolijke Historie van Marnix van Ste-Aldegonde en zijne vrienden. Eene Zedenschets. (handelsprijs.)	» 1,60
Nº 9.	P. V. Bets: De Pacificatie van Gent, tweede druk. (handelsprijs.)	» 1,80
Nº 10.	J. Brouwers, Z.: Het lager Onderwijs in Zweden, II; enz.	» 0,40
Nº 11.	Dr. P. Alberdingk Thijm: Volksleven (Iets over Belgische kunst en nijverheid), enz.	» 0,30
Nº 12.	Mgr. Dupanloup: Het Kind, met bijzondere toelating van den Schrijver vertaald door D. Claes (handelsprijs)	» 2,50

